Háy János

A MÉLYGARÁZS



EURÓPA


Háy János
A MÉLYGARÁZS

1

Mindig csak azt látjuk, amivé lettünk, soha nem látjuk azt, amivé lehettünk volna. Fogta az ajtókilincset. Visszanézett? Nem.

Logikus, hogy így történt, hiszen épp így történt, nem tudjuk, mi történt volna, ha nem ez történik, mert ez történt.

Fogta az ajtókilincset és mint egy megfáradt költöztető munkás, kicipelte a szobából, azt, ami az övé volt, és azt is, ami rövid ideig az enyém. Nem mondtam, hogy menj el, mert nem bírom már, hogy csak részidőben vagy velem. Hogy délután belépek a lakásba, és te nem vagy ott, csak az a rohadt üres levegő van, benne a tévével, meg a kedvetlenség, hogy most minek csináljak vacsorát, minek menjek el bárhová is. Előveszem a telefont, de hiába hívlak, már nem veszed föl. Nem akarod, hogy azok, akikkel vagy, tudják, hogy én is vagyok. Néztem a telefont, és láttam, amint kialszik a fénye: nem vagyok. *Ez a lány: nincs.* Egy technikai eszköz képes volt a végső döfést megadni, hogy aztán nem bírtam aludni egész éjjel. Hülye rádióműsorokat hallgattam félálomban. Emberek beszéltek a világról, legalábbis arról a világról, amiben ők kompetenseknek látszottak, szakértők. Megismételték a reggeli műsort, amiben a reggel még aktuális politikai, vagy az országot, amelyben éltem, érintő egyéb eseményekről volt szó, amelyek persze estére már régen okafogyottá váltak, mert eldőlt például egy választás, vagy azóta lemondott az a miniszter vagy fontos hivatalnok, a per, amiben ítéletre vártunk a nap során, lezajlott, az a katasztrofális árvíz, ami veszélyeztette az ország valamelyik, mondjuk, észak-keleti részét, ott van egy nagyobb folyó, és bár évek óta nem áradt, most mégis, talán a téli havazások miatt, vagy mert a szomszédos országokban olyan az árvédelem, hogy a többletvíz nálunk jelentkezik, mondhatni, ránk engedik a vizet, mondta valaki, aki kicsit belezavarodott nemcsak az árvédelem problémájába, hanem a szomszéd népek rosszindulatának taglalásába is, mindenesetre az az ár nagy vonalakban lement, vagy épp a reggeli tetőzésnél az esti több áldozatot szedett. Aztán az ingatlanpiac jött, hogy hol mit lehet vásárolni, s hogy éppen most milyen a lakáspiac, miért van lent vagy fent, nem figyeltem rá, hogy várhatóak a kedvező kamatozású hitelek, a kormány már beígérte a bankoknak a kamatkiegészítést, s ennek révén megindul majd az építőipar. Ezt követően, már reggel felé jöttek a mezőgazdasági hírek, hogy épp mit időszerű tenni. Egy vidéki beszédű ember, akiről persze mindenki tudja, hogy fővárosi,

csak megtanult vidékiesen beszélni, s ez a vidéki gazdáknak tetszik, mert azt lehet hinni, hogy olyan, mint ők, szóval ez a vidéki beszédű ember elmondja, hogy mit kell épp előkészíteni, s hogy mennyire javasolja a szerves trágya használatát, mert nincs annál jobb. Szót ejtett a mesterséges trágya esztelen használata következtében elsavasodott földről meg a komposztálásról, ami akár a kiskerttulajdonosok számára is követhető, s környezetvédelmi szempontból is ajánlott módszer.

Azt hiszem, itt aludtam egy kicsit. Elhalkult a vidéki kiejtésű ember. Hirtelen láttam magamat ott, ahol ő van, és azok között, akik nem tudják, hogy vagyok, akikkel úgy viselkedik a hazaérkezése pillanatától, hogy nem vagyok, hogy ez, vagy egy ilyen ember, mint én, nincs. Állok az ajtóban, kinyitotta, azt hitte, postás vagy az alattuk lakó, mert beázott a fürdőszoba például, mondom, hogy el kellett jönnöm, mert nem bírok a nemlétben lenni. Ő zavartan kapkodja a fejét, feleség, gyerekek, én, ajtó, ablak, szekrény. A gyerekek tanácstalanul bámulnak, ide-oda jártatják a szemüket, ki az ott az ajtóban, ezt kérdeznék, ha meg mernének szólalni. Kisebbek voltak, mint valójában, mindig kicsiknek képzeltem őket, mert csak így tudtam megmagyarázni magamnak, hogy mért marad velük. A másik nő tekintete áthasít a félhomályon, nincs minden lámpa felkapcsolva, hogy mit keresek itt, és honnét veszem a bátorságot, hogy átléptem az ő küszöbüket. Azt még elfogadta, hogy a férfi átlépi az én küszöbömet, mert egy feleségnek mindent el kell viselnie, például ilyeneket is, de azt, hogy a saját lakása… Az én lakásom, így mondta, a férfi, mint tulajdonos nem volt megemlítve. Az én lakásom küszöbét, közeledett hozzám, az én lakásom küszöbét, azt már nem, üvöltötte az arcomba, aztán meglökött, amikor karnyújtásnyira ért, én meg hanyatt kiestem az ajtón a lépcsőház kövére. Bevágtam a fejemet a falba, arra ébredtem, s hogy csapódik az ajtó. A szomszéd ilyenkor indul, előtte még üvöltözik a feleségével, a tegnapi alkohol még nem ment ki belőle. Az asszonyt utálja, mert menni kell, őt tartja vétkesnek abban, hogy munka, hogy dolgozni kell és hogy épp ezt, nem tudom, mit, soha nem beszéltem még velük, talán valami gyárban.

Reggel, mikor jött, kimerült voltam. Rosszul aludtál, kérdezte. Rosszul, mondtam, de nem részleteztem, hogy miért, csak a félelem futott át rajtam, ha sok ilyen éjszaka lesz, milyen lesz az arcom, hogy egyszer azt mondja majd, nem is értem, miért tetszett nekem annyira ez az arc, s hogy most már nem.

Nem mondtam, hogy menjen el. Magától ment. Nem maradt benne a szobában, aztán az előszobában sem, a lépcsőházban sem, és az utcában sem, sehol, csak az emléke, azt persze ott kerülgettem még hónapokig. Legalábbis próbáltam kerülgetni, de örökösen beleütköztem. Itt is volt, ott is volt, mindenütt ott volt nekem, ahol valaha egyszer volt, beleégett a levegőbe, mint egy mesehős, akit valami varázspálca vagy varázsköntös láthatatlanná tett, de mégis jelen volt.

Nem bírok ebben a lakásban élni, gondoltam, olyan, mintha nem festékkel lennének lekenve a falak, hanem vele. Nem bírok, el kell adnom, meg kell szabadulnom tőle, most hirtelen eszembe jutott, hogy az ingatlanpiacban azt mondták, általában, de ezen a környéken különösen kedvezőtlenek az eladások. Akkor is. Annyit adnak érte, amennyit adnak, majd veszek rajta egy rosszabbat, vagy kisebbet, gondoltam, de végül mégis maradtam. Beleakadt az ujjam valami rágóba, már fél év is eltelt, amit otthagyott a polcon egy könyv borítóján. A francba, gondoltam, s próbáltam levakarni a fényes címlapon megtapadt és odakeményedett ragacsot. Útikönyv volt, egy hely, ahová, gondoltuk, majd elutazunk. Barcelona például. Ott majd jól fogjuk érezni magunkat. Csatangolunk az ismeretlen utcákon, bámuljuk a helyi lakosokat, kitaláljuk, mire gondolhatnak, mi várja őket otthon, örülünk, hogy minket most csak jó vár abban a viszonylag olcsó panzióban, amit előre lefoglaltunk és nem gondolunk arra, hogy rajtunk kívül van még valaki más is benne a kalapban. Nem feltételeztem, hogy lopva esemeseket küld majd, kisettenkedik a fürdőszobába, és onnét, hogy megnyugtassa az otthon maradottakat. Kapartam a körmömmel le a rágót, egy pici folt kiszakadt a képből, egy utca részlete. Honnét kerül elő még valami? A széket már rég visszatoltam az asztalhoz. Azon a napon húzta el, amikor még azt hittem, tulajdonképpen velem él. Az csak látszat, hogy mással, az hamisság, az igazság az, hogy velem. Ha majd tiszta víz kerül a pohárba, abban a vízben épp ez a lakás lesz benne.

Korábban arra gondoltam, ez a lakás már nem az én lakásom, hanem a mi lakásunk, hogy ez épp azért ekkora, épp azért van az a plusz szoba, mert ez a lakás arra várt, hogy ő is beköltözzön. Nem tudtam, amikor vásároltam, hogy épp ezért vásárolok ilyen lakást. Nem mindent tudunk, hogy mért így vagy úgy cselekszünk, csak tesszük, és később bebizonyosodik, hogy épp ezt kellett tennünk. Mintha sejtettük volna előre, hogy ez fog történni. A lakás tekintetében ez egy ideig így nézett ki, hogy a közös jövő miatt kellett

ezt megvennem, s nem azt a másikat, ami négyzetméterben azonos volt, de a konyhán és a fürdőszobán kívül az egész egyetlen légtér volt. Tipikusan egyedülállóknak való, és valóban egy egyedülálló nő alakította ki így, mert abba a korba ért, hogy már egyáltalán nem volt benne bizalom, hogy akad valaki olyan, aki csak vele és örökre. De az élet mégis úgy hozta, hogy akadt. Ezért meg kellett válnia az egylégteres lakástól, hogy ennek és a társának a lakásának az árából egy olyat vegyenek, ami megfelelő két embernek, s az esetleg még születendő gyereknek vagy gyerekeknek. Mert igaz, szinte kicsúszott az időből, de ma már nem ritka, hogy az ő korában is, negyven fölött, hogy konkrétan megnevezzük az életkort, szülnek a nők.

Úgy hírlik, legalábbis azt mesélte valaki, aki ismerte a nőt. Itt mindenki ismer különben mindenkit vagy legalább van valaki, aki ismeri azt is, akit nem ismersz. Ijesztően kicsi tud lenni ez a város, hiába a több millió lakos, ha akarsz, se tudsz elbújni. Nem lehet olyan, hogy titkos kapcsolat például, legfeljebb olyan, hogy nem beszélünk róla, amilyen a miénk is volt. Egy idő után mindenki tudta, csak nem beszéltünk róla, és nem beszéltek róla ott, ahol nem illett.

Úgy hírlik, az a nő később visszasírta ezt az egylégteres lakhelyet. A sok évtizedes, jószerével egyedüli élet mindkettőjükben rigolyák egész tárházát építette ki, amiről persze nem is tudtak, hisz az egyedüllét során nem derül ki, hogy például valaki utálja, ha nincsen lekapcsolva az előszobavillany, kihúzva a hajszárító, ha az ágyra van dobva a vizes törülköző, ha ott van hagyva koszosan a fürdőkád, merthogy ezek a dolgok addig, míg egyedül élt, soha nem voltak így. Szóval ezek a rigolyák összefogtak, mint a rosszindulatú görög istenek, s pár év alatt tényleg ízzé-porrá zúzták ezt az oly ígéretesnek mutatkozó szerelmet. Gyorsan váltak meg a közösen szerzett vagyontól, ennek következtében némi veszteséggel tudták csak folytatni az életet. A nő a korábbinál lényegesen kisebb egylégteres lakásban, s természetesen olyan környéken, ami már nem volt annyira vonzó, mint a csendes zöldövezeti korábbi. S kinek kell egy öregedő nő, nem túl kedvező környéken lévő lakással. Egyedileg nézve csak-csak előfordul, de statisztikailag senkinek.

Én nem ezt a lakást választottam, mert ösztönösen bennem volt a közös jövő gondolata, holott még nem volt kivel, s az a plusz szoba még hosszú ideig teljesen üres maradt, csak a felesleges cuccokat dobtam be. Dobozok, elhasznált ruhák, funkciótlanná vált elektromos szerkezetek. Ezeket majd levisszük lomtalanításkor, mondtam neki, és akkor ez a szoba tényleg

belakható lesz, s nevezhetjük a korábbi lomtár megnevezés helyett a te szobádnak. Ugye, segítesz lecipelni? Persze, mondta, és segített.

Cigányok üldögéltek az utcán, kidobott székekre kucorodva, nagydarab emberek, kiabáltak valaki után, aki el akart a kupacból vinni valamit, hogy nem látod, hogy ez már valakié, aztán a nyíló lépcsőházajtóra néztek. Ez nagyon jó lesz, főnökúr, mondták egy rossz és kifejezetten ronda állólámpára, amit az apám vásárolt, és nem mertem kidobni, mert az apám ennek a meglétén mérte, hogy mennyire ragaszkodok még hozzá. Jól működik, kérdezte, ha feljött hozzám. Mögöttem állt, mondta, hogy meg tudja masszírozni a nyakamat, ha fáj, és épp fájt. Féltem ettől a közelségtől, bár már nem annyira, mint amikor gyerek voltam. Valami jött belőle, ami egy apából nem kellett volna, hogy jöjjön. Jól működik, kérdezte, s én mondtam, hogy igen, s akkor ő ebből értette, hogy még mindig kötődöm a szülői háttérhez, amit ő egyedülállónak tekintett, a velem való kapcsolatát különlegesnek, önmagát pedig olyan férfinak, akit túlszárnyalni nagyon nehéz, szinte lehetetlen, s rettenetesen sajnálja, hogy ezzel a hozzám közeledő férfiak számára rendkívül magasra rakta a lécet. Nagyon jó, főnökúr, mondták a cigányok, s hogy szívesen segítenek a többi cuccot is lehordani. Nem kell, mondta, már csak egy forduló.

A mi lakásunk lett. Így is mondtam, a miénk, s hogy ne beszéljünk arról, hogy hozzám megyünk, hanem mondjuk úgy: hozzánk. De nem tudta ezt mondani, mindig azt mondta, hozzád, vagy nálad, aztán zavartan kijavította, hogy vagyis hozzánk vagy nálunk. Menjünk fel hozzád, mondta, mikor másokkal voltunk, és akkor kijavította, hogy vagyis hozzánk. Jó, mondták azok a barátok, akik persze pontosan tudták, hogy neki a hozzánk, az más, mert neki van egy másik hely, ahol egy másik emberrel él, és csak az onnét felszabaduló időt osztja meg ezzel a lakással. Végül elindultunk, volt még kis maradék húsvétról, sonka, amiből túl sokat vettem, mert már nemcsak magamra gondoltam, hanem rá is, s ez a rágondolás nem duplájára, hanem négyszeresére, ötszörösére növelte a sonka méretét, habár húsvétkor mégiscsak egyedül voltam, mint minden ünnepen. S ezen az sem segített, hogy azt mondta, ünnep előtt egy nappal legyen a mi ünnepünk. Mert ünnep előtt egy nappal nem volt ünnep, csak éppolyan nap, mint máskor.

Nem akart soha velem élni. Bár akkor nem tudtam, hogy nem. Hogyan is láthattam volna azt a nemet, amikor én úgy voltam, hogy már annyit éltem nélküle, hogy már csak vele tudtam elképzelni, csak azt, hogy együtt. Logikus volt, legalábbis annak látszott, hogy ő is ezt akarja, mert ahol neki

a hozzánk volt, ott abban a másik lakásban azt érezte, hogy valami nincs meg. Nem a szekrény hiányzott, és nem a ruhák hiányoztak, nem az ágy, az asztal, a tévé és a borotva, nem az hiányzott. Valami olyan hiányzott, amit attól az embertől kaphatott volna meg, aki ott élt mellette, de nem kapott meg. Belenyúlt a szívébe, mesélte, hogy kimeri onnan, ha másképp nem megy, erővel, ami kell neki. De a szívből erővel semmit nem lehet kiemelni. A másik ember felszisszent, hogy ne kotorássz ott, mert fáj, vagy rosszul dobog, ha belekavarsz a szívkamrákba. Nincs neked ott keresnivalód, az olajoshal meg a savanyúuborka kint vannak a spájzban. Ő akkor visszarántotta a kezét, és nézett ijedten, mint a gyerekek, mikor rajtakapják őket, hogy hajcsattal a konnektorba akarnak nyúlni. Ült ott riadtan éveken át, időnként újra megpróbálkozott kicsenni, lopva, hátha az a másik épp nem figyel, ebben az óvatlan pillanatban, valamit a másik szívéből, de minden alkalommal lefülelték. Ne csináld, hallod, ne csináld, mondom, hogy fáj.

Nyárra nyár, télre tél, tavaszra tavasz, sokadszor is kinyíltak és bezárultak a fellegajtók, ki tudja hányadszor is átfújta a szél az erdők fáit, megcirógatta a vadállatok bundáját, amikor azt mondta magának, hogy na, eleget vártam hiába, most összegyűjtöm minden erőmet, csodafurulyámmal összehívom minden segítőmet, bepakolok a batyumba háromnapi élelmiszert, és elmegyek szerencsét próbálni. Elmegyek, mint a szegényember legkisebb gyereke, akiről már mindenki lemondott, legelőbb a szegényember, hogy hajítófát sem ér, mert kicsi is, vézna is, meg olyan ügyetlen, hogy a búza helyett a lábait kaszálja el, szeg helyett a saját körmét kalapálja, s ha épp nem csinál semmit, önmagában botlik el, így mesélte.

Szerettem, ha mesélt, az olyan volt, hogy nyugalom. Feküdtem, a mellkasára tettem a fejem, hallottam, hogy dobog a szíve, hol elmélázva, hol nekisietve. Ezek voltak a lépések, a legkisebb gyerek döngő léptei. Világgá megyek, mondta, mint a szegényember legkisebb gyereke, át az óperenciás tengeren, túl az üveghegyeken, felmászok az égig érő fűszálon, s lemászok a föld gyomráig növő gyökérszálon, és megkeresem azt a királylányt, aki birodalmam ékköve lesz. Ha kell, legyőzöm a sárkány mindegyik fejét, és mindegyik kezét és mindegyik farkát, kivágom a torkából a lángot, ha kell, lekaszabolom a fekete vitézt, és vérét veszem a gonoszfejedelemnek, vízbe fojtom a vasorrú bábát, a mostohát világgá űzöm, és megszerzem magamnak azt a szívet, ami a fogva tartott királylányban dobog.

És így is történt, mondta. Elindult és jött, akkora hadonászással, csihi-puhi, hogy nevetnem kellett, mikor megláttam. Hadonászott végig az utcán, a gondjaik után loholó emberek között. Mennyi őrültet hagynak manapság szabadlábon, mondogatták a járókelők, életveszély az utcára menni. Kiszólt a buszsofőr, mikor a megállóban észrevette, hogy karddal nem lehet a járműre szállni. Ő meg mondta, hogy lovon jár, neki a közösségi közlekedésre nincs szüksége, felőle akár csődbe is mehet, legalább nem kell benzingőzben lovagolnia. Ja, mondta a buszsofőr, és a biztonság kedvéért beszólt a rendőrségre, de azok épp egy tömeggyilkosság után nyomoztak, egy férfi saját maga készítette bombát robbantott egy közhivatalban, még nem tudni, mennyi az áldozat, a kereskedelmi rádiók és televíziók licitet rendeznek, hol mondanak nagyobb számot, hol mutatnak véresebb jeleneteket. Tele volt a város bűnözőkkel, piti tolvajokkal, akik aprópénzért képesek voltak agyba-főbe verni magányosan élő öregeket, családjukat kiirtó féltékeny férfiakkal, gazdasági bűnözőkkel és részeg autósokkal, akiket nem állít meg a piros lámpa vagy a zebra. Nem volt a rendőrségnek ráérős embere, akit kiküldhettek volna, meg különben is ez nem bűncselekmény, nincs a városban lovagolási és kardforgatási tilalom. Javasolták, hogy hívják fel a Tündér-hegyi pszichiátriát, mert úgy vélik, ennek az embernek egy nyugtató koktél kell és nem bilincs vagy egy elvonókúra. Esetleg, ha van pénze rá, egy hosszabb analízis, egy újszerű terápia, szóval a rendőrséget nem érdemes ilyesmi miatt zaklatni. Ám a sofőrnek a Tündér-hegy száma nem volt meg, úgyhogy hagyta a dolgot, és továbbhajtott. Nem álldogálhat véghetetlenül, neki menetrendje van. Még képes lesz valaki feljelenteni, mert kinézte az interneten, hogy mikor lesz itt vagy ott, ebben vagy abban a megállóban, és ő tíz percet is késik, s akkor jön a jutalomelvonás, mert bizony a közösségi közlekedés romokban van, s alig várják a cég vezetői az alkalmat, hogy valamilyen címszó alatt megvonhassanak egy normál esetben a sofőröknek jog szerint járó juttatást.

Jött tovább hadonászva, senki nem állta útját, én meg nevettem és mondtam, hogy gyere szívem, csitítsd a kardot, hisz nincs itt sárkány, meg vérmedve, fekete király és koromherceg, már mindahányat elűztem. Hogymi, dadogott zavartan. Elűzted? El. Te elkergetted? El. Nem volt szép tőled, az az én feladatom lett volna, pont azért jöttem. Annyi évet vártam, vártam, csak vártam, és már nem maradhattam a fenevadakkal egylégtérben, nyirkos és kényelmetlen barlangok mélyén. Nem szerettem őket. Ők meg csak próbálkoztak, hogy szeress, meg szeress, és láttam, hogy

milyen nehéz nekik a szeretetlenségben lenni. Ott sorvadoztak a nemszeretés feneketlen mélységében. Kit űzni sem kellett, mert a fájdalomtól elmenekült, kit meg nekem kellett elhajtanom, ha menni nem akart, vagy erő híján nem tudott.

Na, jó, elfogadom a válaszodat, meg szerencséd, hogy öreganyámnak szólítottál, mondta. Nem is szólítottalak öreganyámnak, szóltam közbe. Most ne zavarj össze, ez egy mese, mondta, s te a mesében így szólítottál, és én nem sértődtem meg, mert csak akkor sértődtem volna meg, ha öregapámnak szólítottál volna, mert akkor arra gondoltam volna, hogy öregnek tartasz a köztünk lévő korkülönbség miatt. Nem is látlak öregebbnek. Mint én, épp olyannak. Pont, mintha egyidősek lennénk. Tényleg, kérdezte meglepve, s kihúzta magát. Hát persze, ha bárki ránk néz, azt látja, hogy ezek egymáshoz tartoznak, senkinek nem jut eszébe, hogy a főnök a titkárnővel, az orvos az ápolónővel, a tanár a tanítvánnyal vagy az öreg király a fia menyasszonyával. Nem is értem, hogy került oda a számokba a különbség.

Elfogadom a választ mondta a szegényember legkisebb fia, s hogy szerencséd, hogy nem szólítottál öregapámnak. Gondoltam, végre lepakolja a hatalmas szablyát, de nem, tovább forgatta a fegyvert, a fényes acél káprákat szórt a levegőbe, néha a szememhez kaptam a kezem, mikor egy fényköteg a szemgolyóba szúródott. Hős volt, s egy hős nem teheti le a fegyvert. Ha nincs sárkány, hatalmas szablyájával kettémetszi a levegőt, s a köztünk lévő távot lekaszabolja. Jött egyre közelebb és közelebb, se gyorsan, se lassan, épp jó ütemben, s végül porba hullottak az utolsó méterek is. Én meg úgy voltam, hogy nagyon vártam már rá, nem is tudom, mennyi időt, mintha mindig is rá vártam volna, mióta várok, s ez olyan volt, hogy örök időktől fogva, mert az idők akkor kezdtek lenni, amikor én elkezdtem várakozni.

Persze korábban is voltak, akik próbára indultak értem, dörömböltek az ajtón, az ajtónálló kinyitotta a kaput. Mi járatban, kérdezte. Próbatétel a királylányért, mondták. Az ajtónálló mindegyiken látta, hogy mennyit érnek, de továbbengedte őket, menj, te önismerethiányos lovag, mondta, de az ajtót be se csukom, mert hamarosan rohansz majd csapot-papot hátrahagyva, kifelé. S épp így történt. Mert micsoda satnya vitézek voltak, anyámasszony katonái. Az apjuk pénzéből vették a fegyvert, az anyjuk szoknyáján ücsörögtek indulás előtt, hogy erőt gyűjtsenek. A nagymama pogácsáját majszolták fegyverrántás előtt, sőt néha pogácsa helyett krémes

süteményeket pakoltak elő a hátizsákjukból, mert idejövet beugrottak egy cukrászdába. Mennyire nem voltak ők senkik, nemhogy egy sárkánnyal, a sárkány emlékével sem tudtak volna megküzdeni.

Senki vagy, mondtam az egyiknek, mikor a ruhát akarta bontani le rólam, mert közelebb hajoltam én is a ruhájához, és éreztem rajta az anyamosás szagát. Anyuka mosta, anyuka etette, hogy tudsz így egy sárkányt legyőzni. Tudok, mondta, tudok, s én majdnem hittem neki, hisz annyira akartam azt, amit ő is akart. Tudok, mondta, tudok, és gombolgatott tovább. Éppen csúszott volna le rólam a blúz, a mellek barnájából már egy félhold látszott, amikor a sárkány, aki addig türelmesen hevert a szőnyegen, mint egy szolgálatkész háziállat, hatalmasra tátotta a száját. Lángoszlop keresztezte a szobát, s a nyálcsorgató lovagnak azon nyomban inába szállt a bártorsága, s rettegve bújt meg a sarokban. Hát ez éget, hát ez hülye, összepörköli a falakat, meg engem is, ha eléállok, kiabált kifelé a sarok védelméből, hát ez egy életveszély! Ezt elhárítani volna feladatod, te, hamisvitéz. Menj innen, mondtam neki, sipirc, oda, ahonnét jöttél, a gyerekmesék birodalmába, ahol etetnek és itatnak, ahol este anyuka megigazítja rajtad a takarót. Nem vagy méltó megbirkózni a sárkánnyal, hát hogy lennél méltó megkapni engemet. S ő rohant azon nyomban a nyitva hagyott kapun kifelé, a kapus meg röhögött, hogy ennek nem a sárkányölő vetélkedésen, inkább futóversenyen kéne indulnia, annyira nagy sebbel-lobbal szedi a lábát.

Negyedszerre jött az igazi vitéz. Harmadszorra, mondta, olyan szám, hogy négy, nincsen a mesében. Jó, harmadszorra, mondtam, meg hogy a kisebb próbálkozásokat nem számítom bele, mert azok olyanok voltak, hogy el is felejtettem őket, s ha én nem emlékezek rájuk, akkor tulajdonképpen nem voltak. De voltak, mondta berzenkedve, s elhúzta a szája szélét. Nehogy már a szememre vesd, mondtam meglepve, hogy egy mesehős milyen kicsinyes tud lenni, mintha nem is egy mesében lennénk, hanem a legszokványosabb hétköznapokban. Jó, jó, nem azért mondom, csak tényleg rossz, hogy voltak. Mindenkivel előfordul, folytattam, s hogy én sem hozom elő az Iluskákat meg Juliskákat meg a gonosz boszorkákkal töltött éveket. Különben az elején nem is látszik, hogy egy próbálkozás kisebbnek számít, vagy épp jelentősnek. Legalábbis azt hittem, nem látszik, mert valójában látszik, csak az ember épp arra nem figyel. Jelentősnek akarja hinni, pedig mindig pontosan lehet tudni, hogy ez a vitéz csupán bizonyos okok miatt kapott szabad utat. Például egy sérelem miatt, mert nem tudod feldolgozni, hogy valaki váratlanul szakított veled. Na, ebbe a

sérelembe csúszott bele az egyik. Vagy, mert már olyan régen nem volt senki, hogy minden önbizalom megroppant benned, s persze jó volt, hogy jött az a férfi, aki legalább ideig-óráig helyreállította azt, ami omladozott. Hát effélék voltak. Harminc fölött voltam már, olyan királylány nincs, akiért ne kepesztene ennyi idő alatt egy seregnyi lovag, többségükben persze jelentéktelenek. Nem értem én ezt a mesebeli handabandát, sárkányokról meg hamis vitézekről, nemigazi lovagokról, mondta kicsit sértődötten. De hát te kezdted a mesét a szegényember legkisebb fiáról. Jó, de az olyan egyértelmű volt, mondta, itt meg annyi az összevisszaság, ilyen mesét a gyerekek meg sem értenek, se szeri, se száma a szereplőknek, ráadásul mindegyik ellenszenves. Hol van már a pozitív mesehős? Ép most érkezik, a többi az csak kitérő volt, mondtam, csak előkészítése a diadalmas érkezésnek.

Negyedszerre jött, vagyis harmadszorra. A sárkány már nem volt ott, harminc voltam, amikor az utolsót elűztem. Nem őrizhetsz, mondtam, s ő felnyögött a szívkamrákban, mert oda volt bezárva. Az utolsót vagy ugyanazt utoljára, mert nem voltam benne biztos, hogy nem csak egy sárkányról van szó, aki mindig megtalálja a módját, hogy visszalopakodjon belém, ahogyan apából is egy van, aki gondűző vitéznek látszik gyerekkorban, aztán meg biztonságos oszlopnak, végül csak egy börtönőrnek, aki szabályozza a lakásba ki- és bemenő forgalmat. Mindenkit elriasztasz, mondtam az utolsónak, s ő lángot lehelt. Ha nem őrizlek, elveszíted magad, ha nem őrizlek, martaléka leszel az első lovagnak, aki épp erre kódorog, s észre sem veszed, hogy méltatlan hozzád. Ha nem bontom le a véderőműveket, mondtam neki, senki nem juthat be a szívembe, ha nem űzlek onnét ki, senki nem lakhatja be az üres termeket. Én vagyok a védelem és az élet, mondta. Nem, mondtam, te csak védelem vagy, és épp az életet rekeszted el tőlem. Meg akarsz semmisülni, oda akarod dobni egy ismeretlennek azt, aki vagy? Oda, mondtam. A testet kielégítettük így is, hogy voltam, mondta, mit akarsz még? A test kevés, mondtam, több kell, hagyj el, hagyd nyitva a városkapukat, hagyd nyitva a palotám termeit. Akkor a sárkány elkedvetlenedett, mindig ez van, mondta, én a legjobbat akarom, a végén mégis nekem kell elpucolnom. Persze majd fognak még ömleni a könnyeid, persze, majd fogsz te rimánkodni, hogy sárkány-sárkány, gyere vissza, de akkor már késő, mert én árkon is meg bokron is túl leszek. Akkor majd jusson eszedbe, mekkorát tévedtél, hogy felmondtad a velem kötött védelmi szerződést. A sokfejű, soklábú még

toporgott kicsit, hátha megmásítom az elhatározásomat, aztán huss, elsuhant, hogy más lányok szívének legyen a csősze, olyanoknak, akik még érdemesek az őrzésre, akiknek még van pénzük, s nem utolsósorban idejük a védelemre.

Arra tanítottak, hogy minden vitéz alku tárgya, ha kell, megalkuszunk rá. Amennyiben szükséges, hogy legyen, megköttetik az üzlet, és lesz. Ajándék vitéznek ne nézd a fogát, mondták, olyan, amilyen, aki épp a szükséges időben erre csatangolt. Megalkuszunk vele, hisz ez a vitéz ért ide, kivel tudnék, ha nem épp vele. Minden királylány életében érkezik egy vitéz pont akkor, amikor érkeznie kell. S hát, ha nem tökéletes, ugyan már, ki tökéletes a mai világban. Apád sem volt az, mégis született három gyerek, mondta a királylány anyja, és leéltem vele egy életet. Jó, király volt, de amúgy nem volt nagy szám. Nem aurája volt, nem foszforeszkált körülötte a levegő, egy bűzfellegben trónolt, a testéből örökösen kipukkadó bélgázok miatt, a zsíros ételektől már fiatalon megbomlott az emésztése, és én ezzel is megbékéltem. Lassan elfelejtettem, milyen a tiszta levegő, s ha netán kirándulni mentem, majd kiköptem a tüdőmet, annyira megköhögtetett az oxigéndús friss levegő. Teljesen el voltam tőle szokva. Meg a nagyapád sem volt az. Mi, kérdeztem. Tökéletes, mondta a nagymama, mégis, de most már hála istennek egyedül vagyok. Maradt néhány év nyugalom öregkoromra, nem kell azt a vén kandúrbandit kerülgetnem. Csak több hely van így a palotában, hogy nincsen, meg az ágyon is kényelmesebben elférek. Jaj, anyu, nem kéne mindig az aput bántani, még halálában is, mondta az anya. Jó, tudom, mondta a nagymama, neked az apád, de nem tehetek róla, nekem meg a férjem volt, s ebben az állításban egyetlen pozitív nyelvi elem van, az, hogy volt.

Nem, mondtam, aki nekem kell, nem lehet alku tárgya, és nem lehet megalkuvás, aki nekem kell, az épp az lesz, aki kell, s ingyen lesz az enyém, mert neki az lesz a fizetség, hogy én. Bárki lehet én, és bárki lehet ő, mondta a nagymama, s hogy hányadik vitézt szalasztjuk már el! Az a múltkori neki nagyon tetszett, az előzőnek túl nagy volt az orra, és nem szeretné, ha nagyorrú dédunokái lennének, de a múltkori, az pont megfelelő volt. Tud viselkedni, és hát olyan az ízlése, hogy a nagymama ebédje után mind a tíz ujját megnyalta, szóval tudja, mi az, hogy finom. Várok, mondtam, én arra várok, aki épp az lesz, akire várok. Csak nehogy túl soká, édes lányom, nehogy kivárakoztasd magad az időből. Nem fogom,

mondtam. Volt már olyan, mondta a nagymama, és az is azt mondta, amit te, aztán azoknak a végén még gyerekük se született. Pedig a gyerekhez csak tíz perc kell a férfiból, vetkőzéssel, öltözéssel együtt, aztán le is út, fel is út, mert jobb is, ha nincs apja, itt vagyunk neki mi hárman. Jaj, anyu, mondta az anya, ezt azért mégsem kéne mondani. Mért ne kéne, legyünk reálisak, egy mese is csak akkor hiteles, ha vannak benne reális elemek, s ez egy reális elem. A férfi arra kell, hogy elvégezze a dolgát, utána csak kolonc. Esetleg, ha van pénze, akkor még van belőle némi haszon, meg persze, ha nem zsugori, de különben, minek az. De, anyu, mondta az anya, ő még előtte van annak, aminek mi már utána, neki még varázslat, ami számunkra megfejtett trükk. Na, jó, csak nem szeretném, ha dédunoka nélkül halnék meg, szóval jobb sietni ezzel. Az idő relatív dolog. Még fiatal vagy, fordult most felém, alig harminc, de ez magányosan többnek látszik, mint két kicsi gyerekkel.

Majdnem igaza lett a nagymamának, mert teltek-múltak az évek, s az igazi vitéz közel s távol nem látszott. Aztán harminc fölött tényleg úgy felgyorsultak az évek, megint ősz, megint tél, megint tavasz és megint nyár, hogy észre sem vettem, már eltelt egy újabb. Lehet, hogy rosszul döntöttem, ezzel a tudattal feküdtem le mindennap. Lehet, lehet, lehet, lehet, s akkor számba vettem, kiket űztem el, s néha azt gondoltam, nem, most már nem tenném. Egy hülye kis sértődés, mert az anyjának adott igazat egy vitában, vagy mert eljárt hétpróbázni, öttusázni vagy huszonegyezni, s persze nem hívott, azt mondta, hogy az nem lenne jó, ha én is mennék, mert ez olyan, hogy mindig csak a barátaival.

Ma már nem tenném, gondoltam, egy fényképet néztem, látszott rajta, hogy sírás után voltam, mert az a vitéz királyfi nem akart szembeszállni királyapjával, hogy engem választ ezen a hétvégén, s nem a palotában való munkálkodást. Nem merte miattam kockára tenni az örökségét, hogy egy szerelem miatt esetleg ugrik a felekirályság. Aztán eszembe jutott egy jelenet, egy belvárosi palotában volt, a harmadikon, amikor együtt feküdtem egy másikkal – éjfél volt, vagy épp elmúlt, párát vert az arcomra a lehelete, s mondtam, hogy nem, nem lesz az, amire gondol, hiába is jártatja fegyverforgatásban megkeményedett tenyerét a bőrömön. Ne a testemért szeressen. Egyszer aztán megláttam egy másik lánnyal az utcán, a palota közelében. Látszott, hogy olyan lány, akinek különösebb erőfeszítés nélkül bárki szerethette a testét. Nekirontottam, lecseréltél, erre, egy mellékszereplőre, aki csak véletlenül került bele a mesébe, mert kellettek

udvarhölgyek a királylány mellé, vagy mert betévedt a tündérpalotába! Ütöttem őket és kiabáltam, ömlött a könnyem, végül rendőrt hívtak, vagy csak akartak, már nem is emlékszem, olyan volt a fejem, hogy csak azt a fájdalmat láttam, amit ez okozott, s én ki akartam verni magamból ezt az érzést, ütöttem őket, hogy nekik fájjon, ne nekem.

Valójában egyiket sem tudtam rendesen szeretni. Ők voltak és én. Mindig ügyeltem, hogy megőrizzek magamból valamit külön. Bocs, ma nem jó, mondtam, amikor telefonált, majd holnap. Neked nem is hiányzom, mondta. De, mondtam, pedig az igazság az volt, hogy nem. Csak félig kellettek nekem, de én félig kevés voltam nekik. Ma már nem tenném, gondoltam, s irigykedve néztem azokat, akik képesek voltak megalkudni, s a hasukban cipelték vagy babakocsikban tologatták az alku tárgyát, a parkok kanyargós sétaútjain.

Épp ezt éreztem, amikor az utolsó pillanatban végre feltűnt az igazi hős. Jött csillogó szablyájával a levegőt csépelve, és én láttam, hogy igen, pont ő az, és ő is azt mondta, igen, ezt akartam, ezt a királylányt. Kockázat volt ugyan fegyveresen végigjönni a városon, amikor a terrorveszély miatt térfigyelő kamerák pásztázzák az utcákat, s ha véletlenül kimondod Allah nevét, lecsap rád az amerikai titkosszolgálat, de megérte. Megérte érte jönni és megkapni, s hogy mindaz, ami hiányzott neki, amiért egy életen át sóvárgott, íme, most ezáltal megadatott.

Magamhoz húztam a szegényember legkisebb fiának fejét, és ölembe fektettem. Néztem az arcát, a testét, nekem azok a vézna karok izmosnak látszottak, a gyenge lábak erősnek, aztán a szívére pillantottam. Olyan volt az ő szíve, mint egy lehorzsolt térd, mint egy lehorzsolt könyék, amikor biciklizés közben elesett a gyerek. Minden lement róla, tiszta vér volt a jobb lába és a bal lába, a jobb keze és a bal keze, könyök, tenyér, térd és minden, mert métereket csúszott a betonon, olyan volt ez a szív. Működött, de tele volt sebbel. Úristen, mi történt veled, kérdeztem, de ő nem akart beszélni arról, hogyan szerezte a sebeket, s hogy miért van, hogy a régiek, a sokévesek éppoly gyógyulatlanok, mint a frissen szerzettek. Nem beszélt, csak hevert az ölemben, ahogyan egy kis állatka vackolódik be az anyja testébe.

Teltek-múltak a napok, s láttam, amint ezek a sebek a sok simogatástól elkezdenek szélsebesen begyógyulni, holott már nem volt fiatal, a szervezet mégis friss volt, mintha évek óta csak erre várt volna, erre a gyógyulásra.

Eltűntek a hegek, egy omladozó falrész sem maradt a szívkamrán, egy repedés sem, egy apró, egér vájta lyuk sem.

Íme, hát meggyógyultál, birodalmam legbátrabb vitéze, ki sebesülten is szablyát forgatva hasított át annyi utcán, annyi téren, mondtam, hogy immáron nem vagy beteg. Gyere, nézzük meg, a gyógyult szív mire képes! Ha sérülten ennyi erő volt benne, hogy ide tudott hozni, vajon mit tud tenni, amikor egészséges? Gyere, tölts velem, amíg világ a világ, minden percet, és lássuk, az milyen. Hagyjuk, hogy egybeérjen a két idő, az, ami az enyém volt, és az, ami a tiéd. Felfénylettek előttem az évek, amiket majd együtt élünk le, amikor az idő nem mozdul ki ebből a meséből, amikor nem ránk omlik, hogy elpusztítson, hanem megölel, amikor mesebeli házikóban élünk, és mesebeli gyerekeink születnek, és minden barátunk számára, ha ránk néznek, az lesz az esti mese, nem a Mátyás király furfangos kalandjai, nem a póruljárt farkasok, kecskegidák, tündérek, jancsik és juliskák szomorú története. Fénytelen évek után, íme, elkezdődik a fényes idő, hisz minden fakó idő azért múlik el, hogy egy tündökletesnek adja át a helyét, mondtam, csak gyere.

Jövök, hisz karom elgyengül, lábam megroggyan, s a szívem újra sebes lesz nélküled, mondta. Jövök, hisz nem volna élet az az élet, amiben te nem vagy. Jövök, mondta, s mindig hozzáfűzött valami indokot, hogy mért is kell, hogy jöjjön, s mért is nem lehet az, hogy ne. De hiába teltek-múltak a napok, ő még mindig csak a küszöbön toporgott. Helybenjárt, mint egy rab a talpalatnyi fogdában, mint Török Bálint a Héttoronyban.

Gyere, mondtam, gyere, csukd be magad mögött az ajtót, mert betódul a szél, s kiűzi a szobából a meleget, besurrannak melletted a rosszvitézek, s elcsennek valamit a szobából vagy belőlem. Ő nem szólt semmit, csak toporgott, mint keresztútnál az eltévedt vándor a lassan töpörödő árnyéka körül. Nem mondta, hogy kint túl hideg, bent túl meleg, kint túl tágas, bent meg pont nem, csak néha annyit, hogy jövök, mindjárt jövök, csak megvárom, míg elmosódik az égen minden csillag, megvárom, míg a nap aranyszekérre kap, és estére elcsábítja a holdat, megvárom, míg, mondta, de már nem jutott eszébe semmi új, hogy mit. Csak hallgatott a küszöbön, s nézett zavartan a szobamélybe, ahol voltam, mint aki elmenni nem mer, és belépni is félne.

Tipikus eset, mondták az udvarhölgyek, akik közel s távol minden intrikát ismertek. Tipikus, esze ágában sincs változtatni az életén, neki jó az, hogy otthon a kényelem, megszokott keretek, tiszta lakás, mosott ruhák,

fényes trónterem, itt meg a kárpótlás. Mért tenné mindezt kockára, netalán vállalni, hogy újabb gyerek, új palota, újabb kölcsön, megannyi aranytallér, nem akarja másokért adni az utolsó leheletét. Ez neki nem ajándék, csak terhes ráadás, neki pont így jó, ez tőle a maximális vállalás. Ezzel is kezdte, te mesélted, hogy nem akar mást, csak kárpótlást a tőle megvont érzelmekért. Nem egy egész estés koncertet, csak a jutalomjátékot, azt a néhány számot, amit a fő program után már minden felelősség nélkül felszabadultan játszik a zenekar. Irigyek vagytok, mondtam, azért mondjátok, fáj, hogy nekem jó. Erre irigyek, mondták, erre aztán nem volna érdemes, s ha nem csak mesét olvasnék, akkor magam is látnám, hogy százból kilencvenkilencszer ez történik. Ő sem különb, mint a többi. Nem, mondtam, ő pont nem olyan, ő az egy a százból, meg mindegy, hogy mivel kezdte, mert eszembe jutott, hogy tényleg, azt mondta, szeretni fog, de nem akar semmi változást, ha így kell, legyen, ha nem, akkor keressek valaki mást. Mindegy, mondtam, mi volt, amikor az eleje volt, mára épp idáig fejlődött ez a szerelem. Nem tehetünk róla, se ő, se én, ezt tette a folyamatosan növekvő érzelem. Neki jönnie kell, hisz sehol nem talál olyat, mint én, és én sem találok olyat, mint ő. És van olyan, hogy törve van az ember lelke, és érzi, hogy éveken át keresi, és egyszer megtalálja a másik felét, van olyan. Nincs, mondták, nincs. Csak azért találod meg, mert épp abba a korba jutottál, amikor meg kell találnod. Kötelező. Élettani állapot a találás. Nincs időd már válogatni, eddig volt, de már elfogyott, s ez puhította fel bennem az elvárásokat, észre sem veszed, hogy mennyi engedményt teszel. Tökéletesnek látod azt, aki a korábbiaknál egy jottányival sem tökéletesebb. Megkondult a biológiai óra, s mikor a hang a füledbe ért, épp ő volt ott, csak ennyiről van szó. Nem, mondtam, én azt a kongást nem hallottam, én minden órától független épp most találtam meg, nem is tudom, aki eddig volt, minek volt, ha ő lett. Ha volna ilyen, mondták, mindenki egy életen át bolyongana, mert egy élet nem volna elég, hogy a mindenségben megtaláld a tört darabodat, s a párja legyél. Élettan, mondták, egyszerű élettani tény. Annak, hogy te épp őt találtad, megvan a maga törvényszerűsége, hisz alig van, ki közül válassz. Az érzelem a biológiai esélytelenségeddel arányosan nő. A ti szerelmetek egyszerűen leírható a biológia és a szociológia törvényeivel, az utolsó pillanatban párja után kapkodó nő, s az otthoni szolgáltatásokba beleunt férfi, s az is pontosan tudható, hogy mit kell tenni ahhoz, hogy ezek a törvények a számodra kedvező végkifejletet hozzák. Mit? Egy teherbeesés. Hogy essek

teherbe? Hát persze. Hogy véletlen, úgy tenni, hogy véletlen, kérdeztem. Mindenki így csinálja, mondták, másképp soha nem lesz változás, persze akkor is ott a kockázat, hogy azt mondja, nem vállalja fel, mert ezt ő nem akarta. Ez esetben vergődhetsz egyedül egy gyerekkel, de legalább kézzelfogható eredménye volt annak a néhány évnek, amit rá pazaroltál. Nincs új a nap alatt, nem igaz. De én ezt nem, mondtam, és feljött bennem az emlék, amikor azt éreztem, hogy véletlen mégis megtörtént. Rémülten húzódott el tőlem, mint akinek ehhez az egészhez semmi köze, s nem is érti, hogyan keveredhetett bele. Mondtam, hogy veszek egy tesztet. Jó, mondta, minél előbb, mert tudni akarja, s hogy ő még erre nem volt felkészülve. Idegen volt a hangja, mintha nem is ő lenne, hanem egy ismeretlen ember sok kilométer távolságban. Nem, mondtam a teszt után, vaklárma volt, csak késik. Felengedtek az arcán az izmok, és újra szeretett.

Nem, ezt én nem merem, mondtam a barátnőknek. Akkor válts, mondták. Te is tudod, hogy minden nappal kisebb az esélyed a váltásra. Ő keveredett a kalapba, s úgy érzed, rá kell építened mindent. Mint amikor egy régi autót megszereltetsz, hogy fizetsz érte százezreket, és még valamennyit, mert a szerelő pontosan látja rajtad, hogy bármennyit elkérhet tőled, annyira nem értesz hozzá, és sajnálsz ezután megválni tőle, holott pontosan tudod, fél év múlva, hogy működjön, megint százezreket igényel, s jobb volna egy újabbra lecserélni. Már így is túl sok időt pazaroltál erre a viszonyra. Látod, hogy nem jön, s ha nem jön, engedd el őt, de ne engedd el az utolsó pillanatot. A te idődért neked kell izgulnod, őt ez az egész nem érdekli, ő nem marad le semmiről. Ne szédítsd magad tovább ezzel a nevetséges mesével! Mondták a barátnők, akik már régen kiléptek a mesék birodalmából, legfeljebb néha-néha tévedtek oda, amikor már minden öngyógyítási technikán elvéreztek, egy meseterápiás előadás során a közös gondolkodást irányító vezetővel. Választhattak szerepet. Persze mindenki az a nő akart lenni, akiért kezét-lábát összetöri egy sereg királyfi. A végeredmény mégis az volt, hogy a mesekezelés során senki nem villantott még véletlenül sem szablyát értük.

Ne reménykedj semmiben, mondták a mesebirodalomból kiűzött barátnők. Hányszor jártam én is így, és mi lett a vége! Sorolták a velük megesett és a másokról hallott történeteket. Minden történetet olyan irányba fordítottak, hogy az ő igazuk bizonyosodjon be, mert semmi sem gátolja meg az emberi gondolkodást abban, hogy ne az aktuális, az élet szempontjából

szükségszerű hamisságokat tartsa a legmeggyőzőbb igazságoknak. Jobban tennéd, ha elkezdenél körülnézni, addig, amíg körül lehet, mert van az a pillanat, amikor belép az ember egy helyre, és már senki nem emeli fel miatta a fejét, s ha valaki mégis, riadtan elkapja a szemét, s vagy a sörét bámulja tovább, vagy épp egy fiatalabb nőt keres, és azon gyógyítgatja a rajtad megsérült tekintetet. Na, akkor van vége a történetnek, ott aztán megáll az ezeregyéjszaka meg az Andersen tudománya, s azt mégsem kéne kivárnod.

Nem, mondtam, ami köztünk van, az teljesen más. Ugyan, semmi nem lehet más, csak ugyanolyan, mondták. De, tényleg, mintha egy érzelgős dalt dúdolna az életünk, a *Love me tender*-t vagy az *I'm a believer*-t vagy az *Oh, my lover for the first time in my life*-ot. Jézusom, mi lett veled, vágott közbe az egyik, azért ilyet már gimiben sem, legfeljebb általános iskolában. Alsó tagozatban, tette hozzá nevetve a másik. Jó, tudom, hogy ez olyan hülyén hangzik, de tényleg olyan érzés. Soha nem gondoltam volna, hogy azok a dalok tudnak igazak is lenni, mondtam. Ők összenéztek, hogy mi lett velem, de én mondtam tovább az érzéseimet, meg még hoztam más példákat, hogy ilyen hülye elnevezéseket adunk egymásnak, hogy kicsim, meg cicám, meg bogárkám, szóval ilyen állatkák, meg növények, apró kis izék, és amikor mondjuk, akkor tényleg úgy hangzik, hogy ezt nem is lehet másképp mondani. Micsoda, mondták fanyalgó arccal. Hogy ez pont az a szó, ami megfelel a másiknak, annak, amilyen a másik abban a pillanatban. Nem szóltak semmit, várták, mit mondok még. Ittam egy kicsit a teából. Meg hogy megszűnt az idegenség érzése, mondtam. Milyen idegenség, kérdezte valamelyik. Szóval, amíg ez nem volt, mondtam, mindig azt éreztem, hogy vagyok én, és van a másik, a másikok, hogy olyan a külvilág, hogy életveszély, mintha eltévedtél volna egy dzsungelben, hogy a körülötted lévő dolgok meg emberek alig várják, hogy lecsapjanak rád és megszüntessenek. Úristen, ez azért elég rossz érzés lehet, szóltak közbe, meg hogy erről soha nem beszéltem nekik. Mindenesetre, mondtam, most minden dolog egészen más lett. Más? Milyen, kérdezték. Olyan, hogy otthon vagyok, hogy nem azt gondolod, hogy mi ez a rettenet körülötted, hanem, hogy de jó hogy van, de jó, hogy vannak ezek a házak, ezek az utcák, ezek az emberek, mondtam, de egyre halkabban tudtam csak mondani, mert az ajtó felé néztem, és láttam, hogy nem mozdul ez a vitéz. A szegényember harmadik gyereke, még mindig ott toporog a küszöbön, se

kijjebb nem volt, se beljebb, mintha rögzítve volna ott egy hatalmas szöggel.

Meddig állsz ott, meddig vársz még, kiabáltam felé. Elmúlik az idő, és becsapódik az ajtó, ha későn indulsz, már nem jutsz be, nekimész a csukott ajtószárnynak, s a királylány puha szíve helyett a nyers deszkákon fogsz szétlapulni. Megyek már, megyek, mondta a vitéz zavartan, kicsit beljebb tolta az egyik lábát, mint a farkas valamelyik mesében, mert megijedt, hogy elveszti a kincset, amit hosszú évek keresésének eredményeként feltárt magának, az ékkövet, amit a törökök Budavárában találtak meg, s Dzsigerdilennek, a szív gyönyörűségének neveztek el. Megrettent a vesztéstől, de ennél tovább mégsem lépett, igaz, az ajtó sem csapódott be. A huzat nem mozdította, s én sem vágtam be, mint korábban annyiszor, annyi vitézre, hogy sokszor vérző orrukat markolászva kellett elkotródniuk. Betoppantak az első kocsmába, s ott panaszolták el, hogy az a királylány, az egy idióta, ezek az arisztokraták mind hülyék, mert egymás között házasodnak. Mondtam neki, mesélte a póruljárt lovag a kocsmában, hogy na, itt vagyok, mind a ketten ugyanazt akarjuk, erre rám vágta az ajtót, el is tört az orrnyergem, az istenit. De most nem, nem csaptam rá. Nyitva maradt háromszor, és nyitva maradt hétszer, nyitva maradt az összes mesebeli számban, mert nem mertem bevágni. Féltem, ha becsapom végül, akkor nem fog dörömbölni, hogy engedj be végre, hanem sarkon fordul, és hazakutyagol, hogy na, ez a mese is csak eddig tartott. Mint a gyerekek, akik haragszanak kicsit a tévére, hogy vége lett a gyerekműsornak, és kezdődik a híradó, vagy az anyjukra, amikor becsukja a könyvet, hogy meghalt Andersen, vége a mesének, de végül megnyugszanak, és elalszanak az ágyukban.

Néztem kifelé a szobamélyből, csillogott a szemem a sötétben, de már nem a szerelemtől, hanem az örökösen odaszökő nedvességtől. Ott magasodott az ajtókeretben, a fény vonalat húzott a teste köré. Már nem voltak rajta sérülések. A sebei begyógyultak, gondoltam, miért is jönne tovább. Feküdtem az ágyban egyedül, mert éjszaka egyedül voltam, amikor az a gyógyult ember ott hevert valaki más mellett, s talán neki mondja azokat a szavakat, amelyek valójában nekem szólnak. Látja is ő a sötétben, kihez beszél, elég neki, hogy kimondja, ami a szívén van. Csak kezelésre vágyott, gondoltam ebben az egyedüllétben, az ágyban, amiről egy ideig azt hittem, a mi ágyunk, de kiderült, hogy nem. Ez az én ágyam, és ez az én

lakásom, s csak annyi maradt belőle is, amennyi a felújításkor a munkásokból: a kéznyomok. Csak kezelésre, gondoltam, s ez megvolt, senki nem költözik be a kórházba. Ha meggyógyul, menekül onnét, hogy ne érezze többé azt a rossz kórházszagot, hogy ne lássa a fehérbe öltözött ápolókat. Nem akar összeköltözni a kórházi eszközökkel, a napi vizittel, azokkal a nyögdécselő és horkoló betegtársakkal, akik a kórteremben vele együtt a gyógyulásra várnak, és megesküsznek, ha innét kikerülnek, mindennek jobban fognak örülni, a legapróbb dolgoknak, egy fűszálon a kicsi élnek, vagy a napnak, ami éppen hétágra süt, a vacsorának, vagy csak annak, hogy még mindig vannak. Így gondolkoztam magamról, mint egy szolgáltatásról, s hogy az utókezeléshez már nincs rám szükség. Az valahol máshol zajlik, ahogyan az egészségügy világában lenni szokott, másik épület, más város, más személyzet.

Miért is jönne, mondtam magamban, aztán azt gondoltam, egyedül az ágyban, kibírhatatlan fájdalmaktól gyötrődve, mert egyedül lenni úgy, hogy szeretsz, mindennél fájdalmasabb dolog. Olyan sokszor gondoltam, bárcsak ne bukkantam volna rá, bárcsak maradt volna a korábbi életem, amikor szinte jó volt, amikor elment az, aki korábban jött, hogy megszeressen. De jó, hogy elmentél, gondoltam magamban, és örültem, hogy egyedül fekhetek le, egyedül kapcsolhatom be vagy épp ki a tévét, hogy senkinek a szagában nem kell lennem, hogy senkinek a ruháit nem kell kerülgetnem. De most más volt, egész éjjel ott volt velem, úgy, hogy nem volt velem. A hiánya volt velem. Mért jönne, gondoltam, a gyomrom görcsbe volt rántva, aztán azt, hogy azért, mert szeret. De hiába szeretett, jönni nem tudott, valami ott tartotta, ólmok voltak a lábain, síndarab a mellkasán vagy csak egyszerűen nem volt meg a kulcsa, s valaki véletlen kívülről ráfordította a zárat.

Nézz meg jobbról, mondtam neki, nézz meg balról, milyen szereplője vagyok én a mesének. Lehet-e olyan mese, ahol a királylány titkos viszonyt folytat a szerelmével, míg a halál el nem választja őket. Lehet az, hogy egy királyfi nem a tiszta érzésekért rántja ki a szablyát, hanem azért küzd, hogy a hamisság fennmaradjon. Mert nem igaz, ami van, érted, az nem igaz. Kilépsz a titkos időnkből, és én elveszek, érzem, hogy nem vagyok. Naponta gyilkolsz meg, naponta adsz mérgezett almát, naponta törölsz le a föld színéről. Hányszor tudok én újraszületni? Hányszor leszek képes? Mi lesz, ha egy reggel jössz, és már nem éledek fel? Azt mondta, hogy még

adjak neki ennyi meg ennyi időt, s akkor, mondjuk, valami kiemelt napon majd dönteni fog.

Persze nem döntött.

Mi lesz, kérdeztem. Miért, kérdezett vissza. Máról volt szó. Ja, mondta, de ez a nap mégsem a legjobb, vagy inkább úgy fogalmazott: a legmegfelelőbb. Te mondtad, mondtam. Épp ezért, ez nem egy objektív időpont, ezt csak úgy mondta, mondhatott volna más napot is, csak véletlenül épp ezt mondta, nem érdemes ezt rajta leverni, hogy most mégsem. Akkor, mondtam mostmár én, a hónap eleje, az első hétvége, az a határpont. Utálom ezeket a kényszereket, mondta, épp a kényszerek, az életem behatároltsága, az örökös kötelezőségek, a feladatszerűségek elől menekülök. És az én életem, az nem kényszerek között zajlik, kérdeztem. Tudtad, hogy mit jelent, hogy nekem van olyan, hogy család. Én megmondtam, vagy ezzel együtt, vagy sehogy. De azóta minden más, és nem lehet, hogy az együtt töltött idő kidobott idő legyen. Mért volna kidobott idő, kérdezte. Az, amit átéltünk, az jó volt, s ha te nem tartod jónak, akkor számít kidobott és elherdált időnek. Amúgy szerinted az én időm nem telt el közben, mondta. De ha nincs továbblépés, akkor minden érvénytelenné válik, akkor az a nagy szerelem csak egy időlegesség volt, én nem voltam királylány, és te sem voltál a legfényesebb vitéz, csak egy nő voltam, és te is csak egy férfi a sok közül, mondtam, s hogy akkor az első hétvége egy bizonyos hónapban, vasárnap délután, mondjuk, éjfélig legkésőbb. Hogy akkor vegye a dolgait azon a helyen, ahol, ha jól tudom, lenni már mióta utál, pakolja be a batyujába, vegye fel a hétmérföldes csizmáját, és induljon el hozzám. Jó, mondta, de amikor eljött az a nap, csak úgy érkezett, mint mindig, mint azokon a napokon, amikor titokban együtt tudtunk lenni. Csak a titokba tudott visszalépni, akár egy kém, akinek a léte megszűnik abban a pillanatban, hogy felfedik, onnéttól már nem tud az lenni, aki volt. Ő a titokban lakik, amíg ez jó neki, s minden akaratom és vágyam a fény iránt elporlik az ő akaratán.

Őrlődni naphosszat a félelemben, hogy nem bírok már a titokban lenni, s nem merem szétroppantani a kalitkát, mert rettegek, hogy akkor elveszítem. Őrlődni éjszaka, és őrlődni aztán már akkor is, amikor vele voltam, mert nem oldódik a szorítás már akkor sem. A jó dolgok immáron nem tudtak diadalt ülni a rosszak fölött, az arány végérvényesen megváltozott bennem is és benne is a rossz javára. Akkor mondta, hogy kér egy hónapot, hogy azalatt összegyűjti újra az erejét, és nekivág az új útnak, amin, ahogyan

korábban is ígérte, velem fog menni. Az otthoniak már jóideje tudnak rólam, nem bejelenteni kell engem, hanem búcsút venni tőlük. Mért lesz könnyebb erőt gyűjteni, ha én nem leszek, kérdeztem. Mert, mondta, mert, akadoztak a szavai, mert akkor tud arra koncentrálni, amit csinálnia kell, nem forgácsolódik szét az ereje a kettősségben. Jó, mondtam elfogadva a magyarázatot, mert már én sem bírtam így. Legyen akkor ez, mondtam, bár titkon tudtam, hogy a szakításhoz gyűjti az erőt, s nem a közös úthoz. Mindennap éreztem, na, most kicsit erősebb lett, s a közöttünk lévő kötélből egy kicsi szálat megint elnyiszált, de a kötés még megvolt. Egész hónap alatt megvolt a kötés, nem bírta elvágni. Az utolsó napon aztán mégis. Egy levélben volt az olló, mert már olyan vékonyka volt a kötelék, hogy egy sima papírvágóolló is elég volt hozzá. Elkezdtem olvasni a levelet, és vágott az olló, vágott kötést, és a végén még a szívembe is fúródott.

Nem gondoltam, hogy újra látni fogom. Visszalépett a régi palotába, ahol azt mondta, olyan rossz a szag, hogy levegőt venni alig bír, hiába nyitott ablakot, csinált kereszthuzatot, a szag maradt, és rájött akkor, hogy ez az öregség szaga, az ő öreg testének a szaga, a felesége öreg testének a szaga, az öreg bútorok és az öreg ruhák szaga, és ő ebből a szagból menekült, hogy végül épp oda térjen vissza. Ahogyan nem volt képes sebeket veszteni, inkább veszített gyógyulást, úgy nem tudta elveszíteni azt a nehéz levegőt sem, a fuldoklás érzését. Csak fuldokolva tudott élni, ebbe szokott bele, ez volt neki az otthon. Nem tudta, milyen boldognak lenni, elaludt mindig a mese vége előtt, csak a próbatételekig jutott. Azt gondolta, neki olyan, hogy boldognak lenni, nem jár, vagy csak olyan volt, hogy az otthon megszokott fájdalommennyiség nélkül nem tudott élni. Nem érezte jól magát velem, mert jól érezte magát velem. Ahogyan az agyondohányzott tüdőt megkínozza az oxigéndús levegő, ő is szenvedett az örömtől, amit érzett, amikor nálam volt. A szegényember legkisebb fia volt, aki nem trónra került a felekirályságban, hanem hirtelen rászakadt a birodalom, s ő szántáshoz-vetéshez volt szokva, nem uralkodáshoz.

Nem tudom, mivé lett ott a régi helyen. Nem is érdekelt. Hogy megdicsérték-e, de jól döntöttél, vitéz lovag, hogy volt-e ünnepe a visszatérésnek, hatalmas bál régi barátokkal, díszes vendégekkel, rajtam kívül a mese összes fő- és mellékszereplőjével, vagy épp ellenkezőleg, a kalandokért, amivel megkérdőjelezte az addigi életet, megbüntették. A felesége minden adandó alkalommal az orra alá dörgölte, hogy örüljön, ha még ezek után hajlandó mosni, főzni rá. A gyerekei összesúgtak a háta

mögött, hogy na, az volt az az apa, akiről azt hitték, hatalmas vitéz, olyan, akire bármennyi életet, de minimum az övékét bátran rá lehet bízni, s lám, milyen roskatag öregember lett. Elindult ugyan egyszer a csatába, de ahelyett hogy megvívta volna, hülye békekötéseken törte a fejét, hogy hogyan lehet mindkét sereget megőrizni, s végül elkotródott a csata lehetséges színteréről. Vitézként ment el, s nagyotmondó obsitosként tért meg. Ez az a férfi, aki csak megfutamodni tud, mondogatták egymásnak, s még a sót sem adták oda neki ebéd közben. Nyújtsd ki a kezed, és vedd el magad, mondták. Ő zavarba jött, kicsit megemelkedett a széken, és átnyúlt az asztal fölött. Tényleg felesleges volt kérni, hisz eléri.

Nem gondoltam, hogy bármikor is látni fogom. Kerültem minden lehetséges helyszínt. Nem tudom, mit tett vele ez a szakadás. Milyen lett? És milyen lett volna, ha nem ez történik. Hányszor tiporhat szét valaki egy érzést büntetlenül, hányszor veheti vérét a gonosz mostoha helyett a jótündérnek, gondoltam. Már megint sikerült neki, már megint túlélte, holott én nem.

Holott én nem élhetek boldogtalanul, és nem is élek úgy. Elkezdtem mással. Ahogy a barátnőim mondták, és igazuk lett. Észre sem vettem, hogy várakozik ott a szerelmünk árnyékában egy férfi. Minden szerelem árnyékában ott egy seregnyi várakozó, akik, ha engedélyt kapnak, rögvest befészkelik magukat a megüresedett helyre. Nem néztem, milyen, csak azt, hogy van. Jó, hogy neki kellek úgy, ahogy vagyok. Rossz átélni, hogy nekem nem, vagy hát nem annyira. Minél inkább nem kell nekem, annál inkább akar engem. Lohol utánam, mint egy jól nevelt háziállat. Nem hasonlít az állatmesék hőseire, inkább a parkokban sétáltatott kutyákra, a lakásokban hízelgő, lábhoz dörgölőző macskákra. De lett, és megtett mindent, ami egy nőnek jó, ha meg van téve. És kivertem akkor a szegényember legkisebb fiát a fejemből. Meseterápián elpusztítottam a bennem még mindig véghetetlenül áradó mesét. Sós kútba tettem, aztán onnan kivettem, kerék alá tettem, aztán onnan is kivettem, kemencébe tettem, aztán onnan is kivettem, és még egy kicsit mindig élt. Jöttek a törökök, elkapták, felkoncolták, Sztambulba hurcolták, héttoronyba zárták, és egy kicsit még mindig élt. Eltelt öt év, s én végül befalaztam egy mély zugba, és most ott raboskodik, semmilyen robbanóanyaggal nem hívható elő. A métervastag vasbeton falon csak annyi van írva, hogy nincs, hogy már senki nem mondhatja tovább ezt a mesét.

Azt hiszed, szabad vagy?
Hát nem.
Neked olyan, hogy szabad vagy: nincs.

Mögötted van egy akarat, ami, akár egy titkos szervezet vezérkara, utasításokat ad. Az idegpályákon és az ereken lohol a parancs és te engedelmeskedsz, mert nincs más választásod. De én szabad vagyok, mert azt csinálok, amit akarok, és én azt csinálom, hogy nem csinálok semmit.

Semmilyen külső és belső erő nem kényszeríthet a cselekvésre. Nem mások akarata szabadított fel, mint a rabszolgákat, hogy egy életen keresztül a hála rabláncán legyél tartva. Én magam akartam szabad lenni, és az is lettem. De te nem. Hogyan is lehetne téged szabadnak tekinteni? Te mindig azt csinálod, amit mondtak, hogy csinálni kell. Amit mondott az anyád, amikor megszülettél, és amit mondott az apád, hogy enni kell és mosakodni kell, hogy lefeküdni kell, akkor, amikor mondják, hogy kell. Ha nem akkor és nem úgy csinálod, megbüntetnek. De rossz vagy, te gyerek, azt mondják, holott nem csináltál semmi olyat, ami objektíve rossznak volt tekinthető, csak olyat, ami az épp aktuális rendszabályoknak nem felelt meg. Lecsúsztál az ebéd kezdetéről, de ki mondja meg, hogy ennek az étkezésnek épp egykor kell kezdődnie, amikor kezdődött. Kezdődhetne ennyi erővel egy óra tíz perckor is, vagy kettőkor. Az apa és az anya rendszabálya volt ez, ami nem eredeztethető semmi másból, csak az apából és az anyából.

Aztán a szülők után beleszólt az életedbe az óvónéni meg a tanárok, még a napközis tanár is meg a kollégiumi felügyelőtanár, aki mégiscsak a tanári társadalom legalja, mondják, akik nem nevelőtanárok. Részegen esti ügyeleten, jól emlékszel, hogy állt a félhomályban és üvöltött, hogy mosd fel a folyosót. És amikor azt mondtad, hogy épp most mostam fel, tanár úr, akkor odaköpött a kőre, sárga nikotinos köpetet, ami bűzlött az alkoholtól. Mosd fel, mondta, és tanuld meg, hogy neki joga van felmosatni veled a folyosót, annyiszor, ahányszor kedve szottyan, s neked csak ahhoz van jogod, hogy ezt az utasítást végrehajtsd. Másodszor már nem szólsz, végrehajtod, mert rettegsz a büntetéstől, hogy netán kizárnak a kollégiumból, kikerülsz a közoktatás keretei közül, s mehetsz tizenhat évesen segédmunkára egy műanyag-fröccsöntőhöz, aki bukott diákokat és Erdélyből ideköltözött vendégmunkásokat zsigerel ki napi tizenkét órában.

Hiába rohansz haza hétvégén, hogy ez történt, anyu, otthon nem hiszik el, mert nem akarják tudni, mi történt veled. Azt akarják csak tudni, hogy veled

nem történt semmi, s hogy eredményes volt az idomításod, távol áll tőled mindenféle engedetlenség, hogy szolgálatkészen megcsinálsz mindent, amire a tanáraid utasítanak.

Ha panaszt teszel az igazgatónál erre a tanárra, semmi nem változik, ha mégis, nem azért, mert ez történt, hanem mert az igazgató már régen ki akarta tenni ezt a tanárt, hogy a megüresedett helyet egy közeli ismerősének, távoli rokonának biztosítsa, s most ez az esemény lehetőséget kínált a kirúgásra.

Meg lett szabva, hogy mit csinálhatsz, és mit nem csinálhatsz. Te meg azt csináltad, amit csinálnod lehetett, és nem csináltad azt, amit nem. Az anya és az apa büntetései, s a helyes cselekvéskor osztott jutalom a szélesebb elvárásnak való megfelelést készítették elő. Azoknak az elvárásoknak való megfelelést, amit egy felnőttől megkövetel a társadalom. Ahogyan a tantestület tagjai és a téged körülvevő egyéb felnőttek is, mondhatni merő jóindulatból, az életre szóló elvárások talaját készítették elő. Utasításaik során nem győzték hangoztatni, hogy az életnek tanulsz, nem a szüleidnek és nem a jegyekért, még csak nem is azért, hogy valamely tantárgy révén valamit megtudj a világról, az életnek. És tényleg: ez a tanulás lehetővé tette, hogy elinduljon egy radikálisabb rendbontásoktól mentes élet.

Ám ha az elvárt rendnek nem tudtál eleget tenni, ha a megfelelés nem sikerül, ahogyan a gimnáziumban nem sikerült megfelelni, mert sem az osztályzatok, sem az iskolai viselkedés terén nem tudtad hozni az optimális szintet, akkor jönnek a retorziók, az intők és bukások, a matektanár rikácsoló hangja, az apa üvöltözése, hogy semmirekellő vagy. Egy életre kiható sérelemhalmazt szerzel be magadnak már gyerekként. Persze egy ideig azt hiszed, majd elfelejted, begyógyulnak a sebek, de nem. A tanárok és más felnőttek okozta vágások és szúrások egy életen át ott gennyesednek a szíveden. Csak akkor múlnának el, ha bosszút állnál értük, s te is visszaadnád ezeket az ütéseket, úgymond továbbadnád a fájdalmat a nálad korban fiatalabbaknak, a gyerekeidnek, a pályakezdő kollégáidnak, ha beállnál abba a sorba, amiben a kollégisták állnak, hogy elsőben még vernek, másodikban már alig, harmadikban békén hagynak, s negyedikben már te is verhetsz. Hogy kivárod a sorodat, és visszaadod, amit te is elszenvedtél, de te nem voltál ilyen. Nem tudtál bosszút állni, s hagytad, hogy a sebek évről évre, mint egy rossz szokás vagy születési rendellenesség, elkísérjenek, hogy a sebekben burjánzó baktériumok beázalogjanak a test apró üregeibe, s tetőtől talpig megfertőzzenek.

Mindennek van rendje. A világ összes dolga a csillagoktól a legapróbb részecskékig, az élő és élettelen anyag ezekbe a rendekbe van besorolva, ahogyan minden ember cselekedete is. S a rend igazságát senki nem vonhatja kétségbe, hisz az égitestek ezerévek óta követik a rendjük útját, ahogyan a hangyák is. A hangyák is, mint a katonák, menetelnek a morzsák és a lakhelyük között, egyet sem lehetne letéríteni erről az útról. Végül te is megtanultad betartani ezt a rendet, az étkezés rendjét, a munkavégzés rendjét, a közösségben való viselkedés rendjét, valamint a közlekedés rendjét. S mivel egykoron rendbontónak számítottál, a szokottnál kényszeresebben igyekeztél ezt a rendet követni. A piros: tilos, zakatol a fejedben a mondóka. De ha megvárod a zöldet, szabadon átmehetsz a túloldalra, néhol hang is jelzi, hogy vakon is értelmezni tudd ezt a szabályt. Ha valaki azzal nagyképűsködik a gimnazista osztálytársaid közül, hogy zöldön bárki át tud menni, az is csak azért mondja, mert belátta ennek, ahogyan minden egyéb rendszabálynak is, a szükségszerűségét. Hogy az ő rendbontása e rendszabályok függvényében értelmezhető csupán. Akkor is, ha ezzel kockára teszi az életét, s adott esetben maradandó sérülést szenved, netán meghal. Ahogyan ez meg is történt ezzel az osztálytárssal, mert az az autós, aki épp a hegy felől érkezett, nem tudott már korrigálni, hiszen először a rendet biztosító lámpát nézte, amikor a kanyarból kiért, s az szabad utat engedett neki. Csak később vette észre a szabad út elé belépő osztálytársat. Ilyen is megtörténhet, s micsoda kegyetlenség a rend megbontását ekképpen büntetni, hogy ez a fiú többet nem járhatott sehova, a szülők házassága rábment az eseményre, s persze az egész életük is. Ki tudna egy ilyet kiheverni! A sofőr élete is megsínylette. Soha nem tudta a lelkéből kitörülni, hogy ezt a halálesetet, még ha jogilag vétlen is volt, ő okozta. Egy szerencsétlen véletlen volt, mondta az ügyvéd. És felmentették. De mi az, hogy véletlen? Akkor és ott épp az volt, ami ott volt. Csak az van, ami megtörtént, ami nem történt meg, az nincs.

Azt hiszed, amikor gyerek voltál, kívül voltál ezeken a kötelezőségeken, pedig csak arról volt szó, hogy nem ismerted még a téged körülvevő világ rendszabályait. A gyermeklét hosszú évei korántsem a játékról és felszabadult jókedvről szólnak. Ezeknek az éveknek épp az a feladata, hogy megszerezd azt a képességet, hogy magad tudd megszabni a szabályokat. Hogy felnőtt életed során ne szorulj külső intelmekre, hogy mit ne csinálj, hiszen te azokat a dolgokat, amiket nem szabad, magadtól sem csinálod.

Már a játékok is szabályok sokaságára épülnek. A játékszabály arról szól, hogy a szabályok nélkül nem is értelmezhető a játék, el se lehet kezdeni, mert pont a szabályok betartása okozza a játék izgalmát. Hogy lehetne egy labdajátékot szabályok nélkül játszani, vagy egy táblajátékot? S ha valamit nem csinálsz jól, például hazaadod a labdát, amikor a kapus épp nincs a kapuban, holott ilyet nem lehet csinálni, akkor persze kizárnak az osztálycsapatból, s az általános iskola végéig a focicsapatból kizárt másodrendű fiúk közé sorolódsz. De az iskola befejezése után is cipeled ennek a vétségnek a maradványát, hisz aki nem focizik, az örökösen gyanúba keveri magát, hogy milyen ember, a túlnyomó többségben focista vagy focirajongó közösség előtt. Persze ez csak később tudatosodik benned, hogy a közösség peremére való sodródás logikus következménye annak a rosszul hazaadott labdának, amit Komárnóból hazacsempészett stopliscipővel tettél. Szokatlan volt, hogy a stoplik megemelik a lábadat, s ezért voltál ügyetlen. Az apád hozta neked ezt a cipőt, kárpótlásul, mert felpofozott a matekjegyek miatt. Így tudott szeretni, hogy a szeretetéhez felhasználta a határőrismerőseit, hiszen ő is katona volt, s ha már benne volt ebben a közösségben, kihasználta az előnyeit.

Mindenki tudja, nem a játék, hanem a szabályok elsajátítása a játék lényege. A játékszabályokon való vita, ha netalán előfordul, a felnőtt élet vitáit készíti elő, amikoris az egyik játékos, általában a legerősebb fiú, természetesen másképp emlékszik a snúrozás rendjére. Ő úgy emlékszik, mármint olyan rendszabályra, ami lehetővé teszi, hogy az összes pénz a játék végén az övé legyen. Ez a játékos a saját, egyszerű emberi önzésre épülő akaratát rákényszeríti a társaira, hogy ebből minden játékos egy életre megtanulja, hogy a társadalomban hierarchikus viszonyok vannak, melyek létét el kell fogadnia, ha nem akar folyton-folyvást összeütközésbe kerülni a körülötte lévő világgal.

Végül képessé válsz azt hinni, hogy a szabályoknak való megfelelés velünk született adottság. Holott nem. Nem született velünk semmi, legfeljebb a szüleink rossz belső és külső adottságai, valamint annak a tudata, hogy behatárolt az ittlétünk, s annak a képessége, hogy ennek a behatároltságnak a tudatát minél inkább elpusztítsuk, hogy ne gondoljunk örökösen arra, hogy egy lapát föld lesz belőlünk, s hogy a halálunk óráján nem hagyja el semmi a testünket, csak egy szusszanásnyi levegő.

Nem egy belső rend akarja, hogy így viselkedj, hanem te magad akarod, amiatt a rend miatt, amit születésed napjától beléd csepegtettek a

fogvatartóid. Ne hidd azt, hogy te másképp nőttél fel, hogy te a korszerű nevelési elveket követő szüleidtől mást kaptál, hogy a liberális nevelési módszer, aminek a szüleid elkötelezett hívei voltak, megóv ettől. Még véletlenül sem. A liberális nevelési módszert azért találták ki, hogy szórakoztató formában sajátíthasd el a rendet, hogy észre se vedd, mi az, amit rád kényszerítenek. Az erőszak használatakor legalább tudtad, és volt róla emléked, hogy mit nem akartál csinálni, amit, ha nem csináltál, illetve mit akartál csinálni, amit, ha csináltál, a testi fenyítés fájdalmát kellett elszenvedned, s így feltételes reflexként alakult ki benned az engedelmesség. A liberális nevelési módszer mindezt teljesen észrevehetetlenné teszi. Ráadásul azzal terheli meg a sorsodat, hogy olyan helyzetekben is döntések elé állít, amikor ésszerűbb volna egy utasítást elfogadni, hogy most akarsz-e ezt vagy inkább azt enni, ide- vagy inkább odamenni, ezt vagy azt felvenni. Ezzel az álságos választási lehetőséggel nem az ember szabadságát növelik, mert soha nincsenek valós alternatívák, hanem már gyerekkorban, amikor egyáltalán nem érdekel, hogy mit eszel és veszel fel, a felnőtt társadalom teljesen feleslegesen megnehezíti az életedet. Mindezt azzal a körmönfont céllal teszi, hogy elhidd, a te döntésed volt, hogy ez vagy az történjen, holott nem.

Próbálnál csak mínusz húszban félmeztelen kimenni. Na, akkor aztán a legliberálisabb szülő engedékenysége is megtörik, s rögtön elkezdi, hogy meg vagy bolondulva, s hogy ő csak arra gondolt, hogy a piros vagy a kék télikabátot akarod-e felvenni. Ez a saját jószándékában tetszelgő nevelés, amit születése pillanatától rálőcsölnek a felnövekvő gyerekre, végül odáig jutott, hogy egész iparágak álltak rá arra, hogy segítsenek a testi kényszer helyett a szabad döntések meghozatalában. Itt van például a papírpelenka-gyártás. A papírpelenka lehetővé teszi a kisgyerek számára, hogy ne a fájdalom kényszere, mert a vizelet kimarta a puha bőrét, késztesse arra, hogy szobatiszta legyen, hanem a szabad önálló döntés. Ennek persze az lett a következménye, hogy míg régen már másfél évesen, de legkésőbb kétévesen minden gyerek szobatiszta lett, addig ma nem ritka, hogy három-, sőt négy-, éjszaka akár öt-hatévesen is pelenkát hordanak a gyerekek. Sokszor még osztálykirándulásra se mernek elmenni, mert félnek, hogy ott, a többi gyerek előtt szégyenülnek meg. S mindez azért van, mert a vizeletet a modern pelenkák olyan jól beszívják, hogy az ürítés után szinte észrevehetetlen, hogy egy adag húgyban trónolunk. S ha lehet így is, miért menne az ember a mosdóba, vállalni azt a sok strapát, s nem utolsósorban,

hogy abbahagyja az épp aktuális cselekedetet, mondjuk, a játékot, amit szívesen csinál. Maga alá csorgat, miért ne. Azt hihetnénk, hogy ezek mögött az új pelenkafejlesztések mögött a gyerekkor jobbá tétele rejtőzik, pedig a gyerekekre senki nem gondol. Az új fejlesztéseket a pelenkagyárak gazdasági érdekből csinálják, hogy minél tovább hordják a gyerekek ezt a nagyság szerint növekvő árú terméket. S azt a pénzt, amit a szülők például jobb minőségű élelmiszerre, vagy netán kellemes hétvégi programokra költhettek volna, azt szépen bezsebelik a pelenkagyárak.

Azt hiszed, szabad vagy, mert megnyitották a határokat, lebontották a földrészt felszabdaló gátakat? Persze, Szlovákia nyitva van, és Ausztria is nyitva van, de benned minden határ zárva maradt, belül nem mozogsz, mert belül nincs megengedve a mozgás. A belső termek hatalmas lakatokkal vannak lezárva, hogy hol vannak a kulcsok, ki tudja. Nem, az a pszichológus sem tudja, aki sokéves analízis során kifosztott a vagyonodból. Semmi mást nem csinált, mint elhitette veled, ha meggyűlölöd az anyádat, ha felfed egy gyermekkori traumát, hogy mondjuk apád azért sietett haza fürdetésre, mert meg akarta fogdosni a tested, vagy hogy a te léted pusztán a szülői önzés terméke, mert a szüleidnek minden megvolt a tökéletes élethez, már a balatoni vagy épp egy tengerparti nyaraló is, csak pont a gyerek hiányzott, ami a szüleidnél lényegesen rosszabb körülmények között élő ismerősöknek is volt bőséggel. Elhitette veled, hogy mindezt átérezve felpattan benned egy zár, holott a gyűlölet, a szüleiddel szembeni megvetés, amit a kezelés felszított, nem abból a mély kamrából tört elő, ahol a létezés alapvető traumája bújik meg. Ezt a gyűlöletet és megvetést jobb híján a beszedett pénz fejébe a pszichológus ültette beléd.

Belül, ha fel akarnál tényleg valamit tárni, a vasajtókon törsz össze, és hiába minden igyekezet, semmit nem tudsz meg magadról. Még annyit se, hogy az akaratod a te eszközöd, vagy pont ellenkezőleg, te vagy az eszköze a létezésed mélyéről felfakadó akaratnak. Nem tudod, ki osztogat parancsokat kinek. Ez az összetört ember röpködhet a világban, ha a bankszámlája bírja, szabadon, akár a madár. Városról városra, országról országra, látványos távoli vidékekre, amíg van rá fedezet. De végül, mikor az anyagi nehézségek miatt az utazási irodák újabb ajánlatát nem tudod elfogadni, be kell látnod, senkinek, már a pszichológusnak sem érsz

semmit. A pénzed elfogyott, esettanulmánynak unalmas vagy. Egy tucat belőled épp egy tucat.

Persze, ha elkerül az anyagi összeomlás, egy életen át nem veszed észre, milyen korlátok között terelgetnek, mint a legnyomorultabbul élő húsállatokat. Elmész Horvátországba, megengedheted magadnak, mert szabad vagy, ott ülsz a tenger partján, mert szabad vagy, elmennek melletted, odanézel, a tekinteted azt mondja ezeknek a járókelőknek, hogy szabad vagy. Pedig nem. A nyaralás kényszerében vagy éppen. Azért teszed ezt, mert ezt tenni van lehetőséged. Ha mást tehetnél, akárcsak másutt nyaralhatnál, rögvest megváltoztatnád a nyárra vonatkozó szabad döntésedet. Egzotikus szigetekre mennél, ahová csak keveseknek sikerül, most például neked, mert egy jelentősebb bevételhez jutottál. Akkor aztán egy életre elfelejtenéd Horvátországot, s mindazokat, akik ebbe az országba mennek nyaralni, kisszerű alakoknak tartanád, akinek a pénztárcája behatárolja a nyaralás terén való döntéseket.

A nyaralás fogságában élsz. Beköszöntenek a napos idők, még alig van május, már minden hirdetés, meg persze az ismeretségi köröd is a nyaralás szükségszerűségére hívják fel a figyelmet. Kedvező ajánlatok, a valós árhoz képest szinte ingyen. Bár kétségtelen, az ingyenösszeg, átszámolva egy négytagú családra, a te bevételeidhez képest horribilis, de elfogadod, mert nyaralnod kell. Azt a döntést nem hozhatod meg, hogy nem, ebben az évben nem fárasztom magam a bepakolás és kipakolás hosszadalmas műveleteivel, hanem itthon maradok. Ezen a nyáron ezzel ajándékozod meg magad, hogy nemnyaralsz. Amikor mások tömött sorokban tolakodnak a fürdőhelyeken napközben a víz irányában, este pedig a vendéglátóipari egységek felé, akkor te majd egyedül fogsz a kiürült fővárosban lófrálni, a legjobb éttermekben vacsorázni a kevés vendég miatt akciós áron. De nem, a nemnyaralás mellett nem dönthetsz, hisz akkor az egész életedet kudarcosnak volnál kénytelen megélni, mert mindenki kudarcosnak tekint egy olyan életet, amibe nem fér bele a nyaralás.

Senki nem gondolná, hogy saját döntés volt a nyaralás elmaradása. Mindenki azt mondaná, na, ennek már erre sem futja. S mikor télen a barátok, a rokonok, az ismerősök és mások a munkahelyen elmesélik, milyen felemelő érzés volt a tengert, a fürdőzőket nézni, belegázolni a fényben forgolódó hullámokba, és az ódon városok utcácskáin barangolni, mesélik felvillanyozva, elfeledve azt a több vödörnyi izzadtságot, amit az

ódon városka hegyteteji templomáért meg az onnét eléjük táruló körpanorámáért fizettek, a káromkodásokat, amelyek a férfiak száját hagyták el, mikor az otthoni raktáráruházakban beszerzett alkoholtól berúgva a feleségüket ócsárolták a teraszon, aki hát hogy néz ki, így fürdőruhában még szörnyűbb. Otthon legalább nem látják ennyire kivetkőzve magából. Amikor közösülnek, mert erre bizonyos rendszerességgel, márcsak biológiai okokból is sort kerítenek, végülis sötétben csinálják, bármit vagy inkább bárkit el lehet képzelni, nem szükséges szembesülni a valósággal. Na, amikor ezek az emberek mesélnek, akkor te nem tudsz semmit mondani, mert te a lakásban voltál.

Nem, nem dönthetsz így, mert az életed olyan árfekvésbe kerül, ami csak megvető szánalmat vált ki a nyaraláslicitben résztvevők körében. Nem tekintenek eredetinek, bátornak, aki szembeszegülve a megszokott elvárásokkal, olyat csinál, ami különleges. Egyszerűen bukott alaknak néznek, akinek csak a lefelé csúszás terén van perspektívája. Amint kilépsz ebből a közegből, rögvest rólad, a sorsod rossz irányba fordulásáról esik majd szó, s hogy ennek hamarosan válás lesz a vége, mert melyik az a nő, aki elfogadja, hogy egy városi népfürdőn csessze el a nyarát, s egyben a fiatal éveit, lepattant külvárosi családokkal, amikor mások minimum a Tisza-tóig eljutnak. S mint tudjuk, a válás után csak a legsikeresebbek tudnak talpon maradni, s ez a férfi, mondják rólad, nem tartozik közéjük, hiszen a nyaralás elmaradása már mutatja, hogy mennyire limitált a tehetsége. Persze korán meg is fog halni, ez statisztikai mutató.

A házasságból kikerült férfiak halálozási rátája sokkal rosszabb képet mutat, mint a házasságban maradottaké. Bár számos házasságban maradott férfi cserélne ezzel a rövidebb élettel, hogy előbb megszabaduljon attól a biológiai adottságai szempontjából pozitív, ám lelkileg rettentő negatív hatású környezettől, amit az ő házassága jelent. De hogyan is szabadulhatna meg! Nincs cserelehetőség. Amit élünk, épp az az életünk, s ha a társadalmi kényszer, mert rendesen eleget tettünk például a családi nyaralások imperatívuszának, bennetart a házasságban, akkor onnét semmi nem képes kirobbantani. Nem tud kialakulni az a helyzet, amiben dühödt üvöltözéseket követően egy életre rávághatnánk a megunt feleségre az ajtót. Nem beszélve arról, hogy egy nő sem mondana le a lehetőségről, hogy özvegységét megelőzően a végletekig alázza a férfit, akinek a munkája révén asszimilálódtak a társadalomban, aki miatt számtalanszor csak úgy emlegették, hogy az X felesége. Ha néha összetalálkozott olyannal, akit a

férje révén ismert, meglepte, hogy az az ember csak a férje mellett ismerte fel őt, külön nem. Épp odalépett volna mellé, hogy, szia, hogy vagytok, de a férje révén ismerős férfi észre sem vette őt, még az eladónőre is nagyobb figyelmet fordított, pusztán a fiatalsága okán. Most azonban, mikor a férje kikerült a munkája nyújtotta státuszból és egészségileg is megroppant, a nem önmaga miatti létezés összes sérelmét háromszorosan is leverheti rajta.

Nem, a nyaralásról nem mondhatsz le. S te nem is akarsz lemondani. Elhiszed, hogy neked az jó. A kék vizet nézni jó, semmittenni jó, együtt lenni a gyerekeiddel, a feleségeddel jó. Olyan vagy, akár az évelő növények, ha jön a tavasz, lombot bontanak, s elhullajtják, amikor közeledik a tél, hogy a következő tavasszal újra kihajtsanak. Nyár van, te nyaralni mész. Annyira hiszed, hogy ez jó, hogy nem számolsz azzal a munkamennyiséggel, amit ezért pluszba kellett fizetned, sem pedig azokkal a praktikus nehézségekkel, amelyek együtt járnak egy ilyen nyaralás véghezvitelével. Az utazás megszervezése, a szükséges öltözékek beszerzése, meg az új helyen megszokni az ágyat, s elhinni róla, hogy ez a napi áron elfogadhatatlanul drága ágy, amin megfájdul adott esetben a hátad, mert a vendéglátást biztosító horvát befektetők a lehető legolcsóbb ágybetétet vásárolják, hogy a befektetéseik minél hamarébb megtérüljenek, megtehetik, hisz pontosan ismerik azt az egyszerű pszichológiai tényt, ha megfelelően borsos árat kérnek egy ágyért, akkor a vendég inkább magában nyög, mint hogy bevallja, értelmetlenül szórt ki ekkora összeget az ablakon, sőt, még a barátainak is ajánlja, hogy igaz, drága hely, de megéri, szóval elhinni erről a hátkínzó ágyról, hogy valójában a regenerálódásodat szolgálja, hogy ez a hátkínzó ágy előfeltétele annak, hogy élvezhesd azokat az örömöket, a csúszdától a családi társasozásig, amelyekre egy ilyen nyaralás során mindenki fogékony. Ez a szabadnak tekintett két hét valójában a leglátványosabb bizonyítéka annak, hogy az egész életed kényszerűségek és kötelezettségek meghatározottságában zajlik.

Ülsz a tengerparton, mögötted a sátrad. Ez a kissé nomádnak számító nyaralás is elfogadott lett az utóbbi időben. Sőt, bizonyos körökben követendő minta. Az olcsóság indította a divatot, de az ebben a nyaralási formában résztvevők olyan hatásosan tudták dicsérni a sátrazás előnyeit, a kempingek különleges tengerparti elhelyezkedését, a kempingélet tréfás mindennapjait, hogy mennyire szórakoztató más családok életét kilesni, a saját tulajdonú sátor meghitt otthonosságát, hogy nem kell gumimatraccal

meg ezernyi táskával, közöttük azzal az idétlen alakú hűtőtáskával végigcaplatni egy tengerparti út szélén, parkoló és parkolni akaró autók között. A kempingben annyira közel van a víz, ha megbotlik az ember egy cövekben, hát mindjárt belepottyan, mondogatták viccesen. Olyan hatásosan tudták dicsérni, hogy végül sokan választották ezt a nyaralási formát, mert nem akartak ezekből a nomád élményekből kimaradni, s pláne kihagyni a gyerekeiket. A megnövekedett érdeklődés automatikusan felverte az árakat. A jobb kempingek hamarosan szállodai árfekvésbe kerültek, a rosszabbakban pedig nagyobb volt a népsűrűség, mint egy bevásárlóközpontban a karácsonyi őrület idején, s épp akkora a hangzavar, mint egy fiataloknak szervezett nyári fesztiválon, csak kicsit vegyesebb a zenei kínálat, s nincsenek ájulásig drogozott gimnazisták, csak részeg és tengernyi ürességet tükröző férfiak, valamint a hozzájuk tartozó testileg és lelkileg elzsírosodott feleségek, ja, meg üvöltöző, mások dolgait gátlástalanul felrúgó gyerekek.

Ülsz a sátor előtt, te nem a tömegkempingbe mentél, hülye lennél pont erre sajnálni a pénzt, hogy épp a nyaralás lényege vesszen el, a nyugalom. Ülsz azzal az arckifejezéssel, hogy szabad vagyok, s arra gondolsz, hogy érdemes volna ezt az érzést egy digitális géppel megörökíteni, vagy a telefonnal. Hogy szívesen szólnál valakinek, hogy ezt kattintsa már le, és küldje át neked, majd ezt fogod használni háttérképnek egész évben, ezt a kifejezést az arcodon. Vagy ha a telefonoddal, akkor elküldöd az összes ismerősödnek, hadd egye őket az irigység, hogy neked mennyire jó dolgod van. Hát, tényleg jó dolgom van, mondod magadban, csoroghat az ismerősök és rokonok nyála. A többiek akár csak elképzelt irigysége automatikusan megnöveli a szemedben a nyaralás értékét.

Ezt a szabad, önmagaddal végtelenül elégedett érzést zavarták meg a gyerekek, hogy, apu, van a kempingben fagyi, hogy ennének, mert meleg van, meg mindenki más is kap, aki gyerek. Mennyibe kerül, ezt kérdezed, s mikor megtudod az árat, kicsit zavarba jössz, de gyorsan leküzdöd a zavart, s kitalálsz egy rendszert, hogy legfeljebb minden másnap, s akkor is csak egy gombócot, s hivatkozol, hogy torok, mire a gyerek, hogy nem is fáj. Erre te azt mondod, még fájhat, és nincs annál kellemetlenebb, mint torokfájással nyaralni, sajgó mandulákkal a vízbe gázolni, lázasan a tűző napon szédelegni. Amikor aztán a gyerek (vagy épp gyerekek, attól függően, hányan vannak) nem tágít a napi két gombóc lehetőségétől, te veszekszel velük, a legrosszabb szavakat használod, amelyeket egy apa

jobb lenne, ha soha nem mondana a saját gyerekének, hogy elkényeztetettek és telhetetlenek, hogy mindent akarnak, nem elég, hogy idehoztad őket a tengerre fürdeni, nem egy bányatóhoz, holott van olyan család, nem is kevesen. Itt elidőzöl, a mennyiségnél, szeretnéd őket sokaknak láttatni, a szerencséseket pedig, akik idejöhetnek, akik közé te is tartozol, keveseknek. Vannak olyan családok, folytatod, nem is kevesen, akik még a bányatavakat sem engedhetik meg maguknak, mert még a buszra sincs pénzük, ami ezekhez a tavakhoz szállítaná őket, mondod, mert azt hiszed, senki nem hallja, mert mindenki bosnyák, horvát, Crna Gora-i vagy német, de én hallom és látom, mert épp arra megyek a vizesblokkhoz.

Igen, én is ott vagyok, épp abban a kempingben, de nem árulom el, hogy egy nyelvet beszélünk, az autómat meg a parkolóban hagytam, nehogy közösködni kezdjen velem egy hazámbeli, hogy na, látom te is odavalósi vagy. És ez a hazámból való ember akkor elkezd bizalmaskodni, vállonver az izzadt tenyerével, és beszél. Hamarosan megtudom, milyen politikai nézetet vall, meg hogy a feleségével hányszor közösül heti vagy havi rendszerességgel, persze a hiányt pótolja mással, s hogy mennyire hülyék a horvátok, meg általában mindazok, akik nem a mi nemzetünkhöz tartoznak.

Arra megyek, és hallom, amit beszélsz, és szégyellem magam, hogy ezt csinálod. És még jobban szégyellem magam, amikor látom, hogy nem ég a pofádról a bőr, annyira agyonkented napkrémmel, amit a különböző sajtótermékek riogatására vásároltál, hogy kilyukadt az ég, és a nap egyenesen rákot éget a bőrödbe, s az ég hiányát sürgősen pótolni kell a legerősebb napkrémekkel, s hogy ne sajnáljuk a pénzt, mert egy ilyen krém életet menthet. Hallom, hogy mit mondasz, mert mondod, hisz külföldinek látsz, aki nem érti a te szavaidat. Rád nézek, mit bámulsz, faszkalap, visszaszólsz, de én tovább nézlek, te, szabadember, még itt sem tudsz megszabadulni a napi számvetéstől, amivel végül tönkreteszed a gyerekek számára is azt a két hetet, aminek ők, a vizet ellepő medúzák ellenére is, még tényleg felhőtlenül tudtak volna örülni. Nem tudtad azt mondani, hogy gyerekek, csak ennyi pénzünk van, és ebből csak kétnaponta egy gombóc jön ki. Nem mondtad el a valós helyzetet, s így a gyerekeknek nem volt lehetőségük ezt megérteni. Szomorúan kullogtak a vízhez, s várták, hogy a fürdőzők vidám hangjai kiverjék a fejükből az apa mérgét. És ki is verték. Az enyémből is kiverték és a tiédből is kiverték volna, mert annyira felszabadultak voltak ezek a hangok, ha az apád odavitt volna. De nem vitt, csak mondta, hogy majd elvisz. Csorogtak a könnyei, a konyhában, a

szájából rossz szagot lehelt. Elvisz, mondta, de nem vitt el, csak a nagymamához egy faluba, ahol úgy bántak velem, s a többi városról odaküldött gyerekkel a falusi gyerekek, irigységgel és rosszindulattal, mintha azok közé tartoznánk, akik mikor visszatérnek a fővárosba, a szüleikkel a tengerre mennek, holott nem. Egy kulccsal a nyakunkban üldögéltünk a játszótéren, amíg valaki haza nem ért a szülők közül.

Amikor mindezt, ami a nyaralás címszó alatt összefoglalható, végigcsinálod, ősszel meg télen, mondjuk a karácsonyi családi és baráti összejövetelekkor te is beszállhatsz abba a vetélkedésbe, hogy ki töltötte tartalmasabban, izgalmasabban a nyarat, s hogy ezt a tartalmat és izgalmat milyen összegből tudta megvalósítani. Az ár/érdekesség arány kirajzolja a helyedet a nyaraláspiacon. Ha nagyon lemaradsz, előjöhetsz, hogy láttál delfineket. Ha ezzel már más előjött, egyrészről rögtön tudhatod, hogy annak az embernek el volt cseszve a nyaralása, mert biztos koszos és kibírhatatlanul kényelmetlen volt az apartman, meg esett az eső a kettőből legalább egy hétig, s a háttérben, amit a teraszról láttak, nem vadregényes hegyek voltak, hanem egy olajfinomító vagy egy hajógyár. Persze Aranyhomoknak hívták a helyet. Az utazási irodában nem fogott gyanút ez az ismerős, sőt kifejezetten megtévesztette az elnevezés, holott a gyakorló nyaralók pontosan tudják: olcsó apartman plusz látványos településnév egyenlő ipari környezet. Ha ez a tagja a társaságnak előjött a delfinekkel, hogy majdnem a hajó mellett dugták ki a fejüket, a hajó mellett, amire befizettek egy romantikus egynapos delfin- és nyílttenger-néző hajóútra, akkor próbálkozhatsz a cápákkal, amelyek rendkívül ritkán közelítik meg az adriai partokat, de mit ad isten, épp akkor, amikor te ott voltál, és nem is a parton, ami természetéből adódóan cápamentes övezet, dehogy, bent a vízben, mert a horvát cápariasztás rettenetesen alacsony fokon van, csak akkor szólnak, amikor már te is látod szabad szemmel azt az ijesztő háromszögét a farkuszonyának, amit mindenki ismer a *Cápa* egy, kettő és ki tudja még mennyi filmből, de akkor már majdnem késő. Úristen, ájuldoznak a többiek, főleg a nők. Ha nincs ott az a német turista, mondod, akit a cápa végülis megevett, te lettél volna az a turista. Úristen, képed el mindenki, s persze el is hallgat, hacsak nem volt valaki például szafarin, ahol aztán bármilyen életveszély érheti az embert, s nemcsak egyszer a két hétben, hanem folyamatosan. Bár a szafarisok különben legtöbbször hallgatnak. Ezzel a hallgatással nyomatékosítják, hogy ebbe a vetélkedésbe

ők igazságtalan lenne, ha beszállnának, mert ezáltal érvénytelenítenék mások, nyilván az övékénél jelentéktelenebb élményeit. Ha kérdeznek tőlük valamit, akkor is csak a lehető legtakarékosabban válaszolnak, így őrizve meg a szafari titokzatosságát. Legalábbis ezt sugallja a hallgatásuk. Pedig valójában azért nem szólnak, mert utálták az egészet. Csak azért kellett elmenni, mert a cég felívelő szakaszba jutott, és olyan ügyfélkör, s egyben baráti társaság alakult ki köröttük, hogy efféle jelentékenynek látszó utazásokért kellett vagyonokat fizetni, elpacsizni az éves nyereséget. Azok között az új ügyfelek és barátok között nem lehetne ilyen másodosztályú hellyel előjönni, mint az Adria, pláne, hogy a bolgár tengerpart, ahol még pluszban mindenki tudja, hogy atomhulladékkal van tele a víz, és egy laza két hét alatt, amikor megspóroltál egy-két százezret, olyan betegséget szedsz össze, hogy a gatyádat ráfizetheted a különböző hivatalos és alternatív kúrákra, a végén aztán mégis meghalsz, nem hagyva semmit az élve maradt családodra, csak a sok-sok adósságot és a kimerültséget, amit a veled való gondoskodás okozott.

Így telik a karácsony, ott licitálnak a rokonok és a barátok a hasznos és tartalmas időtöltések fölött, majd a feleségek elkezdik feszegetni, hogy kinek mit vett a férje, mintegy bizonyítandó, hogy az ajándék jelentőségével mérhető az az odaadás, amivel az a férfi ebben a párkapcsolatban van. Holott persze ez egy velejéig téves gondolat volt. A legdrágább ajándékot például az egyik férj épp a szeretője miatti érzett lelkiismeretfurdalásból vette meg. Ennek következtében, mármint áttételesen a drága ajándék következtében, ez a házasság lassan amortizálódott. De az is szétesett, ahol a férj egy szerény, és hát mondhatni, fantáziátlan ajándékot, egy sálat vett, igaz, őszinte szeretettől vezéreltetve. A feleség úgy érezte, pláne mikor összevetette a saját ajándékát más feleségek ajándékaival, hogy ez az ajándék a férfi szeretetének minőségi és mennyiségi hiányosságairól árulkodik. Emiatt a következő évben titkos kapcsolatba kezdett egy másik férfival, aki aztán a korábban említett férjhez hasonlóan lelkiismeretfurdalásból karácsonyra méregdrága igazgyöngyláncot vett a feleségének, elindítva ezzel a pénzpazarló vásárlással újabb házasságok, többek között a sajátjának a szétesését is.

De az épp aktuálisan összeterelt emberek közül most senki nem sejti, milyen jelentést hordoznak a különböző nagyságú és értékű csomagok, hogy az egymás iránt érzett szeretet helyett milyen más érzelem uralja a

belső működésüket. Ott vannak a karácsonyi szobába bevagonírozva, mint a rabok, s eljátsszák a szerepüket. Rossz színészek, de ez nem számít egy amatőr színpadon. Te is ott vagy közöttük, és én is ott vagyok, behúzódva egy sarokba. Látom, ahogy gyújtod a gyertyát, ahogyan boldog karácsonyt mondasz a többieknek. Nem köpöd le azokat, akiket gyűlölsz, mert most ennek az érzelemnek nincs helye, most mindenki világszerte, ezt egy tévéközvetítés is megerősíti: szeret. Végigcsinálod minden évben, mechanikusan, akár egy gépezet, ha valaki az arcrezdüléseidre emlékezne tavalyról, látná, hogy azok is éppolyan receptszerűen működnek, mint az este egyéb eseményei. Reggel felkelsz, csak te vagy ébren, egyedül, egy pillanatra megrendülsz a csillogó fától, fájdalom hasít a gyomrodba, eszedbe jut valami régről, amikor gyerek voltál, szag vagy íz, más emléked alig van, aztán csinálod, amit mindig, a második napnak is megvan a receptje, a szokásos ébredés utáni dolgokat követően, vécé, fogmosás, előkészíted az ünnepi reggelit.

Én felszámoltam ezeket a kötelezettségeket. Azt mondtam, mától ezek nincsenek. Egyszer ki kellett mondanom, mert már így is túl hosszan hallgattam róluk. Hosszabban, mint kellett volna, ahogyan te is túl hosszan hallgatsz róluk. Már évekkel korábban ki kellett volna lépni, mindenkinek az lett volna a jobb, de senki nem akkor teszi, amikor kell, mindenki megvárja a végső időt. Azt hiszi, a régit nem tudja megszüntetni, az újat nem tudja elkezdeni. Csak morzsolódik az elhasználódott régi és az indulni akaró új határán, évekig a tehetetlenségben. Nem tud változtatni, mert a szabályoknak való megfelelniakarás nem engedi a változtatást. Nem voltam gyáva, nem voltam olyan, aki nem mer valamit másképpen csinálni. Hiába mondta rám, ez már akkor volt, amikor nem ott tartottunk, hogy de jó, hogy egymásrataláltunk, hanem hogy kibírhatatlan a külön töltött idő, és a mindennapi elszakadás. Hiába mondta, hogy gyáva vagyok, hogy azért nem merek lépni. Nem akarok lemondani az otthoni kényelemről, mondta, nedves volt az arca, épp indultam volna haza. Nem merek a biztonságnak hátat fordítani, s belevágni a bizonytalan újba. Ez így túl egyszerű, mondtam, s hogy ilyeneket legfeljebb az életmódmagazinok írnak, téptem le magamról a kezét, hogy ki tudjak menni az ajtón. Attól még lehet, hogy igaz, mondta, és tovább sírt, hallottam, még akkor is, amikor behúztam magam mögött a bejárati ajtót. Milyen furcsa, gondoltam hazafelémenet,

hogy ezek a felületes gondolatok oda is beférkőznek, ahonnét az ilyen típusú magazinok egy életre ki vannak tiltva.

Nem voltam gyáva. Minden változtatásnak megvan a maga ideje, s ez az idő csak később jött el, s arról senki sem tehet, hogy ez a későbbi időpont már a vele való kapcsolat szempontjából is későn volt.

De most már szabad vagyok. Nekem nem mondja meg senki, hogy mit csináljak, mert én azt csinálom, amit csinálni akarok, és én nem akarok csinálni semmit. Nem bújik meg bennem egy titkos akarat, ami alattomosan utasításokat küld az agynak, hogy ezt vagy azt csináljam, vagy ezt vagy azt ne csináljam. Nem esküdtem fel a nemcselekvésre. Nem azért nem csinálok semmit, mert beléptem egy keleti tanokra épülő szektába, ahol egy alkoholból kigyógyult vezető a nemcselekvést prédikálja. Minden szombaton, kilenctől egyig, négy órában főként jómódú férfiak feleségeinek, akik már felszabadultak a gyermeknevelés terhei alól. A gyermekek elég nagyok az önálló életre, legalábbis nem igénylik az anya vagy épp a nevelőnő örökös jelenlétét, s a munkaerőpiacra visszatérniük, azt mondják, lehetetlen. Hiába is adnák be a jelentkezési lapjukat, meg se néznék, azt mondanák, hogy nincs gyakorlatuk vagy elavult a tudásuk, meg különben is nővel már Dunát lehet rekeszteni, magyarázzák, ha valaki rákérdez, hogy miért nem. Valójában persze eszük ágában sincs arra a piacra visszakéredzkedni. Számukra a munka világába való visszatérés útja nem szolgálná a személyiségük kiteljesedését, amit mégiscsak jogos elvárásnak tartanak az élettől, főleg annyi, gyerekek mellett eltöltött unalmas év után. Ha mégiscsak a visszatérés mellett döntenének, mert valaki netán szánalomból felvenné őket, olyan megalázóan kicsi pénzt kapnának, mondják, amit nem éreznének, s tulajdonképpen tényleg nincs is arányban az ő világban elfoglalt jelentőségükkel. Azt persze nem veszik számításba, hogy ezt a jelentőséget a férj állása és bevételei teremtették meg, s nem másnak, mint az egykori optimális külsőnek szólt, aminek már hire-hamva sincs különben. Szétestek a vonások, semmilyen krém nem tudja összetartani az arcot, már a szilikon is megereszkedett a testükben, s a férj is, aki ennek alapján választott, már régen egy másik, aktuálisan épp most optimális külsejű nőhöz csapódott. Egyelőre titokban, de ott ketyeg a bomba, hogy a titok zárjai felpattannak, s a nő búcsút inthet a jólétnek. De a keleti gondolkodás ebben a nehéz helyzetben is a segítségére lesz. Nem volt haszontalan pénzt költeni a szombati összejövetelekre. Ott alakult ki benne az a türelem, ami lehetővé tette, hogy egy elhúzódó per során megszerezze

a férj által összekapart vagyon felét, annak a bankszámlának a felét is, amit a férfi titokban tartott, mert az új életre félretett pénzt őrizte rajta. Az asszony ügyvédje némi banki kapcsolat révén hamar kinyomozta, hogy van az a számla még pluszban. A férfi hiába hadakozott, az ügyvéd kőkemény volt, nem volt hajlandó semmiféle belátásra, amennyit a jog lehetővé tett, annyit pereltek el. A férfi többször megkereste a nőt is, de a nő is hajthatatlan volt. Feleslegesen utalt az együtt töltött évekre, s hogy húsz évig fizette minden számláját, többek között a szombati összejövetelek díját is arcrezdülés nélkül. Nem, a nő nem lágyult el a nosztalgikus emlékektől, a látványos nyaralások most felidézett tréfás epizódjaitól, neki még gondolnia kellett a jövőjére, hisz csak a férjéből, helyesebben most már a volt férjéből volt bevétele.

A férfi főleg azt sajnálta, hogy az új nőnek már beígérte ezt az összeget, illetve az összeg révén megszerezhető ingó- és ingatlanvagyont, s most ez az új nő nem akarja annál kevesebbel beérni. Ilyenkor bánja meg minden férfi, hogy a szerelem és az intim együttlét pillanataiban annyi hülyeséget összehord. Ahelyett hogy hallgatna, és arra koncentrálna, amit épp az ágyban csinálnak, összevissza locsog, közös lakás, persze nem akárhol, közös gyerek, aztán, hogy fokozza, gyerekek, pontosan megjelöli a feleséggel való szakítás és a közös élet kezdetének időpontját, s persze nincs olyan nő, aki ne jegyezne meg minden várható juttatást s minden létező időpontot. A férfi, hogy meg tudja tartani a szavát és az új nőt, ésszerűtlen hiteleket vesz fel, s bár ezzel az indulást kielégítően tudta megfinanszírozni, a további években örökös hiányt élhetett meg a család, az új gyerekek. A feleség végül beadta a válókeresetet, s megszerezte a férj maradék vagyonát, s így a sokszorosan negatív felezések révén, a horribilis gyerektartás miatt a férfi egy kis pesti lakásba csöppent, épp olyanba, sőt, majdhogynem abba, hisz csak egy háztömbnyire volt attól, ahonnan gyerekkorában elindult.

Ekkor a férfi elkezdett hinni az örök körforgás elméletében, emlékezett, hogy amikor még jobban ment az első feleségével, eltöltöttek néhány hetet Nápolyban, s ott volt az a fickó, ott született vagy tanított az egyetemen, aki erről írt. Előkereste a régi útikönyvet, amiben még haszontalannak látszó dolgokat is megírtak a szerzők, például erről a férfiról, hogy mit gondolt a világról. Ez a kis leírás is elég volt, hogy belássa, nincs fejlődés a világban, minden mindig ugyanoda tér vissza. Mikor egy céges összejövetelen ezt elmesélte néhány munkatársának, köztük a cég tulajdonosának, a tulajdonos

elhatározta, hogy megválik ettől a vezető beosztású munkatársától, hisz minden cég a folyamatos növekedésre épül, ha nem növekszik, az egyenértékű a visszaeséssel. A konkurencia egy ilyen céget pillanatok alatt a földbe döngöl, s hogy tudna növekedést elérni egy olyan vezető, aki épp a növekedésben, a világ fejlődésében, s ezen belül persze a cég fejlődésében sem hisz. Azt hogy small is beautiful még egy szerelmes nő sem veszi be, nemhogy a gazdasági világ – mondta a cégvezető viccesen a férfinak, és továbblépett azok felé a munkatársak felé, akik hittek a növekedésben.

A férfi a kirúgást követően hamarosan módosított az elméleten, s a kocsmában, ahol a még fellelhető utolsó megtakarításait felélte, már úgy mesélte, hogy minden a kezdetinél alacsonyabb szintre tér vissza. Tehát a világ működése egy lefelé tartó spirálban ábrázolható. Fortuna tölcsére, fölülről lefelé haladva természetesen. Ezt a spirális kúpot minden legendás ókori nép építészetében föl lehet fedezni. Az ősi elveszett tudásnak ez volt az alapja, azért jelenik ez meg a dravidáktól Mezopotámia őslakosain át a görögökig mindenütt. A régi monda Atlantisz elsüllyedéséről tulajdonképpen erre utal, hogy ezt a tudást elnyelte a tenger, ahogyan aztán hamarosan a férfit is elnyelte először a kocsma, aztán az alkohol, s végül a mindenkire törvényszerűen leselkedő pusztulás.

Az első feleség nem gondolta volna, hogy ez a sors vár a férfira, csak amiatt ment el erre a keleti meditációs kurzusra, mert otthon dögunalom volt az élet, s persze dögunalmas volt a férfi is, akit azért választott, mert vele biztonságosnak látta a leendő családjának a jólétét, nem pedig azért, mert érdekes, netalántán izgalmas személyiségnek tartotta. Nem, az a férfi tulajdonképpen mindig is unalmas volt, s ez az unalom a gyerekek felnövésével egyre elviselhetetlenebbé vált. Igaz, annak idején választhatott volna érdekesebb társat is, de minden nő az unalmas, de biztonságot nyújtó férfiakat választja. A színes egyéniségektől retteg, hogy majd alkoholisták lesznek, vagy munkakerülők, ha meg nem, akkor biztosan megcsalják őket, mert a nők férjnek nem, de szeretőnek általában, főleg egy bizonyos életkor fölött, kizárólag ilyen férfiakra vágynak. Na, nem, ilyet egy nő nem választhat be. Pár évtizedes házasságot követően mégis óraszám panaszkodnak a barátnőiknek vagy a leszokott alkoholista spirituális vezetőnek, hogy milyen kibírhatatlanul unalmas ezzel a férfival, hogy semmi nem érdekli őket, ha színházba vagy koncertre elrángatja, biztos, már az első tíz percben elalszik, neki meg ég a képe, hogy milyen ember a társa. Oda sem tud figyelni a zenére, attól retteg, hogy a világ

koncertszínpadain oly sokszor játszott zenemű egyik jól megtervezett csendjébe belehorkol, mint otthon, amikor tévét néznek.

Ez a nő örült a válásnak, de nem azért, mert rossz sorsot kívánt volna az érdektelen férfinak, hanem mert el tudta képzelni, hogy berobban még az életébe valami különleges. Ötven felé közeledett. Számot vetett azzal, hogy a legtöbb dolog már megtörtént vele, de nem akart lemondani arról, hogy rá még vár valami jelentős esemény, egy gyökeres fordulat az életében. Amikor ezt szóba hozta a barátnőinek, legtöbbször egy afrikai szegénykórházról mesélt, ahol ápoló lesz majd, és fekete, testileg leromlott embereket, kiváltképp olyan szép barna nagyszemű fekete gyerekeket fog megmenteni a pusztulástól. Hosszasan ecsetelte a kórház mindennapjait, látott egy filmet valamelyik ismeretterjesztő csatornán, éjjel kapcsolt oda, nem tudott aludni, még zajlott az osztozkodás a volt férjjel. Valójában persze csak egy férfira vágyott, akivel újra izgalmas lesz az élet, akivel minden, még a levegővétel is újdonság lesz. A hit, hogy ez megtörténik vele, egy idő után alábbhagyott, s a nő is elindult azon az úton, amin mindenki elindul, a lefelé tartó spirálon. Bár egy ideig várakozott, hátha az unokák születésével lesz még, ha nem is állomás, legalább egy kisebb megálló ezen az úton, de a gyerekei éppen valami kordivattól vezéreltetve vagy a saját gyerekkori tapasztalataiktól irtózva, nem indították el a társaséletüket, s a nő úgy halt meg, hogy nem lett számára se állomás, se megálló. Hacsak azt a küzdelmet nem tekintjük annak, amikor utolsó erejét összeszedve szembeszállt egy pusztító betegséggel. Nem adta könnyen magát. Szép harc volt, mondták a barátnők a temetés után.

Itt ülök a mélygarázsban, ez az utolsó napom. És nem csinálok semmit. A beosztástól függően, tizenkét vagy huszonnégy, néha harminchat órán át nem. De az én nemcselekvésemet nem határozza meg ez a leszokott alkoholista, aki rászánt öt évet erre a keleti ügyre, elsajátított néhány jógagyakorlatot, meg rendszerint rövidített változatban elolvasott néhány keleti könyvet, *Buddha beszédei*-t és az *Upanisádoka*-t, és a *Tibeti halottaskönyv*-et, s rögvest önismereti csoportokat szervezett, hogy a tanfolyamokból befolyó összegből finanszírozhassa a jövőbeni, már jobb minőségű italokra épülő alkoholizmusát, valamint megszerezze azt a nőt, akit az efféle keleti káprázatokkal meg lehet szerezni, s ilyen jelentkező volt bőven. Alig tudott választani. Maga sem gondolta, hogy elég azt mondani valakinek, hogy soha nem éreztem azt, amit akkor érzek, amikor itt állsz

mellettem, mintha valami áramlás indult volna el közöttünk. Érzed? Egymásba folyik a szívcsakránk. Igen, érzem, mondta az aktuális nő. Mintha összekötnénk, mondta a férfi, a világ két végét. Ez az összekötés-dolog a legellenállóbb nőket is megtörte. Bármelyiket választhatta volna a tanfolyamról, de végül kikötött egynél, hogy mért pont annál, a többi nő egyáltalán nem értette, kifejezetten rossz választásnak látták, főleg magukkal, mint választási lehetőséggel összevetve.

A választást követően a spirituális vezető ezt a nőt egész életén át hisztérikus szerelmének és féltékenységének fogságában tartotta, amire a nő egyáltalán nem eszmélt rá, mert annyira rettegett a férfi elvesztésétől. Amikor épp ezt a férfit kellett volna kiűzni a lakásból, fertelmes viselkedése miatt, ő inkább könyörgött, hogy bocsássa meg neki, ha valamiben rossz volt, mert biztos rossz volt, ha a férfi ennyire durva vele. Persze nem a rosszaság, csak az egyre nehezebben viselhető másnap generálta a férfiban a nő iránti indulatokat, mert egy idő után a jó minőségű italok is felzabálják az idegrendszert.

Nem, a nő nem eszmélt, csak akkor, amikor ez a férfi mégiscsak egy olyan májbajban, ami nem rehabilitálható, meghalt. Akkor érezte, furcsa mód nem a vesztés fájdalmát, hanem hogy valami legördül róla, s az nem volt más, mint a férfi terhe. Hirtelen levegőt kapott. Most értette meg, mit is jelentett a férfi tanításában, hogy minden a lélegzetvételre épül.

Megérezte a tavaszi levegő illatát, mert épp tavasz volt, s mint a télen megroggyant növények, ő is elkezdte egyre magasabbra emelni az arcát, megnyúlt, két centit is engedtek a korábban görcsbe merevedett hátizmok. De hiába mindez a sok pozitív változás, hogy a nő sudárabb és tisztább tekintetű lett, sajnos épp akkor következett be ez a halál, amikor ahhoz már késő volt, hogy korrigálhassa az életét, de ahhoz még túl korán, hogy ne hosszú magányos évtizedek várjanak rá, vagy épp jobb híján választott párkapcsolatok. Mindezek ellenére ez a megözvegyült nő mégis boldognak látszott, amikor összefutott a régi tanfolyamtársaival véletlenül az utcán, hozzájuk képest kiváltképp, mert már soha az életben nem tudta senki úgy fogságban tartani, mint a fiatal éveit leuraló spirituális vezető. Mindennek tudott örülni, mint a háborúból megtért katonák, annak, hogy télen meleg van a lakásban és hogy éjszaka csend.

Nem, engem senki nem kényszerít arra, hogy ne csináljak dolgokat, én azért nem csinálok dolgokat, mert nem akarok. Magamtól nem. Csináltam, amíg

csináltam. Kilencre be, ötkor haza, vásárlás, mi van a gyerekekkel, mindig volt valami, minimum egy nátha vagy befizetés valamilyen iskolai programra. Aztán nem volt, mert már olyan korba jutottak, amikor nem az volt öröm, hogy együtt csinálsz velük valamit, hanem annak kellett örülni, hogy ők valahol máshol, ahová te nem vagy beengedve, örülnek.

Eljövök a mélygarázsba. Ülök vagy állok, mindegy, semmiféle felelősség nem terhel. Nem kell munkatársakkal egyezkedni, rettegni, hogy megelőznek egy másik kutatóintézetben, s annak a kutatásnak az anyaga, amin hat éve dolgozok, s némi újdonságot jelent mondjuk a kvantumfizika terén, és az eredményeit a legjelesebb tudományos lapok is lehoznák, hogy mindez a hat év, mert megelőztek, a kukába kerül. Az semmit nem ér, hogy a közelében voltál valaminek, ha más jut el a végeredményig. S közben, ha nem előznek meg, még azzal is számolnod kell, hogy az új eredményeket egy jelentéktelen ország kutatójaként érted el, s mint ilyen, ki vagy szolgáltatva a jelentékeny államok önzőségének. Nem tudhatod, hogy például a *Nature* vagy a *Science* szerkesztősége meddig fekteti el a cikkedet. Vagy a megbízott lektorok nem szolgáltatják-e ki egy pályatársuknak az adatokat, aki ezek után percek alatt összedobja a kísérletet, s mint saját eredménnyel lép elő a tudományos közvélemény elé. Az elsőséggel kérkedik, te meg nincs hová menj a panasszal, hogy de ez nálunk, a mi intézetünkben előbb volt meg. Végül okafogyottá válik a hőzöngésed, mert egy nemzetközileg megkérdőjelezhetetlen tudományos díj véglegesíti a rangsort: második lettél. Igaz, a lényeget tekintve az sem számít, ha első vagy. Az elsőséggel járó szerepek éppannyira szokványosak és érdektelenek, mint a másodikok örökös kesergése, vádaskodása, hogy mennyire ellenük dolgoznak a körülmények. Izgulni, hogy nem előz-e be valaki, ellehetetleníteni a fiatal kutatókat, akik esélyeseknek látszanak megdönteni az általad felállított elméleteket. Kínosan ügyelsz arra, hogy ezek a tehetséges emberek sehol ne jussanak lehetőséghez. Ahová a kezed elér, ott ezeknek a kutatóknak fű nem terem, s végül kiöregszenek abból az időből, amikor még várható tőlük valami meglepő.

Persze hiába őrzöd meg utolsó leheletedig a tudományos tekintélyedet, egy pillanatra sem feledheted, hogy egy huszonöt éves kori felfedezés alapozta meg az életedet, s onnéttól kezdve semmi nem jutott eszedbe. Csak a státuszoddal vagy jelen a tudományban, a gondolataiddal nem, s a státuszod, a különböző tudományos fokozatok és díszdoktori kinevezések minduntalan arra figyelmeztetnek, hogy most konkrétan egy senki vagy,

egy hatalmi pozíció, aki görcsösen ragaszkodik mindenhez, amit megszerzett magának. Elbuktál már fiatal korodban, s szemben a görög hősökkel, akik a sors áldozatai lettek, neked még a méltósággal való elbukás sem jár, hisz életed végéig a sikerember szerepét kell játszanod.

Itt a mélygarázsban nincsenek elsők és másodikok, itt nincs vetélkedés, minden magától működik. A sorompók maguktól emelkednek és csukódnak, az automaták maguktól érvényesítik a jegyeket, tulajdonképpen csak azért vagyok itt, hogy ne legyen üres ez az üvegkalitka. Egy kis univerzum ez a mélygarázs, a kozmosz kicsinyített mása, egy modell, amin tanulmányozni lehetne a világ működését. Felmegy a sorompó, lemegy a sorompó, ahogyan a nap is hol feljön, hol lemegy. Miként a nap a mindenségnek, a sorompó a mélygarázsnak a kapuja. Ilyenekre gondolok. Az unalom számtalan gondolatot elindít, olyat is, amit az ember, ha nem ebben a helyzetben lenne, biztos nem gondolna, mert nevetségesnek tartaná, ahogyan nevetséges hallgatni a szerelmesek mondatait, egymásra aggatott idétlen jelzőit. Még röhögni sincs kedved a mókuskámon, kicsi bogaramon, annyira szánalmas, de itt a mélygarázsban, ebben az üvegkalitkában épp ilyenekre gondolok, hosszan, mert van időm rá, és újra. Lehet, ha a nap kapuján is be tudnánk lépni, gondolom, akkor a kapu mögött éppolyan érdektelenség várna, mint itt a mélygarázsban, halvány autólámpák és nem tündökletes csillagok, varázslatos égi élet.

Nem, én tényleg nem csinálok semmit, mindent egy központi gép vezérel. Te persze csinálsz dolgokat, naphosszat meg sem állsz a csinálásban. Azt hiszed, mindezt a te belső akaratod miatt teszed, holott nem. Az akaratodat valami kényszerűség irányítja, ha nem épp a nevelés, akkor előkerül a biológiai származásod. Nem csak kenyéren él az ember. Hát nem, de kenyér nélkül mire menne? Nem tudna ilyen álságos mondatokat kigondolni, olyan mondatokat, amelyek a biológiai eredetedet akarják elfeledtetni veled, áthelyezni téged vagy közelíteni olyan szellemi lényekhez, akik nincsenek kiszolgáltatva a táplálékcserének és az elmúlásnak, s persze épp amiatt, hogy ilyenek, csupán az emberi fantázia szüleményei. Ki tudna elképzelni egy valódi istent, egy teremtőt, aki a semmiből kiemeli és megnevezi a világot. A semmiből világot létrehozni az teljességgel lehetetlen. A világot a semmibe visszahelyezni, az az egyedül elképzelhető folyamat, de ahhoz nincs szükség istenre, egy ilyen kitalált, akarnok uralkodóra, aki, ha az emberi törvények nem büntetnek, a lelkiismereted, az erkölcsi érzéked

révén örökösen ütlegel, s egy pillanatra sem engedi, hogy felszusszanj és örülj annak, hogy vagy.

A biológiai akarat mozgat, s ha ez az akarat, háttérben a társadalmi kényszerűséggel végre eléri, hogy cselekedj, akkor automatikusan elfogadod a szabályokat, mert a cselekvésnek alapfeltételei a szabályok. A munkaerőpiac szabályai, a különböző minőségű munkák elvégzésének a szabályai, a többi munkavégzővel való viselkedés szabályai, a munkán kívüli, szabadidőnek nevezett idő eltöltésének a szabályai, amikor másra se jut energiád, csak arra, hogy alkalmassá tedd magad a holnapi és a holnaputáni munkavégzésre.

Én nem fogadom el ezeket a szabályokat. Az én akaratom mögött nem állnak biológiai kényszerek, társadalmi parancsok, az én akaratom mögött én állok. Ha akarok, elmegyek a tengerhez, de nem akarok, mert már nem akarok odamenni, ahol már épp eleget voltam. Bár ha odakerülnék, akkor ott lennék. Nem akarok nem ott lenni, ahol épp vagyok, nem akarom az akaratommal befolyásolni azt, ami történik. Mert ha akarom, az lesz, amit akarok, hogy legyen, de nem akarom, hogy legyen. Nem akarok magamnak semmit. Nem akarok valamely akarat, még a saját akaratom fogságában sem élni. Minden megszülető akarat más emberek akaratáról gondoskodik, ahogyan a szülők gondoskodnak a gyerekeikről, s ezek a gyerekek a gondoskodás következtében egyre nagyobbak és nagyobbak lesznek. S ha netalán a te akaratod maga alá gyűr minden egyéb akaratot magad körül, mert a tiéd a legerősebb akarat az akaratok rengetegében, nincs okod, hogy diadalt ülj, hisz ott vannak a tárgyak, az a sokezernyi minden, amit az akarás felhalmozott, ruhák, dísztárgyak, technikai eszközök, mindenből a szükséges kétszerese legalább. S végül, ha az embereknek nem, a tárgyak akaratának leszel a martaléka.

Én már nem akarok óvni egy televíziót, egy hűtőszekrényt, nem akarok mélyhűtött árukat, hogy tél közepén elővehessem a nyár termékeit. Nevetséges, hogy mennyi pénzt fizetsz azért, hogy befagyassz valami dömpingáron megvásárolt zöldséget. Kiszámoltam, akkor, amikor még másképp éltem, mert számomra indokoltnak látszott ez az élet, eszembe se jutott, hogy megkérdőjelezzem, hogy ez így jó: gyerekek, emléktárgyakkal és emlékekkel egyre gazdagabb otthon. Nem kérdőjeleztem meg, mert nem lehet bármikor megkérdőjelezni azt, amiben vagy, hisz része vagy annak a rendszernek, s nem találod azt a pozíciót, ahonnan rálátnál, ahonnan látnád magadat, ahogy mint egy gépezet végigcsinálod a napokat.

Akkor kiszámoltam, mennyibe kerül egy zacskó zöldborsó, ha hónapokig tárolom a mélyhűtőben. Ültem a mélyhűtő mellett, már ki volt csomagolva, a göngyöleg arrébb tolva a konyhakövön, a feleségem mondta, hogy vegyünk, mert az nagyon hasznos dolog, ezáltal úrrá lehetünk, legalábbis élelmiszerszinten, az évszakok váltakozásain, és kiszámoltam a fogyasztásból, amit a használati utasítás a készülék működési adatai fejezetében megtaláltam, hogy mennyibe kerül egy zacskó borsó mélyhűtése. Ennek az adatnak a felhasználásával ki tudtam számolni, hogy a majd fél évig ilyen módon tárolt fagyasztott áruból készült ételeknek mi az árfekvése. A legdrágább éttermek árain volt. Egy sima zöldborsóleves. A mélyhűtő működtetésének árából a legdrágább éttermekbe mehetünk, ráadásul taxival, ha nem pazarolunk horribilis összeget autóra, aminek az ára, ha kigördíted a szalonból, rögtön esik húsz százalékot, a havi költsége a biztosításokkal a kötelező szervizzel és a szükséges havi üzemanyag-mennyiséggel pedig meghaladja egy gyerek fenntartásának a költségeit.

Tele vagyunk ilyen szerkezetekkel, a zsebedben turkálnak, s állandóan azt akarják, hogy fizess utánuk. Minden fogyaszt, te fel sem kelsz az ágyból, a gépeid fogyasztanak, még alvó üzemmódban is zabálják a pénzedet. A szolgáltatók nem győzik bekasszírozni. Olyan az egész, mint a katolikusoknál a bűntudat, hogy hiába alszol, a bűntudat szakadatlanul dolgozik, benne a fejedben, az álmaidban, karon fogja a lelkiismeretfurdalást, mire felébredsz, egy lelkileg züllött alaknak látod magad borotválkozás közben a tükörben, hogy öklődnöd kell a krókuszkék mosdókagylóba, holott még el sem kezdődött a nap.

Kifizeted a számlákat, s hátradőlnél, hogy de jó, most legalább nullán vagyok, pedig nem. Ez alatt a hátradőlés alatt a nulláról megint elindultál a mínusz felé. Mert az egész lakás folyamatosan szórja a pénzt, és ehhez csak bónuszban jönnek a különböző járulékok, amiket kötelező befizetni, mert különben hiába a korszerű orvoslás, te egy tüdőgyulladásba is belepusztulhatsz, mert nincs jogosultságod igénybevenni ezt a korszerű orvosi ellátást. Aztán ott vannak még a fogyasztásra buzdító akciós ajánlatok, amelyeknek, mint mindenki, te is bedőlsz. Duplán vásárolsz meg például egy árucikket, mert kettő együtt olcsóbb, mint kettő külön, s nem gondolsz bele, hogy viszont drágább, mint egy, amire végső soron szükséged volt, mert kinek kell például két félkilós kenőmájas. S végül jönnek a gyerekek. Ők mérik a végső csapást, mert ők aztán mindent

felélnek. Mintha egy fűrészüzemet, tele múlt századi gépekkel, rákapcsolnál a hálózatra. Leszívják az összes energiádat, meg a pénzedet. Mert ha netalán a lakásod fogyasztását a minimumra redukáltad méregdrága energiatakarékos izzók és háztartási gépek segítségével, és sikerült ellenállnod minden kedvező vásárlási kínálatnak, a gyerekek létével új front nyílik a fogyasztásra.

A legmodernebb ruhadarabok és játékok, és az iskolai szolgáltatások megvásárlása révén minden olyan pénzt elkölthetsz, amit korábban a különféle kínálatok elvetése során megspóroltál. S ha ennek a pénznek a nyakára hágtál, olyan bevételeket is elkölthetsz, amelyekhez majd csak a jövőben juthatsz hozzá, mert a pénzügyi rendszer úgy van kitalálva, hogy te azt a pénzt is felhasználhasd, amit majd csak tíz év múlva fogsz megkeresni. Annyira szeretnék a bankok, hogy ne csak öregkorodban élvezd az öregkorodban megkeresett jövedelmet, hanem egész életedben. Felhívnak telefonon, hogy most az előző telefonjukhoz képest is kedvezőbb módon veheted igénybe azt a bizonyos kölcsönt, csak be kéne fáradni, mert a részleteket mégiscsak jobb személyesen, s akkor adnak még ajándékban egy bank feliratú tollat vagy teáscsészét a bank reklámszíneivel és logójával. Most nagyon érdemes, mondja a banki alkalmazott, s te élsz ezzel a lehetőséggel, hisz ez most szinte ajándék, mondja a banki alkalmazott immáron személyesen. Némi kamatot ugyan felszámolnak, de szerencsére olyan bonyolult ezeket a kamatokat kiszámolni, hogy egész életedben nem jössz rá, hogy ez a megelőlegezett boldogság mennyibe került neked. Legfeljebb, ha úgy alakul, hogy nem tudod a kölcsönt fizetni, és elveszi a pénzintézet a lakásodat. Na, akkor esik le a tantusz, hogy túl sokba volt ez az előrehozott jólét.

A hitelek a teljes kiszolgáltatottságba sodornak, ahonnét senki nem tud és nem is akar kirángatni, hisz mindenkinek az a jó, ha kiszolgáltatott vagy. A szüleid örülnek, mert megfelelő állampolgárt sikerült felnevelniük, aki éppolyan életet él, mint amilyet ők éltek, behatároltat és átláthatót. A feleséged örül, mert nem marad arra pénzed, hogy korrigáld a házasságod révén megromlott életedet, örökre legatyásodtál a házasságod szintjére. S persze az állam is örül, hisz neki kiszolgáltatott állampolgárokra van szüksége, akiknek a szavazatait a törvényben meghatározott időközönként a legigénytelenebb választási programmal is begyűjtheti. A kiszolgáltatott ember az alappillére a modern demokráciáknak, amelyek a korábbi államformáknál lényegesen körmönfontabbak. Míg a rabszolgatartó

társadalomban egyértelmű volt az állam és az állampolgár viszonya, a modern demokráciák az egyes ember szabad döntésének tüntetik fel, hogy magára zúdítja az állam rémuralmát. Mintha az ember maga választaná ezt a rabságot, amit a különböző szabadságjogok, például a szabad választásra való jog biztosít.

Ez a szabadon megválasztott hatalom a többségi akaratra hivatkozva garázdálkodhat, hozhat olyan törvényeket, amelyek épp a rájuk szavazó többségnek s egyben a rájuk nem szavazó kisebbségnek is sérti az érdekét. A többség azonban nem veszi észre, hogy a törvények épp rosszat hoznak számukra, hisz a kormányzó erőbe vetett hit megakadályoz mindenfajta reflektív gondolatot. A kisebbség pedig hiába óbégat. Ha netán helyesen veszi észre a hibákat, akkor is abba a gyanúba keveredik, hogy a hatalom csökönyös akarása miatt, és a sérelem okán, hogy kiestek a kormányzatból, acsarkodik és bírál. A szabad választások leveszik az egyéni felelősséget a politikai vezetőkről, hisz ők nem egyéni adottságaik révén kerültek ebbe a pozícióba, hanem a többségi akarat következtében egy-egy, amúgy velejéig korrupt, és minden ízében a kontraszelekcióra, s ennek következtében tehetségtelenségre épülő politikai szervezet képviselőiként.

A demokráciáknak mindig kisstílű ügyeskedők a vezetői, s épp ilyenek a tanácsadóik is. Maga a rendszer gondoskodik arról, hogy ne is lehessen másképp, hisz ha valaki nem önös érdekből, hanem a közösség érdekeit képviselve kerül ide, vagy nyomban elbukik, vagy olyan szövetségek, egyezségek megkötésére kényszerül, amelyek alapvetően befolyásolják a cselekedeteit, s inkább elfeledi, hogy valaha is gondolt a jobb társadalom eszméjére. Beáll abba a sorba, ahol a többiek is állnak, tartja a markát, amikor tartani kell, s hatalmas összegekkel kárpótolja magát a valahai ideák, s ezen túlmenően a valahai külső elvesztése miatt. Mert a belső leromlás hamarosan megjelenik a testalkatban is és az arcvonásokban. Négy év a parlamentben, és borítékolni lehet, az anyja sem ismeri fel a valahai képviselőjelöltet.

De te olyan vagy, hogy neked nem számít, hogy az egész világ felesküdött arra, hogy kegyetlenül megnehezítse az életedet, te mindebből nem veszel észre semmit, mert a kereskedelmi médiától az ország vezetőin át a legközvetlenebb rokonokig és barátokig mindenki arra serkent, hogy neked úgy kell érezned magad, hogy jól. A magasabb fejlettségű államokban már majdhogynem kikopott a rosszlétre vonatkozó szókincs, legfeljebb a harmadik világ szerencsétlen lakói kapcsán használják.

Neked nem lehet más csak jó, ezt sugallja minden és mindenki. Bár ahhoz, hogy igazán jó legyen, ráadásul annyira jó, hogy mások is lássák ezt a jót, szükségszerű, hogy mindenféle jólétet szolgáló eszközt vásárolj. Elég csak belekukkantanod egy reklámblokkba a tévén, hogy megbizonyosodj róla, rendkívül gyorsan eltüntetheted a köröm- és hüvelygombáidat, valamint seperc alatt megszüntetheted a gerinc, torok- és fejfájdalmaidat. Amikor mindezeken az egészségügyi ajánlatokon és a különféle, különösen gyerekeknek és fiataloknak javasolt elektronikai eszközökön és üdítőkön, s persze a családoknak, kiváltképp a háztartást vezető családanyáknak szánt vegyszerkínálaton is túljutottál, a reklámkészítők azt is a tudomásodra hozzák, hogy jólétet szolgáló eszközök nélkül nem valósítható meg a jóléti program. Ha pedig ezt a programot nem valósítod meg, a szabadidős tevékenységedet nyugodtan nevezheted szegényesnek, s ennek következtében a szabadidőt nem jólétként fogod megélni, épp ellenkezőleg, a jólét deficitjeként.

A véghez nem vitt jóléti programmal csak azt tudod átélni, hogy neked rossz, s ráadásul, mivel nem vásároltad meg a szükséges eszközöket, semmi nem tudja elterelni a figyelmedet arról, hogy rossz. Szerencsére azonban a különböző vállalatok az ajánlataikkal megkönnyítik ezeknek az eszközöknek a beszerzését. Akár még boltba sem kell menned, telefonos és internetes rendeléssel házhoz szállíttathatod magadnak, sőt, ha jó időben telefonálsz, még plusz ajándékra is számíthatsz. Egy jó minőségű kulacsra például vagy testhez feszülő kerékpárosnadrágra, esetleg hűtőtáskára, ami, ha nem így jutsz hozzá, vagyonokba kerül, de ezzel a praktikus és gyors jólétieszköz-vásárlással mindezeket a kiadásokat megtakarítottad magadnak és a családodnak.

Aktívan pihenhetsz, ha van például sífelszerelésed, persze, ha lehet, nézzen ki valahogyan. Ne a síbörzén vedd nyomott áron, mert az látszik rajta. Aki ad magára, el se megy egy ilyen kirakodóvásárra, nem teszi közszemlére a pénztelenségét. Hogy te mégis odamentél, na, ezt a gyerekeid ezerszer a szemedre fogják vetni, hogy mások levetett overáljában kellett egész gyerekkorukban mutatkozni. Síelés közben, ahelyett hogy átadhatták volna magukat ennek a kellemes téli elfoglaltságnak, végig attól rettegtek, hogy szembejön velük a sípályán az a gyerek, aki kinőtte, és ujjal, helyesebben síbottal mutogat rájuk, hogy nézd, az a gyerek az én ruhámban síel. Ha veszel, az legyen olyan, amivel nem szégyen lecsúszni a lejtőn. Maga a

felszerelés kell, hogy már messzire jelezze, hogy én most szabadidőt töltök aktívan. És ne úgy válts a pályán bérletet, hogy csak délutánra, mert mindenki látja, csak azért jöttél kettőre, hogy féláron megúszd. Hiába mondod, hogy neked a délutáni néhány óra is elég, ezt senki nem hiszi el, és röhögnek a hátad mögött, hogy neked aztán mennyire sikertelen az életed, mert csak délutáni akciós síelésre futja.

Rossz felszerelésben félnapos bérlettel jobb nem mutatkozni a síparadicsomban. De bizonyos síparadicsomokban még jó szereléssel is leértékelődés megjelenni. Egy bé kategóriás szlovák pályáról mesélni, maga az öngyilkosság. Azt senki nem kérdezi, hogy milyen volt a táj meg a pálya minősége, legfeljebb, hogy hányszor romlott el a sílift, és igaz-e, hogy félórát kell sorbanállni egy csúszásért. Erre te belekezdenél a tagadásba, hogy nem, dehogy, nagyon is jók azok a felvonók, ugyanaz az osztrák cég gyártja, és abszolút nincs sorbanállás, hiszen a szlovákok haladnak a korral, de a második mondatnál észreveszed, hogy senki nem figyel rád. A beszélgetés osztrák, francia és olasz alpesi pályákról folyik és végigsíelhető norvég gleccserekről, s olyan különleges, alig pár éve kikísérletezett anyagból készült, teljesen újszerű vonalú sílécekről, amelyek szinte maguktól kanyarodnak, s olyan gyorsak, hogy életveszély sisak nélkül használni. Ők már régen beszerezték ezt az új modellt, mondják, anélkül most már el sem tudnák képzelni a síelést, szemben veled, aki egy legfeljebb muzeális irányból értékelhető Blizzard lécet használsz, vagy egy olyan Atomic modellt, ami még a születésed előtt volt újdonság, s hozzád egy lomtalanításkor került, egy ismerősöd adta, mert a sok régi emlék miatt, ami hozzá kötötte, nem volt szíve kidobni. Ilyen szereléssel jó pályán eleve nem lehet mutatkozni, még a rossz pályán is kilóg az ember a sorból, és mínusz tíz foknál is lángol az arcán a bőr, mert úgy néznek rá, hogy na, azt az embert meg honnan szalasztották. Ha együtt mész a csákányos felvonón egy másik síelővel, az rögtön rákérdez, hogy honnét van ez a szerkó, te meg kitalálnál egy mesét, az óperenciás-tengeren túli oldszkímodell-gyárról, de mire belekezdenél, már fent vagytok a csúcson, s a kiszállásra kell koncentrálni.

Végre elolvad a hó, el lehet pakolni a sífelszerelést, s már-már fellélegeznél, hogy de kijóléreztük magunkat ezen a télen is, s mennyivel különb állapotban vagyunk, mint azok a honfitársaink, akik behúzódtak a meleg szobákba, s ott hájasodtak hétről hétre a mozgásszegény életmódtól, de

ahogy a tél megy, rögvest ott a tavasz. Nem, a nap nem azért kezd hétágra sütni, hogy kirobbantsa a szunnyadó rügyeket, a nap azért süt, hogy a biciklitárolókból, a társasházak pincéiből kicsalogassa a kerékpárokat. Mindenki kerékpározik. Senki nem számol azzal, hogy ez a sok mozgás milyen mértékben terheli meg s végül kikészíti az ízületeket, és teljesen elkoptatja a porcokat a hajlatokban. Nincs menekvés, neked kerékpároznod kell. A kerékpározás kivételesen hasznos, és élvezetes hétvégi elfoglaltság. Ez megkérdőjelezhetetlen alaptudása a jómódú városi lakosságnak. S te ahelyett, hogy kerülnéd a testedre való káros hatása miatt ezt a tevékenységet, hogy ne lógj ki a sorból, inkább azt is vállalod, hogy rehabilitációs termékeket vásárolsz, porcerősítőket és egyéb vitamin- és ásványianyag-készítményeket, a kerékpározásra költött alapösszegen túl tovább fokozva a pénzkiadást, ezáltal a munkának és természetesen a munkahelyednek való, hisz hol találnál újra egy ilyen állást, végzetes kiszolgáltatottságot. Egy jó kis hétvégi biciklitúra után remegve mész be hétfőn és szolgáltatod ki magad a főnököd hatalmi tébolyának, s kapkodva próbálsz eleget tenni a két ember teherbírását is meghaladó elvárásnak.

Senkinek nem szólsz a biciklitúráról, nehogy irigységet kelts a munkatársak körében. Nehogy valaki bemenjen a főnökhöz, s a munkabeszámoló közben elkottyintsa, hogy annak a munkatársnak, úgy tűnik, a kelleténél nagyobb a fizetése, és kevesebb a feladata, hisz hétvégeken, mikor ő például ennek a projektnek a megoldásán dolgozott, az a munkatárs biciklitúrázott a Fertő-tónál, meg-megállt a tó körüli városkákban, és kacarászva üdítő italokat fogyasztott a túrán résztvevő barátokkal és családtagokkal, aztán később a kerékpározóknak épített madárlesről tanulmányozta a Fertő-tó madárvilágát, ismeretlen vízimadarakkal cserélte le a munkahelyi gondokat.

Ez az információ feldühíti a főnököt, aki köztudomásúlag munkamániás, a laptopjára rá van mentve a cég teljes adatbázisa, s ha teheti mindig ezek között az adatok között bóklászik. Párizst sem nézte meg, mikor Párizsban volt az új barátnőjével, részben, mert már látta gyerekkorában, részben, mert nem tudott volna elszakadni a laptopjától, s amikor a barátnő elégedetlenkedett, dühösen vágta oda, hogy egyedül nem tudsz egy hülye múzeumot vagy egy szar középkori templomot megnézni, a d'Orsay-ra és a Notre-Dame-ra gondolt. A főnököt feldühíti a túrahétvége, s ennek a dühnek meg is lesz a várható következménye, de nem is folytatom, hisz mindenki tudja a munkaerőpiac áldatlan működését, ahol a munkavállalók a

teljes kiszolgáltatottságuk miatt a munkáltató minden kényének-kedvének eleget tesznek s egymást felüllicitálva maradnak bent önszorgalomból munkaidő után is. Ha valaki, esetleg egy örökség miatt, úgy érzi, nem függ ő annyira ettől a munkaadótól, ha nem akar az utcára kerülni, neki is el kell játszania a teljes odaadást és kiszolgáltatottságot. Akinél a főnök szagot fog, hogy az élete nem függ százszázalékosan a cégtől, az jobb, ha azonnal veszi a nyúlcipőt, mert úgyis ki lesz téve, s nehogy azt higgyük, hogy végkielégítéssel, ugyan már. Megvan annak a módja, hogy néhány hónap idegmunka után a munkavállaló már ne felmondjon, hanem meneküljön a munkáltatótól, akár úgy is, hogy számtalan személyes holmiját is hátrahagyja. Nem, rosszul gondolod. Velem nem ez volt, bár tulajdonképpen egyáltalán nem érdekes, hogy velem mi volt. De nem ez. Nekem senki nem mondta, hogy na, menj, mert elegünk van belőled, és kicsinálunk lelkileg, ha maradsz. Épp ellenkezőleg. Nekem, ha mondtak volna valamit, azt mondták volna, hogy maradj, hisz sokat tettél a kutatócsoport sikereért. Nem akarták, hogy menjek. Én magam döntöttem el, hogy a fizika legújabb vívmányai a továbbiakban nem érdekelnek, nem vagyok kíváncsi egy újabb részecskére, ami az eddigi legkisebbnél is kisebb, s netalán olyan alkotóelem, ami az ősrobbanást katalizálta. Fogtam magam, és kiléptem a csillebérci intézet kapuján, nekiindultam a szembenlévő hegyeknek, hogy végre lássam a világot egészben, egész fákat, leveleket, kidőlt rönköket, ne apró részecskéire bontva.

Persze a költséges jóléti programokkal szemben, mint választási lehetőség ott van túrázás. Túrázás ingyen. Pazar tájak, ligetes erdők ingyen vagy pusztán útiköltségért. Van időm még erről gondolkodni. A mélygarázsban, mi mást csinálhatnék. Hiába unom, valamivel ki kell töltenem. Utolsó nap. Már nem tart sokáig. A költséges jóléti programok elől, afféle menekülési út a túrázás. Bárki megteheti. Ez alkalmadtán még olcsóbb is, mintha otthon maradtak volna, hisz egy darab sültszalonnával vagy sült virslivel helyettesíthető a vasárnapi ebéd. A gyerekek még jobban is örülnek, legalábbis egy bizonyos korig. Gyűjthetnek fát, nézhetik a tüzet, morzsázhatnak maguk alá, s odabújhatnak az apához, aki annyira ügyesen vágja a nyársat, ahogyan más apa biztosan nem tudja.

Ez a költségtakarékos hétvégi program piszkosul szúrta a szemét a szabadidős eszközök gyártóinak. Először speciális túrabakancsokkal próbálkoztak, olyan lábbelivel, ami kizárólag akkor használható, amikor

vadregényes ausztriai tájakon barangolsz, egyébként egész évben kerülgetni kell, mert útban van. Emiatt kell egy külön cipősszekrényt csinálni, hogy ott lehessen tárolni a többi felesleges, évi egyszer vagy kétszer használatos speciális lábbelivel együtt. De a túrabakancs nem volt elég az ilyen termékekre szakosodott vállalatoknak, mert még mindig kimaradt egy jelentős réteg, amelyik azt mondta, hogy jó lesz a normál cipő is erre az alkalmi erdőjárásra. Na, ennek a költekezést megúszni akaró rétegnek, valamint azoknak, akiknek a kerékpározástól, az örökös futástól és erőltetett tornától kikészült a testük, eszelték ki a nordic walkingot. Hogy vegyél magadnak egy vagyonért egy pár hülye botot. Tulajdonképpen a semmit adják el. Mint amikor üres konzervdobozokat árultak Párizsban *Paris air* felirattal, persze mindegyiket Honkongban gyártották, s ha már pontosak akarunk lenni, akkor a dobozokban Honkong-air volt, de ez egy turistát sem zavart, hiába volt a doboz aljára felírva, hogy *made in Hong Kong*, megvásárolta, mert olcsó volt. Rajta volt az Eiffel-torony, mi kell még, kinyitni úgyse nyitja ki senki, mert akkor épp a lényege veszne el, a bedobozolt levegő összekeveredne a hazaival, és a végén se párizsi, se honkongi nem lenne, csak a szokásos jellegtelen otthoni.

Ennyire hülyék az emberek, hogy tényleg, bármit meg lehet tenni velük! A botot, amit ezeréveken keresztül, ha kellett, hát törtek egy fáról, az egészséges gyaloglásra való hivatkozással különösebb erőfeszítés nélkül rá lehetett lőcsölni a kirándulókra. Pedig mindig útban van, kivétel, amikor éppen használod. Használat során viszont, amikor azt hisszük, a gerincünkről veszünk le súlyokat, s ezzel megóvjuk a testnek ezt az oszlopát a korai kopástól, nem figyelünk arra, amit észrevétlen rombolunk, hogy a természetellenes járás következtében egy idő után nem várt csípőproblémák jelentkeznek. Persze tudható, hogy erre már elő vannak készítve a megfelelő méregdrága csípőprotézisek. Könnyen lehet, hogy a protézisgyártók finanszírozták meg a nordic walking bevezető reklámkampányát. Mert ennyire aljas a rendszer, ennyire aljas és teljességgel átláthatatlan. És mindebben az egészségügyi iparágak a legaljasabbak. Minden mögött ott állnak a gyógyszercégek, még a háborús készülődések mögött is, a forradalmak és polgárháborúk mögött, de érdekeltek a hurrikánok, földrengések és a vulkánok kitörésében is.

Nem lehet tudni, hogy melyik orvos van lefizetve, hogy a betegségedre azt a szert ajánlja, ami persze hatástalan, s elpusztulsz valamilyen daganatos betegségben, pedig egy vagyont kifizettél rá. Úgy halsz meg, hogy már a

temetésedre se marad pénz a számládon, a temetésre, amikor az állam, még utoljára, a tetemedet is megsarcolja, mert az a rohadék orvos rád erőltette azt a gyógyszert, holott, ha azt mondja, semmit ne szedjél, a semmitől egy fél évvel biztosan tovább éltél volna. De nem tudja nem felírni, mert olyan, hogy amikor a számlájára átutalják azt a bizonyos összeget a gyógyszergyártó cégek, meg ajándékba elutaztatják Balira, akkor meggyőződik arról magában, hogy ez egy olyan szer, ami csak hasznos lehet. Egyszerűen, amikor felhívja a telebankot, és egy gépi hang bemondja, hogy mennyi millió, akkor már hisz ebben a szerben, hiszen neki segített, bár nem a betegsége terén, hanem anyagi szempontból. Az elviselhetetlen anyagi helyzete végre megoldódott, az a helyzet, amibe, mint a legtöbb férfit, persze a szerelem sodorta, helyesebben egy új szerelem sodorta.

Volt már neki otthon egy olyan ember, akivel ezt végigcsinálta, hogy szerelem. Az évfolyamról választott, pontosabban abból a kisebb körből, akik együtt töltötték az egyetemi éveket. A legjobb társaságnak gondolták magukat, bár az egyetemen több tucat ilyen társaság volt, amelyik hasonló ön- és csoportképpel rendelkezett, és erre a képre alapozva megvetette a többi társaságot, amelyek tagjai külön-külön is milyen hülyék, hát pláne azok együtt. Ő innen választott. Abszolút nem gyanakodott, hogy hogy lehet, hogy abban a szűk baráti körben lelhető föl az a nő, aki neki, a lelkének a másik fele. Olyan egyértelmű volt, mint egy törött tányér, pont összeillett a két rész. Nagyon szerencsésnek tartotta magát, miképp a lány is, hogy alig ismernek néhány embert a világból, abból a sok-sok milliárdból, aki körülveszi őket, s nekik mégis sikerült megtalálniuk az igazit, akivel hamarosan nemcsak a közös életük, de a közös háztartásuk, valamint közös szaguk és baktériumflórájuk is kialakult.

Ez az orvos most pont ugyanezt találta meg a kórházban is, húsz év házasság, majdnem felnövő gyerekek mellett, egy ápolónőben. Már egy éve ott volt ez az ápolónő, amikor feltűnt neki egy éjszakai ügyelet során. Persze az ápolónő már épp egy éve akart feltűnni a doktor úrnak, állandóan kihívó ruhákat vett fel, néha véletlen kigombolódott mellmagasságban a fehér köpenye, de a doktor úrnak csak egy év után vált tényleges kihívássá a kihívás.

Nem is hitte volna, hogy ennyi rejtett energia van benne, mondta egyszer a barátainak munka utáni sörözés közben. Azt hitte, ez a vonat már elment, de úgy tűnik, csak otthon, máshol még, kacsintott a többiek felé, egy büszke

félmosoly is volt az arcán, máshol még működik. Sőt, jobban, megint kacsintott, mint új korában. Biztos működött akkor is, mondta az egyik az asztalnál, csak nem emlékszel rá, mert annyira régen volt, s hogy az a félő, hogy egyszer az az új is régi lesz, mint az autója, mondta tovább. Öt éve azt gondolta, ennél marad élete végéig, minek mindig cserélgetni, de végül ez is ötéves lett, és rohadt drága a szerelése, meg rossz már a szaga is a sok használat miatt. Vettél egy újat, kérdezte a harmadik. Ja, mondta a másik, s tovább beszéltek az autókról és az új típusú üzemanyagokról, amelyeknek a képletét a jelenlegi üzemanyaggyártók titkos trezorokban őrzik, holott, ha piacra kerülnének, ingyen lehetne autózni, nem kéne benzinkút, csak egy vízcsap. Az orvos várta a pillanatot, hogy újra erről a különleges találkozásról beszélhessen, de nem jutott már szóhoz. A barátok nem érezték át ennek az egymásratalálásnak a különlegességét, meg irigyek is voltak, ők már lemondtak az újraindítás lehetőségéről, megelégedtek a sörrel, hétvégi házzal, meg az alkalmi közösüléssel az ápolónőkkel s a gyógyult betegekkel, néha a gyerek tanítónője is becsúszott. Irigyek voltak, de soha nem kockáztatták volna egy kiszámíthatatlan újért az évtizedek során összekuporgatott biztonságot, s a feleség mellett kiharcolt szabadságot.

Az orvos, ahogyan a felesége kapcsán, az ápolónő esetében sem gyanakodott erre a váratlan egyezésre. Tényleg úgy hitte, hogy isteni szerencse, hogy kétszer is egészen a közvetlen közelében találja meg azt a nőt, akit egyértelműen a társának tud tekinteni. Ez az orvos-ápolónő, egyáltalán ez a munkahelyi hierarchiára épített kapcsolat annyira sematikus, hogy szinte azt hinné az ember, hogy ilyet csinálni unalmas és nevetséges, a legtöbb ember mégsem kerüli el. Végigcsinálják, mert ez kínálkozik a legközvetlenebb módon, bárhonnét máshonnan választani sokkal időigényesebb. Ezt az utat választják, vagy ha nem, és maradnak otthon, ami szintén nem tekinthető látványos megoldásnak, az elszalasztott kaland vagy kalandok miatt lakásközelből utálják a feleségüket, aki mellett megszokásból és kényelemből tartottak ki, egészen haláláig vagy addig a pillanatig, amíg a nőnek nem lesz egy visszafordíthatatlan idegsorvadásos betegsége, és nem élhetik át annak az örömét, hogy végre ezt a vén banyát is megbüntette a sors. Szóval így vágja maga alatt a fát mindenki, holott csak egy fát vághat, kettő senkinek sem jut.

Hagyjuk azt, hogy érzelem, ugyan már, az érzelem ugyanolyan tévképzet, minthogy a föld a világ közepe, s ezt a tévképzetet egy bizonyos életkor fölött meghaladja az ember. Mert ami véletlenül, biológiai kényszerek hatására születik egy véletlenül épp ott lévő másik ember iránt, azt mégsem kéne érzelemnek nevezni. Arról nem is beszélve, hogy éppúgy múlik el, ahogyan keletkezett. Az, amiről egy évig vagy épp kettőig azt hitte az ember, hogy nem tud nélküle élni, hogy képtelen reggel abból a szagból kilépni, ami a másik testének a szaga, hogy képtelen más emberre nézni, ha azt az egyet nem láthatja, az épp az ellenkezőjére vált. Az együttléteket kényszerűségnek érzi, örökösen azokat a lehetőségeket keresi, amiknek révén a másiktól külön lehet. Először csak idegenkedik a közelségétől, később már irtózik is. A lélegzését, amit korábban olyan kedves szuszogásnak tartott, még mondta is, mint egy kis állatka, azt most fülsértő horkolásnak hallja, amitől aludni is képtelen, s ezért át kell költözni egy másik szobába, hogy legalább ne legyen a házassága miatt hullafáradt a munkahelyén.

A közös élet tartósságának egyetlen esélye, ha ebben az úgynevezett érzelmileg intenzív időszakban a testi együttműködés jól ki lett dolgozva, ha tudják, hogy hová kell nyúlni és miért, ha a szexuális mechanikát be tudják indítani, ha megtalálják azt a kapcsolót és nem tapogatják összevissza a falat, mint idegen helyen, mondjuk egy vidéki vendégházban, ahol tényleg a leghülyébb helyre tudják szerelni a villanykapcsolót, mire megtalálod, biztos nekimentél egy szekrénynek, vagy elbotlottál egy székben és szétverted a homlokodat. Ha nincs testiség, még a családterapeuta is bezárja előtted az ajtót. Egyedül ez képes megóvni a kapcsolatot a végzetes amortizációtól. Ezáltal legalább azokat a természetes funkciókat be tudja tölteni a másik, ami miatt valójában ki lett választva. Nem kell felesleges strapára vállalkozni, új nőket hajkurászni, hogy legalább egészségügyi szinten meglegyen a kielégülés.

Persze nincs olyan törvény, hogy épp az kell, hogy legyen, aki lett, sem olyan, hogy csak ő kell, hogy legyen. Nem, lehet más vagy több. Amint az sem törvény, hogy más vagy több legyen. Ezek a törvények, ha vannak, csak szabályzatok, amiket magunknak találtunk ki, hogy az adott körülmények között a leghasznosabb s egyben legkiszolgáltatottabb tagjai lehessünk a közösségnek. Ennek eredményeként jött létre a család, például. Mert a család az a mikroközösség, ami a lehető legjobb kondícióban tudja megőrizni a munkaerőt, s ezen túlmenően még célokat is meg tud

fogalmazni, amelyekkel könnyű azonosulni. Főleg, ha a célok mögé, mondjuk, odaáll a feleség, s addig nem tágít, míg ki nem hajtja a férfiból azt a jobb minőségű lakást, műszaki eszközt vagy épp a gyerekek jó gyerekkorát szolgáló játékot, ruhát, szabadidős tevékenységet.

A család mint a társadalom mikroegysége a mindenkori hatalomgyakorlás, az állam és a magántulajdon legmegbízhatóbb alapja. És hiába morzsolódik fel a családok több mint fele az együttélés során, a családra árnyék sem vetülhet, hisz aki rávetíti az árnyékot, azt rögtön megvádolják, hogy ez a megátalkodott végső soron a társadalom felbontásán szorgoskodik. Az ilyen elvetemülteket ki kell űzni a pusztába, menjenek neki a nagyvilágnak, és ott vegetálják végig az érték nélküli életüket. Holott az állam, és a társadalom, és benne a család (mindazzal a hazugsággal, ami minden család velejárója, különösképpen a polgári családoké, ahol a formák takaros műgonddal vannak fenntartva) a formák révén végül is megtöri az ember belső tartását, megszünteti mindennemű önállóságát és szabadságát. Ezek a formák oly mértékben rácsontosodnak az életre, hogy egy idő után képtelenség szétroppantani, s ha mégis megteszi valaki, rögvest kikerül a korábbi szerettei köréből. Olyan idegen lesz mindenki számára, mintha más bolygóról keveredett volna ide. Egy földönkívüli, aki hülyén néz ki, tarajok vannak a fején, pikkelyek a bőrén, és úgy vartyog, ahogyan csak az ufók tudnak a szemtanúk elmondása szerint. Röhögnek a háta mögött, hogy a hülye, azt hiszi, ilyen a világ, márminthogy szörnyű, mert úton-útfélen a hamisság ellen prédikál. Azt hiszi, mondják, pedig csak elbaszta az életét, s most ezért a személyes kudarcért másokat akar felelősségre vonni, jószerével az egész világot, minden ember minden percét. Megőrült, megbolondult, mondják, s hogy látszott már rajta az egyetemen is, de akkor még nyilván nem hatalmasodott el rajta, de csak idő kérdése volt, hogy megtörténjen. Pedig ez az ember csak ledobta magáról az üres formák bilincseit. Nem követte tovább azt az egészséges életet, sport, korszerű táplálkozás, aminek révén évtizedekkel hosszabbítható meg a valójában minden tartalom híján lévő élet.

Aki a család szentségéről beszél, az valójában a hatalom folytonosságáról beszél, mert a család nem egy szentség, a szent család sem egy szentség, mert olyan nincs. Mert hány az egyisten? Három? És van még a kispadon negyediknek a Mária, aki nem isten, csak istent szült, meg a szentlélek, ami minden bizonnyal a Szentjózsef fasza volt, vagy egy másik a faluból, egy öregebb ember fasza volt, a Szentjózsef meg bevállalta. Nem volt hol

laknia, Máriának meg volt lakása, vagy csak egyszerűen megvezette a megesett lány, s mikor kiderült, mert előbb született meg a gyerek, akkor előjött ezzel az angyaliüdvözlet-történettel, aztán József is ezt hangoztatta úton-útfélen, végül elterjedt, mert másképp, mondogatta mindenhol, hogyan esett volna teherbe Mária? Holott akkor és tulajdonképpen azóta is mindenki tudja, hogy ilyen nincs, s hogy volt egy konkrét öregember, abban az időben még a nevét is tudták, aki még véletlenül sem volt a teremtéssel egykorú, mint az atya, csak mondjuk hatvanéves, szóval ő a ludas a dologban.

Mindig ezt csinálják az öregebb férfiak, azóta is. Foggal-körömmel ragaszkodnak az élethez, és mindig tudnak olyat mondani a fiatal lányoknak, amitől tényleg azt hiszik, hogy átélik az angyali üdvözletet, holott csak megdugták őket. Amikor persze erre rájönnek, mert az öregebb fickó már hetedhét határon túl menekült, esetleg új prédáért indult vagy vissza a feleségéhez, mert semmi kedve nincs már hozzászokni egy új lakáshoz, nőhöz, kutyához, macskához. Ahogyan az Atya is jól elpucolt Názáretből. Akkor jönnek elő ezek a Máriák a szeplőtelen fogantatással, pedig csak a gyűlölet fortyog bennük, hogy ez a rohadt férfi így át tudta baszni őket, és persze ennek révén meg.

Innéttől kezdve utálnak minden férfit, a koszos macskájukat se bíznák rájuk, s el is határozzák, ha lehet, az újabb férfit tönkreteszik, megtalálják a módját, s egy életen át kínozzák, úgy, hogy az észre se veszi. És így is történik. Ezekből a kapcsolatokból lesznek persze azok a megkínzott öreg férfiak, akik szép szavakkal akarnak valami megnyugvást találni, legalább a végső elöregedettség előtti években a fiatalabb nők ölében, akiket másnak gondolnak, mint a feleségüket, de végül csak az aktusig jutnak el egypárszor. Amikor kiderül, hogy levénhedt spermiumaik közül néhány még nemzőképes volt, és gyerek van kilátásban, akkor megundorodnak ettől az egésztől, és elpucolnak a helyszínről, hogy ezáltal egy újabb férfikínzó nőt, egy aktuális Máriát szabadítsanak a világra.

A sérelmeknek és a fájdalmaknak erre a megbonthatatlan rendszerére épülnek a párkapcsolatok, erre az öröktől fogva tartó körforgásra. De a család mint gazdasági szükségszerűség mégis beváltotta a hozzá fűzött reményeket. A legjobb családok prosperáló betéti társaságokként működnek, kényelmes megélhetést biztosítva a benne élőknek. Aztán mikor a cég ügyvezetője, a családfő elhalálozik, az utódokat egymás mellett

tartják az örökségért folytatott rablóportyák vagy a közös vállalkozás életbentartása. A gazdasági hasznosságon túl a család révén megmutatkozó nemzedéki kontinuitás elhiteti az apákkal és a nagyapákkal, hogy továbbélnek a leszármazottaikban. Ez az igazi halhatatlanság, mondogatják egymásnak, akiknek gyerekük van. Mert a család az időtől való menekülés látszatával is megörvendezteti a családot építőket.

Meglepő, de valójában egyetlen hibája az lett, ami az erénye, hogy a család túl hosszú életet biztosít a tagjainak, s ennek következtében a családban élő idős emberek sokaságából a mindenkori társadalom vérszívói lesznek. Az istennek sem akarnak meghalni, mert a kedvező biztosítások és öregségi juttatások, valamint a család óvó karjai életben tartják őket. A végén már menni sem tudnak, sőt az alapvető életfunkcióikat is egy gép látja el, de élnek, és vagyonokba kerül a fenntartásuk. Sokan azt gondolják, hogy ez az, amit a modern társadalmak nem tűrhettek tovább, hisz, ha ez így marad, s az átlagéletkor tovább növekszik, stabilan megjósolható a gazdasági csőd, aminek következtében a jómódú országok is nyomorszintre süllyednek, s az egész világ harmadik világ lesz. A modern társadalmaknak tehát elemi érdeke a család részleges fenntartása, majd mikor már betöltötte a társadalmi hasznosságát, a szétzüllesztése.

A Woodstockban lebzselő középosztálybeli fiatalok, akik meztelen hemperegtek szerteszét a füvön és a sárban, mert épp ömlött az eső azon a hétvégén, és azzal közösültek, aki épp a legközelebb volt, s utána marihuánát pöfékeltek és a világbékéről tartottak kiselőadást a növényeknek, nem gondolták, hogy a szexuális forradalmat gazdasági érdekek katalizálják. A válások megkönnyítése, a változtass az életeden mozgalom, az akard az újat elv mögött a modern gazdaság áll. A módszeres züllesztés eredményeként a felnőtt lakosság nagy része egy ideig állandó párkapcsolatban él, ameddig a munkaerejére a társadalomnak a legnagyobb szüksége van, majd a divatos, a magazinok által is hirdetett minták szerint cselekszik. Beleszalad egy újabb kapcsolatba, aztán egy másikba, a legkülönbözőbb életkorú partnerekkel, s végül teljesen parttalanná válik az élete. Újabb és újabb boldogságkeresések követik egymást, melyek eredményeként, legalábbis a végső cél az volna, gondolják azok, akik ezt gondolják, hogy az állampolgárok teljesen kimerüljenek, s nyugdíjba menetelük után hamarosan meghaljanak. A társadalom így leteheti magáról az eltartásuk sok évtizedre nyúló terhét.

Ám e forgatókönyv kigondolói egyvalamivel nem kalkuláltak. Az ilyen életmód következtében felszabaduló szexuális energia, s az ezáltal termelt boldogsághormon, a korai pusztulás helyett egyelőre tovább növelte az átlagéletkort. A modern társadalmak az érett vagy időskori szerelembe bújtatott tömegmészárlás kigondolásakor a biológia sajátos működésére nem számítottak. Pedig minden cselekedet mögött, minden akarat mögött ott a biológiailag meghatározott teremtmény. Ha maradnak a szigorú családi határok, talán akkor az unalom, az érzelmi kiürültség jobban generálná a betegségeket, s némikor a természetes halál mellett az öregkori öngyilkosságot.

Könnyen lehet, látva most már a biologikum működését, hogy épp a családok egyben tartása oldaná meg a társadalmak elöregedési problémáit. Bizonyos konzervatív kormányok feltehetőleg ezért agitálnak újra a család szentsége mellett. Persze olyan alattomosak, hogy soha nem árulnák el, hogy mindezt egyértelműen az öregek kipusztításának céljából teszik. Bár lehet, hogy nincs is mit elárulni, mert nincs ilyen körmönfont szándék, s a régi családmodell óvása pusztán a rosszindulat eredménye. A törvényeket és a hosszútávú országstratégiákat mind öregek dolgozzák ki. Legtöbbször olyanok, akik, hogy megnyerjék a választóik szimpátiáját, családszerető emberekként tüntetik fel magukat. Benne maradnak a politikai karrier miatt abban, amit persze már régóta csak formális és üres kötöttségnek tartanak, s mikor a családvédelmi törvényeken gondolkodnak, épp ezt a rossz sorsot kívánják a következő generációknak is. Szeretnék, ha mások is olyan sikeresek és legalább olyan boldogtalanok lennének, mint ők.

Így öregszik el lassan a jómódú világ. Öreg emberek döntenek az ő életüket már egyáltalán nem érintő kérdésekről, az elemi érzelmeket mellőzve, számításból és érdekből. Elöregedett fáradt spermiumok keverednek bele a fajfenntartásba, de hogyan is lehetne így egy fajt fenntartani!

Az orvos nem tudta, hogy az ápolónő révén épp egy ilyen, már egyszer valaki által megalázott, s mindenfajta kínzásra képes Máriát fogott ki (amúgy tényleg így hívták), hogy nem véletlenül jött át ez a munkaerő egy másik kórházból, egy sokkal kényelmesebb munkakörből, ahol kiemelt fizetést is kapott. Egy idősebb osztályvezető főorvos volt az oka, s a nő naivitása, hogy másképp értelmezte az ügyelet ideje alatt közösen eltöltött időt. Nem, az orvos ezt nem tudta, örült a nőnek, és őszinte hittel írta fel a

méregdrága rákgyógyszereket, s mészárolta le a betegeit. Mikor az áldozat megkérdezte, hogy, doktor úr, más terápiákat is követhetek, hogyne, mondta az orvos, s így a beteget még kiszolgáltatta a különböző mágikus erejű készítményeknek, és számtalan, a tradicionális kultúrák emlékezetéből felelevenített gyógyászati eljárásnak, amelyek a hivataloshoz hasonlóan semmit nem használtak. A hivatalos gyógyászat mintha valahol a színfalak mögött titkos paktumot kötött volna az alternatív gyógyászattal, hogy közösen zsigerelik ki a betegeket. Felosztják egymás között a betegség révén megszerezhető pénzt. Amit a hivatalosan felírt gyógyszerekkel nem sikerült kicsikarni a betegből, azt különböző, napi szinten fogyasztandó gyógyvizekkel és keleti növényekből kotyvasztott főzetekkel, és persze auraterápiával, kézrátétellel és kisugárzás-terápiával kiszednek.

Minden életkorban megvan az a csatorna, amin keresztül a pénz lecsapolható. A tanulásra fordítandó pénz után jön a családra fordítandó összeg, majd a szabadidő tartalmas eltöltésére szolgáló összeg, s ha mindezekből valaki pozitív szaldóval jött ki, akkor jön az egészségügy. Az egészségügyön mindenki elvérzik, amúgy a szó szoros értelmében is. Az egészségügy az egyetlen, amelyik gátlástalanul felajánlja a túlélési időt, s az időnek, amikor már egyértelműen látszik, hogy nincs, a legnagyobb az értéke, s természetesen épp erre a nincsre a legnagyobb a kereslet.

Szemben a valahai közgazdasági elvekkel, amelyek a keresletet csak másodlagos árképzőnek tekintik, s előnyben részesítik az árképzésben a ráfordított munka értékét, valamint az anyagköltséget, a valóság az, hogy a kereslet határozza meg az árat. Semmi egyéb nem indokolja, hogy a nemzetközi hírű divattervezők butikjaiban a ruhadarabok tízszeres-hússzoros áron keljenek el, holott azt is ugyanúgy kínai vagy indiai rabszolgamunkával állították elő, hogy a fővárosok zöldövezeteiben a lakások ára a vidéki házak árának a tíz-tizenötszöröse. Az orvoslás és a keleti gyógyászat, valamint a hozzájuk csapódó paragyógyászok csapata épp erre a legnagyobb keresletre épít, s adott esetben szárított mezei füvet és énekhanggal tisztított csapvizet is képesek eladni aranyáron, holott a legnagyobb kereslet valójában nem is ezekre a csodaszerekre vonatkozik, hanem az időre, amire egy ponton azt kell mondani: elfogyott.

Hogy is lehetnél szabad? Az vagy, ami lettél, és soha nem lehetsz más. Egy családapa, aki a gyerekeiért aggódik, s e miatt az aggodalom miatt nem mer változtatni semmin. Aki retteg a feleségétől, ha nem teljesíti az elvárásokat,

akkor számíthat arra, hogy kiteszik a szűrét, és csak hetente egyszer láthatja a lakása ajtaját, akkor is kívülről, amikor a volt feleség átadja láthatásra a gyerekeket. És te teljesítesz, mindig többet és többet. Ha ma elmosogattál, holnap már főzhetsz is, holnapután kitakaríthatsz, minden igyekezeted beépül az alapelvárásokba. Ha azt akarod, hogy jobban szeressenek, újabb és újabb dolgoknak kell megfelelned, újabb és újabb attrakciókkal kell elkápráztatnod azt a nőt, akivel élsz, hogy ne mondja este, hogy nem, most tényleg nem akarok, a fejem, a munkám, a gyerekek. Azokat a legszokványosabb mondatokat, amikről, amíg nem hallod őket, azt hiszed, csak a legigénytelenebb házasságokban vagy ócska kabaréjelenetekben hangzanak el. Görnyedsz a mosogató előtt, fejedet a szennyes edények fölé lógatod, és nem is érted, hogy van, hogy miképpen lehet összeegyeztetni, hogy a munkahelyeden egy különleges felfedezés előcsarnokában állsz, épp feltárul előtted, mondjuk, a szénatom szerkezetének eddig nem ismert része, itt meg a mosogató előtti talpalatnyi hely jut. Hogy lehet, hogy a veled élők nem látják ezt a hősi küzdelmet, amit egy kutatócsoport élén végzel. Hogy lehet, hogy otthon csak háziszolgának tekintenek, aki ha nem végzi el a szükséges feladatokat, biztosan számíthat a büntetésre. Hogy mese helyett azt mondja az anya, hogy meghalt Andersen, vége a mesének, vagy kukoricára térdeltetik, mint gyerekkorában, vagy megvonják tőle a vacsorát, hogy aki nem dolgozott, ne is egyék. Az apa mondta ezt, és elhúzta előle a tányért. Tejbegríz volt a vacsora. Nem különös étel, de a gyerek szerette, az orrába ragadt a fahéjas cukor illata. Nem csinált meg valamit, nem darálta le a búzát vagy valami hasonlót, nem vitte le a szemetet.

Nem, nem lehetsz más, csak ami vagy, és azt nem úgy hívják, hogy szabad. Én szabad vagyok, mert én lehetnék akárki, de nem leszek, mert már voltam, és többé nem akarok.

Lehetnék gazdasági tanácsadó, mert miből áll az? Beiratkozol a Corvinus Egyetemre, amiről mindenki tudja, hogy csak bejutni nehéz, elvégezni pofonegyszerű. Ehhez az egyetemhez végképp semmi nem kell, mert a műszakin, ott elhasalhatsz egy szar rajzon vagy a matekszigorlaton, az orvosin az anatómián, a jogon bármin, ha szemét a tanár, és bár a bölcsészkarhoz nem kell akkora tudás, meg nem kell annyit tanulni, de legalább úgy kell kinézni, szemüvegesnek és véznának kell lenni, meg állandóan érezni kell valamit. A Corvinushoz tényleg nem kell semmi.

Elvégzed az öt évet, hopp, már el is ment, észre se vetted, mert buliból buliba vándoroltál, gazdagok a szüleid, megfinanszírozták ezt a vidám életet, és beállsz egy multihoz vagy egy gazdaságkutatóhoz. Elemző leszel, akkora fizetéssel, hogy soha senki nem mer visszakérdezni, hogy mi az, hogy elemző. Megtanulod, hogy mit kell mondanod, és azt mondod. Ha meg majd bebizonyosodik, hogy nem, ez a fajta gazdasági modell épp nem működőképes, akkor meg mondod az ellenkezőjét. Senki nem kérheti számon rajtad azt, amikor az előző mellett agitáltál. Te nem tehetsz róla, korábban nem látszott, hogy az teljesen tönkre fog menni, hogy más irányt vesz a pénzügyi piac. Különben is, ha akkor azt mondtad volna, hogy ennek egyszer vége lesz, hülyének néztek volna, a nemzetközi pénzvilág esküdt ellenségének, burkolt antiszemitának, még akkor is, ha zsidó vagy, vagy vallásalapítónak, aki egy indiai útja során, az egyik szent városban, mondjuk, Varanasiban túl sokat fogyasztott a very cheap and high quality kokainból, mert égen s földön nem tudott szerezni egy üveg viszkit.

Hiába is tudnád az igazságot, csak azt lehet mondani, amit az adott keretek között meghallanak. Minden egyéb süket fülekre talál. Senki nem tud annál többet felfogni, mint amit az aktuális tapasztalata lehetővé tesz. Emiatt aztán teljesen felesleges, hogy takarékosságról, netalántán hét szűk esztendőről beszélj akkor, amikor épp a hét bő esztendő idejét éljük. Főleg, ha azt is számításba vesszük, hogy mindenki fogyasztásra serkent, hogy a bő esztendők során megszerzett jövedelemtől a lakosság minél előbb megszabaduljon. S a tapasztalat azt mutatja, hogy azok járnak jól, akik megszabadulnak, mert az összeomlás maga alá temeti a bankokat is azzal a sok-sok megtakarítással, amit azok tettek be oda, akiket a biblia szellemében neveltek, vagy a családban kötelező olvasmány volt a *József és testvérei*, és hatott rájuk a fáraó álma. Széllel szemben senki nem tud elemezni.

Lehettem volna pénzügyi tanácsadó, valójában különösebb képzettség sem kell hozzá. Számosan teljesen más irányból érkeznek erre a pályára. Sokan az utcáról vagy épp a reménytelennek tartott bölcsészeti stúdiumokról jönnek és sikeresek lesznek, mert olyan a pénzmozgás, hogy majdnem annyi az eredménye, ha véletlenszerűen teszed be a pénzt a papírokba, mintha tudatosan. Semmiféle törvényszerűség nincs, csak vakszerencse vagy épp vakszerencsétlenség. Mindenki azt hiszi, hogy nem, hogy valami kitapintható, s a hozzáértés révén átlátható rendszer van a

részvényárfolyamok mozgása mögött, és horribilis összegeket költ a bukásra, órákat veszteget el arra, hogy számotvessen a várható hozamokkal. Kiszámítja évekkel előre, hogy mennyi lesz, de nem lesz semmi. Épp azok a papírok dőlnek be, amelyeket betonbiztosnak hitt, és azok virágoznak, amit mindenki megvetett korábban, amely papírok vásárlóit éveken át mindenki hülyének, pénzügyi analfabétának tartotta. Amikor azonban ezeknek a papíroknak az árfolyama az egekbe szökik, na, akkor dicsőülnek meg a korábban lekicsinyeltek. Persze a többiek gyanakodni kezdenek, hogy a hülyének tartott befektetők valamit tudtak, s úgy néznek rájuk, mint egy görög vezér csata előtt delphoi jósaira, holott ezek az emberek tényleg azért vettek ilyen papírt, mert ügyetlenek voltak, meg valaki beetette őket, aki már régen meg akart válni ettől a befektetési pakettől, vagy csak egyszerűen nem volt kedvük tülekedni a népszerűbb papírokért.

Csak véletlen és vakszerencse a pénzügyi siker. Ennek következtében pusztán kommunikációs technika a pénzügyi hozzáértés. Csak attól függ, hogyan mondod el. Ha jól mondod el, elhiszik, s ha elhiszik, akkor igaz. Ahogyan a körülöttünk lévő világban minden kizárólag attól kapja meg az igazságát, hogy mennyien hiszik el. És amit elégszer hallasz, azt elhiszed. Hogy például ez vagy az a táplálkozási mód a legmegfelelőbb, pedig minden egyéb táplálkozási mód pont úgy szolgálja és nemszolgálja az egészségünket, mint az aktuálisan leghelyesebbnek tartott. Ma a tojás fogyasztását kerülöd, holnap a húsét, holnapután meg pont ellenkezőleg, a húst végképp nem szabad kiiktatnod, azonban a kenyeret jobb, ha messze elkerülöd.

Fogalmad sincs, hogy melyik táplálkozási ajánlat mögött milyen gazdasági erő bújik meg, ahogyan arról sincs képed, hogy a zöld mozgalmak mennyi pénzt kapnak a biotermelésre ráállt gazdaságoktól, amelyek így akarnak megmenekülni a mezőgazdasági túltermelés okozta válságtól. Vagy hogy az alternatív energiaforrások gyártóinak mekkora az érdekeltsége ezeknek a politikai mozgalmaknak a működésében, ahogyan az ellenkezőjéről sem lehetsz meggyőződve, hogy a hagyományos termelési módokat és energiaforrásokat helyeslő erők tisztán a pragmatizmus alapján alakítják ki véleményüket, s nem valamely gazdasági erő gyártja és építi tovább az ideológiai és politikai hatalmukat.

Nézed a szélerőműerdőket világszerte, s csak felvetődik benned a kérdés, hogy mennyi hagyományosan előállított energia kellett ezeknek a monstrumoknak a létrehozásához, s hogy egyáltalán elképzelhető-e, hogy

valaha legalább annyit megtermelnek. Hol vagyunk már attól, hogy istenben nem hiszünk, atlantiszi kor volt, amikor csak isten létét kérdőjeleztük meg, amikor csak azon törtük a fejünket, hogyha van, lehet-e kockajátékos, odadobta-e a teremtést a véletlennek. Ma már a szélerőműben és a napkollektorban sem hiszünk, sem a bioalmában, a biomézben meg végképp nem. Ki tudna elképzelni olyan méheket, akik kikerülik a kipufogógázzal és permettel fertőzött virágokat? Minden gyanúba keveredett, s ami nem gyanús, na, az a leggyanúsabb.

Lehettem volna pénzügyi tanácsadó, vagy bármi más, számtalan ismeret a rendelkezésemre áll, s ami nem, annak a megszerzésére megvannak a képességeim. Te persze csak az lehetsz, aki vagy. Egy csillebérci intézetben rohadsz naphosszat, s irigykedve gondolsz arra a pályatársadra, aki jó időben kiugrott onnét és átképezte magát bankvonalra, s most annyi pénze van, mint a pelyva, és semmit sem tud a fizikai kutatások jelen állásáról, ha olyanról ír az általa forgatott gazdasági lap, legfeljebb azt nézi meg, hogy van-e a felfedezésnek gazdasági haszna, vagy egyszerűen továbblapoz, az ázsiai vagy dél-amerikai cégek éves jelentéséhez.

Hogy mért nem tanítok az egyetemen, hogy mért nem végzek tudományos munkát, s hogy te mégiscsak azt végzel, s ez a munka azért, mondhatjuk, a munkakínálatok közül a legjobb, még ha nem is fizetik meg. Végezhetnék, de nem akarok. Azt hiszed, a tudomány nem része ugyanannak a hatalmi struktúrának, ami megvonja mindenkitől a szabadságot. Beépülni egy rendszerbe, megszerezni a fokozatokat, gyűjteni az ösztöndíjakhoz a pontokat, publikációk, előadások külföldi egyetemeken, mindegy, milyenen, a pont számít, s akkor előbbre léphetsz. Senkit nem a kutatás mélysége érdekel, hanem az eredményesség, ami itt nem jelent mást, mint a kutató ügyeskedését a különböző támogatások megszerzésében.

Mit kutatsz különben történelemből, aha, hogy például hány csomóval ment egy hajó a középkorban az Adrián, ebből aztán kiszámítható, hány nap alatt jutott el ide vagy oda az áru. Szerinted ennek van értelme? Pontosan tudod te is, hogy nincs. Ráadásul pontatlan is vagy, mert fogalmad sincs, hogy milyen időjárási viszonyok jellemezték a 14. században az Adriát. Eszedbe se jut, hogy ezzel számolj, nem voltál földrajz szakos, de mindegy is, ha pontos az adat, ha pontatlan, az egésznek csak az az értelme, hogy alibit adjon az egyetemi létezésedhez. És tudod, hogy a kollégáid is hasonló

kutatásban érdekeltek. Hatalmas részeredményekhez jutsz, ahogyan ők is, mely részeredmények ismeretét megköveteled a diákjaidtól. A te könyvedből fognak tanulni, és a teáltalad megadott irodalomjegyzékből szerzik az egyéb ismereteket. Mire végeznek, kívülről fújják az adriai tengerhajózás legérdektelenebb adatait, de semmit nem tudnak arról az emberről, aki ott állt a hajón, várta, hogy partot fogjanak, s végre megölelhessen egy lányt Piránban, akinek palotát épít, tündérpalotát, ha meglesz rá a pénz Xanaduban. Semmit nem tud arról, hogy mit érzett, mikor a szívében megroppantak a palota terveinek falai, mert az a lány titokban, míg a kereskedő a tenger túlpartján járt, más férfival hált.

Így éled le az éltedet, elfogadva a tudományos pálya kínálta modellt, kínosan ügyelve arra, hogy e modell szabályzatát meg ne sértsd valahol, nehogy előállj valami radikális újdonsággal, nehogy rápiríts arra a vén hugyosra, akitől függ az előmeneteled, akinek majd a nyugdíjazását vagy épp a halálát követően te magad lépsz a helyébe, és attól fogva te leszel a vén hugyos. A végén majd kapsz egy kis helyet az akadémiai sírok között, oda fognak járni a leszármazottaid, akik érezni fogják, hogy ők egy különleges ember, egy egyetemi tanszékvezető professzor leszármazottai. Azt hiszik, ezáltal kiléptek a kicsinység és jelentéktelenség terepéről, holott nem. De te az életeddel ezt akartad elhitetni velük. Hogy azzal, ami te voltál, azzal más minőségbe kerültek a gyerekeid és az unokáid, s a szerencsétlenek lehet, hogy halálukig sem lesznek tudatában annak, hogy nincs ott belül nekik semmivel sem több, mint bárkinek, hogy éppolyan jelentéktelen az életük, amiként minden élet híján van a jelentőségnek.

Ma úgy keltem fel, hogy azt hittem, a torkomon át kifordulok magamból. De nem. Csak öklődtem, és éreztem, hogy jön föl valami, és marni kezdi a nyelőcsövemet. Nem akartam meginni a kávémat, mert undorodtam tőle, de megittam. Ennyi vagy te is. Egy biológiai rendszer. Az életed a belső szervek működése, a sejtek működése, és amikor összeomlik benned valami, akkor összeomlasz. Azt hiszed, valami a lelkedben történik, és rohannál egy lélekbúvárhoz, hogy segítsen, pedig nem. Olyan, hogy lélek nincsen, csak test van, ami legyártott valamit, ami elfeledteti veled a test működését, pedig csak a test működik. Olyan akaratok igazgatnak, amelyekről azt hiszed, a tudatodból fakadnak, de valójában az akaratok mélyében, ha utánanyomozol, s nem futamodsz meg a végső konklúzió levonása elől, mert nem mered bevallani, hogy egy hozzád közel álló ember

követte el a bűncselekményt. Ha bátran és következetesen végigviszed az akarat kivizsgálását, látni fogod, hogy mindez a biológiai meghatározottságból fakad. Onnét indul, és hosszú útja során magára aggat mindenféle ruhát, frizurát vágat, és a legfinomabb arc- és testápolókkal keni a bőrét, hogy szépnek látszódjon, s a végén már senki nem képes felismerni, hogy például ez a szerelem valójában csak egy ösztön domesztikált változata, ahogyan a kutyában sem akarjuk már látni azt a vérengző állatot, ami sokezer éve még volt.

Minden az ösztönök szolgálatában áll, s mivel gondolkodó lettél, megvan benned az a képesség, hogy az egész létet kétségbevond, szükséges volt az ösztönök mellé érzelmeket rendelni, nehogy feladd, s megfutamodj, mielőtt, mondjuk, a fajfenntartási funkciódat elláttad volna.

Te nem futamodtál meg, hiszel a reklámoknak és a kereskedelmi csatornákon fénylő műfogaikat csattogtató médiamunkásoknak, hogy különös és egyedi vagy, holott nem vagy sem ez, sem az. Különösséget legfeljebb a fogyasztás terén tudsz elérni, ha megvan rá az anyagi fedezeted. Különös vagy, mert különösen drága termékeket fogyasztasz, s nem veszed észre, hogy a veled egy szinten vásárlók mennyire ócska alakok, az evolúció szabványtermékei, a pénztárcájukon túl semmiben nem tudnak pluszt felmutatni, olyanok belül, mint egy kilakoltatott ház, keresztülseper bennük a huzat, s nem tud még egy firhangot sem meglendíteni, mert a költöztetők alapos munkát végeztek, még a csavarokat is kiszedték a falból. Nem látod, hogy akikkel a fogyasztásban sorsközösséget vállaltál, valójában milyen emberek, a jelentéktelenségüket elfedi előled az általuk felhalmozott áru, ahogyan magadat sem látod se ilyennek, se olyannak. A megvásárolt tárgyak helyeznek el egy koordinátarendszeren. Csak két paraméter kell, ahogyan a fizikai kísérleteknél is, hogy hol és mikor, nálad a mit és mennyiért. Tárgyakat féltesz, holott magad miatt kellene rettegned, mert eljön a vége, ahogyan mindenkinek, s a fosszilis messzeségből megőrzött ösztönök ereje kimúlik. Nincs bé verzió, csak az van, amit leéltél. Nincs bé oldal, csak az az oldal van, ami lement, s ha te, ahogyan néhány magát újszerűnek vélő zenekar, a jobb számokat a bé oldalra hagytad, jobb, ha megfeledkezel róluk, mert azt az oldalt már nem lesz módod lehallgatni se neked, se másoknak.

Egyéni és kollektív önzések fogságában telik az életed, s nem ébred benned részvét mások fájdalma iránt legalább azért, mert a magad sorsának

lehetséges mintáját látod benne. Ilyen részvét nem létezik. Senkit nem sajnálsz, aki elpusztul. Nem tudsz megszabadulni a gondolattól, hogy mások halálában a saját életben maradásodat ünnepeled. Ünnep ez a nap, mert megint meghalt valaki, diadal ez a nap, mert megint valaki más lett a pusztulás martaléka. Örömünnepet ül benned az agy a sajnálat díszletei mögött. Hamisjátékos vagy, hazug lapokat keversz, a szemed sem áll jól. Nem az vagy, akinek mutatod magad. Báránybőrbe bújtál, bár se bárány, se farkas nem vagy. Nem vagy mesehős, akit szeretni lehet, mert jót akar, vagy épp gyűlölni a gonoszsága miatt. Csak egy alacsony színvonalon működő svindler vagy, ahogyan a többiek is, aki menthetetlenül irigy és rosszindulatú, aki semmit nem akar tenni senkiért, s ha mégis, legfeljebb azért, hogy megéld: te vagy a segítő.

Hódolat neked, szegények jóakarója, áldja meg az összes isten minden testrészedet, a májadat meg a szívedet, a beleidet meg a gyomrodat, áldják az istenek minden érzékszervedet, amivel észlelted a rosszat, és a kezedet, amivel kijavítottad a rosszat. Felfénylik az arcod a hódolók hálájától, hol az előtted térdeplőkre, hol az égre veted a tekinteted, mintha rokonságban állnál a világ jótevőjével. Pedig nem. Majmoknak vagy rokona, emberszabású állatoknak, a *Teremtés könyve* nem rólad szól, rólad a barlangokban talált csontok beszélnek, a pattintott és csiszolt kőeszközök, az elfogyasztott állatok csontjai. Most mégis megfeledkezel ezekről az ősökről, hisz különbnek érzed magad önmagadnál, mert segítő voltál, s lám, mennyien hálásak azért a segítségért.

De ha cserében nem kapsz semmit, akkor gyűlölöd, hogy bármit is tettél, még a levetett gönceidet is sajnálod, amit a szeretetszolgálathoz beadtál, mert senki nem mondta, hogy de jól tetted, és hogy te mennyire jó tudsz lenni. Nem mondják, csak elveszik a zsákot, hogy köszönjük. Köpnél magadra mérgedben, hogy ezt tetted, és eszedbe jut, hogy de nagy marha voltál, hogy épp azt az inget vagy nadrágot odaadtad, holott most mennyire jól jönne, ha máskor nem, szobafestésnél. Utálod azokat a rászorulókat, akik majd a te gönceidben fognak parádézni, parkokban alszanak a te kabátodban, lehányják a valaha kedvenc pulóveredet, amikor televedelik magukat. Amúgy is utálod ezt a naplopó bandát, akik összehugyozzák a köztereket és parkokat, kapualjakban szarnak, és húgy- és szarszagúan felszállnak a járművekre, amelyeken a gyerekeid iskolába járnak. Biztos nincs jegyük, de itt megáll a közösségi közlekedés ellenőreinek tudománya,

hiába rendőrrel fenyegetőzni, ezeknek aztán a rendőr semmit nem jelent, legfeljebb egy meleg éjszakát a fogdában és egy tál ételt.

Hogy a teve nem fér át a tű fokán, és te nem jutsz a mennyek országába, csak röhögsz rajta. Biztos félrefordítás, de ha nem, te inkább akarsz akkor is teve lenni, mert pontosan tudod, hogy a mennyekben csak üres levegő van, és nincs ott semmiféle ország, nem laknak ott szentek meg angyalok, nincsenek ott a jólelkek, ahogyan a rosszlelkek sem perzselődnek a pokolban. Nem él ott egy ősz szakállú isten, aki ejnyebejnyéz a kisbűnösöknek, s dörgő hangon a mélybe veti a gazembereket, s leszól az alsó világok munkásainak, hogy nyársra a gyilkossal, a gyermekbántalmazóval, a világveszejtővel, a rosszapával és a rosszanyával. S persze az igazakat sem vezeti be a felhőpalotájába, hogy ott lebzseljenek a világok végezetéig, amikor a mindenség újra szűkülni kezd, s visszatér kiindulási pontjához, s a sokból újra egy lesz, miként az ősrobbanás előtti pillanatban volt. Nincs egy túlvilági igazságtevés, ami helyrerakja a kizökkent dolgokat. Csak az van, amit itt élünk, nincs jutalom meg bűnhődés, csak életek vannak, amelyek messziről, pláne az égpalota ablakaiból egyáltalán nem látszanak.

Pontosan tudod, hogy tevének kell lenned, és mindenen át kell gázolnod, eszed ágában sincs a tű fokán átbújni, ha kell, minden tűt eltaposol a patáddal. Ha nyomorult vagy, dehogy érted meg a másik nyomorultat, legfeljebb addig, amíg érdekedben áll megérteni, mert így jutsz segélyhez, vagy épp valamifajta együttérzéshez, akkor összebújsz a többivel, hogy melegítsük egymást, mint a szegényember malackái, amúgy rögtön elfelejted őket, mihelyst kikeveredsz a nyomorultságból. Amikor kívül vagy, mindenkit tehetetlennek, élhetetlennek, netán élősködőnek tartasz, aki ott maradt. Olyannak, aki megérdemli a sorsát, mert ha itt érvényesülni akarsz, akkor tudsz, csak dolgozni kell hozzá. De persze ez hogyan is menne olyanoknak, akik eleve naplopóknak születtek, csak arra van eszük, hogy a különböző segélyeket és juttatásokat megkaparintsák, s így megdézsmálják az állami bevételeket, amit lehetne hasznosabb dolgokra is fordítani.

Aki akar segíteni magán, azt az isten is, mint tudjuk. Itt a te példád, nem kell messzire menni. Te is ki tudtál keveredni a bajból, mert dolgoztál, és lám, meglett az eredménye, mondod otthon, hogy indokold magad és a családod előtt, hogy miért nem érdekelnek a valahai sorstársaid. Együtt és

külön-külön is megalázó történeteket mesélsz róluk, hogy hányszor kaptak lehetőséget, de ők persze ezzel nem akartak élni, mert fontosabb volt a kocsma meg a naplopás. Pedig téged is csak a véletlen segített, hogy egy gyermektelen rokonod meghalt, és rád maradt a lakása. Egy öreg néni Budapesten, azt sem tudtad, hogy még él, gyerekkorodban találkoztál vele utoljára, eszedbe se jutott, hogy bármikor is rányisd az ajtót. A szomszédok kellett volna, hogy kapják a lakást, mert ők ápolták, meg a pénzt sem sajnálták, gondolták, valamelyik gyereknek jó lesz. De a néninek nem volt végrendelete, erről valahogy megfeledkeztek, mert a néni sem emlékezett, hogy volna bárki rokona is, de a bíróság kiderítette. A szomszédok nem tudták bizonyítani az illetékességüket, s a törvények értelmében a bíróság a papírforma szerint jogos örökösnek ítélte oda a lakást.

Immáron nem voltál hajlék nélküli. S ez nem olyan lakhely volt, mint amit a pap ajánlott a híveknek, hogy akinek nincs hol, annak ott van Krisztus teste, ő lehet mindenki hajléka, de hogyan is lehetne elképzelni, hogy az időjárás viszontagságaitól meg tudna védeni egy halott isten teste. A templomokat meg bezárják éjszakára, nehogy odameneküljenek az utca kivetettjei, mert a templomok is csak a jóravaló hívekért vannak, akik rendesen felvették gyerekkorukban a különböző szentségeket, s azóta is fizetik az egyházadót, s ha kell, terménnyel vagy pénzzel hozzájárulnak a felekezet működéséhez. A templomok az államhatalom spirituális hivatalai, ahol a haláltól rettegő híveket a papok lelkileg gúzsbakötik, olyan belső fegyelmi hálót építenek beléjük, amitől egy életen át nem lehet megszabadulni, s bármi öröm, ha ér az életedben, attól rettegsz, hogy ezt sokszorosan leverik rajtad a túlvilágon.

Lett hajlékod, és végül munkát is találtál, ami szintén egy véletlen következménye volt. Megüresedett egy állás az önkormányzatnál, amely állásra éppen nem jelentkezett rajtad kívül más alkalmas pályázó. És te egyre feljebb másztál a hivatali létrán, és nem csak azért, hogy elérd a felső polcon az aktát. Jól jöttél a polgármesternek. Egy olyan munkatárs, akinek senkivel semmi kapcsolata nincs és nem is volt, hogy is lehetett volna, kívülről jöttél, s már az alkalmasságodkor is ez a kívüllevés volt az első számú indok, amúgy minden más, miattad elutasított pályázó jobban megérdemelte volna az állást. Téged be lehetett vonni, kockázat nélkül, a közbeszerzési ügyletekbe, s te éltél ezzel a lehetőséggel. Miért ne? Teve akartál lenni, s mikor végre az is lettél, mert busás összeg hullott le a

csendestársnak, s a pénzedet is biztonságba helyezted egy külföldi bankban, beléptél egy jogvédő szervezetbe. Miért ne?

Neked, helyesebben a te társadalmi helyzetedben illik a jogokat védeni, mégsem élhetünk egy olyan országban, ahol gyűlölik a cigányokat. Eleve ilyen szó nincs is, hogy cigány, csak az van, hogy roma. S te mindent megteszel, hogy ezeknek a hátrányos helyzetű embereknek a jogait védd, holott mindenki tudja rólad, hogy szívből gyűlölöd a cigányokat, s míg egy vidéki iskolában történtek miatt nagy hangon szónokoltál a cigánygyűlölet és a szegregáció ellen, magad soha nem íratnád be a gyerekedet olyan iskolába, ahol az osztály fele cigány. Ha csak egy cigány járna oda, már akkor gondolkodnál, nem kéne-e másik intézménybe vinni a gyereket.

Persze, ha elviszed, nem a cigányra hivatkozol, hanem az oktatás színvonalára, meg arra, hogy a tanító néni pikkelt pont a te gyerekedre. Nem vette észre, hogy mennyire jó adottságú, s a dicséret-elmarasztalás arány az elmarasztalás irányába billent. Ezt mondod az igazgatónak, aki marasztalni akar, hisz tudja, mennyire fontos ember vagy az önkormányzatnál, a polgármester jobbkeze, s az iskola pénzügyi helyzete, valamint az igazgató státusza is a polgármester jóindulatától függ, de te hajlíthatatlan vagy. Sokáig vártál, hogy változzon valami, mondod, de nem változott, s te most már eldöntötted, hogy nem.

Ezzel a nemmel a tanítónőt is kínos helyzetbe hozod. Az igazgató berendeli, s a fejére olvassa, hogy miatta veszített el az iskola egy gyereket, ráadásul nem is akárkiét. A tanítónő hiába hivatkozik a gyerek gyenge képességeire, meg hogy nem hagyhatta, hogy azt a szerencsétlen cigány kislányt örökösen megalázza, ettől fogva elindul egyfajta gyanakvás az irányában, hogy valami gond van vele, mert mennek el gyerekek az osztályából. Hiába volt ő a legjobb tanítónő, a gyerekek és a szülők kedvence, megingott a státusza, s ezt az ingást a régóta irigy kolléganők tovább erősítették, míg végül kirúgták pár évvel később, épp a te cigánygyűlöleted miatt. De hála istennek, ilyen iskola nincs a környékeden, ahová te járatnád a gyerekeidet, legfeljebb a muzsikus cigányok gyerekei járnának, ha járnának, s azokat el tudod fogadni, mert azok neked már olyanok, hogy nem cigányok.

Könnyekig hatódsz, amikor egy dokumentumfilm az árvaházakba került szerencsétlen sorsú gyerekekről mutat hatásos, épp a hozzád hasonlókat megrázni akaró képsorokat, ám amikor kiderült, hogy biológiai okokból vagy épp a párkapcsolatod szerencsétlen alakulása miatt kicsúsztál a

nemzőkorból, s gyermektelen lettél, mit lehet tenni, ezt mérte rád a természet és a sors, és gondoltad, örökbe fogadsz, a kérdőíven vastagon aláhúztad, hogy cigány nem lehet. Pedig, ha cigánnyal is beérted volna, már évekkel korábban nevelhettél volna gyereket, de neked cigány nem kellett, mert nem szerettél volna a családba emelni egy fajtaidegen egyedet. Örülsz viszont, amikor azt hallod, hogy amerikai házaspárok épp cigánygyereket akarnak örökbefogadni, hadd vigyék, gondolod magadban, annyival is kevesebb lesz itt, ott meg elférnek a sok néger között.

Nyilvánosan megvetsz minden faji előítéletet, de a lelked mélyén meg vagy győződve arról, hogy a cigányokba genetikusan van belekódolva a deviancia. Mért ilyenek ennyi év után is, ők csak arra valók, hogy egy többségi társadalom parazitái legyenek, ez a funkciójuk. Emlékszel, valaki mondott is erre példát az állatvilágból, biológia szakon végzett, hogy ott is vannak ilyen állatok, sőt még növények is. Azon elcsodálkoztál, mert a növényeket addig teljesen ártalmatlannak tartottad.

Soha nem tudnál olyan helyen lakni, ahol a szomszéd lakást cigányok birtokolják. Azt mondanád, hogy nem a Lajossal meg a Kálmánnal van a baj, akiknek a nevén van a lakás, hanem a pereputtyal, mert azok aztán jönnek csőstül. Néha húszan is laknak azon a negyvenhárom négyzetméteren, s persze egytől egyig bűnözők. S ha netán végre kiürül a lakás, csak azért van, mert a rendőrség lefülelte őket, és sittre vágta az összest. Persze hamarosan szabadlábra kerülnek, mert olyan hülye törvények vannak, hogy alig pár évet kapnak, s annak is eltörlik a felét jó magaviselet miatt, így a rendvédelmezők megint rászabadítják a gazembereket a társadalomra, csak mostmár magasabb bűnözői képesítéssel, mert a börtön korántsem büntetőintézet, dehogy, a börtön a bűnözők továbbképzését és a kapcsolatrendszerük kibővítését szolgálja.

Nem, te ilyen lakosok közelében egy percet sem maradnál, igaz, ettől nem is kell félned, mert épp azért költöztél méregdrágán a zöldövezetbe, hogy a lakókörnyezetedet még véletlenül se zavarják meg a romák. A te lakókörzetedben a négyzetméterárak meggátolják a romák térnyerését, szemben a város szegényebb kerületeivel. Tulajdonképpen a lakásárak révén kialakult az a cigánymentes övezet, amiről a nyírségi vegyes lakosságú falvak lakói meg persze a különböző fajgyűlölő szervezetek tagjai álmodoznak, amely álmokat te az emberi jogokra hivatkozva, hogy minden ember szabadnak és egyenlőnek született, megvetsz.

A gyerekedet mégis kitagadnád, ha egy cigánnyal szűrné össze a levet. Addig sem jutnál el, hogy megismerd, mert már a gondolattól is elfog az irtózat, a gondolattól, hogy a vasárnapi ebédeken ott ül a te asztalodnál egy cigány. Hogy nézne ki a teríték egy cigánnyal a háttérben! Inkább vállalnád, hogy elveszik számodra ez a gyerek, vagy hogy a te szülői akaratod miatt párkapcsolat nélkül éli le az életét, mint hogy cigány unokáid legyenek.

Eleget voltál már alul, mondogatod otthon, neked most fönt a helyed, és támogatod, hogy a kormányok olyan intézkedéseket hozzanak, amelyek teljesen ellehetetlenítik a lent maradt valahai rokonaidat. Belőlük soha nem lesz semmi, ők ott fognak elpusztulni, ahová születtek. Hamar, nem kell sokat várni rá, mert rossz minőségű italokat isznak, és ócska ételeket esznek, s ha ez nem elégséges, akkor a gondatlan orvosi ellátásnak esnek áldozatul, mert az orvosok is úgy érzik, ezekért az emberekért nem kell strapálniuk magukat. Mindenki meghal valamiben, most miért ne halhatnának meg például ebben a konkrét betegségben, amijük épp van.

Te támogatod ezeket az intézkedéseket, hogy minél rosszabbul éljenek azok, akik már amúgy is rosszul élnek, hogy olyan oktatási rendszer legyen, amiben a felemelkedés minden csatornája el lett zárva. Ugyanmár, mért akarnának az elesettek nemelesettek lenni. Ha ők nem lesznek elesettek, ki lesz helyettük elesett? Nekik kell annak lenniük, mert ők olyannak születtek. Egyszerűbb, ha minden marad így, mint örökösen azzal bíbelődni, hogy koldusból csinálni királyfit és fordítva. Nem egy mesekönyv az élet, hogy bármi megtörténhessen benne. De kár is erre szót vesztegetni, téged amúgy sem érdekel ez az egész, mert a te kölkeid külföldön tanulnak, s eleve olyan képzésben lesz részük, amelynek következtében még ha akarnának, se süllyedhetnek az esélytelenek szintjére.

Ennek az országnak, ami egy jelentéktelen európai ország, kár is megnevezni, egy azok közül az országok közül, amelyek lakosai országuk kicsinysége ellenére azt hiszik, a kultúrájuk, a nemzeti tradícióik, valamint a különleges szellemi és fizikai teljesítményük országukat a világ legnagyobb államai közé vagy inkább fölé emelik. Ennek a jelentéktelen országnak a leendő vezérkara a világ legjobb egyetemein tanul, s olyan tudással, pláne olyan öntudattal érkezik vissza az országba, hogy gond nélkül elfoglalhatja a neki kijelölt irányítói pozíciókat. A hagyományos tanulási szisztémában képzett állampolgárok fel se mernék venni a versenyt velük, már látványra eleve vesztésre állnak, s ne gyere elő a Dávid és Góliát

üggyel! Aminek valamelyik fele bizonyára merő hazugság, vagy Dávid nem volt olyan aprócska, vagy Góliát nem volt olyan óriási, a parittyáról szőtt legenda meg teljességgel hihetetlen, egyszerű mese, amit a régi írástudók beemeltek a bibliába, hogy ezáltal egy életen keresztül fenntartsák az elesettekben az illúziót, hogy megváltozhat a sorsuk, csak parittyázni kell megtanulni.

Jobb a gyomrom. Kiköpdöstem a számból a keserű ízt. Itt a mélygarázsban fullasztó ez a levegőtlenség. Hiába vannak azok a szellőztetők, a hatalmas ventilátorok, semmit sem érnek, vagy nem elég, mert az építtető néhányat megspórolt, hogy fajlagosan nagyobb haszonnal zárhassa ezt a beruházást. Az autók telenyomják füsttel, alig lehet levegőt kapni. A kipufogógáz minden egyéni szagot eltöröl, hiába a parfüm, a jó minőségű dezodorok, emberszagot nem lehet érezni, sem az öregség, sem a fiatalság, sem a jólápoltság, sem az elhanyagoltság szagát, csak a gépekét. Attól van, hogy minden reggel van ez a hányinger. És ez a hányinger éppen szinkronban van azzal, ami körülvesz. Ami körülvesz lent a mélygarázsban és kint, amikor letelik a szolgálat, és végre kijutok onnét. Mert ez egy olyan menthetetlenül rossz és reménytelen világ, amilyen rosszat és reménytelent csak el lehet képzelni. Mégsem akar szétesni, épp annyira rossz, hogy még egyben maradjon. Ha pedig tovább romolna, az az utolsó, a működése szempontjából végzetes alkatrész is kipottyanna belőle, jönnek valakik, és összekovácsolják, minden alkalommal összekovácsolják. Megfoltozzák, ahol meg kell, összeforrasztják, ahol össze kell, és újra eléri a működéshez szükséges legrosszabb szintet. De már nem sokáig fog sikerülni, minden megszűnik egyszer, s nem kell évmilliárdokat várni, hogy megforduljon a tágulás, és az anyag elinduljon vissza a valahai magjába. A világ nem úgy ér véget, ahogyan a végítélet hirdetői mondják, nem szakadnak fel a pecsétek, nem rohanják le az apokalipszis lovasai, nem lesznek óriási bummok, csak nyomorult kis robbantások és szánalmas nyüszítések.

Hamarosan vége lesz, és hiába húzódtok be a palotáitokba, hiába fontok pénzkötegekből kerítést, egyszer minden kerítés le fog omlani, meghasadnak Jerikó falai, s mindaz, amit építettetek, áldozatául fog esni egy új akaratnak, amely akarat már átlépte a küszöbeiteket, de ti nem látjátok, mert vakok és önhittek vagytok, saját magatok elragadtatottságában éltek. Ahogyan a Róma maradványvárosaiban élő patríciusok sem vették észre, hogy réges-régen a vizigótok, a longobárdok,

a gepidák, a kelták és germánok, az általuk lekicsinyelt és barbárnak tartott törzsek birtokába került a birodalom. Röhögtek a műveletlen és faragatlan vándornépeken, és így, röhögéstől remegő és gőgtől dagadó mellkassal pusztultak ki a világból.

Azt hiszed, hogy a jóakaratból jó dolgok születnek, a rosszakaratból pedig rosszak, holott ez egyáltalán nem így van, a jóból ugyanúgy születhet rossz, mint a rosszból jó, semmi biztosíték arra, hogy ez vagy az a dolog fog megtörténni, ahogyan arról sincs tudomásunk, hogy azt, amit mi jónak tartunk, hány ember tartja rossznak, az élete szempontjából ártalmasnak. Az történik, ami megtörténik, s az se ilyen, se olyan, csak az aktuális életakarat terméke. A meggyengült életakaratok minduntalan rajtavesztenek, ahogyan rajtavesztenek azok az emberek, akik félelemből, gyávaságból vagy a gyerekkorukban beléjük vert lelkiismeretfurdalás okán nem mernek semmit sem változtatni az életükön. Rajtavesztesz te is. Nem változtattál és nem változtál. A harmadik világ életakaratának leszel az áldozata, a sírod fölött nem fognak alkoholtól és kémiai úton előállított tudatmódosítóktól megzavarodott unokák vázákat borogatni, mert nem lesznek unokáid, az a faj, amihez tartoztál, kihal, a csontjaidat muzulmán régészek fogják tanulmányozni ezer év múlva, ahogyan az avar temetőket túrják föl manapság az archeológusok, s hiába a megannyi lelet, mégsem tudják eloszlatni a gyanút, hogy tulajdonképpen avarok nem is léteztek.

Unalom, unalom, unalom. Semmi nem változik, semmi nem történik, csak ha fáj valami, akkor érzed, hogy vagy. Reggel felkelni, megtenni, amit megteszel minden reggel. Aztán jön a következő óra, az már a délelőtt, akkor megteszed azt, amit délelőtt kell megtenned, és hasonlóan cselekszel délután és este is. A szabad akarat porhintés, a hatalom cinkelt kártyája. Azt hiszed, bármi is függ tőled? Rá fogsz jönni, hogy semmi, s amikor végre lepereg minden éved, csak azt fogod mondani, mintha nem is lett volna az egész, semmi. Ülsz majd, és nézel magad elé, mennyire nem ér semmi semmit, az egész elröppent, a valahai értékek úgy hullanak át rajtad, mint búzaszemek a lyukas szitán, s ahogy várod, hogy az utolsó idők is leperegjenek, minden értelmét veszti, csak a fájdalom realitás, csak az, hogy valami őrült erős hasítás van a gyomrodban, amit a morfium sem tud csillapítani.

Ne gyere megint ezzel a jóval meg rosszal, mert nem áll jól, a füleden is látom, hogy te is tudod, hazudsz. Éppannyira nincs jó meg rossz, amennyire

nincsenek a világban oksági viszonyok, az egész csak emberi konstrukció, hogy tudjunk gondolkodni, de az adott állapotok nem okozzák azt, ami történik, pusztán a lehetőségét jelzik, mert az ellenkezője, vagy valami más épp annyira megtörténhet, mint ami végülis megtörtént. Az egyetlen bizonyosságra, hogy minden lehetséges történet bizonytalan, hogy megtörténik, a kvantummechanika hozott bizonyítékot, az atomok belsejének vakmerő kutatói merték kimondani, hogy az az igaz, amiről azt akartuk, hogy ne legyen igaz.

Ne akard azt hinni, hogy van valami célja az életednek, ahogyan senki életének nincsen célja. Minden cél az elme találmánya, hogy elterelje a figyelmet arról a kibírhatatlan tényről, hogy csupán azért vagyunk, hogy elteljen az idő. Hogy elfeledtesse az időhöz való, az évek során egyre romló viszonyunkat.

Ezért tartjuk a gyerekkorunkat olyan felhőtlenül jónak, bármilyen is volt, adott esetben borzalmas szülőkkel és nevelőszülőkkel, ezernyi sérelemmel, ami a mai életedet is meghatározza. Hogy volt olyan apa, akit hátba kellett szúrni a kenyérvágókéssel, mert elviselhetetlen volt, ahogy az anyát ütötte, s ennek börtön lett a vége, legalábbis egy rövid ideig, amíg a bíróság nem hozott felmentő ítéletet, tekintettel arra, hogy az apa nem halt meg, a gyerek pedig abban a pillanatban nem volt beszámítható állapotban. Hiába volt ekkora teher a gyerekkoron, mégis felhőtlennek látszik, csak amiatt, mert fogalmunk sem volt az időről. Azt hittük, a mi életünk örökké fog tartani, s ha netalán mégis meghal valaki, a közeli vagy épp távoli rokonságból, az bizonyára egy az öregek közül, aki már rá is szolgált arra, hogy vége legyen az életének.

Dehogy vannak célok, céltalan tesszük, amit ránk mért a sors, keressük a kibúvókat az idő fojtogató szorításából. Ne gyere azzal, hogy azok a pillanatok, amelyek… Azok a pillanatok sem voltak mások, csak épp fizikai jóllétet éltél meg. Nem szorított a gyomrod, kipihent voltál, nem voltál se szomjas, se éhes, s akkor elindultál egy szép napsütéses reggelen, s úgy érezted, hirtelen feloldódik benned ez a feszültség, s hogy egy kis időre, de azonossá váltál a körülötted lévő világgal. Pedig semmi olyan nem történt, ami ennek a pillanatnak a különlegességét bizonyítaná. Csak arról volt szó, hogy a biológiai rendszered optimálisan működött.

Unalom. Egy darabig mindenről elhiszed, hogy fontos, hogy fontos az, hogy vagy, hogy a világ nélküled hiányos lenne, hogy ha nem lennél a

helyeden, egy lyuk tátongana a mindenségen, egy üres folt. Egy lyuk, amin keresztül ki lehetne kukucskálni a semmibe. De nem. Ha eltűnsz, nem marad hasadék a mindenség szövetén. Minden éppolyan marad, mint amikor voltál, csak te nem vagy. Ha maradt volna tudatod a halál után, sajnálnád, hogy ennyire nem számít az, hogy voltál, de nem marad belőled érzékelés, csak egy tehetetlen élettelen test. Aztán por és hamu. Hiába állítanak neked emlékművet, fényképalbumokat, hatalmas szobrokat, azokban a fényképekben és emlékművekben egy apró darabka sincs abból, ami élet. Egy ideig elhiszed, ha teszel valamit, a belőled eredő cselekedet változtat legalább azon a kicsi helyen, ahol te vagy, de nem változtat semmin, mert alapvetően nem változhat semmi. A ruházkodási és kulturális divatok, a technikai és technológiai változások, amelyek a mindenkori újszerűségükkel elkápráztatnak, épp a változatlanság bizonyítékai, hisz a mögöttük megbújó ember pont olyan, mint a korábban élők. Nem boldogabbak, csak tisztábbak és jóltápláltabbak vagyunk, mint a múlt korok lakói, s a kedvezőbb körülmények miatt meghosszabbodó élet még kibírhatatlanabbá teszi a rád rótt genetikai boldogtalanságot.

Nincs más rendszer, te is ennek a rendszernek vagy a része, te is a változatlanság kelléke vagy. Minden felülemelkedési kísérlet mélységes kudarccal végződik, hisz képtelen vagy kikeveredni saját szemléleted zárványából. Persze nem mered a kudarcot bevallani. Életed végéig makacsul ragaszkodsz az erkölcsi elvekhez, amikről azt gondolod, az emberi lét fénylő csillagai, a szabad akarat kézzelfogható bizonyítékai, ezek különböztetnek meg az állatvilágtól. A paradicsomból való kiűzetés nem volt más, mint ezeknek a vezérlő csillagoknak a felfedezése a szíved mélyén, hogy azért van ott szó a bűnről, mert akkor ébredt rá az ember, hogy van olyan, hogy bűn és van olyan, hogy helyes cselekedet, holott persze semmi másra nem jött rá a mesebeli Ádám, csak arra, hogy ki van szolgáltatva az elmúlásnak, s hogy mennyivel jobb lett volna a nemtudásban maradni, mint a többi bamba tekintetű állat.

Ha azt hiszed, a bűn felismerése volt az emberréválás alapja, éppolyan hamis úton jársz, mintha azt képzelnéd, az emberréválás alapja az volt, hogy Éva fel tudott egyenesedni, és le tudott egy bot (eszköz) segítségével verni egy almát a fáról, ami tulajdonképpen nem is az övé volt. Hogy ez az eszközhasználat és a lopás indította el az emberiséget ezen a máig tartó diadalúton.

Te az erkölcsi elvekben hiszel, és azokhoz ragaszkodsz utolsó leheletedig, mert végig abban bízol, hogy ezért egyszer még jutalomban részesülsz. Mindenkit megvetsz, és hamis utakon tévelygőnek tartasz, aki más életet választott, ha nem hangya, aki ösztönből szolga, hanem tücsök, akinek a számára mit sem jelent a jövő, aki feladta a házasságát, hát persze, és mi lett belőle, egy újabb házasság és egy újabb kudarc. Ideig-óráig elhitte, hogy szerelem, s most mi van, ott omladozik abban a másik kapcsolatban. Te bezzeg megmaradtál a régi mellett, amellett a nő mellett, aki éppolyan, mint az anyád, nem simogat meg, csak véletlen ér hozzád a keze, vagy talán egyszer életedben. Súlyos betegen feküdtél, agyhártya, egy másik betegség szövődményeként kaptad, és ott feküdtél egy kórházi ágyon, épp pengeélen billegett az életed, akkor az anyádat beengedték a karanténba, hogy megsimogasson, és te nem tudtál örülni neki, annyira sajgott a fejed, s a simogatás a fejedből ezt a fájdalmat a szívedbe tolta. Ha tudtál volna beszélni, azt mondtad volna, hogy mért csak most, mért most mutatja meg az anyád, hogy szeret, mért nem mutatta máskor is, s hogy te annyiszor mondtad, neked nem elég csak tudni, neked kell, hogy legyen jele.

Minden veszélyes, ami rákérdez arra, ahogyan élsz, minden veszélyes, ami firtatja, mi van, és mért épp így. S te tudod, ami veszélyes, azt ki kell irtani. Kiirtani a családból, kiirtani az országból, kiirtani a kontinensről, kiirtani a világból. Ezt az irtást, hiába jár netán vérengzéssel és rombolással, tapsviharral fogadják az európai nemzetek, a konzervatív és szabadelvű lakosok egyaránt, ebben még esküdt ellenségek is egykövet fújnak, mondjuk a flamandok és a vallonok, a spanyolok, a baszkok, a katalánok, az írek és az angolok, a zsidók és az antiszemiták. Megdicsőülnek a gépesített vérontásban rajtavesztett katonák, persze nem azok, akik a harmadik világot védik. Azoknak nincs értékük, a harmadik világ lakóiból százezer is kevés, hogy egy elsővilágbeli áldozat méretét kitakarják a médiába. Sokszor egy szökőár vagy gigantikus erejű földrengés sem elég, hogy a világ tévécsatornáinak szeizmográfjai megrezdüljenek, legfeljebb akkor, ha néhány ott lebzselő európai vagy amerikai turista élete is veszélybe kerül, netán meghal.

A muzulmánok veszélyesek, kár is kérni tőlük fehér asztal mellett, hogy, kedves muzulmánok, ne legyetek már veszélyesek, semmiből nem tanulnak. Persze a muzulmánok korántsem amiatt veszélyesek, mert rajta tartják a

tenyerüket az olajcsapokon, és kedvük szerint nyitják vagy zárják őket, és nem is azért veszélyesek, mert létükkel fenntartják a terrorveszélyt, azt a pánikot, hogy bármikor áldozata lehetsz egy elhagyott bőröndnek, ami tele van nagy hatású robbanóanyagokkal, s hogy az adófizetők pénzét jóléti szolgáltatások helyett terrorelhárítási eszközökre és intézményekre kell költeni, hogy ez ne történhessen meg. Persze mégis megtörténik, mert ezek a kis-ázsiai és észak-afrikai emberek annyira ravaszak, hogy a legkorszerűbb védelmi rendszert is képesek kijátszani, ezt tanulják gyerekkoruktól, benne van a Koránban. A vallási elvek mögött ravasz technikák vannak megfogalmazva, nukleáris receptek, csak ezt ugye senki nem tudja kiolvasni belőle, csak ők.

De nem ezért veszélyesek. A muzulmánok azért veszélyesek, mert megkérdőjelezik az uralmi helyzetedet a világban, megkérdőjelezik azt az életet, amit élsz. A kényelmedre kérdeznek rá, hogy jár-e ez neked, a vagyonodra kérdeznek rá, hogy milyen áron harácsoltad össze, a hitedre kérdeznek rá, hogy hol van benne az isten. Nem attól a szent háborútól félsz, amit fegyverekkel vívnak, nem az öngyilkos merénylőktől, a gépeltérítőktől, a vonat- és metrórobbantóktól, attól a szent háborútól félsz, ami az életedre kérdez rá, hogy érvényes-e. Attól félsz, hogy megkérdezik, a te dzsihádod legyőzte-e benned az állatot. De te nem hagyod őket szóhoz jutni, ki fogod őket irtani, mondod, és mondják a vezetőid, és újra meg újra hadseregeket küldenek ezen területek meghódítására, és az igazságos államrend meghonosítására, mert veszélyesek.

Azt hiszed, véget vetsz nekik, ahogy az elnökeid és a hadsereged vezetői is azt hiszik. Azt hiszed, képes vagy megfékezni a gátlástalan kérdezősködésüket, képes vagy megtiltani, hogy ravasz képüket bedugják az ajtó és ablakréseken, holott már régen nem vagy abban a helyzetben, hogy ezt megtedd. A te züllöttségre épülő világod legfeljebb a környezetvédelemért vagy az állatok megbecsüléséért tud összefogni. Kész vagy akár az alkotmányba is beiktatni az állatok személyiségi jogait, s mozgalmat szervezel a romániai vagy ukrajnai kóborkutyák megmentéséért, de arról fogalmad sincs, mit lehet kezdeni egy morális felsőbbrendűség mögé felsorakozott titkos hadsereggel, ami a népszaporulat révén folyamatosan növeli a létszámát, mikor te biológiailag is omladozol.

A leghosszabb életre aspirálsz, s közben önmagad reprodukálásáról is lemondasz, lemondasz a legelemibb törvényszerűségről a kényelmed érdekében. A megfogyatkozott lakosság persze képtelen megtermelni a sok

tíz évre szóló nyugdíjadat, hogy öreg turistaként kóborolhass elő- és utószezonban szerte a világban, megvásárolhasd a legkorszerűbb testregeneráló szereket. Nem, a te gyerekeid ehhez már kevesen vannak, s ezért kénytelen vagy az ellenség katonáit bevonni a termelésbe. Behívod őket, s bosszankodsz, ha nem hálásak, hogy pucolhatják utánad a vécéket, mosogathatnak, és felnyalhatják a lakást, az irodát és a köztereket. Bosszankodsz, hogy a második generáció már végképp nem hasonlít az ezeregyéjszaka mesehőseire. Jussot követelnek, többet, mint amiről azt gondolod, megérdemelnének. A saját rendszered foglya vagy. Figyelteted magad, hogy elkerüld az életveszélyt, fogságba veted magadat önmagad által, hogy megóvd az élettelenséget, hogy megvédd magad mindentől, ami élet.

Nem kérdezel rá, hogy mi ez a kaloda, hogy mért figyelik minden lépésedet, amikor az országok határait felszámoltad, és az emberi kapcsolatok karanténját ízzé-porrá zúztad. Ne is kérdezz. Ne kérdezz, oldódj fel a bevásárlócsarnokok fülzsibbasztó hangzavarában, és fogyassz. Itt is van egy a mélygarázs fölött. Minek kérdezősködni, ha mást is lehet, eleget kérdezősködtünk, mikor üres volt a gyomrunk, a középkorban, s még utána is, nem is tudni hány száz éven át. Most ehetsz, ha akarod, hisz van miből, a termőföldek ontják az élelmiszert. A legkorszerűbb módszerekkel termelsz, bármi áron minél többet, és az indok: éhezik a fél világ. A feleslegeidet, na, nem jószándékból, csak azért, hogy eltűnjön a plusz termék a piacról, nehogy a felhalmozott áru leverje az árakat, elküldöd segélyként Afrikába, hadd egyen az a sok nyomorult, csak jobban alszik az ember, ha tudja, hogy azok sem éheznek. A segélyszervezetek szétosztják az ételt, és védőoltásban részesítik azokat, akiket szükséges. Igaz, a védőoltás egy multinacionális gyógyszercég üzlete, megmenti az amúgy halálra ítélt csecsemőket, hogy majd néhány évvel később felpuffadt hassal bukjanak a tüzelő nap alatt a pusztulásba, amikor az anyjukkal egyik segélyosztó helyről a másikra vándorolnak, mint a vadak a szavannán. Vagy gyerekkatonák lesznek a helyi kiskirályok hadseregében, és tizenévesen lemészárolják őket valahol a dzsungel mélyén.

Ne kérdezz! Úgysem tudsz ebben a hangzavarban. Ha kitátod a szád, még a levegőt is visszalöki a torkodra a hangszórókból üvöltő zene. Menetelj az egyes, kettes, hármas szinten a többi sorstársaddal, aztán le a mélygarázsba a szatyrokban felhalmozott áruval. Örülj, hogy ennyire olcsó

világban élünk, nincs értéke a tárgyaknak, annyit veszel, amennyit akarsz, ha nincs pénzed, ott van neked az olcsó műanyag termék. Ne kérdezd, mért nincs ára, hogy a korszerű áruházak milyen beszállítókkal állnak kapcsolatban, hogy heti hány dollárért szövik a szőnyegeket az asszonyok és a gyerekek Pakisztánban és Nepálban. Szép és olcsó országok, olyan szegények, hogy még a bűnözésig sem jutottak el, annyira nyomorultak, hogy még lopni sem mernek, inkább éhen döglenek, mert a Nyugatra gyártott áruért csak az éhhalálhoz elegendő pénzt kapnak.

Ne kérdezz, fogadd el, hogy maréknyi rizsből vergődnek, hogy erő híján a szomszéd faluig sem tudnak eljutni, egy rokonuk esküvőjére vagy temetésre, hogy helyi hajcsároktól rettegnek, mert ha hibát találnak a munkájukban, kivágják őket onnét is, és már a marék rizs sem lesz meg, s nincs mit eladniuk. A gyerekeiket már évekkel ezelőtt eladták olcsón valami bányába, ahol a tárnák járatain csak kicsi testek férnek át.

Gyere be az autóddal, neked épült a mélygarázs, gyere csak, neked jár, hogy gyere! Te tudod, hogy a sorsodat annak a leleményességnek köszönheted, amivel őseid megalapozták a nyugati világ uralmát. A te rokonaid eszelték ki a harmadik világ kifosztásának legkorszerűbb módszereit, persze te mosod kezeidet, hisz nem kötelező éhbérért munkát vállalni. Szabad akaratból döntöttek így. Nincs eleve elrendelés. Nem fogadod el azokat az okokat, amik ide vezették őket, azt mondod, az okok teljes arzenálját senki nem tudja felvázolni, miért hinnél azoknak az okoknak, amelyek épp láthatóak, amikor ezeket az okokat a mindenkori szemlélő korlátoltsága határozta meg.

Gyere, fenntartott helyed van. Tudom, hová fogsz állni. Átlátok rajtad. Éles kanyarokkal vezet le az út, csikorognak a gumik, most festették fel az aljzatot. A mélygarázs lehetne a szimbóluma annak, ahogyan élsz, ha nem irtóznék a szimbólumoktól, a himnuszoktól, a zászlóktól, a szentkoronáktól, a hatalmi és egyéb jelképektől, amik hamis érzelmeket keltenek, és akolmeleggel kedveskednek a bennük hívő lakosságnak, holott mindenki egyedül van, menthetetlenül egyedül.

A mélygarázs lehetne az életed szimbóluma, mert a legmélyén vagy az emberi létezésnek. Hiába vagy napfényes házak lakója a zöldövezetben, a nap csak megszokásból süt rád. Ha tudna különbséget tenni ember és ember között, te sötétben élnél, lámpafényben, ahogyan élsz a garázs mélyén. Ez a te életed, folyamatosan szemmeltartanak az ipari kamerák. Lehetne innét

autót lopni, mert a garázsőrök már köpnek a kamerákra, mindenkit meguntak, időnként egy-egy nőnél szisszennek fel, de leginkább nem néznek semmit, legfeljebb az órát, mikor telik már el az az idő, aminek el kell telnie. De nem jönnek a tolvajok, tudják, minden visszajátszható. Mindenki élete megsokszorozódik a róla készült másolatokon, de hiába. Hiába gyűjtöd minden pillanatodról az emlékeket, az a pillanat csak akkor volt, amikor volt, s a fényképek és filmfelvételek ellenére már régen az enyészeté. Azzal, hogy rábíztad az életedet a technikai sokszorosításra, kiirtottad magadból az emlékezést. Legfeljebb arra emlékszel, amit a kamerák őriznek, fogalmad sincs, hogy előtte vagy épp utána mi történt.

Emlékszel, mennyire vidámak voltunk még akkor, mondod, kezedben egy régi fényképet markolászva, s hogy nem érted, mért jutott a sorsotok válságba, ennyi boldog nap után. Elfeledkeztél róla, hogy amikor a gépet felvételre állítottad, lecserélted az arcvonásaidat, s nem látszott rajta az a sok kín, amit egymásnak okoztatok az előző órában, percekben.

Nem, nem jön ide senki, csak azok, akik a drága autóikkal itt parkolnak. Csak te jössz ide és a többi, aki éppolyan, mint te, persze azt hiszed, nem, hogy a te életed különb, mert épp te éled. De tévedsz, mint mindenben, ebben is tévedsz. Innét az ipari kamerából nem látszol különbnek, csak éppolyannak, mint a többi. Nem te vagy az egyedüli. Te vagy a többi.

Nem tudod, ki vagyok, és hiába mutogatsz, nem tudod, hogy hol vagyok. Nem tudod senkiről, hogy kicsoda, ahogyan magadról sem tudod, hogy ki vagy. Hiába a legkorszerűbb pszichológiai módszerek, önismereti tanfolyamok, a kedélyjavító kémiai szerek, csak üvöltözöl otthon, adott esetben a gyerekekkel, vagy bárkivel, aki ott tartózkodik, vagy hallgatsz napszám, s a körülötted élők rettegnek, ha netán megszólalsz, mit fogsz mondani, milyen szót vagy mondatot és milyen hangerővel. Semmit nem tudsz magadról, az egész életed arra épül, hogy ne juss oda, ahol a létezésed magja van, mert rettegsz, hogy kiderül: nincs ott semmi. És tényleg nincs, csak az ösztönök, semmi más. Az ösztön körül meg a véderőművek, hatalmas falak, óriási bástyák. Van ott minden, szeretethimnusz és technikai találmány, ott van a család mint szentség, a haza mint közös otthona azoknak, akik olyanok, mint te, és a magántulajdon. Vannak ott szentek és a múlt hősei, hadvezérek, feltalálók, itt-ott egy-egy szerencsétlen sorsú gondolkodó, aki receptet adott neked, hogy miképpen ne juss el a létezésed magjához. A maghéjtermelők. Az összes maghéjtermelő ott van benned, s

olyan csontos héjak ezek, amiket a legnagyobb hatású pokolgépekkel sem lehet szétrobbantani. Hiába a rafinált arabok meg az Ukrajnából csempészett atommagtöltetek. Ezerévek során emelték megállni nem tudó szorgos kezek a véderőművet, ami minimum egy életre megóv a létezéstől.

Nem tudod, ki vagyok. Nem az vagyok, akinek meghalt tegnap az anyja, nem az vagyok, aki megölte az anyját és feldarabolta, a szívét meg a kutyáknak dobta. Nekem az anyám már évek óta nincsen. Már akkor kiiktattam az életemből, amikor haszonélvezetet rakott a lakásra, amiben éltem, hogy biztonságban tudja, mert mégiscsak a szülői örökségből lett vásárolva. De én megváltam tőle, és megszabadultam tőle egy életre, nehogy már rajtam, az én lakásomon élvezze a hasznot. Nem, nem akartam, hogy belém kapaszkodjon, mert azért akarta beleíratni magát a szerződésbe, hogy soha ne engedjen el, olyan volt a keze, mint egy kampó, kampókéz volt, és éreztem, hogy a hideg vas beleakaszkodik a nyakamba, de soha nem simogat.

Nem, én az anyámmal már évekkel ezelőtt leszámoltam, ha meghalt, nem voltam a temetésén, ha él még, nem megyek el, ha meghal. Az apám pedig már időtlen idők óta nincsen, már alig emlékszem arra, hogy volt. Az után az eset után, amiről nem beszélek, mert nem akarom, hogy bárki tudjon róla, s nekem már nem számít, mert elfelejtettem. Már csak arra emlékszem, hogy arra az esetre nem emlékszem. Az után az eset után először kórházba került, a honvédség kórházába, mert katona volt, ahol végül begyógyították a sebét. A kórházból már nem jött haza, máshová költözött, soha nem tudtam meg, hogy hová.

De ha nem kopik ki olyan korán a családból, akkor sem élne már, a férfiaknak hamar vége. Hiába hangoztatják a nőmozgalmak, hogy az életüket végérvényesen tönkreteszi a férfiközpontú társadalom. Elég csak a statisztikákat megnézni, hogy világosan lássuk: épp fordítva van. A nők átlagéletkora messze meghaladja a férfiakét. Amennyiben a feministák tényleg győzelemre jutnának, elveszítenék ezt a sokévnyi előnyt, amely éveket végre szabadon, férjektől mentesen élhetik le. Járhatnak szórakozni számtalan olyan helyre, ahová a férjükkel már nem tudtak elmenni, mert a férfi már mindent unt. Elege volt a kulturális programokból és a szabadidős tevékenységekből, a társasági összejövetelekből, ahová a feleségéhez hasonló öreg nőket hoznak a régi barátok, s ha véletlenül feltűnik egy fiatal tyúk, na, arra rámozdul mindenki, de a régi feleségek megvetése végül is kiüldözi onnan, és maradnak továbbra is a testileg és lelkileg megroppant

nők, akikért már nem érdemes semmit se csinálni. Jókedvűnek, szellemesnek, netalán okosnak látszani teljesen felesleges, hisz szaguk van. Ha közel hajolsz hozzájuk, ez az öregszag árad belőlük méregdrága kölnik szagával keverve.

De végre meghalsz, és akkor a nők mehetnek oda, ahová a házasság évtizedei alatt megunt nővel már nem volt kedved menni, mert szégyelltél vele mutatkozni. Azt hitted magadról, te nem olyan korúnak nézel ki, amilyen korú az a nő. Azt hitted, nem illetek össze, mindenki láthatja a külsőtök közötti üvöltő különbséget, s épp ezért neked még járna az élettől egy kör, de nem járt semmi. Hiába pótoltad ki pénzzel s az életben való jártassággal azt, ami belőled, mint férfiból hiányzott, így sem kellettél. Rád is rádragadt az öregszag, és ez rögtön elárult, átpárállott a ruhádon, hiába a korszerű mosógépek, azt a szagot nem lehet eltüntetni, beleivódik mindenbe, s amikor a fiatal nőhöz odahajoltál, hogy kaján vigyor kíséretében megszerezd, csak azt mondta: Menjen innen, hallja, menjen! És te eloldalogtál, lépteiden látszott a gerinc és térdkopás, a meghalásba. S ha mégis akadt egy kapcsolati fronton nehézségekkel küzdő fiatalabb nő, a pillanatnyi önképjavulást követően, melynek során megélheted újra, hogy tegeznek az eladók és a mozi jegypénztárosa. E pillanatnyi javulást követően az önképed végül teljesen szétesik, mert a fiatal nő mellett hamarosan azt éled meg, hogy öreg vagy, menthetetlenül öreg. Öregek a gondolataid, öregek az emlékeid, olyan idők vannak benne, amikor az a nő még nem élt, az életed egy jelentős része olyan neki, mint egy történelmi regény, az *Egri csillagok* vagy *A kőszívű ember fiai*, azokat olvasta, vagy legalábbis átlapozta, mert kötelező volt.

Messzi múlt vagy érvénytelen történetekkel, fekete-fehér filmeken, elpusztult filmcsillagokkal, alacsony árú kenyérrel és sörrel. Öreg a bőröd, a kezed csupa ránc, a fiatal nő mellett épp az ellenkezőjét éled meg, mint amit a másik nő mellett megéltél. Siránkozol, örökösen panaszkodsz, sötét jövőt jósolsz magatoknak, amikor te már bottal totyogó halálraítélt leszel, a fiatal nő meg hozzád képest látványosan fiatal marad. Addig fested a sötét képet, amíg végül a kapcsolati nehézségekkel küzdő nő kénytelen megválni tőled, mert nem bírja tovább a siránkozásaidat, nem akarja a hátralévő életét a te életkorod és életesélyeid latolgatásával tölteni. S te eloldalogsz onnan épp oda, ahová a veled egykorú nő mellől oldalogtál volna.

Oldalgás közben talán még egy gondolatod akad, hogy vajon az előző családodban hagyott gyerekeid, akikkel a viszonyodat nem volt időd

rendezni, eljönnek-e a temetésre. Te már nem láthattad meg, hogy: nem. Ezek a gyerekek egy életre kiábrándultak belőled mint apából, haragszanak, mert tönkretetted az anyjukat s megkérdőjelezted a gyerekkorukat.

Nem tudod, hogy ki vagyok, és hiába mutogatsz, nem látod, hol vagyok. Nem vagyok a lelked őre, nem vagyok őrangyal, aki eljuttat az igazabb élethez, mert olyan, hogy igaz élet, nincs. Az igaz életet azok találták ki, akiknek minden végzetesen rosszul sikerült, hogy indokot és felmentést találjanak a kudarcos sorsukra, vagy épp azok, akiknek minden sikerült, azok számára, akiknek viszont semmi. Hogy bár rettenetes az életed, egy lépcsőházban húzod meg magad vagy egy park sarkában, de neked van lehetőséged az igaz életre, megszabadultál az anyag fogságától, mert immáron nincsen semmid, szabad vagy.

Szabad vagyok, mondod, mikor megszabadulsz minden vagyonodtól, vagy inkább megszabadítottak, mert kidobtak a lakásodból, még csak nem is a feleséged, akire legalább konkrétan lehetne haragudni, szidni egy életen át, hogy büdös kurva, hanem egy hitelintézet, aminek nem tudtál fizetni, mert hogyan is tudtál volna annyit fizetni, ami több volt, mint a munkádból befolyó jövedelem. Megszabadultál, és nem maradt semmi, mert valahogy úgy alakult, hogy a lakásod elértéktelenedett, s valójában a kölcsönre sem volt elég. Vagy csak mert a bank elkótyavetyélte, nekik semmi nem drága, nem az ő életükről van szó, s ez a lakás tényleg nem volt így drága. Hamar túladtak rajta, és azt mondták, te még mindig milliókkal tartozol, s persze ha bárhol elkezdesz dolgozni, akkor ezeket a milliókat bekasszírozzák. Inkább nem dolgozol.

Szabad vagy, mondod, mert megszabadultál a tulajdon fogságától, az anyag nem telepedik a nyakadba, holott dehogynem. Most függsz csak igazán. Minden falatért, amit már nem is a hasadba tömsz, hanem az éhségösztönöd szájába, reggeltől estig küzdened kell. Olyan gyenge vagy, hogy üvegeket összegyűjteni sincs erőd. Valaki hoz valamit a padhoz, ahol ülsz, és abból eszel meg iszol. Valaki elmegy előtted, és szólsz neki, hogy adjon innivalóra, és ad. Azt mondja, akkor nem adott volna, ha azt mondod, enni kell, mert utálja, ha valaki hazudik, aztán továbbmegy, azzal a gőggel, hogy most ő fizetett azért, hogy igazság legyen a világon. Te mondod a másiknak, aki még jobb erőben van, alig fél éve lett sorstársad, egy szomszéd országból jött, s nem sikerült megvetnie a lábát. Te azt mondod neki, hogy menj el a boltig, hozz inni, ahogyan Jézus mondta annak idején

Lázárnak, hogy kelj fel és járj, és az elmegy a boltig, de mire visszaér, a felét már megissza, mert azt gondolja, ez jár azért, hogy ő hozza, ez a fuvardíj.

Nem tudod, hogy ki vagyok. Nem vagyok az élő lelkiismereted, nem vagyok neked senkid, mert nincs neked senkid, bár azt hiszed, hogy van, sőt többen is, de amikor elérkezik az utolsó pillanat, az a pillanat, amikor be kell látnod, semmi remény, s már amúgy is minden sejted kitikkadt az életért való küzdelemben, akkor egyedül maradsz. Nézed a többieket, mert rendesek, és eljöttek megnézni, ahogyan éppen meghalsz. Nézed őket. Ők még itt vannak, de te már ott. Aki pedig itt van, az együtt van, s aki pedig ott van, az menthetetlenül egyedül. Nem hívnak a rokonok, hogy gyere, s ha hívnak és mondják, hogy menj át ezen a fényalagúton, mert ott várnak a végén, s te elindulsz, elhagyod az ott ülőket, s mikor a fényút végére érsz, eltűnnek a rokonok, akik hívtak, a nagyapád és az apád, egy fiatalon épp az esküvőd másnapján halálos karambolt elszenvedett barát. Eltűnnek, és te sem vagy már. Te is eltűntél, mintha nem is lettél volna. Nem számít, hogy maradt-e rólad emlék, mert az emlék csak az élők számára része az életnek, amely életnek te már soha nem lehetsz a részesese.

Nem tudod, ki vagyok. Nem vagyok egy hang, ami megszólal, s neked van füled a hallásra, és meghallod, mert nincs ilyen hang. A hang a füledben csak azt mondja, amit amúgy is tudsz. Nem vagyok a harmadik szemed, ami a mindenségre nyílik, mert a mindenség onnan, ahol vagy egyáltalán nem látszik. Amit te mindenségnek hiszel, az a te kicsinységed tükre. Rettegsz tőle, hogy felhasad a homlokod, és tényleg megnyílik az egek kapuja, hogy meglátod az égpalota termeit, hogy agyonnyom annak az észlelése, hogy mennyire kicsiny és jelentéktelen vagy. Rettegsz, hogy a saját porszemnyi súlyod alatt fogsz elpusztulni. Pedig elpusztulsz. Hiába mondod, hogy te ezen már túl vagy, mert ezen túllenni csak egyszer lehet. Hiába, mondod, hogy nem érdekel, éjszaka elönt a halálfélelem, álmodban támad rád, álmodban és nem az agyad felől, a sejtekből jön, és te remegsz a bőrödben, mint egy sűrű festék a véletlen meglökött festékes vödörben. Remegsz, miként az állatok remegnek, nem tudják, miért, csak ijedten megbújnak a bokrok tövében, ott csillan meg megrettent szemükön a holdfény. Te is odabújnál, de nincs bokor, egy másik ember hortyog melletted, már nem is tudod, hány éve, s nem akarnál hozzábújni, mert tudod, semmitől nem védhet meg, mert ő is védtelen. Tudod, ha közelebb bújsz, fülsértőbb lesz a horkolása, és méginkább nem tudsz álomba merülni.

Tudod, ha közelebb bújsz, megérzed majd a szagát, a lejárt határidő szagát, amit már nem akarsz érezni. Inkább behúzódsz a paplanod alá az egész éjjel összegyülemlett test- és bélszagba, ez a te vackod. Íme, a te házad, amit neked épített a teremtő.

Nem vagy különb, mint a bokrok mögé kuporodó állatok, nem vagy különb, most biztosan tudod, hogy nem. A törzsfejlődés során nem az fejlődött, aminek fejlődnie kellett volna. A tudatod fejlődött ki, amivel képes vagy hangyaszorgalommal végigküszködni az életedet, a vágyak fejlődtek ki, amivel el tudod kápráztatni magadat, s a tudat és a vágyak együtt fedik el előled azt a tényt, azt a téged végül is emberré tevő tudást, hogy a lényeget tekintve nem jutottál egyről kettőre a törzsfejlődés során. A világ tart valami felé, azt hiszed, jó és jobb világok felé, de mi lehetne egyre jobb, ha te nem lettél különb, mint azok az őseid, akikből odvas csontok és ócska kőeszközök maradtak csupán.

Honnét is tudnád, hogy ki vagyok. Ellenőrizni akarod a sebeimet. Matatni akarsz a kezemet keresztülszakító lyukban, meg akarod tudni, hogy én vagyok-e én. Meg vagy róla győződve, hogy megtalálod az okokat, ha belemarkolhatsz a mellkason ütött sebbe, ott ki tudod tapogatni, hogy mi juttatott ide. Meg akarod találni a történetem, egy mesét keresel, ami elemel innen, s a mélygarázst a levegőbe teszi, ahogyan a katolikusok a mennyországot. De nekem nincsenek sebeim, nem sérelmek juttattak ide, csak itt vagyok. Itt vagyok, mert itt akartam lenni. Nincs mindennek oka, de te nem bírod elviselni, hogy valaminek nincs oka, hogy nem tudsz rámutatni arra a végzetes tévedésre, ami engem az addigi életem pályájáról erre az útra terelt. Te látni akarsz valami jelzést, ahogy az autópályán, ha leáll a forgalom, addig araszolsz, míg oda nem érsz, ahol egy baleset vagy egy útszűkület végülis megindokolja a lelassult forgalmat. De most nem találsz semmit, semmi olyat, ami segítséget nyújthat a további életedben, hogy na lám, én megmondtam, így helytelen élni, s ennek a helytelen életnek meg is lett a következménye. De nekem nincsenek sebeim, akinek sebei vannak, az más, egy másik ember, nem itt dolgozik a mélygarázsban.

Minek jöttél ide? Minek hozod ide az autódat? Színházba mész? Van itt a közelben egy színház. Ki vagy te, egy néző vagy egy híres színész? Itt teszed le az autódat, és mész próbálni? Előadás készül, amivel eltereled a figyelmet arról, ami történik? Valaki kíváncsi rád? Eljönnek megnézni, mit

produkálsz jelmezben a színpadon? Unatkoznak, azért jönnek. Látom, hogy rohannak ki a mélygarázsból, mert képtelenek lent maradni, percekre legfeljebb, vagy mert már késésben vannak.

Én is lehetnék színész, csak nem akartam az lenni. Nem akartam mindennap másnak mutatni magam, mint aki vagyok. Elég volt az, ami voltam. De már az sem vagyok. Otthagytam mindent. Az intézetvezető nem értette, és azok sem, akikkel együtt dolgoztam. Hiába vannak nyakig a modern fizikában, ahol bármi bármikor megtörténhet, mégis magyarázatot keresnek, okokat, holott nincs. Hazamentem, végignéztem az ottlakókon. Gyerekek, az én gyerekeim. Néztem őket, azt az érzelmet, amit éreztem irántuk, amikor kicsik voltak, amire már nem tartanak igényt, mert ők már más irányban akarnak érezni, s minden érzelem, ami felőlem jön, az ő más irányú érzelmeik akadályának bizonyul. Béklyó, ami összekötözi őket, beleköti az én világomba. Láttam, hogy vergődnek ebben a kötelékben, aminek kiépítésében az anyjukkal együtt én is aktív szerepet vállaltam. A lakás kötelékeiben, amiben felnőttek, az anyjuk és az apjuk utasításainak kötelékében, az emlékek kötelékében, ami elrekeszti őket a friss élményektől, mert minden lépésük mögött ott van egy kép, hogy ezt a lépést már megtettem a szüleimmel, és milyen vidám is voltam akkor, és már nem tudnak örülni annak, hogy újra megtehetik azt a lépést.

A gondos és figyelmes nevelés teljesen megszüntette bennük az örömre való fogékonyságot, és az egész életüket egy valaha gyerekként átélt öröm hiányának élik meg. S az efféle hiánybetegeket nem lehet megszeretni. Ha valaki mégis képes lesz, akkor ők mindig azzal szembesítik ezt a vakmerő embert, hogy bezzeg, amikor az anyuval és az apuval, s ez az ember végül elpártol tőlük, mert nincs kedve a valóság megélése helyett emlékképekkel viaskodni. A gyerekek magányosak lesznek, a magányos emberek rosszindulata épül ki bennük, s már senki nem bír velük akár egy órát is tölteni, mert túlzott igazságérzetüktől hajtva örökösen felülbírálnak minden más életet.

Láttam ezt a fogdát, amit hajdanán olyan serényen ácsoltam puszta jóindulatból és szeretetből. Láttam a kalodát, amiben vergődnek, a fejükben feltorlódott végtelen mennyiségű emlékkel és a lakásban felhalmozott tárgyakban megbújó emlékekkel, az albumokkal és az albumokból kimaradt képek halmaival. És fogtam akkor, és nekiestem a képeknek, és kidobtam, amin rajta voltam, kevésen voltam, hisz a legtöbbet én készítettem, én

voltam, aki nem átéltem, hanem egy kamera lencséjén keresztül, kívülről figyeltem az eseményeket.

Vége van, mondtam magamban, nem akarok lenni ennek az érzelmi fogdának az őre, legyetek szabadok, legyen inkább az apa helye egy üres folt, mintsem örökösen jelenlévő akarat. Legyetek szabadok, ahogyan én is azzá lettem, amikor végre megszabadultam az apám jelenlététől. Aztán fogtam pár dolgot, csak annyit, ami egy könnyen szállítható táskába belefért. A gyerekek táskája volt, ezzel jártak osztálykirándulni, háromnap cucc bőven belefért, s most nekem is mindaz, amire feltétlen szükségem lehet. Összeraktam. Beléptem a konyhába, a feleségem háttal állt, épp valamit kevert a gázon, nem látta a táskát nálam, mondtam, hogy akkor minden az övé rajtam kívül. Nem értette. Nem vacsorázol, mondta, mielőtt… Ezt mondta, mert épp elkészült a vacsora. Én meg mondtam, hogy nem vagyok éhes. Állt a konyhában, felém fordult, el a gáztól, nézett rám. Amiatt a nő miatt, mondta, s a koromról, s a koromból adódó hiúságokról beszélt, egy mindenkiben, mármint minden férfiban meglévő, afféle szokványos jellemhibáról. Azt mondta, amit minden feleség mond. Semmi újdonság vagy épp személyre, a személyünkre vagy a konkrét helyzetre szabottság nem volt a szavaiban.

Épp abban a korban vagyok, mondta, amikor a hiúságtól űzve egy nő miatt a férfiak szétzilálnak mindent maguk körül, hogy hamarosan a korábbinál is nagyobb katasztrófába sodorják magukat. Hatvanévesen még gürcölhetnek az újabb gyerekekért, meg a fiatal feleségért, aki akkorra már rájön, hogy mennyire unalmas egy idősebb férfival együtt tölteni az életét, alig lehet kimozdítani a tévé elől, s minden olyan tevékenység, ami a fiatalabb nő számára kellemes volna, az öreg férfi számára vagy érdektelen, vagy a testi korlátozottság következtében nem véghezvihető vagy már megtörtént vele. Sosem tudtam volna egy ilyen öreg férfit választani, mondta. Egy idő után, folytatta, ennek a nőnek is megszokott lesz a biztonság, ami miatt választotta ezt az idős férfit, valamint az újonnan összekovácsolt vagyon felére is jogosulttá válik a törvények értelmében. Hidd el, mondta a feleségem, minderre nagyon hamar rájön, és akkor el is kezdi nézegetni a fiatalabb férfiakat, akik persze, szó se róla, szívesen nyitnak egy ilyen nő irányában, hiszen eleve az öreg férj miatt azt gondolják, soha az életben nem volt kielégítve. A kocsmában egymást fölüllicitálva hőzöngenek, hogy ki fogja előbb megszerezni. Pókhálótlanítani is kell, azt hiszem, mondják, és röhögnek, meg a melleit

dicsérik. Szóval akkor ennek az öreg férfinak, amilyen te is leszel, még mindenféle ajándékokat, ruhákat, egzotikus utazásokat kell vásárolnia ahhoz, hogy a nő mégis megmaradjon mellette, ne perelje el a vagyonát és a gyerekeit, hogy legalább formailag megőrződjön a kapcsolat. A sok feladattól és programtól ez a férfi végül annyira kimerül, hogy szinte felszabadul, amikor letelik az idő, és meghalhat.

A nő miatt van, mondta a feleségem, holott akire ő utalt, már régen nem volt. Az öt évvel volt korábban, amikor még valóban azt éreztem, hogy abban a korban vagyok, amiről a feleségem beszélt, persze kihagyva azt a jót, amivel a nehézség mellett egy ilyen új kapcsolat együttjár. A szeretés erejét például, hisz csak addig érdemes akárcsak levegőt is venni, amíg erre képesek vagyunk, és én akkor képes voltam. Erről nem beszélt, s a születendő gyerekről is csak negatív vonatkozásban, mint teherről, holott a gyerek nem pusztán gond, hanem egyedüli indokoltsága annak, hogy a világon vagyunk, ezt neki, mint biológia szakos tanárnak méginkább tudnia kell. De akkor, amikor dönthettem volna, nem döntöttem mellette, ő nem várt tovább, és az az idő már végérvényesen elment. Már nem voltam abban a korban, hogy kötöttségeket vállaljak fel. Már egyáltalán nem volt semmi bizalmam az életben, amit éltem, és semmi olyan hamissággal nem akartam elkápráztatni magam, ami elfedi előlem ennek a bizalomvesztett életnek az elviselhetetlen közelségét.

Nem, mondtam neki, magam miatt van. Elég volt. Tudom, hogy amiatt a nő miatt van, mondta, mert mindenképpen ragaszkodott egy számára is értelmezhető magyarázathoz, ami elviselhetővé teszi azt, ami épp történik, jobb volt rámutatni, mint magára vagy netalán rám. Tudom, folytatta, hogy azóta is ellenünk, a mi kapcsolatunk lehetősége ellen tesz. Olyan, hogy az ablakrésen is beszüremkedik, mint az égett zsírszag, és nem hagyja, hogy nekünk, ezt kihangsúlyozta, pedig már régóta nem volt ilyen közösség közöttünk, hogy nekünk újra jó legyen.

Pedig nem miatta volt, már régen nem volt a fejemben, hogy ő. Vagy talán mégis, nem tudom. Később arra gondoltam, hogy persze, amiatt is, hiszen amiért ilyen vagyok, abban benne van az a nő is, és az a döntés, hogy arra a nőre azt mondtam: nem. Arra az életre azt mondtam, nem. Arra az érzésre, ami akkor mélyen áthatotta minden sejtemet, azt mondtam: nem. Nem tudhatom, mi lett volna, ha igent mondok, csak egy feltételezés van bennem, ami szerint ez nem feltétlenül jó irányú változás lett volna számomra, bár pontosan tudom, ez a feltételezés is a negatív döntésem

következménye. Nemet mondtam, s aki nemet mond, ettől a perctől abban érdekelt, hogy a nem mellett érveljen. Ezt a nemet akarja elhitetni magával, pedig mindenki tudja, hogy nincsenek döntések, csak életalakulások vannak, amelyek döntéseknek látszanak. Ezek a látszatdöntések csak automatikus történései a sorsunknak, s az agy az éppen adott irányt indokolja, annak ellenére, hogy a másik irány az agy részéről pont annyira indokolható volna, ha az élet épp abba az irányba fordul. Nincsenek helyes és helytelen utak. Az életutak minősítése belőlünk fakadó szubjektív értelmezése a sorsnak, s bármennyire is hiszünk a bennünk rejlő mércében, híján van mindenfajta objektív igazságnak, vagy mondhatnánk azt is, hogy ez éppen az igazság, hiszen épp ez történik, és mi más volna az igazság, mint az, ami éppen van.

Áttételesen a feleségemnek igaza volt abban, hogy az általa idegen nőnek, szemét kurvának, vagy csak nőnek nevezett nő miatt volt, bár erre mondhattam volna azt is, hogy épp őmiatta van, hiszen a nő azért volt, amilyen ő volt. De nincs értelme logikát keresni a történésekben, hiszen minden egyéb történés is pont annyira logikusan megtörténhetett volna. Elmentem, otthagytam mindent, levettem a vállamról a tárgyak és emberek fenntartásának terhét, a munkáltatónak való megfelelés terhét. A mások és a saját akaratomnak a súlyát.

Minek jöttél ide? Tiéd az autó? Vagy kölcsönben megkaptad a hivatalodtól, az apádtól? Nem tudod, hol vagyok, de én látlak az ipari kamerán. Tudom, hogy ki vagy. Évek óta nézem, hogy mit csinálsz. Idejöttél, hogy folytasd azt az életet, amit eddig is éltél. Nem, nem én vagyok, aki megváltoztatja a világot. A világot senki nem tudja megváltoztatni. Én csak egy vagyok azok közül, aki képes az általa belakható világ ellen tenni. Mindenki csak azt a helyet tudja rosszá tenni, amelyikben kompetensen van jelen. És én megteszem, amit meg kell tennem, nem azért, amiért az arab terroristák vagy a forradalmárok, akik világmegváltó ideológiák mögé bújtatták a bennük szunnyadó erőszakot. Nem vagyok különb senkinél, nem vagyok jobb nálad és te sem vagy jobb nálam, nincs olyan, hogy valaki jobb vagy rosszabb. Közös lesz a sorsunk, miként eddig is közös volt. Azt hitted, nem, hogy bizonyos értelemben a tiéd különb. Rám néztél vagy észre sem vettél, hisz nem érdekelt, ül-e valaki abban az üvegfülkében az ipari kamerák mögött. Nem te ülsz ott, ez volt a lényeges tudás.

Nem tudsz rólam semmit. Azt sem tudod, benned lakozom-e vagy rajtad kívül élek. Hogy van valami a tudatod mélyén, egy üvegfülke, ipari kamerákkal, és ott ül valaki, aki kémleli a tudat rejtett zugait, aki örökösen szét akarja rugdosni a nehezen összetákolt rendet, aki összeugrasztja az alvás- és ébrenlétközpontodat, hogy képtelen legyél elaludni, és éjszakákat gyötrődj azon, miképpen tudod kibírni a holnapot, úgy egyáltalán, s pláne így, egy álmatlan éjszaka után. Nem tudod, hogy benned vagyok-e, egy titkos ügynök a tudatalatti világból, vagy rajtad kívül, egy szerencsétlen naplopó a mélygarázsban, akit arrébb lehet rúgni, ha pénzt kér. Nem tudod, ki vagyok, csak a felületet észleled, a kívülre aggatott jeleket, ahogyan magadból is csak a felületet látod, a felület mögé nem mersz nézni, mert szörnyek laknak ott kulcsra zárva.

Nem nézem már az ipari kamerát, nem érdekel, hogy milyen az arcod, mért nevetsz, amikor kiszállsz, mi történt, mi lehet olyan vidám, esti kaland, vagy pénzt kaptál a számládra, nem érdekel, hogy hogyan pakolsz, nyitod és csukod az autódat, milyen árucikkekkel tömöd tele a csomagtartót, van-e veled nő, s hogy ez ugyanaz-e mint tegnap vagy épp egy másik. Nem érdekelsz, lemondtam rólad, ahogyan te is lemondtál magadról. Mert azzal, hogy nem teszel semmit, azzal, hogy hagyod, maradjon minden megváltoztathatatlan, te lettél a semmi őre, a benned lakozó üresség csősze. Ott őrködsz éberen magadban, és őrködsz magad körül, hogy ne jusson semmi a benned lakozó űrbe. Azt hitted, hogy én vagyok a mélygarázs őre, hát nem.

Nem nézek a képernyőre, csak néha, véletlenül, vagy például most direkt, mert várom, hogy jöjjenek. Kíváncsi vagyok mikor érnek ide. Nézem a képernyőt, semmi. Egy kicsi piros autó. Tudom, milyen márka. Ismerem ezt az autót, ilyet kap egy nő karácsonyra a gyanús pénzügyleteken meggazdagodott férjétől, hogy pöffeszkedjen még karácsonykor is a pénzével, vagy hogy a nő jobban szeresse. Azon az estén talán jobban is szereti, de néhány nap alatt megszokja, hogy van neki ez az autó, és ugyanolyan lesz, mint az autó előtt volt. Minden autót ismerek. Egy ideig ezzel töltöttem az időt. Néztem, mikor milyen jön, és naponta melyikből van a legtöbb. Csináltam táblázatokat, megszoktam az intézetben a grafikonkészítést, a színt, a méretet és a márkát vetettem össze a sofőrökkel. Először csak, hogy nő vagy férfi, utána specializáltam, kövér, sovány, kopasz, öreg, középkorú, fiatal. Az adatok a fejemben voltak, s bármikor át

tudtam térni egyik grafikonról a másikra. Halad a kis piros, megáll a zöld részben, mert ott van hely, ott áll meg, látom a kamerán.

Egy nő száll ki. Nem jönnek, nem tudom, milyen szisztéma szerint ellenőrzik a helyszíneket. Hány csoportot indítanak el. Ismerem ezt a nőt? Talán először a belvárosi helyszíneket kutatják át. Ismerem ezt a nőt. Ismerem, mit keres itt? Pont most, mit keres? Soha nem szokott ide, ez neki nem esik útba. Mondta régen, ültünk az ágyon, mert ismerem ezt a nőt, nem volt rajtunk semmi, csak a másik keze, hogy akar venni magának egy autót, mert olyan jó volna, hogy csak úgy szabadon menni valamerre, ahol kedve van megállni, bárhol. Nem lenne akadály, hogy közösségi közlekedés, és este nyolckor ottragad egy világvégi faluban, veszélyes alakok körében. Vinne magával engem is, mondta.

Akkor vitt volna magával, aztán később nem, vagy valaki mást. Megvette. De az nem volt, hogy idejön. Biztos, hogy ő? Ócska ez a kamera. Egy ilyen kamerán bárkit másnak lehet nézni. Ez nem az a hely, amiről beszélt, ez nem az a hely, ahol szabadon csak úgy megy az ember, és megáll. Ahogyan a mesebeli vándorok, fellegek alatt, hatalmas barlangok mélyén, az óperenciás tengeren túl, egészen az üveghegyek meredélyein, tündérországban, vagy az óriások földjén, ahol a legkisebb rög is hegységnyi méretű. Ez nem az a hely, ide mindenki céllal érkezik, és céllal tartózkodik, olyan, mint minden garázs, nem a szabad akarat tere, hanem az eleve elrendelésé. Mit keres most itt? Mit keres? Ki súgta meg neki, hogy ide kell jönnie? Ki mondta, hogy itt vagyok, s hogy egy bennem lévő akaratot most le kell győznie? Azért jött, hogy legyőzze? Ezt a feladatot egy öreg néni súgta meg neki, akivel a rengetegerdő mélyén összefutott, vagy egy jótét törpe, egy hagyományos szomorúmanó, akit azzal bíztak meg a mesék, hogy megóvja a mesebeli királyságot valami rossztól.

Valami mindig tud fájni, öt évvel később is, de ezzel megszűnik a fájdalom, most talán vége lesz. Vagy nem, a fájdalom mindig ott van, befalazva azokba a kamrákba, s ha valaki leveri a lakatot, újra rátör minden sejtre, azokra, amelyekről már rég azt hitted, nem tudnak érezni, amelyekről azt hitted, már halottak. Hogy itt van, az bontotta ki a fájdalmat. Én őt nem akarom! Nem akarom! Magamat, az nem számít, az rendben van, hogy én, meg azok, akik megérdemlik, és rajta kívül mindenki megérdemli. Minek jött ide? Bejelentettem. Tudja a hatóság, hogy mélygarázs és Budapest. Jó, azt nem mondtam meg, hogy melyik, vajon ki a gyorsabb. Adtam egy esélyt. Ez az én játékom. Megadtam a lehetőséget, hogy megakadályozzák.

De még nem jöttek. Mikor jönnek? Most. Hallom a hangokat. Ez az ő hangjuk? Jönnek? Sziréna, kiabálás, kutyák. Már alig van idő. Percek. Jönnek, látom a képernyőn, hogy jönnek, nézem a nőt. Pakol. Meddig pakol még. Most vizsgálják át. Rohannak. A kocsiból kiszálló nő ott áll. Nem érti, mi van. Látom az ipari kamerán. Siessetek, halljátok, siessetek már. Kiabálok. Egy nevet kiabálok. Kivágom a biztonsági fülke ajtaját. Siessetek, ott van. Oda kell menni. Már egészen közel vannak, de nem bírnak odajutni. Meleg, meleg, meleg, még mindig csak meleg. Mikor lesz már forró? Mikor? Minek lépdeltek oldalra? Az hideg, az nagyon hideg!

Ott van. A kutyák kiszagolták. Mindjárt elérik. Egy ukrántól vettem az anyagot. Könnyű volt megcsinálni. Tényleg semmi. Csak beüti az ember a keresőbe, és rögtön kijönnek a használható oldalak. Még pár lépés. Csak pár lépés. Nem akar az a pár lépés elfogyni. Én is arra várok. Minden perccel közelebb jutunk ahhoz, hogy vége legyen. Kiabálok és rohanok ki az üvegfülkéből a nő felé, mert az nem lehet, hogy…

A kutyák rám mordulnak. A hatósági ember kiabál. Kiabál bele a garázs levegőjébe. Takarodj vissza, hallod, takarodj vissza. De én nem állhatok meg. Nekem mennem kell. Közelebb kerülök. Én tudom, hol van, én tudom! Te is közelebb jutsz. Akkor is, ha azt hiszed, nem most lesz. Álljon meg! Állj, kiabálnak. Én is. Egy női nevet kiabálok, hogy menj el innen, hallod, menj el! A nő nem hallja. Álljon meg, kiabálnak. Hogy lőnek, ha nem. Álljon meg! Rohanok felé. Menj már, hallod, menj már! Álljon meg, kiabálnak, mert lövünk. Egy sorozat a garázs betonfedelébe. Álljon meg. Egyre közelebb jutsz, te is, te is feltépted magadban az üvegfülkét, és rohansz, minden perccel közelebb, azokkal a percekkel is, amelyek jók, és azokkal is, amelyek rosszak. Hallod, menj már. Mit kutatsz abban a rohadt kocsiban, hallod! Egyre közelebb, nem vagy más, mint én, te is az vagy, aki közelebb jut. Te is csak közeledni tudsz. Álljon meg! Lőj, nem érdekel, de az a nő nem maradhat itt. Ha mindennek vége, neki akkor sem lehet, neki nem.

Hallom a hangot. Amíg hallom a hangot, addig nem találtak el. Most rám néz. Nem hiszi el, hogy itt vagyok. Nem érti, mi történik. Miért lőnek rám. Hallom, még hallom, most nem hallom, most nem hallom, most nem hallom, menj el, hallod, menj el, menj…

3

Nem gondoltam, hogy újra látni fogom.
Visszalépett a régi palotába, ahol azt mondta, olyan rossz a szag, hogy levegőt venni alig bír, hiába nyitott ablakot, csinált kereszthuzatot, a szag maradt, és rájött akkor, hogy ez az öregség szaga, az ő öreg testének a szaga, a felesége öreg testének a szaga, az öreg bútorok és az öreg ruhák szaga, és ő ebből a szagból menekült, hogy végül épp oda térjen vissza. Ahogyan nem volt képes sebeket veszteni, inkább veszített gyógyulást, úgy nem tudta elveszíteni azt a nehéz levegőt sem, a fuldoklás érzését. Csak fuldokolva tudott élni, ebbe szokott bele, ez volt neki az otthon. Nem tudta, milyen boldognak lenni, elaludt mindig a mese vége előtt, csak a próbatételekig jutott. Azt gondolta, neki olyan, hogy boldognak lenni, nem jár, vagy csak olyan volt, hogy az otthon megszokott fájdalommennyiség nélkül nem tudott élni. Nem érezte jól magát velem, mert jól érezte magát velem. Ahogyan az agyondohányzott tüdőt megkínozza az oxigéndús levegő, ő is szenvedett az örömtől, amit érzett, amikor nálam volt. A szegényember legkisebb fia volt, aki nem trónra került a felekirályságban, hanem hirtelen rászakadt a birodalom, s ő szántáshoz-vetéshez volt szokva, nem uralkodáshoz.

Nem tudom, mivé lett ott a régi helyen.

Nem is érdekelt.

Hogy megdicsérték-e, de jól döntöttél, vitéz lovag, hogy volt-e ünnepe a visszatérésnek, hatalmas bál régi barátokkal, díszes vendégekkel, rajtam kívül a mese összes fő- és mellékszereplőjével, vagy épp ellenkezőleg, a kalandokért, amivel megkérdőjelezte az addigi életet, megbüntették. A felesége minden adandó alkalommal, az orra alá dörgölte, hogy örüljön, ha még ezek után hajlandó mosni, főzni rá. A gyerekei összesúgtak a háta mögött, hogy na, az volt az az apa, akiről azt hitték, hatalmas vitéz, olyan, akire bármennyi életet, de minimum az övékét bátran rá lehet bízni, s lám, milyen roskatag öregember lett. Elindult ugyan egyszer a csatába, de ahelyett hogy megvívta volna, hülye békekötéseken törte a fejét, hogy hogyan lehet mindkét sereget megőrizni, s végül elkotródott a csata lehetséges színteréről. Vitézként ment el, s nagyotmondó obsitosként tért meg. Ez az a férfi, aki csak megfutamodni tud, mondogatták egymásnak, s még a sót sem adták oda neki ebéd közben. Nyújtsd ki a kezed, és vedd el

magad, mondták. Ő zavarba jött, kicsit megemelkedett a széken, és átnyúlt az asztal fölött. Tényleg felesleges volt kérni, hisz eléri.

Nem gondoltam, hogy bármikor is látni fogom. Kerültem minden lehetséges helyszínt. Nem tudom, mit tett vele ez a szakadás. Milyen lett? És milyen lett volna, ha nem ez történik. Hányszor tiporhat szét valaki egy érzést büntetlenül, hányszor veheti vérét a gonosz mostoha helyett a jótündérnek, gondoltam. Már megint sikerült neki, már megint túlélte, holott én nem.

Holott én nem élhetek boldogtalanul, és nem is élek úgy. Elkezdtem mással. Ahogy a barátnőim mondták, és igazuk lett. Észre sem vettem, hogy várakozik ott a szerelmünk árnyékában egy férfi. Minden szerelem árnyékában ott egy seregnyi várakozó, akik, ha engedélyt kapnak, rögvest befészkelik magukat a megüresedett helyre. Nem néztem, milyen, csak azt, hogy van. Jó, hogy neki kellek úgy, ahogy vagyok. Rossz átélni, hogy nekem nem, vagy hát nem annyira. Minél inkább nem kell nekem, annál inkább akar engem. Lohol utánam, mint egy jól nevelt háziállat. Nem hasonlít az állatmesék hőseire, inkább a parkokban sétáltatott kutyákra, a lakásokban hízelgő, lábhoz dörgölőző macskákra. De lett, és megtett mindent, ami egy nőnek jó, ha meg van téve És kivertem akkor a szegényember legkisebb fiát a fejemből. Meseterápián elpusztítottam a bennem még mindig véghetetlenül áradó mesét. Sós kútba tettem, aztán onnan kivettem, kerék alá tettem, aztán onnan is kivettem, kemencébe tettem, aztán onnan is kivettem, és még egy kicsit mindig élt. Jöttek a törökök, elkapták, felkoncolták, Sztambulba hurcolták, héttoronyba zárták, és egy kicsit még mindig élt. Eltelt öt év, s én végül befalaztam egy mély zugba, és most ott raboskodik, semmilyen robbanóanyaggal nem hívható elő. A métervastag vasbeton falon csak annyi van írva, hogy nincs, hogy már senki, senki nem mondhatja tovább ezt a mesét.

Mit keres itt?

Minek rohan felém?

Nekem ő nincs.

Ha rosszul döntött, oldja meg, ez nem tartozik rám. Én is megoldottam, elzártam ezt az érzést, ott van a fal mögött lelakatolva, ott van befőttes üvegekbe rakva, ott van fagyasztóládába téve. Nekem már soha nem kell az az elrakott étel. Nekem az már nem táplálék, hanem méreg. Hogy volt valamikor, már nem emlékszem. Felismerem, de nem hozza felém azt, amit valaha hozott, azt az érzést ő elveszítette, én megtaláltam és elrejtettem. Mit

akar tőlem? Onnét ez már többé nem szökhet ki. Ott van, de már nem törhet rám, nem szólhat bele az életembe. Hiába rohan felém, már nem tud megérinteni, szétmorzsolta bennem az eltelt öt év. Vagyok, és örülök annak, hogy vagyok, minden napnak örülni kell. Most tavasz lett, elment a tél, a hó. Most akár ennek is, de örülni kell. Nekem ő nem ő. Nem ismerem már. Egy férfi rohan. Azt látom, hogy egy férfi rohan. Számomra nem jelent semmit, ha egy férfi rohan. Rendőrök. Valami történt. Lövések. Nekem ő nincs. Mi történik itt? Nem is felém rohan? Mért rohanna egy férfi épp felém? Menekül? Miért menekül? Miért lőnek rá? Mért kiabálnak, álljon meg, álljon meg. Most megáll. Valamit mond. Még egyet lép, előrecsúszik a jobb lába, a lendület lökte. Mit mond? Hogy szeret? Azt mondja.

Azt mondja, hogy szeret?

Úgy esik, ahogyan a háborúban. Nagyapa mesélte. Arcra. Nem hallom, hogy esik, valami erős hang elmaszatol minden mást, a rendőr kiabálását is. Mi ez a hang. Mi ez a robaj, mi történik? Valami a fejemben? Mit mondott? Mozognak a falak. Vagy csak bennem mozog most minden. Oda kell mennem, mi lett vele. Meg kell néznem. Mért kiabál, hogy álljak meg, nem tudok megállni, segítenem kell, segítenem kell, megsérült. Újra tele van a teste sebekkel. Nem állok meg, nem állok meg. Jó, lőjön, lőjön. Hallom, hogy lőnek. Lőjön. Nem állok meg. Meg kell fognom a kezét, meg kell emelnem a fejét, meg kell csókolnom a száját, meg kell hallanom az utolsó szavát, amit kimondott. Nem állok meg. Mi ez az ütés a hátamon, mintha egy bot volna, és megint, mi ez, mi ez a robaj?

Ne félj, szívem, itt vagyok.

4

Álltam egy kicsit. Aztán letettem a telefont.

Nem akartam otthon maradni. Ugyanazzal a kulccsal nyitni az ajtót, és beleütközni ugyanazokba a dolgokba, amelyek gyerekkorom óta elfoglalják a lakást. A cipősszekrényt. Azt utáltam a legjobban. Nem lehetett tőle rendesen kinyitni a bejárati ajtót. A sarkának nekiütődött. Ha volt valami a kezedben, alig lehetett beférni. Nem akartam végighallgatni ugyanazokat a mondatokat, hogy mi történt a munkahelyen, hogy az, és elhangzott egy név, egy jelző, hogy szemét alak, törtető, büdös, semmihez sem ért. Mindig ugyanazokról a munkatársakról volt szó, mindig ugyanazok voltak a rosszak és ugyanazok a jók. A rosszak általában magasabb beosztású, persze érdemtelenül és érdemtelenül nagyobb fizetést kapó munkatársak

voltak, akiket a politikai kapcsolatok vagy épp a jellemtelenség juttatott ebbe a kedvezőbb pozícióba. Ezzel szemben a jók, a szüleimhez hasonlóan, hozzáértő, ám morális tartással rendelkező emberek voltak, akiket a magasabb beosztásúak már csak az erkölcsi és szakmai fölényük miatt is gyűlölték, bár kirúgni nem mertek, mert az ő szakmai tudásuk nélkül, mondta az apu vacsora közben, biztosan fejreállna az egész vállalat.

Ez ment le minden alkalommal, hetente hétszer, jó, néha volt adásszünet, amikor valami miatt, a munkahely még este is igényt tartott a szakmailag magasan képzett dolgozóira. Egy unalmas sorozat, amibe nem szól bele a producer, hogy, gyerekek, meg kéne újítani a jellemeket, kicsit változtatni kellene a dialógusokon, mert esik a nézettség. Nem változott semmi, legfeljebb annyi, hogy az évek során megtanultam minden mondatot kívülről. Az, mondta az apu, már megint, tudom, mondta az anyu, alkoholista, csalja a feleségét, és felmondta a leckét, akár a szorzótáblát az iskolában, és a kétszer kettő mindig annyi volt, amennyinek lennie kellett.

Nem akartam beleütközni azokba az arcokba, az apu meg az anyu arcába, ami előttem veszítette el a fényét, és adta át a helyét egy ránctalanító krémnek vagy a szürkeségnek, a ledobott ruháikba, levetett cipőikbe, az otthagyott csészékbe, poharakba. Nem akartam tovább érezni az apu borotválkozás utáni szagát a fürdőszobában, aminek alján ott volt a poshadt pizsamaszag és a túlhasznált mosógép szaga. Nem akartam utánuk belépni a fürdőkádba, észrevenni az elhullajtott, s a kád kisúrolása után is ottragadt szőröket. Nem akartam hallani, ahogy használják a vécét, az éjszakai hangjaikat. Azt hitték, nem horkolnak, holott egy idő után mindkettő, de reggel persze egymásra mutogattak, hogy melyik igen, melyik nem, melyikőjük miatt volt elviselhetetlenül hosszú és álmatlan az éjszaka. Nem akartam látni, ahogy esznek, hallani a rágáshangokat, arra gondolni, hogy vajon mostak-e kezet, mielőtt a kenyérhez nyúlnak.

Huszonöt éves voltam. Elég volt. Egyedüli gyerek, aki összekötötte a két felnőttet, akik már régen csak ebben a kötelékben alkottak egységet. Sokáig így volt tökéletes. Úgy ültünk, hogy én mindig közöttük. Ha meg lefeküdtem, akkor mindkettő félrevonult, és belefeledkezett a dolgába, csak a tévét nézték együtt. Akkor a tévé volt műsorzárásig a kapocs. Egy elektronikus őrszem, aki képes rövid időre összeterelni azokat, akik már régen nem tartoznak egymáshoz. Lehetett beszélni a tévériporterekről, milyenek. Nem ismerik a saját anyanyelvüket, nem értenek ahhoz a sportághoz, aminek a közvetítésére vállalkoztak, borítékolni lehet, hogy

nem a tehetségük, hanem valami rokoni kapcsolat miatt kerülhettek erre a posztra. Ez egy ilyen ország, a jobb állásokhoz mindenki érdemtelenül jut hozzá. Hallottam, a szobámban voltam, az ajtó nyitva volt. Nyitva felejtették kétéves koromban, és azóta nem csukták be.

A tévé mellől figyelték az ágyamat. Amikor mozdultam, követte a tekintetük a paplan hullámait, azokat az apró figurákat, amik a paplanhuzatra voltak festve. Mosolygós kiscicák ugrottak át a félhomályból a sötétbe. Ha én is ott maradtam a tévénél, mert hétvége, ment az esti film, szerelem volt benne. Nincs olyan film, amiben nincs, még a bűnügyi sorozatokban is van. Közeledtünk egy központi jelenethez. A férfi kiszállt a kocsiból, és rohant be a nő házába. A nő meglepetten nézett, hát visszajöttél? Nem tudok nélküled élni, mondta a férfi. Erre vártam, mondta a nő, hogy mindennek hátat fordíts. A régi életednek. Hogy csak én legyek és senki más. Hogy legyen egy olyan őrült pillanat, amikor semmi és senki nem számít. Hiába fognak utálni a gyerekeid, és a feleséged öngyilkos lesz, mindez nem számít, csak az, hogy szeretsz. Elindultak egymás felé, már csak a képek beszéltek, nem volt mit mondani, annyira egyértelmű volt a szerelem. Akkor az apunak és az anyunak mozdult a keze, és összeért a szemem előtt. Eltakarták, ahogy a férfi megöleli a nőt. Undorító, ezt mondta az anyu, még a tévében is. Vagy, hogy nem látod, mi történik, fogd már be a gyerek szemét, mert az apu nem kapcsolt rögtön, belefeledkezett abba az érzelmes pillanatba, aminek a filmen a csók a következménye volt, az anyunak meg most nem volt kedve megmozdulni. Ő csinálta a vasárnapi ebédet, fáradt volt, mert olyan volt a vasárnapi ebéd, hogy nem íze, hanem fáradtsága volt. Nem hallod, szólt újra az anyu, és akkor az apu megcsinálta. Az apu mindent megcsinált, amit az anyu mondott. Néha voltak rések, de nem mertem kilesni az ujjai közül, mert féltem, hogy mit látok.

Elég volt, már az egyetem alatt is, hogy mikor jössz, kivel vagy, hová mentek, mit csináltok, hányan voltatok, hogy jössz haza. Nem mindegy, mondtam, nem ismeritek őket. Ők meg, hogy semmire nem mondják, hogy nem, csak szeretnék tudni, mert aggódnak, hogy az anyu nem tud aludni, ha nem tudja, mikor jövök. Mennyi minden történik, a tévé is mutatja, bűncselekmények mindenfelé, a közbiztonság, hát, olyan már régen nincs. Bizonyos helyeken már a lakásban is életveszély, nem még az utcán. Elég csak annyit, hogy egy szám, hogy hánykor, de én nem akartam egy számhoz kötni a napomat az anyu alvása miatt. Máshol a gyerekek, mondták, erről

beszélnek maguktól is, nem kell harapófogóval kicibálni egy ártatlan információt, s hogy azokat a barátokat épp ezért nem ismerik, mert soha nem beszélek róluk.

Nem akartam otthonról menni dolgozni, és otthonra menni vissza. Hogy azt mondja az apu, hogy mi volt a munkahelyen, s én is belekapcsolódjak abba a sorozatba, aminek eddig csak ők voltak a létrehozói. Hogy behozzak pár új szereplőt, vagy egy-egy érzelmesebb pillanatban, amikor előkerül egy gyerekkori fénykép, arról beszélgessek, hogy, emlékszel, akkor, amikor, s nézzem az arcukat, ahogy a múltba révednek, s rángatnak vissza engem is egy olyan időbe, amit már régen elhagytam.

Nem akartam, hogy lássák az arcomon, hogy épp mi történik velem, sem azt, ami rossz, sem azt, ami jó. Hogy ők mondják meg, ami velem történt, jó-e vagy rossz. Hogy gondoskodásukkal, örökös, szűnni nem akaró jóakaratukkal végül is teljesen a figyelmük fogságában tartsanak. Nem, én ezt nem akartam. Elég volt a mit vegyek fel, a feltétlen vigyél magaddal, az ebédeltél ma, a vegyél be vitamint, mert olyan influenzás időket élünk. Elég volt abból az állandó jelenlétből, amivel ellehetetlenítették, hogy saját döntéseket tudjak hozni. Tényleg oda jutottam, hogy voltak évek, amikor nem tudtam másképp elindulni otthonról, csak ha megkérdeztem, anyu, ez a pulóver elég lesz ma. Nem, kislányom, mondta, és rosszallóan ingatta a fejét, hát ennyire képtelen vagy felöltözni, nézd meg a teraszajtón, ott a hőmérő. Ha nem lennék, folytatta, nem is tudom, mi lenne veled, tüdőgyulladást kapnál az első sarkon. S ha valamit nem hajtottam végre, hogy például tavaszi kabátban mentem, mert valójában tavasz volt, de a hőmérséklet még mindig bennefeledkezett a télben, s véletlen lett valami betegség, akkor jött az ugye, én megmondtam. S a betegség ideje alatt az ápolás során újra kiteljesedhetett a gondoskodás formájába bújtatott szülői önkény.

Tudtam, hogy vannak olyan szülők, s az én szüleim ezek közé tartoztak, akiknek egyetlen életcéljuk, hogy szeretni fogják a gyereküket, az életükben elszenvedett minden kudarcukat, csalódottságukat, a mindennapi tevékenységükben mutatkozó unalmat és ürességet a gyerekük iránti érzelmeikkel akarják orvosolni. Reggel azért mennek munkába, hogy minél előbb haza tudjanak érni, és délutántól estig, s még a lefekvést követően álmukban is szeressék a gyereküket. Ezek a szülők, mivel más nem maradt, az a pálya, amit valaha elképzeltek maguknak és az az életszínvonal nem tudott megvalósulni, az életük egyetlen igazi megvalósulásának a gyereket

tartják. A gyerekeken keresztül persze önmagukat, önmaguk sorsát akarják szerethetővé tenni. A gyerek itt csak alibi az önszeretéshez, hisz minden olyan helyzetben, amikor a gyerek érdekében a szerepük csökkenhetett volna, netán a lányuk egy olyan erőteljes férfi társa lehetett volna, akinek az akaratán elporlad a szülői önkény, hiába látták, hogy ez mekkora szerelem, mindig a gyerekkel szemben döntöttek, s nem szűntek meg áskálódni a férfi ellen. Leszólták az étkezési szokásait, hogy mennyit eszik, ez egy bélpoklos, s harmincévesen akkora lesz, egy hájpacni, akivel szégyen az utcára menni, ráadásul, ha ott vannak a szülei is, micsoda népség, hát tényleg, vidékiből is a leggyengébb eresztés. Mindig a gyerekkel szemben döntöttek, ha nekik az volt az érdekük, mert egy pillanatra sem akarták volna, hogy ez a gyerek csak úgy önmagában boldog tudjon lenni.

A fiúk is, főként az anyás fiúk, de leginkább a lányok vannak veszélyeztetett helyzetben. Az ember észre sem veszi, s mindent az otthoni normák szerint mér. Az apját tökéletes férfinak és ideális apának tartja, akihez foghatót, hát lehet, hogy neki nincs is lehetősége találni. Az anyát irigyli és csodálja, hogy pedig nem is annyira jó adottságú nő, mégis meg tudta szerezni és tartani ezt a különleges férfit, s hogy ilyen tökéletes harmóniát tudott kiépíteni az ő kicsi közösségükben. Elhatározza, ha lesz önálló élete, semmit nem fog másképp csinálni, mint az anyja. Ugyanazokat az ünnepi szokásokat fogja tartani, ugyanazokat az ételeket fogja főzni, minek változtatni, amikor ez így pont jó.

Az ilyen szülők valójában ösztönből a szeretetük és gondoskodásuk eszközévé akarják tenni a gyerekeiket, ha bármi is történik velük, ez mindenképpen a szülők életének függvényében történjen. Ehhez még pluszban jön, hogy általában ezeket a gyerekeket a saját gyerekeik is semmibe veszik, hiszen a gyerekek számára is a nagyszülők jelentik az erőt, ők azok, akikhez viszonyítva megképződik számukra a világ, s a szüleiket csak másodlagosnak, később még annak sem tekintik. A nagyszülői erő még a haláluk után is bennemarad a családban, s a családi összejövetelek során örökösen felvetődik majd a mit gondolt volna erről a nagypapa, vagy a nagymama, vagy hogy anyu, ezt vagy azt ne csináld, mert a nagymama nem akarta volna, hogy csináld. Az anya megretten, valami marokra fogja a gyomrát, a szülők nemlétező keze az, s meghallja akkor a hangjukat, látod, már a gyerekek is tudják, vagy valami effélét. Ha bármit csinál, ez a hang, főleg az anya hangja benne visszhangzik a fülében. Mondtam, hogy túlsózod a húst, meg minek teszel alá annyi olajat, megmostad a citromot,

mielőtt elvágtad, ugye, nem fémkéssel vágtad… A túlvilágról visszaszólnak a hangok, mintha valaki közvetítené az életét, ahogyan egy sporteseményt a tévében, rögtön értékelve is a teljesítményt. Azt most mért így, mért úgy, ezzel az eredménnyel még a döntőbe se lehet bekerülni, nemhogy éremesély lenne. Az apa hangját csak néha hallotta, mert az apa legtöbbször elhúzódott, mint aki mélyen nem ért egyet az anya örökös rendszabályozásával, legalábbis a lány ezt hitte, holott az apa félrehúzódásával adta meg az anyának a lehetőséget az örökös rendszabályozásra. A legnagyobb csalódás volt arra rájönni, hogy az apa a konfliktusok elkerülése végett mindent engedett az anyának, a lánya teljes leuralását, sőt, valójában ő is örült ennek, mert reménykedett, a lánya ennek következtében egész életen keresztül őt fogja a legtökéletesebb férfinak látni, akihez foghatót se égen, se földön nem talál.

Nem, ezt én nem akartam, s ha maradok, ez lett volna, mert a gyerekkori állapotok fenntartása tulajdonképpen a gyerekkori viszonyulásokat is fenntartja. Egy gyerek mindig gyerek, mondogatta az apu, s ez tényleg így marad, ha semmi nem változik, még a szülők halála után is, mert annyira sokáig fenn volt tartva a gyermeklét, hogy ötven után például, amikor a szülők konkrétan meghalnak, ha addig gyerek volt valaki, hogy tudna bármi más lenni, mondjuk felnőtt.

Költözni kell.

Lehetett volna egyedül is, de nem mertem. Akkor jött volna, hogy minek feleslegesen pazarolni egy másik lakás fenntartására a pénzt, inkább tegyem félre azt, amit arra költenék, hogy egy másik hely, és amikor tényleg indokolt, hogy elköltözzek, akkor az majd milyen jól fog jönni. Indulótőke, mondta az apu, ráadásul olyan, amit te kerestél meg. Nem mertem volna azt mondani, hogy én akkor is megyek, mert nem akarok ebben az unalmas sorozatban tovább maradni. Nem akartam megbántani őket, és inkább azt mondtam, hogy akkor házasság. Csak ez indokolhatja az elköltözést, gondoltam, erre nem lehet mondani, hogy négyen is elférünk a lakásban, mert a negyediknek ebben a lakásban valójában semmi helye. Meg, ha egy különlakásban valósul meg az együttélés, a tőlük független élet, lehet úgy csinálni, mintha nem volna. Á, az nincs is, hiszen nem látjuk, s mikor hazamegyek látogatóba, akkor visszaállhat, igaz csak ideig-óráig, a régi rend. Én is elfogadtam ezt, mert nekem is jó volt, ha nem kellett arra gondolnom, hogy az apunak vagy az anyunak mi a rossz. Nem csak ők

akarták a jól megszokott rendet, nekem is könnyebb volt rájuk nem mint emberekre, hanem csak mint anyura és apura gondolni, akiknek nincs is más dolguk a világban, mint ezeket a szerepeket eljátszani.

Korai még, mondták többen is, a szüleim mellett azok a barátnők, akiknek párkapcsolat híján, nem volt lehetőségük ezt a lépést megtenni. Korai, túl hamar bejönnek a gyerekek, aztán még nem is éltél, és olyan vagy, hogy a nyakadon egy egész háztartás, azokkal az elviselhetetlen problémákkal, amelyek miatt éppolyan leszel majd, mint minden feleség, a kapcsolatod meg olyan, mint minden házasság. Mert az nem igaz, hogy van olyan, hogy boldog meg boldogtalan házasság, hogy a boldogok egymáshoz hasonlóan boldogok, a boldogtalanok meg a maguk módján boldogtalanok. A házasságok se nem boldogok, se nem boldogtalanok, és más módon sem különböznek egymástól, nincs bennük egyedi jellegzetesség. Minden házasság olyan, mint minden házasság, ahogyan a búvárokat vagy a kínaiakat se lehet megkülönböztetni egymástól.

Ne kapkodd el, mondták, holott már itt volt az ideje annak, hogy valakivel együtt nekiinduljak a világnak. Egyetem után egyedül maradni kockázatos. A társasági összejövetelek ritkulnak, alig van alkalom ismerkedni, és csökken a választható partnerek száma is. A jobb adottságúakra hamar lecsapnak, s alig telik el pár év, már csak a selejt marad, akikről egész életében tudhatja az ember, hogy jobb híján lettek választva. Most kellett választani, ez szükségszerűnek látszott, és azt kellett választani, aki épp ott volt. Pár éve még más volt ott, de az a más nem kellett. Azzal nem tudtam elképzelni egy közös jövőt, hogy lesz olyan lakás, ahol én meg ő lakom, s lesznek olyan gyerekek, akik belőlem meg belőle lesznek összerakva. Bár lehet, csak arról volt szó, hogy egyáltalán senkivel nem képzeltem akkor még el közös jövőt. Nem úgy van, hogy egy érzelem irányítása alatt állunk, nem, egyáltalán nem, és nem is a saját akaratunk dönt, hanem a bennünk megbújó és mindenünket irányító életakarat. S ez az életakarat most épp azt mondta, hogy el kell indítani valakivel a közös életet, hogy pár év egymásmelléşzokás után gyerekeket lehessen szülni, akiket aztán fel kell nevelni, s ez lesz az életünk, mert mi más tudna az élet lenni, mint ez. Persze az életakarat nem olyan erő, ami megmutatja magát, nem olyan, mint egy hadvezér, aki parancsokat osztogat. Megbújik a sejtjeidben, az érzelmeidben, ott van mindenütt, az idegek működésében, és ott van benne a szeretésben, ahogyan azt az embert szereted, aki melletted van, és ott van benne az ő szeretésében, s ezért aztán

ez a szeretés minden addigi szerelmen túlmutat. Nem pusztán az érzelem és a testi vágy keveréke, hanem a közösség akarása, a közös lakás, a közös ágy, a közös levegő és a közös teremtmény akarása.

Persze, lehet más jövőt is választani, de ez a legkézenfekvőbb. Meg mindenki tudja, hogy a más típusú, például karriercentrikus, gyermektelen életek mögött rendszerint sejthető valami egyéni kudarc, egy rossz időpontban megroppant párkapcsolat, aminek következtében a nő kikerült erről a piacról, mert hiába csinálunk úgy, mintha ez nem egy sajátos piac volna, de pontosan az, kereslet-kínálat, aktuális árfolyam. Mindenkinek megvan az ára, pontosan tudják azok, akik részt vesznek az üzletben. Be vannak árazva a férfiak, és be vannak árazva a nők, s az üzlet rendszerint azonos árfekvésen történik meg, s egy életkori okokból leárazott nő már nem reménykedhet jó árban lévő férfiban.

A karriercentrikus életet választó nő erről a piacról került ki valamilyen okból, s csak, mint bé verzió tud visszalopakodni, sokszor nős emberek szeretőjeként, vagy afféle, a szakmájának hódoló igazi nőmozgalmár lesz. Minden helyzetben csak egy célt követ, hogy a munkájával és egyáltalán a létével bebizonyítsa: az összes szerepre, amit a társadalom kínál, legalább annyira alkalmasak a nők, mint a férfiak, sőt, alkalmasabbak. A statisztikák is kimutatják, hogy a női autósok, hogy csak ennél a példánál maradjunk, töredéknyi balesetet okoznak a férfiakhoz képest, halálosat meg szinte soha, legfeljebb áldozatai lehetnek egy ilyesféle karambolnak, amit a férfiak tolakodó és agresszív vezetése okoz. Igaz, mondja erre egy közlekedési szakértő a tévében, vita van épp erről a statisztikai eredményről, ezek a statisztikák nem vallanak arról, hogy a nők óvatoskodó vezetése hányszor okoz közlekedési balesetet, s hogy ezeknek a baleseteknek legtöbbször a férfiautós és az ő autója esik áldozatul, a nőautós meg vidáman továbbrobog, észre sem véve a véres eseményeket. A közlekedési szakértő azonnal megbánja ezt a mondatot, amikor a beszélgetőtársa és a riporternő nekiront, s végül úgy jár le a műsoridő, hogy kénytelen nőgyűlölő agresszorként távozni a képernyőről.

Ez a karriercentrikus nő biztosan tudja, bárhol, a társadalom bármely területén a nők alkalmasabbak a feladatokra, a lényegesen pozitívabb világszemléletükből adódóan pedig hasznosabbak is. Minden olyan esetben, amikor egy férfi sikeres, valamiféle nemi összeesküvést feltételez, s a siker útját végignézve elhullott, lekaszabolt női tetemeket lát, akik vagy mint

rivális lettek megcsonkítva, vagy mint a férfiak szerelmei, akik éveket áldoztak föl, legtöbbször a legszebb éveiket, ennek a férfinak az életambíciójáért. Látja ezt a diadalmenetet, ahol a hím lohol elől, s elmaradnak mellette a zokogó, megbántott szerelmek, akiknek végül a szűnni nem akaró fájdalom következtében a karrierjük is megroppan. Ezek a nők látszatra eszmei okokból, de valójában a saját párkapcsolati kudarcuk miatt megvetnek minden, az ő életüktől eltérő női életmodellt. A gyermekét nevelő anya képe számukra a férfiközpontú társadalom cégére. A Madonna gyermekével típusú festményektől kifordul a gyomruk. Ezért kerülik a katolikus istentiszteleteket, mert a templomi képektől végighánynák a padokat és a követ. Gyűlölik ezt az anyaságot és családi meghittséget reklámozó, érzelgős vallást. Emlékeznek gyerekkorukból arra a lesújtó információra, hogy a Jézuska fiú. Abban a pillanatban megroppant valami a szívükben. Bár a szeplőtelen fogantatás tetszik nekik. Legszívesebben ők is így esnének teherbe, vagy egy tablettával szájon át, s ha ez megvalósulhatna, végre levághatnák az összes férfi nemiszervét. Az apjukkal kezdenék, aki egész gyerekkorukban minden gátlástól mentesen meztelen flangált a lakásban, aztán jöhetnének a többiek, az első férfi az életükben, meg a második, s így sorban az összes. Ezek a nők a saját függetlenségükre úgy tekintenek, mint az emberi fejlődés csúcsmodelljére, a darwini teremtéstörténet végállomására, aminek kifejlesztéséhez évezredekre volt szükség. Ha a világ tovább halad ezen az úton, olvastam valahol a neten, majd lesz új történetírás is, ami ennek a fejlődésnek a szemszögéből vizsgálja a világ változásait. Végre kiiktatódik az osztályharc, meg a fajok küzdelme, meg a politikai érdekcsoportok birkózása, amit a férfitársadalom csak azért talált ki, hogy elfedje: a világ történelme nem más, mint a nők küzdelme a felszabadulásukért, majd mikor ezt sikerre vitték, végül a világ fölötti hatalom megszerzéséért. Én ezt az életmodellt nem akartam követni. Mint ahogy az egyedüllétben maradt nők többsége is csak jobb híján választotta, bár tulajdonképpen örülni lehet, hogy volt mit választaniuk.

Kézenfekvő, de valójában mégsem érthető, hogy az ember mért választja ezt a szokványos utat, amikor pontosan látja, hogy bizonyos futamidő után mennyire szétzüllenek az ilyen típusú kapcsolatok. Elég csak a szülőkre nézni, vagy a szülők ismerőseire, a rokonokra vagy a tanárokra. Egy idő után szinte minden házasság a kölcsönös gyűlöletre épül, mintha ez a

negatív érzés mindennél erősebb kohéziót alkotna két ember között. Egyik fél sem meri kockáztatni, hogy kilép ebből az érzelmi kötésből, és korántsem anyagi okok miatt. Még akkor sem, ha arra hivatkoznak, hogy miképpen lehetne ebből a lakásból két tisztességeset kihozni. És nem is a gyerekek miatt, mert mikor a gyerekek már rég elköltöztek, és mindenki azt hiszi, most ez a pár szétszalad a világ két ellenkező sarkába, akkor is együttmaradnak. Nem, egyetlen szokványos indoklás sem helytálló. Nem félnek az anyagi tönkremeneteltől, vagy hogy egy életre megromlik a kapcsolatuk a gyerekeikkel, egyszerűen a gyűlölettel képtelenek szakítani. Rettegnek, hogy milyen a világ, ha megszűnik ez a napi, minden apró életműködésre kiterjedő érzelem. Ahogyan a világ dolgai elől menekül valaki a betegségtudatba, holott már régen semmi orvosilag kimutatható gondja nincs se a gerincével, se a gyomrával, a psziché mégis legyártja a fájdalmakat, a házaspárok így menekülnek az egész életre biztonságot nyújtó gyűlöletbe. Ennek aztán furcsa mód az a következménye, hogy korántsem azok a házaspárok mennek szét, akik szívük szerint, ha nem ütközne törvénybe, már egy kanál vízben megfojtanák egymást, hanem inkább azok, akikben maradt némi szeretet a másik iránt. Ez a szeretet teszi lehetővé, hogy elhagyjuk a másikat, hogy megértsük a másik új érzelmi felhevülését, szemben a gyűlölettel, ami olyan, mint egy vaskaloda, hiába is akarnánk menekülni belőle, nem ereszt. S ha valaki mégis próbálkozik, alighogy kikukkant ebből a kuckóból, rémülten rohan vissza, nem tud megbirkózni a boldogsággal, azzal, hogy a világ újra otthonossá válik, s hogy ő képes megint szeretni, még azt a nőt is, akit elhagyott, akinek a nevéhez s a vele együtt töltött évekhez annyi sérelem és fájdalom kötődik.

Ezt láttuk magunk körül, s hogy a felszíni hivatalos kapcsolatok mögött egy szövevényes titkos kapcsolati háló van, amiben a legkülönfélébb komponensek kapcsolódhattak egymáshoz és nyújthattak egymásnak testi vagy lelki örömöt. Amikor valaki különös politikai vagy gazdasági érdekkötődést sejt egy-egy nehezen magyarázható esemény mögött, vagy a zsidók, az arabok, a Hit Gyülekezete, vagy az unitáriusok érdekközösségét, legtöbbször egyszerű szexuális működés van, vagy épp annak a hiánya. Persze minden gyerek azt gondolja, hogy a promiszkuitásnak ebben a visszataszító hálózatában az ő szülei nincsenek benne, hogy biztos csak a színészek élnek így, a híres énekesek, meg a festők és az írók, s néhányan, akik szintén művészek akartak lenni, de tehetségtelenek voltak, s csak az életmód terén tudnak ezekkel az emberekkel azonos szintre kerülni. Holott

senki sem maradhat ki, legfeljebb a külső és belső adottságaik miatt teljesen esélytelen férfiak, akiknek egy nőt összeszedni is véletlen szerencse volt. Ez az esélytelen férfi olyan kivételes pillanatban lett választva, amikor egy jól kinéző férfiban az a nő csalódott, s elhatározza, hogy bosszúból s persze a biztonság, a sírig tartó hűség miatt egy reménytelen alakkal köti össze az életét. Ez a reménytelen alak tényleg olyan lett, hogy ostorral sem lehetett volna kihajtani a házasságból. Persze ő is csorgatja a nyálát más nők után, csak ezek a más nők, ha ezt a nyálcsorgást észrevették, elundorodtak a férfitól, s némiképp önmaguktól is, akik révén ez a reakció, nevezzük nevén, pavlovi reflex kiváltódott.

Nem, senki nem maradhat ki belőle, s mikor az anya már az apa halála után elmeséli, hogy ki mindenkivel volt viszonya, a gyerek irtózni kezd a saját szüleitől, először az anyjától, aztán amiatt, amit a keresztanyja mesélt, mert a családban valaki mindig fontosnak tartja, hogy utólag olyan dolgokat is elkottyintson, amelyekről éppenséggel jobb volna nem tudni. Szóval a keresztanyjától hallottak miatt az apjától is, és általában az öregektől, akik így éltek. Nem is az fájt, hogy megjelent előtte egy másik férfi és az anyja olyan közelségben, ahogy még az apjával sem látta volna szívesen, hanem, mert azt élte meg, hogy minden, ami körülvette, valójában csak díszlet volt. A nyaralások, a vidám születésnapok és karácsonyok, hogy ez mind merő hazugság volt, a gyerekek számára készült szemfényvesztés. Mintha egy színház lett volna az egész gyerekkora, merthogy az igazi élet a színfalak mögött zajlott, s ott abban a titkos térben mások tartoztak egymáshoz, mint a felszínen.

Megismerve a valóságot, most már látta a fényképeken is a kényszeredett ünnepi mosolyokat, s megértette, hogy miért volt annyira üres és semmitmondó minden családi összejövetel, miért beszélgettek értelmetlen dolgokról, az olcsó raktáráruházak aktuális kínálatáról például, vagy az ételek összetételéről és elkészítésük módjáról, a tévében épp zajló tehetségkutató műsor szereplőinek nyerési esélyeiről. Valójában mindenki, a gyerekeken kívül, arra várt, hogy végre elmúljanak ezek a boldognak látszó napok, és elkezdődjenek a normál hétköznapok, amikor a munkára és egyéb fontos elfoglaltságra hivatkozva végre találkozhatnak azzal, akit igazán szeretnek.

A leggyűlöletesebb biztos a karácsony lehet, amit én mindig is a legjobban szerettem, már a készülődést is, azt a hónapot, amikor hetente meggyullad egy újabb gyertya, s a gyerekeknek lehet mesélni mindenféle

történeteket a Jézuskáról, énekelni azokat a dalokat, amelyek a gyerekek hangján tényleg hoznak valami fényt ebbe a fénytelen hónapba. A karácsony, az lehet a legszörnyűbb ünnep, hisz ilyenkor majdnem egy hétig nem láthatják egymást, akik titokban egymást szeretik, sőt, ha összecsúszik a szilveszterrel, kettőig, ezzel szemben mindenkivel együtt kell lenniük, akikkel egyáltalán nem akarnának, nem elég a megvetett férj vagy feleség, még ott vannak a megvetett férj vagy feleség hozzátartozói, a szülei és a testvére és sorolhatnám, a nagyszülei például, ha még élnek.

Nehéz megérteni, miért kezd el az ember egy olyat, amiről tudja, hogy eleve bukásra van ítélve, miből fakad ez a kényszer, egyszerű mintakövetés vagy genetikai eredetű. Miképpen tudja elhitetni magával mindenki, hogy az övé más lesz, hogy lehet másképp csinálni, pedig ez eddig még senkinek sem sikerült, ahogyan ezt követően sem fog sikerülni senkinek. Egy bizonyos futamidő után vagy a férfi, vagy a nő kimondja azt a mondatot, hogy én láttam, mi zajlik körülöttem, de biztos voltam benne, hogy lehet másképp csinálni, hogy mivelünk ez nem fog megtörténni. Én hittem ebben, mondja a nő, ahogyan mindenki, ahogyan ő is mondta akkor. Ő is a másképpent akarta, az neki sem kellett, ami a szüleivel volt. Az a minta számára nem volt követhető.

Az apa a honvédség alkalmazásában. Az anya a 12-es postahivatal hírlapelosztójában dolgozott. Hajnalban ment, alig aludt, mert az apa éjszakáig cirkuszolt, amikor hazajött szolgálatból. A könnyebb munka miatt választotta ezt az állást. Nem akarta egy gyárban tönkretenni a szervezetét, s pláne nem akart vidékre visszamenni, ahonnét való volt, s visszailleszkedni a földművelés rendszerébe. De úgy tűnik, mégis jobb lett volna a testet szétnyűni, mint a honvédség kötelékét választani, ahol felettesek sora és beosztottak serege vette körül, s persze rengeteg felelősség, fegyverek, titkos hírszerzési eszközök s állandó fegyelem. Az alkoholt sem lehetett elkerülni, a felettesek is így tompították az ő feletteseik és a felelősség miatti feszültségüket. A gyerek félt ettől a kocsmaszagot gőzölgő apától, ahogyan az anya is. Nem merte megsimogatni a gyereket, mikor az apa látta, mert az apa azt mondta, hogy a gyereket is jobban szereted, mint engem, és nekirontott a postai alkalmazottnak. Nem, ez az anya csak szemmel merte szeretni a gyerekét, a szemmel szeretés meg egy kisgyereknek pont olyan, mintha nem szeretnék.

Arra gondolt, szégyellte, hogy arra, hogy megöli a férfit, s akkor az anya szeretheti. Nem, ő sem akart ilyet, ilyen családot.

Azt hittem, lehet másképp. Mindennap kimondja valaki ezt a mondatot, s hogy én is megtehettem volna, amit a házastárs, mint kiderült, már többször megtett, de én nem akartam azt csinálni, amit mindenki, hogy alighogy felülnek hétfő reggel a buszra, már megy az esemes annak a nőnek vagy férfinak, aki szintén felült a buszra, hogy na, végre elmúlt a hétvége, jöhet a mi időnk, hogy mennyire hiányzott, mennyire szereti, s milyen rettenetesen nehéz nélküle. Azt hittem, lehet másképp, mondja, és elsírja magát. Amíg az ember tényleg azt hiszi, ő másképp csinálja, addig mond mindenfélét a barátnőjének, ha a barátnője áll elé ezzel a mondattal. Ne vedd annyira a szívedre, mondja a barátnő, mindenkivel előfordul, meg ettől azért nem omlik össze a világ. Persze az azt hittem mondatot mondó barátnő épp azt élte meg, hogy pontosan a világ omlott össze. Az a világ, amit olyan gondosan felépített, a születésnapi torták, a közös vacsorák, az a gondosság, ahogyan egy ruhát megvett a gyerekének, az az öröm, ahogyan erre a családra, ami az övé volt, rá tudott nézni. Mióta, kérdezte a másik barátnő, a Normafánál sétáltak, kicsit fújt a szél, de nem volt hideg, majd beülnek egy teára a síházba, ha már elég volt a kintlétből. Hogyhogy mióta? Mióta tart? Erre a nő mondott egy dátumot, amire a barátnő ösztönből rávágta, hogy én láttam őt már régebben is egy nővel, a háztartási boltba mentek be a körúton, és egy ilyen boltba akárkivel, mondjuk, egy munkatárssal nem megy be az ember. Milyen régen, kérdezi akkor a barátnő, s elhangzik egy olyan dátum, ami korábban volt, mint amiről a férfi beszélt, mert a házasságtörő férfiak, soha nem vallják be, hogy a szerelmi viszonyuk valójában mikortól van. Annyira hozzá vannak szokva a hazugsághoz, hogy amikor igazat akarnak mondani, még akkor is hazudnak kicsit, minimum az időpontban. Akkor aztán hazamegy a nő, és mondja a férfinak, hogy a barátnője már akkor látta. A férfi nem tagad, hanem szidja a nőt, és általában a nőket, akik csak arra várnak, hogy rosszat tegyenek valamelyik barátnőjüknek, s persze nem gondol bele, hogy igaz, mehetett volna azzal a nővel is, de akkor épp egy munkatársnőjével volt a háztartási boltban, mert a cégnél minden kifogyott, s gondolta, segít cipekedni.

A feleség nézi a gyalázkodó férfit, nem is hallja, amit mond, mert épp visszagondol, hogy úristen, akkor már az az út is, amikor még olyan boldog volt, hogy láthat egy különleges várost, például Barcelonát, s majdnem

elsírta magát, amikor a Park Güellben sétáltak, hogy mennyire boldog, mert épp ott van, ahol annyira szeretett volna mindig is. Készült fénykép. Egy fiatal párt kértek meg, hogy kattintsa le őket háttérben azzal a sok-sok játékos formával, amit az a megszállott építész kitalált, színes mozaikok, ide-oda dőlő falak, mintha élőlény volna körülöttük. Még beszéltek is róla, gyalog mentek le a városba, biztos ez a fiatal pár örül, hogy láthat egy idősebb párt, akik még ennyire szeretik egymást, mert úgy gondolta, hogy fényképezés közben ez biztosan feltűnt nekik. A városközpontba értek, az útikönyv írta, hogy van ott egy különleges piac. Vettek valami furcsa gyümölcsöt, nem tudták megjegyezni a nevét, és nevettek, mert piros lé fröccsent ki belőle, amikor beleharaptak.

Olyan vidám volt akkor minden, abban a vidám és színes városban. Milyen furcsa arra gondolni, hogy amíg nem tudta, mennyire gondtalan volt az élete, hogy miért is jött el az a pillanat, amikor megtudta, hogy miképpen lehet az, hogy egy perccel azelőtt még minden a lehető legnagyobb rendben volt, s egyetlen információ az egészet romba dönti.

Szóval már az az út is, mondta a férfinak, ennek a jegyében zajlott, hogy te nem a fejed szellőztetni mentél el, hogy neked kell ez a kis magányos séta, hisz te is nyaralsz, hanem felhívtad azt a büdös kurvát. Meglepődött a szóhasználatán, nem szokott így beszélni senkiről, s nevetségesnek tartotta, amikor például filmekben elhangzik ez a mondat. A férfi nem szól semmit, de az arcára van írva, hogy persze, ez pont így történt. A barátnőtől származó információ most pontosította a külső kapcsolat kezdetét. Igaz, ez sem volt pontos, hisz a barátnő nem azt a pillanatot látta, ha épp tényleg őket látta volna együtt, nem azt, amikor egymásra találtak, hanem hónapokkal, sőt, majd egy évvel később. A kapcsolat elején még nagyon ügyeltek, nehogy valaki észrevegye őket, de a szerelem épp olyan mély volt a legtitkosabb időszakban is, mint később, s így valójában, már egy korábbi utazás, születésnap, házassági évforduló is ennek az égisze alatt zajlott, csak arról nincs megfigyelés, s ami nem látszik, az valójában nincsen, legfeljebb csak mint lehetőség, ahogyan más lehetőségek is.

A nőnek szüksége volt, ahogyan amikor történt, nekem is szükségem volt, hogy elmondja a barátnőinek, nem tudta magában megoldani ezt az egészet. Néhány nap múlva egy újabb barátnővel találkozott, neki is elmondta az azt hittem, lehet másképp mondattal kezdődő történetet. Ez a barátnő ugyan nem látta a férfit, de meg van róla győződve, hogy ha most történt meg az, hogy megtalálta a párját a barátnő férje, akkor nem szabad

visszatartani, ha mégsem az a másik nő a párja, akkor úgyis visszajön, ha meg az a párja, akkor meg úgysem lehet marasztalni. Csak egy negyedik barátnő mondja, hogy azért tegyen érte, hogy ne omoljon össze ez a kapcsolat, s hogy ő mennyire szereti mindkettőjüket, és biztos még meg lehet javítani. Azért mondja, mert meg van győződve róla, hogy ő jól csinálja, vagyis amit nem, azt folyamatosan kijavítja, és lám, mennyire egészben vannak a férjével. Pedig ezt valójában nem is lehet jól vagy rosszul csinálni. Ha szeretnek, jól csinálod, ha meg nem szeretnek, nem tudod csak rosszul, a jó is csak rossz. Felesleges, amikor a szemedre vetik, mi mindent rontottál el, holott csinálhattad volna másképp is. Felesleges még utoljára megalázni egy elhagyott nőt, mert minden rossz csak azért van felsorolva, hogy csillapítsa a férfi lelkiismeretfurdalását, s ha még szeretné a feleségét, éppannyi jót, ha nem többet tudna felsorolni, de most a jó előhozatala nem áll érdekében.

Elkezdtem, mert el kellett kezdeni, ha ezt az életutat választja az ember, s azzal kell elkezdeni, aki ott van. Nincs olyan, hogy válogatok, meg várom az igazit. Olyan, hogy igazi, nincs, csak olyan van, hogy az, aki ott van. Bár akkor ezt senki nem gondolja így, senki nem tudja az életét huszonévesen törvényszerűségnek, szükségszerűségnek látni, csak olyannak, ami kizárólag vele történhet meg. És boldog, hogy megtörténik, és biztos abban, hogy nem egy rossz folyamatnak a kezdőpontján áll, hanem épp ellenkezőleg, valami nagyon jónak, mert a dolgok attól lesznek ilyenek vagy olyanok, hogy mi hogyan viszonyulunk hozzájuk, mert igenis képesek vagyunk a körülöttünk lévő világot alakítani.

Azok, akik nem indultak el ezen az úton, s az igaziról beszélnek, hogy ők nem fogják beérni egy kompromisszumos megoldással, egy olyan férfival, akinek csak annyi az erénye, hogy megfelelő időben volt a megfelelő helyen, tulajdonképpen csak azért teszik, mert nem hajlandók feláldozni a szabadságukat egy párkapcsolat oltárán. Mert meg vannak győződve arról, hogy egy ilyen döntés nem lehet más, csak áldozat. Az igaziról szóló szólamokat valójában az önzés diktálja. Persze ezek a nők lesznek, akik harmincöt évesen pánikszerűen csapnak le a gyanútlan, épp a közelükbe kerülő férfira, hogy szerelem, meg veled mennyire különleges, ami köztünk van, az nem olyan, mint mások között, hogy tényleg megváltozott a világ, mióta vagy, most összeállt, ami eddig darabokban, minden tört rész a helyére került, s most biztos olyan kislányosnak gondolod, amit mondok, de

én tényleg ezt élem meg, mondják annak a korosodó, hiú férfinak, aki már nem reménykedett benne, hogy valakinek, pláne a feleségénél jelentősen fiatalabb nőnek rátéved a tekintete, pedig ezek a nők is csak gyereket akarnak, s kiöregedtek abból a korosztályból, hogy az egyedülálló férfiak közül választhassanak. Az ő korosztályuk számára ilyen férfiak nem léteznek, vagy ha mégis, azok hát olyanok is. Maradnak számukra azok, akiket már más nők megszelídítettek, a házasságba belefáradt, az öregségtől megrémült férjek. Közülük kell szemezgetni, nem törődve azzal, hogy ez mekkora pusztítást jelent egy másik nő, netán néhány gyerek életében, mert ezek a nők ekkor már rettegnek, hogy végérvényesen kicsúsznak a gyermekvállalásra biológiailag adott időből.

Akkor, amikor válogathattak, soha nem érezték ezt, mert el voltak foglalva a válogatással, meg önmagukkal. Eszük ágában sem volt bevállalni egy olyan férfit, akiről azt sem lehet tudni, nem alkoholmérgezésben hal-e meg egy kocsmában vagy a munkahelyén öltönyben idióta ügyek intézése közben. Nem, ők megvárták, míg ezek a férfiak kialakulnak, s akkor csaptak le rájuk. Nem érdekelte őket, hogy ebbe a férfiba már egy másik nő mennyi energiát fektetett, s hogy amit kapnak, az épp egy másik nő műve, s egyáltalán nem a férfié. Nekik a kész termék kell, amit a házasságába belefáradt férfi szíves örömest odadob.

Én ezt nem akartam. Olyan akartam lenni, mint a legtöbben. Megfelelni annak az elvárásnak, aminek meg szokás felelni. Ő ott volt, és nem volt rossz választás. Nem igaz, hogy megalkuvás, mert akkor ez egyáltalán nem annak látszott, hanem olyannak, ami a legmegfelelőbb, s hogy most másképp látszik, az nem lehet annak az időnek a mérlege. Ami most látszik, az a mostnak a mérlege, akkor az volt, hogy szeretlek és jó veled. Nem kellett több. Nem kellett a szó, meg a szó, meg a szó, mert ott voltunk mindketten teljes testben és lélekben a szavak helyén.

Elkezdtük, ahogy minden barátunk is elkezdte, bár mi voltunk az elsők, s a barátok döntése olyan volt, mintha a miénket modellezte volna. Ez jó érzés volt, mert ettől a miénk olyannak látszott, hogy az az igazi, a többi csak annak a másolata. Aztán nálunk is, mint a barátoknál az efféle életút ritmusának megfelelően megjöttek a gyerekek is. Éppolyan lett az életünk, mint bárki másé körülöttünk. Bár azt nem vettük észre például, hogy akinek másmilyen az élete, az már valahogy elmaradt mellőlünk. Ha barátnő volt, lassan-lassan kiközösítette a párokkal rendelkező csapat, hisz egy feleség

sem akarta, hogy benne maradjon egy időzített bomba a baráti társaságban, aki bármikor számításba jöhet a férjek számára, hogy egy-egy veszekedést követően vigaszt nyújtsanak, hogy megértően pislogjanak, amikor a férfi belefog a panaszáradatba a feleség önzéséről, arról a figyelmetlenségről, amivel hozzá viszonyul, hogy legfeljebb annyi a testi kontaktus közöttük, hogy véletlen egymásnak ütköznek reggel a fürdőszobában, s hogy persze mindent megkap, mert elvárja, hogy megkapjon, s ha az ember szóváteszi, hogy legalább annyit mondhatnál, hogy de jó, hogy ezt is meg azt is megcsináltad, akkor azt mondja, hogy nem várt el semmit, azt az elvárást a férfi fogalmazta meg magának, s nem a nőről, hanem a férfiról szól, hogy ő akar örökösen teljesíteni, mert ez egy ilyen férfitulajdonság. Pedig te tényleg mennyire jól csináltad, mondja akkor ez a barátnő a férfinak, ha véletlenül benne maradt volna a társaságban, s hogy a feleség, az ő barátnője, nem is tudja, hogy milyen szerencsés ember, hogy épp ilyet fogott ki, mint te. Ezt előre nem lehetett látni. Mert hát te nemcsak hogy mindent a családért, ráadásul még nem is olyan vagy, hogy unalmas. Az biztos, hogy ilyen különleges ember, mint te, hát százból egy fél sincs. A férfi ebben a pillanatban azt érzi, mennyire kár, hogy nem ezt a nőt vette el, pedig egy időben még kacérkodott a lehetőséggel, s hogy akkor mennyivel szerencsésebben alakult volna az élete. Ilyenkor persze a férfi abbahagyja a feleség szidását, s elkezdi a barátnőt dicsérni. Ezeknek a szavaknak a következménye természetesen a testiség, amit ebben a korban már nem védenek méteres várfalak. És ez a testi együttlét nem olyan volt, amilyeneket a férfi az utóbbi időben otthon átélt. Nem afféle biológiailag szükséges cselekedet. Ez pont olyan volt, mint az internetről titokban levadászott pornófilmekben. Minden volt benne, sikítozás, még meg is ijedt, hogy hallják mások is abban a szállodában, ahol az esemény történt, meg hát olyan intenzitás a nő részéről, amilyennel a férfi még soha nem találkozott. Ebben persze a nő részéről volt egy kis színjáték, de őszinteség is, mert nagyon hosszú ideje nem volt kapcsolata, s a férfiból kirobbanó hevesség őt is, önmaga számára is szokatlan lendületbe hozta. Amikor a férfi kérdezte, hogy jó volt-e neki, azt mondta, hogy nem vetted észre? De, de, makogott a férfi, s a nő mondta, hogy háromszor. Itt egy kicsit csúsztatott, mert valójában egyszer, s amikor a férfi bennemaradt, akkor sem volt rossz, de csak annyi. A férfi úgy csinált, mintha ez nála mindennapos lenne, aki vele együtt van, annak minimum háromszor, s ha

nem járna le a szoba bérleti ideje, lenne itt még egy negyedik, meg ötödik is.

Hát nem, ezeket a barátnőket a feleségek, akik ebben mások voltak, mint én, mert nekem hiányoztak az elűzött barátnők, szerettem hallani, hogy mi van a mi életünkön túl a világban, hamar kiebrudalták a társaságból. Igaz, a kiűzetést néhány próbatétel megelőzte, aminek során össze akarták hozni egy facér férfibarátjukkal, mert meg voltak győződve, ezek ketten pont egymáshoz valók. Az akció azonban sikertelen maradt, mert az egyedül élő barátnők akkor még ragaszkodtak hozzá, hogy maguk akarnak partnert találni, romantikus körülmények között, nem úgy, hogy ott vannak egy társaságban, és csak két magányos ember van, a barátnő és az a férfi, akit neki szántak.

Táncolnak, már ittak is, és jön akkor egy hülye lassú szám, és az az idióta férfi, valami erőltetett humorral, azt mondja, ha jól látom, mi is egy pár vagyunk, felkéri táncolni, és egész idő alatt, amíg az *I am sailing* megy, vagy más, a szokásosnál szintén jóval érzelmesebb szám, a befektetéseiről mesél. Olyanokat mond, hogy csak időben kell ébredni, s akkor még olcsón beszerezni nagy tételben abból a papírból, ami még senkinek sem kell, s hogy ő ebben jó, hogy ezt tudja. A nő meg mondja, hogy bocs, beteg a kutyám otthon, öreg már, és a cukor, szóval ennem kell adni neki, meg inzulint, ez tényleg olyan, hogy betáblázza az ember mindennapjait, de ő az, aki már tizenhárom éve velem van, nem is tudnék nem gondoskodni róla. Ja, te kutyás vagy, mondja a férfi, a dal épp oda ért, hogy to be near you, to be free, mert tudta, hogy vannak a kutyás lányok, meg a macskások. Igen, mondja erre a lány. A férfi, meg hogy mindig is jobban szerette a kutyás lányokat, mert azok másmilyenek, azért kutyások, mert olyan igazibbak, nem olyan kis nyávogósak, mint a macskás lányok. A lány egy pillanatra megállt, ránézett a férfira, mert örült, hogy ez a férfi tudja ezt, amit mindenki tud, hogy a kutyások azok mások, de a férfi belefogott egy olyanba, hogy vannak azok, akiknek mind a kettő van, akkor a lány mondta, hogy ne haragudj, sietnem kell, és kilépett az ajtón, valamint jó időre a társaságból is.

Később aztán, lezajlott jónéhány év a házasságból, az ilyen típusú barátnők gyakran visszakerültek a kalapba, de akkor már nem mint a társaság része, csak mint a feleség bizalmas barátnője, akivel meg lehet a problémákat beszélni, s ezért szükséges vele találkozni legalább hetente, de néha többször is. Persze ez csak alibi volt, mert a feleség valójában épp az

aktuális szerelmét látogatta meg ilyenkor, s erre használta a volt barátnőt, aki elfogadta a titkos paktumot, mert arra gondolt, hogy most megszerezheti a barátnője férjét, aki mindig is tetszett neki. Gondolta, egy ilyen alkalommal találkát beszél meg vele, a feleségtől nem kell tartani, mert az éppen egy bérelt lakásban él szexuális életet, már vette is elő a telefonját, amikor hirtelen rájött, hogy akkor kiderül, hogy a barátnője nem vele van. Csalódottan lapozgatta a noteszát, amiben volt egy lista a számításba jöhető férfiakról. Most egyet ugrott, a másodiknak küldött egy látszólag semmitmondó, de a férfi számára persze egyértelmű esemest, hogy ugye jól vagy. Erre a férfi, aki épp egyedül volt otthon, a felesége kóruspróbán volt, aminek hátránya, hogy időnként el kell menni a fellépésekre, s azért egy rosszul vagy közepesen előadott Monteverdi vagy netalán egy népdalokra épülő kórusmű összetöri az ember idegrendszerét, de olcsóbb, mint egy csomó más elfoglaltság, a kommunikációs tréning, a pszichodráma vagy a hastánc, nem beszélve a mániákus vásárlásról. Szóval a férfi rögtön írta, hogy most van két órám. Neked? Hát a nőnek is volt.

A magányos férfiak maguktól távolodtak el a csapattól. Látták, a nők már mind le vannak fixálva, meg nem bírták, hogy örökösen olyan dolgokról beszélgettek, hogy óvoda, kirándulás, beiskolázási lehetőségek, mennyire tehetséges a gyerek számtalan sportban, művészeti ágban, és csak úgy egyáltalán. Még ki sem látszanak ezek a kis vakarcsok a földből, de már megmutatkozik, hogy különlegesek, s ez a különlegesség a szülőkre is a különlegesség fényét veti, mert akárkinek nem születhet különleges gyereke. Ehhez a témához minden gyerekes szülőnek volt néhány szava, hogy miképpen emelte ki az edző, a zenetanár a sokaságból épp az ő gyereküket, aztán, ha ezzel végeztek, nem győzték a gyerekeikről szóló tréfás történeteket mesélni. Annyira aranyosak ezek a gyerekek, mondogatták térdüket csapkodva, meg hogy mennyire megéri szülőnek lenni…

Tényleg olyanok voltunk, mint egy szekta tagjai, akik félszavakból is megértik egymást, s aki ezt a félszónyelvet nem ismerte, annak valóban nem volt keresnivalója közöttünk. De mért találna ebben bárki is kivetnivalót. Ekörül forgott az élet, s kellett, hogy halld a másiktól, hogy az ő gyerekével is ez meg az volt, s hogy segít valami, ha hasmenés, és hogy milyen tapasztalataik vannak a kötelező orvosi ellenőrzésekkel kapcsolatban, vagy épp az óvoda- vagy iskolaválasztás terén. Nem volt

unalmas, főként, ha számításba vesszük, hogy mindezek mögött a mondatok mögött ott volt egy csomó gyerek, akikről legfeljebb csak rosszindulatból lehetett mondani, hogy olyanok, mint a szüleik, mert még nem voltak olyanok. Azok a rossz tulajdonságok, amelyekkel a szülők bőségesen rendelkeztek csak később jöttek ki rajtuk, akkor még nem. Nem mondhatta senki, hogy ez az élet nem az igazi, mert az volt. Minden olyan dolog, amiről azt gondolhatta volna az ember, hogy mekkora marhaság, akár egy vonat alakú torta vagy a fogságtól kábán dőlöngélő állatok az állatkert kifutóiban, minden ilyen dolog mellett ott állt egy nevető gyerek, aki hálás volt azért, hogy a világban ezek a dolgok benne vannak, s hogy ő ezeket a dolgokat láthatja.

A férfiak ennek ellenére egy ideig még jöttek, igaz, csak az alkohol miatt. A családosoknál felhalmozódott egy csomó ital, ajándékpálinkák egy erdélyi útról, névnapi és születésnapi borok és viszkik. A családosok ekkor még nem ittak annyit, hisz más töltötte ki az idejüket. Később aztán mégis elkerülhetetlenné vált az elszakadás. Én tudtam, hogy nem jó, ha olyanok nincsenek velünk, akik másmilyenek, ráadásul azok, akik a legmélyebben kötődtek a velem élő férfihoz, ennek a férfinak a korábbi életéhez. Neki kellett volna, hogy maradjanak, hogy olyan dolgkról is beszélhessen, amilyenekről beszélt akkor, amikor nem volt még olyan, hogy család, de nem volt képes megkötni őket. Olyanokká lettek ezek a barátságok, mint a betonjárda, mondta egyszer, amiből kilopták a munkások a cementet, lassan szétporladtak. Kellenek, mondtam neki. Ő meg, hogy a munkája mellett nem tud két baráti körrel kapcsolatot tartani. Vagy a családosok, vagy a többiek, s mivel ő családos, egyértelmű, hogy a többiek vesznek el. Mondtam neki, hogy tehetett volna értük, én akartam, hogy tegyen, de tudtam, hogy tulajdonképpen nem miatta volt, hogy ezek a férfiak elszakadtak, hanem mert a családnélküliek nem voltak képesek még alkohol mellett sem elviselni a családi életet, s az azzal járó rend- és csendrendeleteket. Nehogy már egy hülyegyerek miatt kelljen ezt vagy azt csinálni, mondogatták, mikor vendégség után beültek a kocsmába. Hogy lebasznak, mert letettem az asztalra a viszkispoharat és beleivott a gyerek. Aztán a közös témák is kikoptak, hisz a családosokkal egészen más történt, mint a család nélküliekkel. A nőpiacon portyázó férfiak el sem tudták képzelni, hogyan lehet éveken keresztül ugyanazzal a nővel lefeküdni. A családosok meg erkölcsi bástyák mögé vonultak, amikor az aktuális hódításokról hallottak, hogy mennyire gusztustalan így váltogatni a nőket, s

hogy senkiért nem vállalni felelősséget, meg hogy kicseszés is hitegetni egy nőt, összevissza hazudozni neki a szerelemről, holott csak egy cél van: a közösülés. És ebben volt némi igazság. Sokan estek áldozatául egy-egy házasságot egyáltalán nem akaró férfinak, adták oda a legszebb éveiket, mert azt hitték, nekik sikerül megtörni ezt a férfit, s mire észrevették, hogy nem, már rég késő volt.

Egy idő után csak a hasonlóak maradtak meg. Mindenki olyan volt, mint mi. Épp azt csinálták, épp azokkal a gondokkal küzdöttek. Könnyű volt velük együtt lenni, mert a közös élethelyzet képezi a megértés alapját. Mindegy, hogy ki mit dolgozott, milyen ember volt, egy hajóban eveztünk. Közös kirándulások, nyaralások, családi ünnepek. Belövell a tej, ezzel kezdtük, aztán babakocsi, papírpelenka, sárgarépapép, hasmenés, védőoltások, óvoda, mikulásnap, iskola, bábszínház, zeneiskola, síedzés, tanítónéni, úszásoktatás, húsvét, karácsony, születésnap, torta, ajándékok, logopédus, gyermekbetegségek, fogszabályzó, ki csinálja jobban, mindenki jobban csinálja, mindenki rosszabbul csinálja, nagymama, nagyapa, szavalóverseny, másik iskola, főzés, a dédi beteg, a dédi meghalt. Velem lesz az ágyam a mennyországban? Nem lesz veled.

Ahogy meglettek a gyerekek, a szülők is visszalopakodtak az életünkbe. Megjelentek a családi rendezvényeken, elengedhetetlen szereplői lettek az efféle összejöveteleknek. Az ő nevetésük is része lett a gyerekekkel való közös kacagásnak, amikor valamely ajándékot kinyitották, s épp az volt a csomagban, amire annyira vágytak. Megkérdezték, mikor mit csinálunk, és naptárt vettek elő, ahová beírták, mikor tartózkodunk otthon, mikor hová utazunk, bejelöltek időpontokat, amelyek az ő napjaik lettek a gyerekekkel. Az éves családi naptárba ők is belekerültek. Alkalmat találtak arra, hogy jelezzék, mikor értenek egyet azzal, amit teszünk, mikor gondolják, hogy másképpen kéne, hogyan kéne öltöztetnünk a gyerekeket, mennyire felelőtlenek vagyunk, ha… És akkor olyan mondatok jöttek, amelyeket én már gyerekként megismertem, s volt idő, amikor ezektől a mondatoktól szinte felrobbantam, de most nem.

Nem éreztem, hogy ezeket a mondatokat ki kéne iktatni az életünkből, olyan megszokottak voltak. Nem gondoltam, hogy ezeken a mondatokon keresztül olyan mélyre ázalognak az életünkbe, ahol a jelenlétük már károsan hat. Örültem, hogy vannak. Én akartam így. Kell, hogy egy gyereknek legyenek nagyszülei, és nekik voltak, mert megélték ezt az

életkort, sőt, jó erőben voltak. Nem is lehetett gondolni, hogy az ő erőnlétüknek, ennek a számomra még mindig félelmetesnek látszó erőnlétnek is az lesz a vége, mint minden erőnlétnek, hogy megszűnik létezni. Honnét is lehetett volna tudni? Pláne azt, hogy mikor.

Mindezen túl szükség is volt arra, hogy időnként vigyázzanak. Az ő oldaláról nagyszülőkre nem számíthattunk. Az apa már korábban ki lett iktatva a családból. Megtörtént, amit annyiszor elképzelt, de megtenni addig nem mert. Egy veszekedés során épp a kezében volt a kenyérvágókés. Nem vágott neki senki, ha éhes volt, neki kellett vágnia, és most éppen éhes volt. A kamaszok, főleg a fiúk, mindig éhesek. Az apa ütötte az anyát, ő meg hirtelen elfordult a kenyértől a dulakodó pár felé, és végbevitte azt a mozdulatot, amiről aztán a tárgyaláson azt mondta az ügyvéd, hogy hirtelen felindulás, meg tulajdonképpen nem is volt beszámítható. Holott egy évek óta tervezett cselekedet volt, bár amíg nem történt meg, ő sem gondolta, hogy meg fog történni. Felmentették. Gyerek volt. Visszakerült az iskolába, és hallgatott arról, ami történt. Úgy csinált, mintha ez nem lett volna, pedig nem hiszem, hogy ilyet egy életre ki lehet törülni az emlékezetből, hogy létezik az agyban egy ilyen önvédelmi funkció. Az apa nem halt meg, ez volt a szerencséje, de elköltözött, s most azt sem lehetett tudni, él-e még.

Az anya meg, hát nem volt olyan állapotban, hogy két gyerek. A sajátjához sem tudott viszonyulni, hiába került ki az apa a képből, elszokott a sok bántalmazás és napi szintű rettegés során attól, hogy gyereket szeressen.

Maradt az apu meg az anyu, hogy így lehetőség legyen, hogy a férjemmel együtt tölthessek egy-egy estét, hogy ezekkel a velünk történő élményekkel gazdagítsuk a kapcsolatunkat. Nem lehet mindig külön, hogy én a gyerekekkel, ő meg a munkában, s ha együtt, akkor is ott van az a gond, hogy nekünk a gyerekekkel van dolgunk, s hogy semmi más ne szűrődjön be az életünkbe, csak az, ami a gyerekek révén beszűrődik meg a tévé, amire legtöbbször oda se tudtunk figyelni. Nem eshetünk abba a hibába, amibe a szüleim, hogy a gyerek volt az összekötő anyag a házasságukban, s amikor az a gyerek kilépett onnan, maradt a nagy semmi, fogalmuk sem volt, hogy mit kezdjenek egymással, már egymás nevét sem mondták ki évtizedek óta, csak úgy beszéltek egymásról, hogy anyu, meg apu.

Annyi jövedelem nem volt, kezdő kutató és egy gyesen lévő, majd középiskolában tanító anyuka, hogy családon kívüli segítség, meg minek is,

ha ott voltak ők ingyen. Legalább elmélyül a kapcsolatuk az unokáikkal, s a gyerekek már egész kicsi korban megtanulják, hogy alkalmazkodni kell másokhoz is, nem csak a szülőkhöz. Gondoltam, ha velük vannak, akkor annak a rendnek kell megfelelniük, amit a nagyszülők szabnak. Ők azt várják el, amit el akarnak várni, s ennek fejében ők is elfogadják, hogy mi mit várunk el, s nem ütik bele az orrukat a gyereknevelésbe, hogy én ezt, amikor te kicsi voltál, másképp csináltam, mert épp annak a másképp csinálásnak lett az eredménye az a sok-sok félelem és szorongás, ami a mai napig bennem van, aminek némiképp áldozatul esett az életem.

Szükség volt rájuk, s ez a szükség már elfeledtette az emberrel, hogy a házasság elején hol jelölte ki a határokat, hogy eddig szólhattok bele az életünkbe, és a férjemről vagy jót, vagy egy szó se legyen, különben évszám nem fogunk találkozni. Mert ez a határmegvonás különben megtörtént, s a szülők el is fogadták. Innéttől diplomatikusan viselkedtek, és türelmesen várták a pillanatot, amikor végre újra helyzetbe kerülhetnek, s tevőlegesen is árthatnak. Addig legfeljebb alattomosan pusztították a köztünk lévő kapcsolatot, nyíltan tartózkodtak minden bíráló megjegyzéstől, leginkább hallgattak mindenről, gyűjtötték az erőt a visszavágásra. Mi mást tehettek volna?

Vártak, mert nem tudták elfogadni, hogy az élet nem róluk szól. A munkahelyen, ahol addig a napig nélkülözhetetlennek látszottak, megköszönték az addigi munkájukat, szerveztek egy kis összejövetelt, még ajándék is volt, egy szép váza, Herendi vagy Zsolnay, ami mindig emlékeztetni fogja őket arra, hogy mennyire fontosak voltak egykor, aztán ezzel az emlékkel együtt nyugdíjba küldték őket. Mondták persze, hogy mindig számítanak majd rájuk, azt a felgyülemlett tudást és tapasztalatot nem is tudnák nélkülözni. De hamarosan kiderült, hogy nem, inkább zavaró, amikor azon a két délelőttön bemennek, valójában mindenfajta juttatás nélkül, leszámítva a kávét meg egy-két pohár ásványvizet, ha nagyon meleg volt. A fiatal kollégák már alig várták, hogy elmenjenek, mert iszonyú lassan beszéltek, ráadásul minden megjegyzésüket egy régi történettel próbálták színezni. S hiába mondták a fiatal kollégák, hogy persze, hogy értem, Laci bácsi, ha épp lacibácsinak hívták az illetőt, a magyarázat nem maradt abba, mert a magyarázó csak akkor érezte kielégítettnek magát, ha a tervezett összes mondatot elmondja. Végül persze ők is belátták, hogy az új technikai eszközök, illetve a régin történt

fejlesztések nem teszik lehetővé a munkavégzést, és inkább nem mentek többet. Még az idegennyelv-tudásuk is elavult, mert az internetes levelezésben nevetségessé váltak az őáltaluk valaha begyakorlott formulák, s csak annyit mondtak a kollégák, hogy ne szarakodjunk ilyen tiszteletkörökkel, hogy megszólítás meg kacifántos köszönő- és zárómondatok, mert ez senkit nem érdekel, ennél gyorsabban mozog a világ. Amíg mi a best regardson vagy a best wishesen gondolkodunk, hogy ez esetben melyik a megfelelőbb, addigra a konkurencia már leközözi a céget. Elég, hogy hello, meg a végén egy thanks. Amikor ezt a felvilágosításba burkolt helyreutasítást kapták a fiatalabb kollégáktól, elhagyták örökre a valahai munkahelyet, s onnéttól minden baráti összejövetelen hosszasan meséltek arról, hogy az ő értékeik, amiket persze soha nem tudtak megfogalmazni, hogy pontosan mik, mennyire kikoptak a világból. Felépítettek egy nagy eszmerendszert, hogy mennyire megmutatkozik a különbség a mai leromlott élet és az ő valahai, az ő fiatalságukat jellemző atlantiszi életforma között. Ahogy távolodtak, s egyre kevesebbet értettek a körülöttük lévő világ működéséből, annál inkább szépült az ő világuk, s lett végérvényesen sötét az, amibe a világ mára jutott. Mint minden elöregedő korosztályban, mióta világ a világ, bennük is kialakult az a felsőbbrendűségi érzés, ami a saját életüket a most futó életek fölé emeli. S ezt az érzést nem más, mint a világból való kikopásuk generálta, s tulajdonképpen csak a halállal végződhet be, hogy átadja a helyét az újabb hasonlóan gondolkodó öregeknek, akik persze valaha megfogadták, hogy ők aztán teljesen másmilyenek lesznek, a korral és nem az életkorral fognak haladni, de a törvényszerű folyamat őket is romlásról, vészről, a világ ellehetetlenüléséről károgó prófétákká teszi.

A szülőknek nem maradt más terület a hatalmuk, az élethez való makacs ragaszkodásuk megélésére, mint a gyerekeik. És amikor megszülettek az unokák, mint valami nyirok, átjárták újra az életünket, hogy utolsó erejükkel még tönkretegyék azt, amit tönkre tudnak. Persze, egy gyerek soha nem tudna ilyen szemmel nézni a szüleire, hogy tönkretevők. Ez az egész akkor, amikor történik, egyáltalán nem szembeötlő. Olyan, mint egy alattomos betegség, ami titokban foglalja el a szervezetet, s mire egy vizsgálaton észlelik a jelenlétét… Pontosabban valami egészen mást észleltek, csak ha már emiatt, egy bélelzáródás például, készül egy ultrahangos felvétel, akkor már nem tehet úgy az orvos, hogy nem vet egy

pillantást a belső szervekre, s ott észleli az elváltozást a mellékvesén például, s hogy jó volna egy kicsit jobban megnézni. A jobban megnézés következtében kiderül, hogy bizony a daganat belenőtt a vénába, s a beteg sejtek már belekerültek a véráramba, s a betegségüket szerteszállították az egész testen, mindenütt ott vannak, tulajdonképpen kár is a műtét. Jó, felnyitják, ha annyira akarják, de csak azért, hogy a beteg azt higgye, valamit tettek a gyógyulása érdekében.

Jóval később rajzolódott ki előttem, hogy mi zajlik. Tulajdonképpen nem tettek mást, csak kerülték, hogy rólam, az életünkről bármi jót mondjanak. Nem direkt, mondták volna, ha rákérdezek, hogy miért, hanem mert ők olyanok, hogy nem dicsérgetősek, őket sem kell dicsérgetni, meg minek arról elmondani, hogy jó, ami persze, hogy jó. Az ember nem is tudja, milyen mélyen benne van a gondolkodásában, hogy várja a szülők elismerését. És a jelenlétükkel ennek az elismerésnek a várása fokozódott. Azt hinnénk, óriási összecsapások teszik tönkre az életünket, pedig nem. Elég csak az, hogy egy közös ebéd során a szülőktől egy elismerő mondat sem hangzik el az ebédet illetően, legfeljebb olyan, hogy jó ez a galuska, de én egy kicsit keményebbre szoktam keverni a tésztát, vagy hogy finom ez a csokitorta, de én szoktam belerakni kis gyümölcsdarabkákat, attól még könnyebb és üdébb lesz, ad neki egy kis savanykás ízt. S ha legközelebb belekerültek a tortába a gyümölcsdarabok, akkor vagy nem esett szó a tortáról, vagy csak annyi, hogy jól eláztatták a tésztáját a gyümölcsök.

Le kellett volna állítanom, ha észlelem, de nem észleltem, mert akkor nálam minden „a családnak így jobb” céljába volt csomagolva. Ahogyan én is egyre inkább csak azt láttam, ahogy én jobbnak láttam, hogy mi legyen a gyerekekkel. Nem gondoltam, hogy az ő akaratával és idejével is számolnom kell. Hogy ráér-e valamit megcsinálni, a gyerekeket ide-oda vinni, rendszeresen hetente többször edzésre például, s hogy van-e hozzá kedve. Én is leszámoltam a magam akaratával, egy közös akarat érdekében, s akkor ez neki ugyanígy kutyakötelessége, gondoltam. Szükségtelennek tartottam, hogy vele foglakozzak, hisz a gyerekekkel foglalkoztunk, mi más lett volna a cél.

Meg volt akkor az is, hogy gyes után vissza kellett mennem az iskolába, két gyerek mellett újra elkezdeni tanítani. Alig bírtam végigcsinálni. Biológia-kémia, hát nem az a két tantárgy, amiért a középiskolás korosztály a kezét-lábát összetöri, s persze egy csomó előkészület minden órára, nemcsak az óravázlat, de a szertárban összeszedni a sok kísérleti anyagot és

tárgyat. Tényleg hulla voltam. Ehhez jött még, hogy az igazgató nem győzött órát látogatni. Ötvenes férfi, teljesen alkalmatlan a vezetésre, nem is értettem, mért őt választották meg. Persze a munkáltató kezében van a döntés, és akkor biztosan egy olyan párt volt hatalmon, aminek ő is oszlopos tagja volt, szemben a másik jelölttel, akit a tantestület jobban akart volna, de nem lehetett, mert vagy nem is volt pártkötődése, vagy az a párt, amihez volt, épp kisebbségben volt a kerületi közgyűlésben. Akkor már elkezdődött, hogy senkit nem érdekelt a szakmai hitelesség, ha nem volt mögötte megbízható párttámogatás. Ő lett, mert mögötte volt.

Nem is szólt semmit, csak mellém csapódott a folyosón, s amikor az osztály ajtajához értem, azt mondta, hát, és itt kimondta a nevemet, persze abban a becézett formában, ahogy senki sem akarja hallani a nevét, mert senki nem akar Gabika, meg Icuka, meg Erzsike lenni, beugranék az órádra, kíváncsi vagyok, hogy megy így gyes után a mélyvízbe dobva, és beült. Én meg ott görcsöltem végig az órát, a gyes előtt alig két évet tanítottam, s az otthon töltött öt év alatt szinte mindent elfelejtettem, de legfőképp az önbizalmat veszítettem el, hogy képes vagyok lekötni harminc gyerek figyelmét. Ez az igazgatót láthatóan egyáltalán nem érdekelte, csak jött rendületlenül.

Nem értettem, mért csinálja, mért nem mondja meg, hogy nem akar engem, van erre a helyre egy kiváló ismerőse, hogy keressek más iskolát. Csak később mondták a többiek, hogy ez a módszere, hogy a fiatalabb kolléganőkhöz közel kerülhessen, s higgyem el, van, aki ezt rögtön érti, s megteszi azt, amit az igazgató igényel. Ti is, kérdeztem vissza, pár évvel voltak idősebbek nálam, de hallgattak, rakták össze a cuccot, ami az órához kellett. Senki nem beszél szívesen arról a kiszolgáltatottságról, ami a női alkalmazottak számára még ma is szinte elkerülhetetlen. Az ember legtöbbször észrevétlen csúszik bele a Mónikám, hoznál nekünk egy kávét szerepkörbe, némikor a kényszerű szexuális szolgáltatásba. Persze mindezt a férfikollégákénál alacsonyabb fizetésért, ha meg netán a fizetés azonos, mert a törvények szerint nem lehet más elbírálás, akkor a férfiak biztos kapnak felmentést valami feladat alól, órakedvezményt mondvacsinált indokokkal, hogy például ő csinálja az órarendet vagy ő szervezi a színházjegyeket.

Szerencsére egy másik tanárnő is visszajött gyesről, magyar szakos volt, túl sokat olvasott, és tényleg el tudta hinni, hogy nem egyszerűen munkához jutott a számára éveken keresztül fenntartott állás révén, hanem egyben

szerelemhez is. Hogy ez egy ilyen visszatérés, amiben a fizetés mellé, mint az étkezési utalványt, csatolják az érzelmet is. Az igazgató átpártolt hozzá, s ez a pártolás hosszú ideig fennmaradt, mert ezt követően évekig nem jelent meg pályakezdő vagy épp gyesről visszajövő kolléganő. A magyaros már azt hitte, lévén, hogy évek voltak ebben a kapcsolatban, hogy az igazgató a végső megoldás, lassan leválthatja a férjét, akihez hozzámenni, főleg az igazgató szerelméhez mérten, látványos tévedés volt, bár ezt a tévedést nyilván a kényszer szülte. Elég csak belenézni a statisztikákba, rögtön látszik, hogy a magasan képzettek körében sokkal több a nő, ezért aztán ezeknek a nőknek egyrésze rákényszerül, egy rádióműsorban mondták, hallottam, valamit épp főztem, hogy nálánál rosszabb minőségű férfit válasszon. Na, nem pont így mondták, hanem alacsonyabb képzettségű férfit. Ez a tanárnő épp így járt. Azt hitte az igazgató lesz a végső megoldás, leszámolhat az anyagmozgató férjjel, aki targoncával furikázik naphosszat egy rakodópályaudvaron szinte éhbérért. És tényleg majdnem az lett, amikor egy váratlanul megüresedett helyre érkezett egy fiatal kolléganő. Az igazgató nem sokat gondolkodott, teljesen elfelejtette, hogy hány évet ölt a magyartanárnő ebbe a kapcsolatba, s hogy megmondta a férjének is, hogy van valaki a munkahelyén. A férfi azóta el lehet gondolni, milyen állapotban van, megalázva még targoncát vezetni sem könnyű. Szóval az igazgató ehhez a fiatalabb kolléganőhöz csapódott. Számítástechnika szakos volt, nem volt benne az az érzelem, mint a magyartanárnőben, de az életkor és a testi adottságok mindenért kárpótoltak.

Teljesen kimerített a munka. S közben még növelték az óraszámokat is, és egyre több értekezlet lett, és feladatnak kaptuk, hogy plusz programokat is csináljunk a gyerekeknek, színház, kiállítás, kirándulások, csak úgy ingyen, az osztályfőnöki pótlék fejében. Ezt aztán a szülőknek is bejelentették, hogy ezt a pluszt tudja nyújtani ez az iskola, a szülők meg olyanok, hogy amit egyszer bejelentenek, az onnéttól természetes, és még többet akartak. Ha bejöttek szülőire vagy fogadóórára, nem lehetett bírni velük, örökösen követelőztek, hogy több szolgáltatást igényelnek, mert elviszik a gyereket. Szidták a matekszakos kolléganőt, mintha ő tehetne róla, hogy a gyerekek között aránytalanul sok a rossz matekos. A szülők ugye a saját gyerekeiket sokkal jobb képességűeknek látták, mint amilyenek valójában voltak, s egyre inkább úgy kezdtek működni, mint bármely más szolgáltatónál, hogy rendeltem egy ilyen és ilyen tarifacsomagot az alábbi kedvezményekkel, s

ők egy kiváló tanuló gyereket rendeltek az iskolától, s nem lehetett értésükre adni, hogy ezt a rendelést jóval korábban kellett volna benyújtani, egy az iskolánál magasabb szervnél, mondjuk a teremtésnél.

Ez volt bent, meg az örökös áskálódás, amit egyes kollégák folytattak pluszpénzek és órakedvezmények reményében, s amikor hazaértem, akkor jöttek még a gyerekek, hogy ők is végre itthon vannak az oviból, később az iskolából, és végre láthatják az anyjukat. Nem lehetett azt mondani, hogy az anyunak nincs ideje, holott még vacsora is kellett, és nem lehetett mindig hideg, meg esti mese mindenféle hülye állatokról. Nagyon rossz meséket jelentettek meg akkortájt a könyvkiadók, de mindegy, nekem mondanom kellett, s én mondtam, néha mechanikusan, oda sem figyelve a pontos szövegre. Ha elvétettem, hogy mondtam, hogy és a farkas, akkor közbeszólt valamelyik, hogy és *akkor* a farkas. Kívülről tudták az egészet, mégis újra és újra át akarták élni. Nem azt akarták, hogy egy másikat, hanem mindig ugyanazt a kettőt vagy hármat, ez volt a biztonság. Hevertek ott, egyikük egyik oldalról dőlt az ölembe, a másikuk a másikról, néztem az arcukat, ahogy az ölembe kucorodva bambultak bele a szoba levegőjébe, a kislámpa fényét körülvevő félhomályba. Az volt rájuk írva, hogy de jó, hogy élek, de jó, hogy itt van nekem az anyu, az apu meg ez az ágy, amibe majd bebújunk, ha véget ér a mese. Hová tűnik ez az öröm, gondoltam, és olvastam tovább.

Nem tudom, miért ilyen rossz meséket adtak ki akkor a könyvkiadók, s hogy hová tűntek azok a mesék és mesekönyvek, amelyek az én gyerekkoromban voltak. Csak kivételes helyen voltak bennük színes táblák, és olyan nagy öröm volt ezekre a lapokra rátalálni, amúgy meg tényleg a mese volt. Egy hosszú történet, ami soha nem fejeződött be, mintha az álmunkban valaki mondta volna tovább. Belül vetítette valami a képeket, ott voltak azok a színes ruhás emberek, akik most a könyvben vannak megfestve, és ott bolyongtunk mi is perzsa királylánynak öltözve egy keleti piac csillogó kellékei között, néztük az árusokat, ahogy alkudoztak az odavetődött vevővel, s vártuk, hogy a szűk sikátorban feltűnjön egy aranyos kaftánba öltözött lovag.

Biztos valami gazdasági érdek vezérelte a kiadókat. Nem tudom. Lehet az is, hogy ezek a mesék csak nekem voltak rosszak, mert eleve az volt bennem, hogy még utána ki kell vasalnom, beraknom egy mosást, és van még egy adag dolgozat is. S persze azt is tudtam, hogy ő arra vár, hogy

végre csak ő legyen. De hogyan is tudott volna ebbe még más is beleférni, s pláne olyan gyakran, ahogyan ő akarta? Késő volt, vagy későnek éreztem. Mostam a fogamat. Vajon elaludt-e már vagy még vár rám, s a túl hosszú várakozási idő miatt idegesen átölel, mikor a paplan alá érek. Nem is értem, miből volt neki ehhez energiája, hogy akarja, és megsértődjön, ha nemet mondok, hogy ma tényleg nem alkalmas.

Hogy hányszor mondtam nemet, amikor közeledett? Nem annyiszor, ahányszor emlékszik rá. Sokkal kevesebbszer. S nem igaz, hogy nekem nem kellett volna. Ha ő nem akart volna velem, akkor én szorgalmaztam volna. Nem bírtam volna elviselni, hogy nincs közöttünk az, aminek lennie kell, ha férfi van és nő van. De nem tudta kivárni azt a pillanatot, amikor én akarom, pedig az is jó. Jó, ha egy nő tudja jelezni, hogy most az ő akarata miatt indul el. De ilyen nem tudott lenni. Akartam volna, mondtam, de nem hitte.

Azt mondta, hogy a nemek voltak túlsúlyban. De ki tud ilyenre visszaemlékezni. Nálunk többször volt, mint másoknál, akiknél gyakorlatilag alig vagy egyáltalán nem. Neki a viszonyítás nem volt elég indoklás, mert csak arra emlékezett, hogy kevésszer, neki ez túl kevésszer volt, s hogy én nem tudom elképzelni, hogy milyen az, hogy akarja, és nem lehet, mert nem engedem. Hogy ott van minden ahhoz, amire vágyik, és tényleg ott volt, és úgy, hogy ehhez pont semmi nem kell, csak a két ember, és mégsem történik semmi. És azokat az időket, amikor ennek meg kellett volna történnie, már nem lehet visszahozni. Csak az a rossz emlék maradt benne, hogy akarta, és nem mondok igazat, ha bennem ez az emlék nincs meg.

Megvolt. Lefekszem, hozzám bújik, rám kulcsolódik a teste, megfulladok, azt éreztem, nem azt, hogy de jó lenne. Úgy éreztem, elfogy minden levegő, hogy mindenütt meg akarok felelni és sehol nem bírok, ő meg csak tapad, hozzám szorítja magát, mert ő akkor csak rajtam keresztül tudta érezni a világot, a világ szagát. De én szabadulni akartam, a súly alól, szabadulni attól, hogy valaki elfogja előlem a levegőt, szabadulni attól, hogy valaki teljesen a testembe lógjon. Minél inkább küzdöttem magam kifelé, annál inkább markolt vissza. Követelte, amit követelni nem lehet.

Nem vettem észre, hogy baj van, mert nem volt baj. Most persze könnyű azt mondani, hogy látszott rajta, de nem látszott semmi. Mondani nem merte annyira, hogy megértsem, és tenni sem mert, hogy másképp legyen, még a

tenyeret sem tudta összetörni a szemem előtt, amit az apu, mikor gyerek voltam, odatett, s nem tudom miért, de ottfelejtődött. A gátak maradtak bennem, nem engedték kiáradni azt, aminek el kellett volna öntenie a testem. Nem mert kockáztatni. Félt, hogy elveszíti azt a kicsi szeretést is, ahogyan elveszítette az anyja szeretését. Rettegett, hogy én is elveszek neki, ezért hagyta, hogy az legyen, ami volt. Én meg abban nem láttam rosszat, mert csak azt láttam, hogy mi szeretjük egymást, pont azt láttam, hogy nekünk lehet az, hogy más.

Nem mutattam, mondta, holott mutattam. Sütöttem vasárnap. Benne volt a vaníliás cukor szaga a levegőben. Ezen a jószagú levegőn keresztül néztem rá, és ő is nézett, s mondta, hogy a gyerekek nagyon fognak örülni neki. És te nem, kérdeztem. Én is, mondta. De erre nem emlékezett, azt mondta, igen, ez jó volt, de ez a jó kevés volt ahhoz a rosszhoz képest…

Már nem volt erőm hallgatni, a rossz, a rossz, meg az arányok, mármint hogy ehhez képest milyen kevés volt a jó. Nincs ilyen. Ha így lett volna, azt senki nem bírja ki. Azt mondta, végül úgy látta, hogy van egy nagy fal, egy erődítmény, bástyákkal, védelmi szerkezetekkel, amiben bent trónolnak a szüleim meg én, s végül beemeltem a gyerekeket is, és ő nem mert ennek a falnak nekimenni, mert félt, hogy széthasad a teste az éles köveken, vagy elsütik a külvilágra irányított ágyúkat, s a lövedékek széttrancsírozzák a testét vagy a lelkét. Csak toporgott ott a falakon kívül, s talán kiabált, ahogyan az a török kiabált az egri vár falai alatt, hogy hallod-e, te, magyar vitéz. Azt mondja, ő kiabált, hogy engedjem be végre, de én még a bástyafokra sem jöttem ki, mint Bornemissza Gergely és Dobó István, és nem hasadt meg a szívem, mint annak a vitéznek ott a várfokon, amikor hallotta a kiáltást, hogy nálam van egy magyar gyermek. Én oda se kukkantottam, mondta, hogy ki van a falakon túl, ki vergődik ott szerencsétlen sorsában.

Nem hallottam, mondtam, és hiába mondja, mert nem ez történt. Mindig azt mondjuk a múltról, amilyennek a jelen miatt látni akarjuk. Akkor, amikor az a múlt történt, neki nem volt baja, mert nem látszott rajta a baj. Azért nem látszott rajta, mondta, mert ő maga sem látszott, ahogyan a kutatásaiban is csak az látszik, amit megfigyelnek. Ilyen a modern fizika, amire nem figyelnek, vagy nem vesznek észre, az nincsen, az a világ nem létezik, ahogyan az az ember sem. És ő nem létezett, nem volt az, hogy ő itt egy ember, akinek ez és ez az akarata, azt az akaratot figyelembe vesszük, vagy azzal az akarattal szemben cselekszünk. Nem, az ő akaratát se nem

fogadta el senki, se nem utasította el senki, mert észre sem volt véve. Csak egy komponens volt ebben a közösségben, mondta, az európai társadalmakban oly nagyra tartott társadalmi egységben, akit a funkciója (apa) alapján határoztam meg.

Hogy lehetett ezt kibírni, kérdeztem, vitatkoztunk, talán a szobában, épp reklámszünet volt a tévében. Ott voltak azok az apró lények, mondta. Hogy lehet így beszélni, hogy lények, nem értettem. Akik, folytatta, a gyerekeink voltak. Ezek a gyerekek olyan elemi szinten tudták őt szeretni, hogy ez feledtette vele azt, ami hiányzott. Ám az idők teltek, s ez az elemi szinten működő érzelmi háló szétfoszlott. Az érzelmi erők a gyerekek felnövekedésével más irányt vettek, s akkor a hiány olyan fájdalmasan hasított belé, hogy valamit tennie kellett. De az érzelmek megmaradnak, csak átalakulnak, mondtam. Most másképp lehet őket szeretni, de lehet, sőt, kell is. Szeretem őket, mondta, csak ez az érzelem már nem tudja korrigálni, utáltam ezt a szót, a hiányokat, épp azért, mert másmilyen. Folytatódott a film.

Hogy így volt-e, ki tudja megmondani ma már. Ki mondhatja meg, hogy a férfiak, akik egyfajta biológiai adottságból, s némiképp szociológiai okokból adódóan, mert felgyülemlett egy harmincas éveiben lévő magányos nősereg, újra tudják kezdeni az életüket, akár ötven- vagy hatvanévesen is, azok nem lépnének-e ki a legszeretettelibb közegből is, hogy bebizonyítsák, rájuk még mindig szükség van. Az ő nemi erejükre épülhetnek még birodalmak, nem fogatlan oroszlánok, akik a szavanna hátsó zugában megbújva várják az ifjú hímeket, hogy valami kis koncot nekik is odavessenek. Ki tudná megmondani?

A múltat a mai állapotnak megfelelően értelmezte, csak a negatív színeit látta, persze abból az egyszerű okból, hogy ezzel indokolja egy új kapcsolat megjelenését. Hiába mondtam, hogy de emlékszel, az is volt, és milyen jó volt, bármi, egy nyaralás, egy közös utazás, hogy mennyit nevettünk, felhoztam egy tengerparti emléket, hogy fejest ugrált a gyerekekkel, ő is, akár egy gyerek. Erre mindig és újra csak az volt a válasz, hogy arányaiban mindez semmi ahhoz képest, amilyen hiányt ő elszenvedett. Hogy például este, épp azon a napon, mondta, határozottan emlékszik, amikor ez az ugrálás volt, amikor azt hitte, tényleg boldog lehetne, jött az az este, és meg kellett élnie az elutasítottságot. S hogy ez az ő alapbaja, hogy tulajdonképpen majdnem boldog tudott lenni, hogy azok az elemek, amik rajta múltak, mind megvoltak, csak az a kicsi hiányzott, amit a másiknak,

vagyis nekem, mondta, kellett volna hozzátennem. S ő nem olyan, hogy azért, mert szép a táj, vagy, mert lehet úszni akár naponta háromszor is, és hétágra süt a nap, hogy ő ettől el tudta volna felejteni, hogy valami alapvető hiányzik az életéből.

Később kiderült, de most már mindegy, hogy az, ami hiányzott, az nem én voltam, ami hiányzott, az teljesen más volt, s azt a mást rajtam számonkérni igazságtalan volt a részéről. Hogy ki kit szeretett mennyire, ezt nem lehet egyértelműen megválaszolni. Mert nem is lehet úgy szeretni, ahogy ő akarta, hogy folyton ugyanúgy folyamatosan. Nem úgy szeretni nem érdemes, mondta, mert az már semmi, pont a lényege nincs benne, aztán mondott valami példát az atomokról, hogy ha valami nincs bennük, akkor nem azonosak önmagukkal. Pedig nekem ő kellett, és ő volt, ez biztos, neki viszont valami más kellett, s én azért lettem megkínozva, mert csak olyan tudtam lenni, amilyen voltam.

Változtatok, mondtam neki, mikor számomra is egyértelmű volt, hogy nem ketten vagyunk már, és mindaz a panaszáradat, ami folyt belőle, épp ennek a külső kapcsolatnak az indoklására szolgál. De nekem fontos volt, hogy ő maradjon. Változtatok, és felsoroltam, hogy mennyi mindenben. Másképp fogok ránézni, és másképp fogok vele beszélni, és másképp fogok a testéhez bújni, és másképp fogok az ő akaratával bánni, úgy, mint egy fontos és nem megkerülhető akarattal. Ha azt mondom, menjen, talán jobb lett volna, de nem mondhattam azt, hiszen szerettem. Épp azt éreztem iránta, amit ő hiányolt, hogy nem érez belőlem. És ez az érzés folyamatosan bennem volt.

Magában persze gazdasági meg élettani okkal magyarázta a döntésemet. Hogy meg akarom tartani azt az életszínvonalat, gondolta, aztán mondta is, ami eddig is volt, és nem hiszek abban, hogy képes vagyok önellátó lenni, ezt a szót használta, vagy egy új kapcsolatot elindítani. Egyértelműen abba a korba jutottam, amikor egy nő már jól semmiképpen nem választhat. Rettenetes volt ezeket a mondatokat hallani. De ő nem vette észre, hogy egy védtelen embert rugdal össze, teljesen a maga bajába süllyedt. Két akarat között őrlődött, a családot akaró fiatal nő és a családját megtartani akaró nő akarata között. Egyik sem volt az ő akarata. De melyik volt az ő akarata? Nem tudta, s mert nem tudta, amellett az akarat mellett döntött, amelyik mellett kézenfekvő volt.

Azt gondoltam először, hogy örül annak, hogy a dolgok változtak, s végre megint olyanok lehetünk, mint akkor, amikor még gyerekek nem voltak, csak most már azok nélkül a hiányok nélkül, de őt nem érdekelte, hogy változtatok. Lehet, még haragudott is rám, hogy ezzel megingattam az erkölcsi alapot, hogy kilépjen, mert hogyan és mire hivatkozva tehette volna meg ezt a lépést, ha az indokok már okafogyottak lettek. Csak a kényelem miatt maradt, vagy mert nem érzett magában elég erőt egy új család elindításához. Csak a gyengesége tartotta otthon. Nem volt szerepem az ottmaradásban, bárki lehettem volna. A bárki mellett is ott maradt volna. Nem számított, hogy megbocsájtottam. Mi az a megbocsájtás? Van olyan? A templomban gyónáskor, akkor valaki megbocsát neked? Ha elmondod azokat a miatyánkokat és hiszekegyeket, bárki azt mondja, hogy ezek a bűnök nem történtek meg, vagy tekintsük olyannak, amiről mostantól el lehet felejtkezni? Nem, senki nem bocsát meg, csak a szükségszerűségek úgy hozzák, hogy elfogadja azt, ami van, és nem akarja a sérelmei miatt megváltoztatni gyökeresen az életét. Aztán végül az ember tényleg elfelejti, hogy mi történt, mert olyan sok minden pakolódik rá a rossz emlékre, sok-sok jó is persze, hogy már nem lehet a nagy csomag alól kikotorni. A felejtés az egyetlen gyógyszer, csak az ér valamit.

A felejtés az olyan, hogy megbocsájtottál, s ha valaki rád néz, amikor épp azzal a férfival vagy, aki gátlástalanul becsapott, azzal, akinek a becsapásait mindenki tudja, mert mi maradna titokban ebben a városban, hát semmi. Olyan, hogy titok, nincsen, csak olyan van, hogy nem beszélünk róla, de persze mindenki tud mindent. Rád néznek, és azt mondják, hogy ők nem tudnának így együtt lenni egy ilyen férfival, aki ekkora vétket követett el ellenük, s nem is értik, hogy te hogyan bírsz. Ülnek egy kiülős helyen, a város egyik központi terén, és isznak valamit, hosszú kávét általában, sok tejjel, épp a korszerű kávégépekről beszélnek, amelyekkel otthon is elérhető a legjobb kávézókra jellemző minőség, amikor látják, ahogyan megy az a nő, akiről az előbb beszéltem, és nem tudják elképzelni, mi okozza a felhőtlen együttlétet a férfival, holott csak egy dolog okozza, hogy elfelejtette már, ami történt.

A férfiak nem olyanok, mint a nők. Nem bírnak felejteni. Hiába történt változás, a sérelmek olyan elevenek maradtak benne, mint korábban voltak. Olyan sebnek írta le azt a sebet, amit a házasság során az évek vájtak benne, amit összefércelni már nem lehet, legalábbis nekem nem lehet, mert tőlem nem akarta a gyógyulást. Ettől az időtől, amikor hátat fordított a másik

nőnek, mert hátat fordított, s eldöntötte, hogy ezután ezért a nőért nem fogja a könnyeit hullatni, úgy kezdett el működni, akár egy gépezet, aki minden kötelezőségnek eleget tesz, s ha valaminek mégsem, mert nem tudta, hogy kell, azt hamarosan felvette a kötelezőségek listájára.

Régen más voltál, mondtam, mire ő, hogy nem, régen is éppilyen volt, pont ugyanezeket a dolgokat csinálta, épp azokkal az emberekkel találkozott, holott nem volt ilyen. Én tudom, mert én emlékszem arra is, ami jó volt, amikor a dolgokat nem azért csinálta, mert meg kell csinálnia, hanem mert kedve volt azokat csinálni. Azt mondta, azért láttam másnak, mert én csak azt láttam a világból, amit látni akartam, nem láttam azt, ami neki rossz volt. Néztem az arcát, ahogyan mondja, oda volt írva, minden arcvonásra, hogy nem tudom elfogadni, hogy ez volt az életem. Hogy volt-e e mögött a mondat mögött valami halványan még írva, valami olyasmi, hogy de én tudok még korrigálni, gyakran használta ezt a szót, csak annyi kell, hogy megváltoztassak mindent, vagy csak ez a nem elfogadás volt, és tényleg semmi más? Nem tudom. A napi kötelező kolonc látszott rajta, s a kötelezőségek mögött meg csak üres tér, mint egy fertőzött terület, ahonnét az emberek elmenekültek, s a növényeket pedig kipusztította az a vegyi anyag, amit egy véletlen robbanás permetezett be a földbe. A mindennapi feladatok volt a zóna határa, és ő ott mozgott, ezen a határon, védte a kihalt tájat, s nem mozdult onnan el, hogy teszek pár métert, és belelépek a fertőzött téren túli életbe, csak annyit tudott tenni, hogy gátat von, hogy az üresség ne ömöljön rajta keresztül a világra, a vele élő emberekre. Láttam, hogy nap mint nap megküzd ezzel a feladattal, hogy megóvja a körülötte lévőket, főként a gyerekeket, attól a kilátástalanságtól, ami a feladatok határa mögött bújik meg.

De annyi jó van most is, mondtam. Mi volna jó, kérdezett vissza. Mondtam, hogy a fizikai kutató, ahol annyi eredményes kutatásnak lehetett a részese, s hogy eleve annyira szerette, hogy bejöttek ezek a különleges fizikai felfedezések, s hogy régen mennyire sokat tudott azokról a részecskékről beszélni, amelyeknek a természetét vizsgálják, s hogy miképpen változott meg az időszemlélet egy ilyen kutatás révén. Hogy az anyagok legmélyén nincs az az egymásutániság, amit mi átélünk, s hogy valószínűleg az ok-okozatra épülő gondolkodásnak, ami az emberiség eddigi gondolkodástörténetét uralta, vége van, mert a világ valami felé tartása csak illúzió. A világ soha nem tartott semmilyen irányban, sem jó,

sem rossz irányban, mert a világ se nem jó, se nem rossz, a világ valójában semmilyen. Az, hogy jót és rosszat megkülönböztetünk, ez is mind emberi találmány, nem a világ természete, csak egy koordinátarendszer, ami segít abban, hogy eligazodjunk. Egy fikció, mert magában a világban nincs olyan rendszer, amit mi kigondoltunk. Egyetlen általunk kidolgozott rendszernek sincs köze a tényleges világhoz, amiben semmiféle rendszer nincs. Nem oka és következménye egyik dolog a másikának, csak véletlenszerűen egymásra hulló dolgok és események vannak, s mi magunk is a véletlenszerűségek közé tartozunk. Épp ezért lehetetlen, hogy a világot átfogó rendszert megleljük, s hogy erre épp ők, mármint a fizikusok mutattak rá az anyag belsejének kutatása során és nem a filozófusok. A filozófia még a probléma közelébe sem jutott, amikor az atomok belső működése feketén-fehéren mutatta a gondolkodás radikális megváltozását. Már a Heisenberg-féle bizonytalansági reláció eldöntött mindent, mondta, és még mondott neveket, s hogy mennyire eltévedt Einstein, amikor azt gondolta, a véletlenszerűségek mögött létezik valamilyen törvény, csak épp képtelenek vagyunk rálátni. És hogy milyen furcsa, hogy a részecskék szintjén a világ tele van esetlegességgel, s hogy a nagyobb egységekben mégis olyan, mintha eleve elrendelés volna, ahogyan az embereknél, hogy minden sors egyedi és esetleges, de statisztikailag az emberi sorsok tulajdonképpen teljesen egyformák. A gyerekek is figyeltek, látszott, meg vannak ijedve, főként attól, ahogyan ezeket mondta, a szeme belemeredt a levegőbe, mintha oda volnának felírva ezek a mondatok, s ő csak felolvassa nekünk, mert mi nem tudunk levegőből olvasni. És akkor azt mondta, hogy ez tényleg ijesztő, s ha valaki ettől nem rendül meg, az biztosan nem érti, hogy mi ez az egész. Akkor azt mondta az egyik gyerek, hogy de azért biztos nem mindenhol van így, mert ha leejt egy követ például, az tényleg leesik, és vissza nem tud. Ami megtörténik, az nem tud nem megtörténni, mondtam a gyereknek. Kaphatok még sütit, mondta a másik gyerek, kihasználva a szünetet, aztán ettek, ahogyan mindig is, és még véletlenül sem gondoltak arra, milyen zűrzavaros folyamatok zajlanak a süteményatomok belsejében.

Régen örültél annak, hogy ezt csinálhatod, mondtam, hogy olyan helyre jársz dolgozni, ami mégiscsak a legszebb helyen van ebben a városban, zöldövezet. Hogy tényleg nem olyan, hogy minden reggel meg este végiggázolni a belváros szennyezett levegőjén. Hogy elutazhatsz más

egyetemekre előadást tartani a kozmosz keletkezéséről, az ősrobbanásról és az anyag természetéről. Örültél, hogy eljutsz olyan városokba, ahol korábban még nem voltál, hogy a kvantumfizika nemcsak a legapróbb részecskék mozgását tudja vizsgálni egy méregdrága kísérleti eszközzel, de téged is elröpített a világ négy sarkába. Olyan emberekkel ismerkedtél meg, akikről régen, így mondtad, mikor hazaérkeztél, a gyerekeknek, csak a mesékben hallottál, indiai hercegekkel, indiánokkal, a vakmerő vikingek leszármazottaival. A gyerekek csak ámultak minden megérkezésed után, a világ csodák tárházává vált számukra, amit majd egyszer ők is megtapasztalhatnak. Mesélj még, apu, mondták, te meg, hogy csukjátok be a szemeteket, és látni fogjátok, hogy folytatódik a mese ott bent, és megsimogattad őket, ahogy ott feküdtek és várták, hogy elindulhassanak végre az apu útján a csodák birodalmába.

Ha az az egy csoda nem történik meg, hogy szeretnek, akkor minden csoda hasztalan, szakított félbe, s hogy azért mesélt, hogy végre elaludjanak a gyerekek, és velem lehessen. Ez nem igaz, mondtam. De, mondta, s hogy nem arra a mondatra várt, hogy biztos te is fáradt vagy, ez az utazás, az a rengeteg ember, biztos kimerített. Aztán hallgatott, várta, mit tudok még mondani, amivel rehabilitálhatom az elvesztegetett időt. Mert idővesztesnek érezte magát. Olyannak, aki rossz irányba szállt fel egy járműre, s nem maradt ideje a visszaútra és pláne nem a másik irányra.

Amikor kezdődött, mondtam erre a várakozásra, nem gondoltad volna. Amikor kezdő kutatóként, a központi fizikai kutató ócska buszával, alig tudott felkapaszkodni az emelkedőn, mondtad akkor, hogy köpködte az olajat, s majdnem lerobbant az Istenhegyi út közepén, amikor azzal a busszal feljutottál a Kutatóintézetbe, nem gondoltad volna, hogy ez lesz. Idegen volt minden, alig ismertél valakit, talán egy embert, aki fölötted végzett az egyetemen. Mindenki azt mondta, hogy neked van olyan tudásod, amit a szabad piacon is érvényesíthetnél. Hülyeség egy éppen éledő gazdaságban egy költségvetési pénzből működő akadémiai intézethez elszegődni. Éhhalál. Korgó gyomorral részecskéken gondolkodni, nevetséges. De én azt mondtam, hogy csináld, ne hallgass másra, csak a szívedre, a *Listen to your heart* szólt a rádióból, nevettünk, és boldogok voltunk abban a magunk által vállalt kockázatban.

Nem lehetett tudni, hogy ez lesz. Rajtad és rajtam kívül ki gondolta volna, hogy eszedbe jut olyan gondolat azok után a különleges emberek után, akik már szinte minden elképzelhetetlen dolgot kitaláltak, mondjuk, a

szénatomokról, amit még nem állított senki. S lám, most a gazdaságban vergődők, a tőzsdén vagyonokat bukott barátok mennyire irigykedve néznek rád, azokra az évekre is, amikor ők évente váltották az autójukat, te meg maradtál a kutatóintézet buszánál. Te kitartottál, és én akartam, hogy kitarts, és jó volt, hogy kevesebb pénz, mert a kevés pénz azt hozta, hogy gondolkodjunk, mi jót tudunk abból a kevésből tenni, hogy a gyerekek boldogok legyenek, hogy olyan gyerekkoruk legyen, amilyet mi is szerettünk volna magunknak. Ha nincs ez a kevés pénz, akkor nem a sátor lesz a megoldás, akkor csak apartman, mint a gazdaságban elhelyezkedett barátoknál. Akkor nincs az, hogy Tisza-tó és Velemi-tó, akkor nincs az, hogy mi csinálunk mindent a két kezünkkel és a szívünkkel. Akkor mindenért bementünk volna a boltba, és megvásároltuk volna. Nem a mi életünk lett volna akkor az, hanem az az élet, amit árusítanak. De mi nem akartunk életet venni.

Unom már, mondta. Nem érdekli az a sok minden, ami érdekelte korábban, mert az a sok minden is csak akkor lehetne érdekes, ha volna valami egy, ami, úgymond, ezt a szót használta, kohéziója lenne az életének, egy erő, ami összetartja, ahogyan az atommagot az erős kölcsönhatás, amiről persze senki nem tudja, hogy mi az, de van. Akkor ahhoz viszonyítva mindennek lenne helye, de az az egy nincs meg. Elkezdett közeledni az idő fedeléhez, mert az idő, ami korábban úgy látszott, kitárja a karjait, most összekulcsolta őket a feje fölött. Érzi, ahogyan az évek nyomják hozzá ehhez a plafonhoz. Nem érdekli, hogy miképpen működik a világ, s hogy az atomok belsejében milyen óra ketyeg, mert ő éppen a saját idejének nyomása alatt görnyed. S itt van még ki tudja, hány év, amíg ennek az időnek a súlyát tartania kell, holott tudja, a vége az lesz, hogy összecsuklik, s az idő ráomlik. S persze teljesen mindegy, hogy előre vagy hátra forognak a mutatók, hogy mennyiben illúzió a világról alkotott képünk, mert innéttől neki már nincs semmi, többek között az a világ se. Saját létünk összeomlása vagy annak a lehetősége minden egyéb dolgot beárnyékol. Ettől fogva, mondta, nem tudja elhitetni magával, hogy bárminek is értelme lenne. Hogy értelme lenne annak, amit csinál, hogy értelme lenne akár a munkaidejét, akár a szabadidőt eltölteni, hisz mindig felötlene benne, hogy az a tevékenység, amit végez, csak arról szól, hogy elteljen az idő, és hogy elterelje a figyelmét erről az időmúlásról. Semmi efeletti értelme, netán jelentése nincs. Hiába minden egyediség a legkisebb részecskék szintjén, ha kilépünk onnét, a nagy egész sodródik az

elrendeltetés logikus irányába. Nem lehet azt elviselni, hogy a kicsiny részecskék is több titokzatossággal vannak megtöltve, mint az ő, s persze bárkinek az élete.

Talán, kicsit belenézett a konyha levegőjébe, a székek fölött, ahol korábban nem lehetett volna átlátni, mert ott ültek a gyerekek, de most legtöbbször már nem voltak otthon. Talán, ha még mindig lennének igazi hősei a tudománynak, amilyen Tesla volt, Faraday vagy Newton, de ma már ezek a legendás alakok feloldódtak a csoportmunkában, ahogyan ő is. A kutatások oly mértékben elszakadtak a tapasztalati valóságtól, hogy semmilyen módon nem lehet látni a tényleges hasznosságukat, a részkutatások meg, amelyeket az egyes kutatók végeznek, a nagy kutatási céloktól szakadtak el teljesen, szóval nemhogy a valóságra nem lehet rácsatlakozni, de még a kutatási program teljességére sem. Rettenetes azzal szembesülni, mondta, hogy a tudományban való hitet olyan hosszú évekig fenn tudta tartani magában. Most úgy néz vissza arra a huszonöt évre, mint teljesen értelmetlenül leélt évekre. Csak addig érdemes élni, mondta egy kis idő múlva, amíg az ember képes a dolgokhoz érzelmileg viszonyulni, amíg szeretni tud, ha már nem, kár tovább pörgetni az időt. S te tudsz, kérdeztem. Rám fordította a tekintetét. Hallgatott. Nem akarta azt mondani, hogy téged nem. Holott nem, láttam rajta, ahogyan mást sem, talán azt az emléket, ami az a másik nő volt, vagy azt sem, mert kitörölte a fejéből, s ezzel a törléssel eltűnt onnét a többi érzelem is. S te tudsz, kérdeztem újra.

Rám fordította a tekintetét, szomorúan nézett. Aztán keményen megfeszültek az arcizmai, ahogyan a kötelek, amikor bútorokat erősítenek a tetőcsomagtartóra. Féltem attól a keménységtől. Mi fog engem összetartani, kérdezte. Hogy vannak körülöttünk mások, a többi ember, például a barátok, mondtam. Erre ő, hogy már mindegyiket megunta, s hogy a velük való együttlétben nincs semmi olyan, amitől jobb kedvre kerekedne vagy netán belül változna benne valami. Emberek, akiket becsül, de nem tudnak mást tenni, mint a leélt életüket irányító elveket sorolni szüntelen, levegővétel nélkül. Mindegyik tudja, hogy mért pont úgy érdemes élni, ahogyan ő él, de valójában már régen beleuntak az életükbe, csak nincs kedvük bevallani, mert nincs bennük erő bármin is változtatni. A feleségükkel már megállapodtak, hogy nem baszogatják, ezt a szót használta, egymást, elélnek szépen egymás mellett, s ha praktikusan szükség van egymásra, akkor ennek a szükségnek eleget tesznek. Egy

darabig még az ágyban is, később azonban csak a konyhában vagy épp a családi összejövetelekkor, még később meg a betegségekben, közösen végigélik, hogy az érzelmeik után a testük is szétesik. Szabadidőprogramokat szerveznek, próbálják csapatostul járni az erdőt, minden lépésüket egy ócska digitális géppel dokumentálva, ők a kulturális események leghűségesebb látogatói, közülük verbuválódik a színházak és koncertek nézőközönségének nagy része. Néha épp azért fájdalom ilyen helyre elmenni, mondta, mert nem a művészet erejét, hanem a pusztulás szelét érzi meg az ember. De ez a korosztály tagjait nem riasztja el, rendületlenül vásárolják a jegyeket, és gyűjtik a programpontokat. Abban bíznak, hogy így felszámolódik az a kibírhatatlan unalom, amit nap mint nap megélnek.

Az unalom, ami abból adódik, hogy rengeteg idő van még hátra, de értelmes cselekedetre már régen kevés, vagy ők lettek kevesek. Testileg, mert tele vannak betegségekkel, front- és pollenérzékenységgel, egy nem otthon töltött éjszaka után úgy beáll a hátuk, hogy hetekig kell rossz szagú krémekkel kenegetni, s valójában gyógyszertári segédeszközök nélkül ki sem tudnának a lakásból lépni, vagy lelkileg, mert már nincs bennük kedv, ami őszinte kíváncsiságot keltene a világ iránt. Szakadatlan sorolják, mi mindennel kényeztette el őket a sorsuk, minden hétvégén látnak egy különleges építményt, természeti képződményt, holott ha tényleg elérne bármi is a szívükhöz, csöndben örülnének, hogy élnek, nem kepesztenének körömszakadtukig a visszaigazolásért.

Szórakozással és a testük ápolásával fogják átvészelni a maradék időt. Vetélkednek, melyik kortársuknál néznek ki különbül, sajnálkoznak, ha valakit széttrancsírozott az élet, és örülnek, hogy őket nem, hogy ők nem annyinak néznek ki, amennyinek ki kéne az életkoruk alapján, holott dehogynem. Ha szerencséjük van, megcsodálhatják a gyerekeik eleven életakaratát, s azon keresztül még megélhetik, hogy mi az, hogy élet, s persze kicsit azt is, az unokáktól való időleges elragadtatás után, hogy az övéké már nem az. Nem, a vetélkedésnek ebbe az utolsó körébe én már nem akarok beszállni.

Hallgatott.

A barátokkal való találkozó üres egykedvűséggel zajlik, mondta tovább, és szomorúan nézett maga elé, hogy ő is egy ezek közül, bármit is tesz, ha egy másik barát beszél ezekről az összejövetelekről, az egykedvű csapat egyik tagjaként őt is megemlíti. Mindenkinek megvan a sok éve kidolgozott

szerepe, a vicces, a nagyotmondó, a dicsekvő, a flekkensütő, a bográcsozó, a jól értesült és sorolhatnám, mint egy végtelenített színdarab, amire ingyenjegy van, és tényleg nem akar végetérni, húzódik bele az estébe s aztán az éjszakába. A nők elveszítették fényüket, ha rájuk nézel, nem érzed úgy, hogy bármelyikért is kardot kéne rántani, hogy megbirkóznál bármilyen próbatétellel, csak a tiéd legyen, s egyik férfi sem érzi úgy, ezért aztán az elemi ösztönök sem tesznek bele energiát az együttlétbe. Az elhajigált kardok fölött ülnek fegyvertelen, vágyak és érzelmek nélkül, célok és akaratok nélkül, üresen, akár egy keleti vallás megszállottja, csak annyiban különböznek, hogy az eredendő akaratot bennük felváltotta az akarnokság, s ezzel az akarnoksággal telepszenek rá a világnak arra a részére, amelyikre rá tudnak telepedni, gyerekekre, munkatársakra, vagyontárgyakra.

Nem igaz, hogy egy nő mindent megérez. Hányan vannak, akik állnak a konyhában, vasárnap van, feltehetőleg hónap eleje, mert hónap elejére vannak időzítve az ilyen lépések (bár néha van olyan is, hogy tizedike, hogy azt mondja az a külső kapcsolat, hogy legkésőbb tizedikéig, vagy elveszítesz), és főznek. Már kész az ebéd, borsóleves, jó, hogy vannak mélyhűtött áruk, így bármely évszakban lehet borsólevest főzni, és krumplipüré, valamilyen hús, talán pulyka. A pulyka divatos húsáru volt abban az időben, amikor ez az esemény történt. Épp szólni akarnak, hogy gyertek, amikor a férfi kimegy a konyhába, és azt mondja, hogy akkor én a fontosabb dolgokat összepakoltam ebbe a táskába. Felmutatja a táskát (a nő oda se néz, valamit csinálni kell a gáznál), amivel korábban a gyerekek jártak osztálykirándulni. A férfi folytatja: szóval, elköltözöm. Akkor a nő a gáznál hátranéz, és nem szörnyű sikoltásban vagy zokogásban tör ki, csak azt mondja, nem ebédelsz meg előtte. A férfi, meg néz rá, azt hitte, nagyjelenet lesz, és nem érti, mi van ezzel a nővel, ennyire érzéketlen, ennyire nem jelentett semmit a házasságuk? Na hát, még jó, hogy elköltözik oda, ahol szeretik. Ezt gondolja, holott a nő csak annyira nem tudta megérteni, mi történik, hogy azt a mondatot mondta, amit amúgy is mondott volna, ha a férfi elmegy délután egy órára valamit csinálni.

Nem igaz, hogy meg lehet érezni. Sokszor az ember szemét kiszúrja, körülötte már mindenki tudja és páran utalnak is rá, de mégsem gyanakszik. Csak akkor, amikor valahol feketén-fehéren leírva vagy kimondva van. Egy levél, egy esemes, egy véletlen elcsípett telefonbeszélgetés. Minden olyan

jelentéktelenné vált, ami ezen kívül történt, minek beszélni bármiről, mondjuk, arról, hogy milyen országban élek, holott olyan országban éltem, hogy reggeltől estig sorolni lehetne ennek az országnak a bűnlajstromát. Nem akartam azokról az emberekről beszélni, akik hivatali hatalmukkal visszaélve a közösség vagyonát ellopták, és olyan törvényeket hoztak, amelyek csak nekik vagy a hozzájuk hasonlóknak voltak hasznosak. Nem érdekelt, hogy annak a közösségnek, amihez születésem okán tartoztam, hány százaléka él mélyszegénységben, hányan veszítik el manapság a munkahelyüket, hogy végleg kikerüljenek a munkaerőpiacról, s munkátlan sínylődjenek, míg végül, az egészségtelen életmód eredményeként megszerzett súlyos betegség végezzen velük. Nevetségesnek tartottam a munkahelyemen fel-feltüzesedő személyi csatározásokat. Kit érdekel, én is elvesztettem azt az origót, amihez képest eddig voltak a dolgok, s ahogyan a pörgő ringlispílről leszakadó székek, úgy indultak el belőlem a dolgok szerteszéjjel. Én így voltam, s nem látszott más megoldás, mint visszaállítani az eredendő rendet, mert ami addig volt, azt annak tekintettem. Egyfajta rend, amin a mindenség nyugszik. Mert a mindenség korántsem általános természettudományi törvényeken nyugszik, a mindenség rendje egyéni életérzésekre épül. S bennem ez az életérzés roppant meg, s a gravitáció, ami a lélekben megtartotta a dolgokat, elengedett, hogy minden ott lévő érzés, emlék, érzelem szabad pályára kerüljön s szálldosson az idő logikáját semmibe véve egymásnak ütközve a belső világom tereiben.

Annyira akarná ilyenkor az ember, hogy még egyszer az előtt a pillanat előtt legyen, amely pillanat végérvényesen megbontotta a rendet. De soha többet nem lehet visszakerülni az elé a pillanat elé. Hiába mutatja ki a kvantumfizika, hogy nincs linearitás az időben, ez elé a pillanat elé nem lehet kerülni. És olyan érzés lett, hogy az az élet, ami a pillanat előtt volt, az meg sem történt, nem emlékeztem már arra, hogy az milyen jó volt. Azzal, hogy elromlott, úgy tekintettem vissza a korábbi évekre, mint egy elbukás történetére, mintha egy elromlott háztartási gépnél soha nem emlékeznénk arra, hogy sok éven át jól szolgált, s mennyi hasznot hajtott, hányszor vertem fel vele a tejszínt például. Megirigyeltem azokat a barátokat, akiknél ilyen nem volt. Az ő, korábban üresnek és tartalmatlannak látszó házasságukat, amit sok éven át csak a gyerekek és a gazdasági érdek tartott össze, igazi értéknek láttam, pusztán csak azért, mert nem hagyták el egymást és az elhagyás nem is fenyegeti az életüket. Az aktuális történés

árnyékába került minden, azok az évek, amiket soha nem cseréltem volna el a barátnők éveivel, most megkérdőjeleződtek.

Közben, a rend megbomlásának pillanatától, attól a hülye telefonhívástól kezdődően, amikor feketén-fehéren kiderült minden, bár alig figyeltem rá, de évek teltek el. Meghaltak azok, akik még vállukkal tartották fölöttem az időt, s ez az idő kellett volna, hogy rámzúduljon, de nem zúdult, mert nem volt kire, nem volt olyan egészember, akire zúdulhatott volna. Persze mielőtt meghaltak, azért esetlenekké váltak, az öregeknek szánt intézmények és az egészségügy kiszolgáltatottjaivá. Megtettem, amit meg kell tenni, hisz arra neveltek, hogy meg kell felelnem mindig az elvárásnak, s most ez lett az elvárás, hogy gondoskodni. Ez az utolsó menet volt, amikor a szülői akarat végső lehetőségként az együttérzésre épít, s arra a kötelességre, hogy nekünk törődni kell velük, különben, ha nem, majd meglátjuk, mekkora lelkiismeretfurdalásunk lesz a halálukat követően. Ezt még éreztették utoljára, s bár megtettem, amit tenni lehetett, de nem tud úgy egy gyerek szülőt temetni, hogy ne azt érezze, valamit még tehetett volna. Valamit, amit ezért vagy azért, mert azt gondolta, ez még máskor is megtehető, hisz nem most fog bekövetkezni a végérvényes esemény, amikor végül bekövetkezett, de nem tette meg, s ez a nemmegtevés ettől fogva végérvényesen nemmegtevés marad. A szülők még utószor az elesettség révén fájdalmat okoznak. De nem haragudhattam már rájuk. Amikor meghaltak, másmilyennek láttam őket, halottaknak, akiket már nem lehet vád alá helyezni, legfeljebb azért, hogy mért pont ekkor történt, miért ennyire korán. Másoknak még mindkettő él, elöntött az irigység, nekem egyik sem.

Furcsa volt belegondolni, hogy a világ bárkivel és bárki nélkül is tovább működik, semmi nem áll le, semmi nem lesz se jobb, se rosszabb, hisz minden halált éppannyi jó vagy rossz születés követ. Semmi nem változik, nem maradt egy rés a mindenségen ott, ahol az a korábban még élő ember volt. A felhalmozott személyes értékek elértéktelenednek. Mennek a kukába a féltve őrzött emléktárgyak. Pár dolog megmarad, amiről az örökösök azt hiszik, hogy meg kell őrizni, hisz benne lakozik a saját múltjuknak egy darabja is. Ezektől majd a következő generáció válik meg. Mennyire hamis azt gondolni, hogy ezzel a sok-sok rögzített életeseménnyel, az életút során felhalmozott emléktárgyakkal megtöbbszörözhető az élet. Hát nem. Csak épp annyi marad, amennyi akkor

is volt, amikor még írni meg olvasni sem tudtak. Micsoda naivitás azt hinni, hogy a jelentőségünk túlterjed a saját életünk határain. Fotók egy valahai utazásról, ahol annyira jól érezték magukat azok, akik már nem éreznek, hisz nincsenek, megy be a szemeteszsákba a többi mellé, egy-egy levél, amiben fontos, az életüket meghatározó mondatok szerepeltek, ma már nem értelmezhető, hisz kéne hozzá az a tudás, ami már pont nincs meg.

A valahonnan jövés és a valahová tartás káprázata lengi be egy pillanatra a hátrahagyott holmik szelektálóit, amikor előkerül néhány déd- és ükapa képe, százéves születési anyakönyvi kivonat. Egy pillanatra látszik az a folyam, amibe majd az ő portréjuk is beilleszkedik, de végül meg kellett tapasztalniuk, a legtöbb, ami a múlt életekhez kötődött, a kukába kerül, hiszen azok a múlt életek megszűntek életek maradni, s mindig csak az számít, ami él, s hogy az ő életük is az életben maradásuk ideje alatt lesz érvényes, utána érvénytelen, mint minden, amit kivonnak a forgalomból.

Nem tudta elfogadni, hogy nincs számára az a másik élet, amit mint lehetséges életet el tudott képzelni, s hogy erről az életről neki le kellett mondania, s rá-adásul nem másvalaki miatt, csupán a saját gyengesége okán, hogy nem hitt egy újabb futamidőben. Nem tudta elképzelni tíz év múlva magát két gyerekkel és azzal a másik nővel, de ugyanazokkal a gondokkal, amiket egyszer már átélt. Hogy újra az lesz a kérdés, hogy van-e pénz nyári táborra és nyaralásra, fogszabályzóra, szemüvegre, s természetesen a napi működésre. Hogy azzal a nővel, akivel felülírhatta volna a korábbi életét, a kapcsolata megtelik feszültséggel, ráadásul idősödő, önbizalmában megrendült férfiként a féltékenység egyre mélyebben fertőzi a szívét. Örökösen a nő után nyomoz, mert meg van róla győződve, hogy van miért, minden gyanússá válik, egy új ruha, egy új munkatárs, egy épp most beköltöző szomszéd. Nem mert ebbe az újba belevágni, elmenekült előle. De nem tudta elfelejteni ennek az életnek a lehetőségét. Más lett.

Más lettél, mondtam, de hiába mondtam neki, hisz mindig ugyanazt válaszolta, hogy bár vettem volna ezt akkor észre, amikor tényleg más lett. Amikor észre kellett volna vennem, mert öles betűkkel volt az arcára írva, hogy baj van, de akkor nem, s most már hiába veszem észre, késő.

Nem tudta elfogadni, hogy az az élet nem történik meg vele, s hogy egy másik viszont igen. Én el tudtam fogadni, hogy ez van, ez az, amit él az ember. Nem gondoltam semmi olyanra, ami ennél különösebb, mert nincs is

olyan. Hiába hiszi bárki, hogy kiléphet abból, hogy olyan, mint a többiek, mert nem tud kilépni, legfeljebb olyan lesz, mint azok a többiek, akik azt hiszik, ki tudnak lépni. Volt pár év, amikor az az indokoltság, hogy van két ember, a gyerekek, akiknek elemi szinten fontos vagyok, hogy bármennyi vesződség is, de az, hogy voltak, mindeneken túl igazolták, hogy mért vagyok, és hogy hol vagyok a világban. Minden percnek megvolt a feladata, és azt a feladatot öröm volt csinálni. Talán csak akkor bizonytalanodtam el, amikor ez az egyértelműség múlni kezdett, hisz lassan meg kellett élnem, először, hogy a szerepemet bárki átvállalhatja, s aztán azt, hogy abban a formában, mint korábban, nincs rám szükség. Az az elemi visszaigazolás eltűnt, de nem gondoltam, hogy ettől feleslegessé váltam, sőt, szinte jó volt átélni, hogy íme: szabad vagyok. Nem kell hazarohanni, nem kell örökösen készenléti állapotban lenni. Mentünk haza a munkahelyről, és valaki mondta, hogy nem ülünk be valahová egy fél órára, én azt mondtam, hogy mért ne, mert mondhattam, és jó volt megélni azt, hogy mondhattam, hisz sok évig az volt, hogy bocs nem, mert tudod, a gyerekek.

Nekem jó volt arra gondolni, hogy ezek a gyerekek felnőttek, hogy másképp lehet velük lenni, s hogy amennyiben az életük a szokásos rendben halad, akkor majd az ő gyerekeik ismét hoznak valami örömet. Van ez a tíz év gyerek nélküli idő, de aztán majd jönnek azok a gyerekek, akikkel már csak az öröm lesz, hisz a felelősség a saját szüleiken nyugszik majd. De ő ezt az életet már nem akarta magának. Azt mondta, hogy éveken át elviselte, hogy a konvenciók, már az, hogy ezt a szót használja, amit az ember a saját élete kapcsán soha nem mondana ki, mutatja, hogy mennyire elveszítette azt az életet, amit élt. Éveken át elviselte, mondta, hogy a konvenciók fogságában él. Mért nem csináltad másképp, kérdeztem, ha neked úgy nem volt jó, veszekedtünk. Nem lehetett másképp, te voltál az, aki másképp semmiképpen sem akartad volna. De én, mondtam, nem mondtam, hogy ezt vagy azt akarom. Persze, nem mondtad, hogy mit vársz tőlem, nem mondtad, hogy mennyi az, amit akarsz, de tudtam, hogy akarsz, s mert nem mondtad, mindig azt éltem meg, hogy minden kevés, ez is kevés, hogy az a rengeteg munka és az abból származó bevétel kevés. De nekem pont úgy volt jó, ahogy volt, mondtam, ő meg, hogy persze, de ezt akkor soha nem mondtad, s hogy ő semmiben nem merte azt mondani, hogy ez már sok, ezt a nyaralást már nem bírja megfinanszírozni, s ha akarunk, akkor én keressek még olyan munkát, amiből származhat a nyaralásra

költhető jövedelem. Én ezt nem vettem észre. Nem is vehettem, mert végülis mindig volt az a pénz, ami kellett. Mert én, mondta, megfeleltem a konvencióknak, s eleget tettem annak, amit elvártak tőlem, amiről persze senki nem mondta, hogy elvárás, s persze ebből következően senki nem mondta, hogy de jó, hogy megtetted, hogy a tudományos kutatásból olyan jövedelemhez tudtam jutni, amiből egy kétgyerekes család meg tud élni. Hogy ezeknek a gyerekeknek semmiben nem volt hiányuk. Senki nem mondta, hogy de jó, csak azt, hogy ez így van rendjén, nekem ez a dolgom. Később már a gyerekek is, hogy egy apának ez a dolga, s ha nekem ez sok, nem kellett volna ezt a sokat vállalni, s ez alatt a sokat alatt nem mást értettek, mint az ő létüket.

Mért nem csináltad másképp, kérdeztem megint, lehetett volna, csak mondani kellett volna, mi az a másképp! Olyan nincs, mondta, hogy egy család másképp működjön. A család az egy konzervatív struktúra, ha ezt vállalod, akkor vállalnod kell az ezzel járó kötelezettségeket is, és én vállaltam, mondta. Másképp nem lehet gyerekeket nevelni. Modern az csak a művészetben van. Nincs olyan, hogy formabontó család, hogy a gyerekeket szétszerelem, átértelmezem a részeket, és új struktúrában rakom össze őket, mint egy kubista festő a virágvázát, hogy nem lehet ráismerni, de épp ettől szép, hogy másmilyen. A család az attól szép, hogy ugyanolyan, mint más család. Nem lehetett volna másképpen, s akkor az adott konvenciók elfogadása nem jelentett nehézséget, hisz a konvenciók az életből lettek leképezve, nem üres formaságok voltak. A születésnapban vagy a közös programokban benne volt a gyerekek mindenekfeletti öröme, de mára az az öröm már elvándorolt ebből az érzelmi hálóból, amiben korábban volt, s megmaradtak a konvenciók, teljesen kiürülve, s az a jövőkép, amit a konvenciók fenntartása előrevetít, számomra nem elfogadható, mondta. Nem állok olyan közel e tekintetben a biológiai léthez, hogy mint megöregedő hím, a nőstényhez bújva várakozzak, a kölkeim mikor teremtik meg az utódaikat, s amikor ez készen lesz, akkor ennek a szerepkörnek, amit nagyszülői szerepkörnek neveznek, eleget téve, végülis szép emlékeket hagyva magam után, meghaljak.

Nem vette észre, hogy épp azzal, hogy utolsó erejét összeszedve ki akar menni arra a harctérre, ahol a hímek küzdelme zajlik, bizonyítja leginkább, mennyire fogságban tartják az életkori adottságai. Meg akart birkózni az újabb korosztályokkal, s hiába is mondta volna neki valaki, hogy nevetségessé teszed magad, összesúgnak a hátad mögött, hogy festett haj,

műfogsor, lemagáznak a fiatal nőstények. Nem, ő csak menni akart. És persze így lett az a nő, mert nő az mindenütt és mindig akad, aki végülis megbontotta azt a rendet, amiben addig élt. Az a nő, aki azokban a bizonytalan években, amikor az öregedő hím oroszlán még nem húzza meg magát egy árnyékos szikla tövében, hogy ne keltsen feltűnést koszladozó sörényével és nedvedző szemeivel, hanem pöffeszkedve jár-kel és nevetséges tanácsokat osztogat a fiatal hímeknek. Az a nő, aki azokban a bizonytalan években, végülis a hiúság és a mindenre, fizikai erőlétre, küllemre és szellemi energiákra kiterjedő öncsalás állapotában lévő férfit kimozgatta onnét, ahol volt, ahová való volt. Azt mondta neki, hogy ő Afrika királya, s mégis ürességben él, hatalmas birodalma van, rengeteg alattvalója, palotái és hadserege, azt mondta, csak szét kéne néznie, csak ki kéne nyitnia a szemét, hogy feltáruljon a mesebeli birodalom. És ő hallgatott erre a nőre, ezekre a nevetséges állításokra. Azt mondta, hogy az ürességből, a mindenről való lemondásból emelte ki őt ez a szerelem, s hogy létszükséglet volt rátalálnia arra, akiért képes változtatni az életén, akinek a révén újra otthonossá lett a világ, amiben addig úgy kóborolt, mint egy eltévedt utazó, akinek a lététől minden újra megtelt érzelemmel, például az ő szíve is…

Nem érdemes folytatni, hisz nincs olyan nő, aki ne ismerné azokat a szokványmondatokat, amiket ilyenkor a férfiak mondanak, holott tényleg csak arról volt szó, hogy épp volt egy érzelmi akarat, s ebbe az érzelmi akaratba sétált bele egy másik kielégítetlen érzelmi akarat. Egy olyan nő, aki harmincöt éves koráig nem volt képes magának egy normális kapcsolatot összeszedni, amiben kiteljesedhet. Nem talált ilyet, mert örökösen válogatott, meg sajnálta az időt és a figyelmet, amit egy ilyen kapcsolat igényel, s nem utolsósorban a szabadságát, amit fel kellett volna adnia. De most persze, a vérzési zavaraitól megrettenve, hogy ez talán afféle utolsó figyelmeztetés, most vagy soha, azonnal le akart csapni valakire, akivel a gyerekprogram, amit szintén az élete szükségszerű velejárójának tekintett, most az utolsó pillanatokban véghezvihető lehet. S persze kit tudott volna választani?

Mindenütt ott vannak ezek a nők, nem lehet őket elkerülni, s hiába gondolni arra, hogy ha akkor nem megy el arra a vidéki előadásra, ugyan, akkor ott egy másik egy másik helyen. Elkerülhetetlen, hogy megtörténjen ez a találkozás, ha a férfiban megvan erre a nyitottság, s a legtöbb ilyen korú

férfiban megvan. Az azonban idővel mégis kiderült, hogy a két akaratnak csak a kiindulása volt azonos, a vágyott végkifejlet egyáltalán nem. A nő a magány felől jött, a férfi pedig a szoros együttlétből. A nő a magányt akarta felszámolni, a férfi a szoros együttlétet. A nő a kötött, s persze darwini szempontból is indokolt életet akarta, a férfi a kötöttségektől mentes, szabad mozgást, amit a család mellett fel kellett számolnia, a feleségével meg már nem akart újraindítani.

Szégyellt velem mutatkozni, mintha valami pecsét volnék a sorsán. Mondta is egyszer, a leélt élet pecsétje, ahogyan a pulóveren, ha másnap is felveszi, rajta marad az előző nap véletlen lecsöppent ebéd, úgy érzi, amikor velem van, hogy mutogatnak rá, meg összesúgnak. Nem vette észre, hogy fájdalmat okoz. Akkor sem. Nem figyelt rám, vagy nem érdekelte. Pedig a gyermeknevelés kötöttségéből kiszabaduló házaspárok, akik nem értelmezik félre az életkorukat, mint ő, mind kitalálnak valamit, hogy ne haszontalanul töltsék az időt. Megtehetik, most nem állnak annyira rosszul, a gyerekek már önálló keresők lettek, napi szinten nem kell rájuk költeni. És annyi mindent lehet csinálni, jobbnál jobb dolgokat. Ha egymásnak már annyira nem tudnak örülni, örülnek annak, amit csinálnak, vagy annak, ahol vannak, egy szép tájnak, egy különleges városnak. Ő ezt az életformát nem akarta élni. A szabadidő hasznos és tartalmas eltöltését, a programgyűjtést, az aktív pihenést mélységesen megvetette, hamis útnak tartotta, ami csak arról szól, hogy soha ne maradjunk kettesben a letelőfélben lévő idővel. Öncsalás és pótcselekvés, mondta egyszer. És mi nem az, kérdeztem. Hallgatott.

Nem tudom, mért van az élet közepén ez a vergődés. Talán csak arról van szó, hogy van az a néhány évnyi rés a családi feladatok kötöttsége és a betegségekkel és legyengültségekkel való foglalatosság között, amikor szabadon és felhőtlenül lehetne élni, de épp ezzel a néhány évvel nem tud az ember megküzdeni. Olyan, hogy ott vagyunk életerősen, de mégsincs semmi érdemleges feladat. Mert mi volna? Az élet most könnyű, s pont ezt a könnyűséget nem lehet elviselni. Talán az a baj, hogy túléljük a feladatainkat. Kapunk egy évtizedet vagy kettőt, amikor csak azt tudjuk kérdezni magunktól, hogy minek is vagyunk. Tényleg, minek? A korszerű orvoslás, a viszonylag egészséges életmód lehetővé tette a fizikai túlélést, de a lélek persze lemaradt ott, ahol volt mindig is. Nem tud mit kezdeni a megajánlott szabadsággal. A lélek a feladatai burkába menekül, s ott vészeli át azt az időt, amit követően elhalálozik. Ha felpattan ez a burok, nem képes

megbirkózni az indokolt és szükségszerű cselekvések híján teremtődött űrrel. Ilyenkor jönnek a tényleges életfeladatok pótlékai, hisz igazi életfeladatot már égensföldön nem találni. Azt hiszi, ő nem, nem ebben van, holott a második házasság, a másodszor indított család is épp az, nem pusztán az ital, a munkamánia, a különböző hóbortok, a maratoni futás, a horgászat vagy gyufaszálból kirakni az Eiffel-tornyot. Az új család sem más, mint hamisjáték, ami nem a lélek belső ritmusából ered, hanem a lélek önmaga elől való meneküléséből. Bebújni újra abba a lekötöttségbe, ahonnét nem látszik mindaz a pusztítás, amit az idő végzett rajtunk. Elhinni, hogy újra azon a startkövön vagyunk, amin valaha voltunk, holott arra a startkőre már soha többé nem léphetünk fel, bármit csinálunk, ott kapálózunk a medence végén, küzdünk az utolsó méterekkel.

Azt mondta, nem tud róla lemondani. Hallom, mondtam, mikor nézett rám, hogy mondjak valamit. De vele menni sem képes, mondta. Nem mondtam semmit. Nem mondtam, hogy de menjen, mert valamerre el kell indulnia, és kétfelé nem lehet. Így éltünk. Hárman voltunk. Bár nem ismertük egymást, mégis egy közösséget alkottunk. Mindenkinek rossz volt. Neki is. Nem dupla öröm, hogy itt is meg ott is kell, hanem dupla feladat. Alig bírt megfelelni az egyre növekvő elvárásoknak. Amíg titok volt, addig én sem akartam tőle semmi különöset, elunatkoztam mellette, s a másik sem kérdőjelezte meg a kereteket, üresen hagyta a hétvégéket és az ünnepeket, hétköznap este átengedte nekem. A titkosság meghatározza a szerepeket, mindenki ismeri a játékszabályokat, nincs más feszültség, csak hogy le ne bukjunk, meg mért nem vagyunk többet együtt. Az egymás iránti vágyakozás pedig még elevenebbé teszi a szerelmet, még mesésebbé az együtt töltött, amúgy is felemelő perceket. Otthon meg nem változik semmi, mert a feleség nem gondolja, hogy változtatnia kellene, nem érzi veszélyben a helyzetét. Ám amikor kiderül, mindenki többet akar.

Amikor kiderült, mindenki többet akart, többet és tiszta vizet a pohárba. Kizárólagosságot és egyértelmű viszonyokat. Amíg nem volt tudott, a titkosság ideje zajlott, azt hitte, az a másik valóban más is lesz, nem csak másik. De végül kiderült, ő is ugyanazt akarja, mint minden nő, az egyedüli akar lenni, s amikor ezt nem kapta meg, már ő sem tudta mutatni, hogy annyira szeret, hogy annyira örül mindennek, amit vele együtt lát és átél. Hiába tett meg, legalábbis azt gondolta, megtett, mindent, azt mondta neki,

ha nem egészen van vele, ha ez az alapvető probléma nem oldódik meg, akkor nem tudja őt egészen szeretni. Ez logikus, mondta, félidő félszeretés.

Ilyen nincsen, mondtam neki, amikor elmondta, mit akar a nő, ilyen nincs, hogy a szeretés ettől függene. Ez jár azzal, ha valaki szeretőnek csap fel, mondtam, ez egy ilyen szerep. Pedig pontosan tudtam, épp az mutatja a szeretés erejét, hogy nem képes korlátozást elviselni, hogy minden korlátozás szenvedést és fájdalmat hoz. Nincs olyan, hogy ettől eddig szeretünk, s ha eljön, mondjuk, az egy óra vagy a hat óra, akkor onnéttól le tudunk mondani erről a szeretésről. Láttam rajta, belefáradt, hogy szeretetet csikarjon ki belőle. Rosszkedvűen jött haza és rosszkedvűen ment oda is. A szeretés utáni sóvárgás miatt olyan lett, mint egy mutatványos: utazzunk, mondta neki, ússzunk, játsszunk, táncoljunk, sétáljunk, menjünk le a Balatonra. Újabb és újabb kínálatot fogalmazott meg, de örömöt nem, vagy csak alig-alig tudott kiváltani. Mért nem örülsz ennek vagy annak, kérdezte tőle, de mindig azt a választ kapta, hogy amíg a lényeg nem változik, addig ez az öröm már soha nem lesz teljes. Azt mondta egyszer, hogy ő akkor magára kezdett gyanakodni, hogy ő olyan, aki ezt a szeretetlenséget váltja ki a másikból, hogy mindenkivel úgy van, hogy majdnem boldog. Erőltette egyre inkább a szeretést, és egyre inkább nem kapta meg. Ahogyan velem is csinálta éveken keresztül. Hogy már teljesen kimerültem az örökös követelőzésétől, s csak azt akartam, legyen egy kicsi szabadság, hogy levegőt vegyek, hogy az ágyon meg tudjak fordulni úgy, hogy ne kelljen arrébb lökdösni a rám nehezedő testét. Egy nap, egy délután, egy óra, valamennyi… Csak akkor értettem meg, hogy mit érzett, amikor én is elkezdtem kapaszkodni. Mert az nem tud ereszteni, akinek még számít a másik. Ha nem érezne semmit, akkor hagyná, hogy menjen inkább. Hiába tudja, hogy jobb lenne most visszavonulót fújni, az érzelmi erő ott tartja, és csügg a másikon, mint egy gyomnövény, akit csak lerepegetni lehet onnan. Egy ragacsos inda, amitől mindenki szabadulni akar, amikor kijut a nyakig érő fűből.

A másik kizárólagosságot akart, egyértelmű viszonyokat, én meg csak azt, hogy maradjon, mert szeretem. Neki meg fogalma sem volt, hogy mit csináljon. Veszít, ha így dönt, veszít, ha úgy. Ezt mondogatta mindenkinek, a dönteni nemtudásról való örökös tépelődésével unalomba kergetve a legközelebbi barátait is. Mindannyian veszítünk, mondtam, amikor nekem is mondta, ha sehogy. Egyszer aztán, nem tudom, mért épp azon a napon, én

már nem mondtam neki, hogy lépjen végre, és amerre lép, arra menjen, azt a szekeret tolja, ne ugráljon hol ide, hol oda. Nem mondtam, mert belefáradtam mondani. Majd lesz valami. Nem tudom mért épp azon a napon, de megszületett a döntés. Nemet tudott mondani ott annál a másiknál, mert nem tudott nekem nemet mondani arra, hogy velem. Nem volt ez igen, hisz nem tudta, mi az igen. Ez két nem volt valójában. Egy, amit kimondott, és egy, amit elhallgatott. De ahogy telt az idő, egyre inkább látszani kezdett az elhallgatott nem. Az elhallgatott nem szörnyűbb lett, mint a kimondott, mert az elhallgatott nemben benne volt az a gyűlölet, amit a kimondott nem miatt érzett maga iránt és irántam.

Azt hittem, egyszer még hálás lesz azért, hogy megtartottam abban, ami elemi szinten hozzátartozik, hogy megóvtam attól, hogy tönkretegye az életét. Vártam, hogy megváltozik, ahogy mondják, az idő majd begyógyítja, s látni fogja, mennyi jó van abban, amiben bennemaradt. De nem változott. Mint egy robot, tette a dolgát, mindegy, mi történt, mindig épp ugyanúgy. Néha kihasadt belőle valami méreg, nem lehetett tudni, mi váltotta ki, és mért pont akkor, mondjuk egy szokványos délutánon, mikor hazajött a kutatóból. Felsorolta a sérelmeit, egyet sem hagyott ki, szó szerint mondta a listát, ahogyan a gyerekek a mesét, mintha túlhevült volna a gépezet, aztán visszaállt a szokott működésbe. Mindketten beletörődtünk, hogy ez így megy, s hogy semmi és senki nem tudja megváltoztatni. Se jobbá, se rosszabbá nem válik, legfeljebb mi használódunk közben el. Dehát mindenki elhasználódik egyszer.

Az idő ebben a beletörődésben haladt tovább, tördelte szét rajtunk és bennünk, amit még szét lehetett. Akkor azt hiszem, mondta egyszer. Meglepett, hogy elkezd beszélni, s ráadásul, nem úgy, mint addig, hogy szinte gyilkolt a szavakkal, nyugodt hangon. Akkor azt hiszem, mondta, nem gondoltam, hogy bármi is történni fog, már belefásultam a nemtörténésbe. Akkor azt hiszem, mondta, és megállt. Mit, kérdeztem. Hogy én inkább egyedül. Hogyhogy egyedül? Ahogy mondom. Mért? Valamit kell tennem, mert ez így nekem nem jó, mondta, és úgy látom, neked sem. Azt majd én eldöntöm, hogy nekem mi a jó. Majd én eldöntöm, azt nem neked kell, mondtam, de valójában tudtam, hogy igaza van, mert ez így tényleg nem volt jó. Minden nap átélni, hogy én vagyok az, akit kényszerűségből választottak, én vagyok az, aki bármit csinál, soha nem kerülhet ki a másodlagosság szerepköréből. Hogy olyan vagyok, akit csak

nemszeretni lehet. Tényleg egy elhasznált, divatjamúlt terméknek láttam magam, mert ezt tükrözte minden nap az az üveges szem, ami már nem nézett, csak tükrözött. A tükörben egy szánalomból megtartott nő nézett vissza.

Ez mit jelent pontosan, kérdeztem. Mondta, hogy elmegy, egyedül akar lenni. Új préda, valaki a munkahelyről, kérdeztem, mert végig az volt bennem, hogy csak az hozhat megoldást, ha valaki új belép a képbe, s tulajdonképpen már vártam, hogy mikor következik be. Nem, mondta. Ugyan, mi volna más, mondtam. Pedig nem, mondta, meg hogy ez praktikusan sem történhetne meg, mert otthagyta a munkahelyét. Otthagytad, fakadt ki belőlem. Ott, mondta. Miért? Untam. Felmondtál, kérdeztem. Fel, mondta. Nem akartam elhinni. Miből fogsz élni, kérdeztem. Elfelezzük a megtakarításokat, mondta. Látszott, az egészet már előre kigondolta. A feléből elleszek egy darabig, aztán majd csinálok valamit. Hol fogsz lakni? Nem tudom, mondta, majd megoldom. Mit mondunk a gyerekeknek? Meglepődtem, nemcsak azon, amit mond, hanem hogy én is mennyire szenvtelenül, tulajdonképpen csak néhány praktikus kérdést tettem fel. Túl voltunk már azon, hogy bármit is várjunk egymástól. Ő sem érzett semmit, és tulajdonképpen már én sem.

A gyerekeknek azt mondta, hogy ösztöndíjat kapott, Svájcban van az a különleges részecskegyorsító, egyedülálló Európában, a gyerekek tudták, hisz annyiszor beszélt már róla, de azért részletezte, hogy milyen, s hogy miképpen viszonyul más hasonló méretű részecskegyorsítókhoz. Nem merte előttük felvállalni, hogy kilép ebből a rendszerből, ami az eddigi élete volt. A gyerekeknek azt sugallta, hogy ő benne van, mint eddig, csak ideiglenesen házon kívül tartózkodik. El lehetett hinni. Valójában éveken át csak olyat mondott, ami részben vagy egészben, de nem volt igaz. Mondhatta volna az Atomenergia Ügynökséget Bécsben, ahová egyszer pályázott. De nem akart egy túl közeli várost mondani, nehogy a gyerekek azt mondják, hogy akkor, apu, hétvégén majd kiugrunk, amikor te épp itthon vagy, a haverokkal, ingyenszállás Bécsben, az azért nagy szám. Egy távolabbi, de nem a világ túloldalán lévő helyet nevezett meg. A gyerekek helyes döntésnek gondolták, vagy épp semmi véleményük nem volt róla. Más érzelmi kötelékekben gondolkodtak, a szüleikben már csak érintőlegesen. Az apa nem volt már az az apa, akiért annyira rajongtak valaha. Megkopott a fénye, ahogyan megkopik a parketta, a konyhabútor, a

fürdőkád, minden, ami egyszer, épp az odaköltözés idején még annyira új volt.

Valamit nem tudtam, mondta egyszer, megvalósítani a gyerekekkel, hogy milyen jónak számított, mint apa, akkor, amikor kicsik voltak, s aztán egyszer nem sikerült. Valamit elrontott, s nem tudja, őbenne volt-e a hiba, vagy a gyerekek mindenképpen legyártják azt a szülőképet, amivel szemben meghatározhatják magukat, s hogy ő ennek az egyszerű fejlődéslélektani törvényszerűségnek lett az áldozata. Nem tudta, de azt mondta, hogy folyamatosan megéli, ahogy rossz apává válik, hogy pár év, és a léte még az emlékét is elmossa annak a valahai jó apának, akikért a gyerekek annyira lelkesedtek, nem győztek nevetni rajta, s ha kirándultak, örökösen összevesztek, hogy melyikük mehet közvetlenül utána, mert csak közvetlen a nyomában érezték biztonságban magukat.

Nagyon rossz volt szembesülni azzal, mondta, hogy mindaz a szeretet és gondoskodás, amit az ember érzett irántuk és tett értük, az mind szétforgácsolódik, szétmorzsolódik az ő felnőtté válásuk folyamatában. S nincs rá biztosíték, hogy létrejön egy olyan kapcsolat, amiben már nem pusztán egy szülő és egy gyerek kapcsolata van, hanem két ember kapcsolata, aminek során, a szülő sem utasításokra és szabályozásokra várakozó gyerekként tekint a gyerekére, s a gyereke is látja benne mindazt, ami benne emberi. Az esendőségét, a mindenhatóság hiányát, ami mégiscsak a legmélyebb meghatározottsága a sorsunknak. Azért az rajtad is múlik, mondtam, milyen lesz ez a kapcsolat, hiszen azt a teret, amiben élsz, csak te tudod jobbá alakítani, ha te nem akarod, akkor persze elromlik, mint minden, amivel nem törődik az ember. Nem lehet, erről le kell mondanom, mondta, és látszott, hogy mennyire fáj neki, s amikor mondta, hogy elmegy, és a gyerekek mondták, hogy milyen jó lesz neki, s persze még azt is, hogy az apjuknak azért mindig is jó volt, hisz olyan volt a munkája, meg a családjával is jól járt, beleértve engem is, aki minden nehézséget kibírt, és elfogadott még egy olyan embert is, amilyen az apjuk, akivel azért sokszor nem olyan egyszerű, mert hiányzik belőle az a felszabadultság, ami máskülönben a legtöbb emberben megvan még a szülők barátai között is. Valószínű, hogy nem sok ilyen feleség van. Igen, mondta, és hogy mindig mennyire jó anya is voltam, s hogy nem könnyű jó anyát találni. S hogy ezt a jót mennyire szereti bennem. Nedvesség futott egy pillanatra a szemembe, nyeltem egyet, megnyomódott a torkom.

Másnap elment. A gyerekek táskáját viszed, kérdeztem, mikor lépett ki az ajtón. Nem nézett rám. Igen, az is elég, és becsukta az ajtót. Mintha meg akarna menekülni attól a csalódástól, hogy végül még a gyerekei is nemet mondanak neki, ahogyan ő nemet mondott annak a nőnek, hogy végleg megvonják tőle az érzelmeket. Mert ha ez megtörténik, a múltja tényleg rázuhan azzal az elviselhetetlen hiábavalósággal, amivel a múltra való visszagondolás során meg lett töltve. Hogy úgy kell majd az életére gondolni, mint elpazarolt időre, amely pazarlásnak nem lehet korrekciója, magyarázta egyszer, mert a korrekciót csak egy újabb idővel lehetne megtenni, újabb idő meg nincsen, s ha volna is, valószínűleg már nem volna ereje véghezvinni.

Nem tudtam, mit csinál, hogyan él, mert nem mondta. Néha felhívott, hogy hogy vannak a gyerekek, s hogy majd mondjam nekik, hogy beszéltünk. Azt nem kérdezte, hogy én hogy vagyok. Nem érdekelte. Ahogyan arról sem beszélt, hogy ő hogy van. Nem akarta, hogy tudjak róla. Néha eszembe jutott, hogy vajon hasonlóvá lett-e más magányos férfiakhoz, hogy például megvan-e az a jellegzetes magányosférfi-szaga, ami miatt az ilyen férfitól idegenkednek a nők. Nem is tudom, mitől van az a szag, talán spórolnak a mosóporral, vagy ritkán nyitják ki a szekrényt, s nem járja át levegő a bepakolt ruhákat. A gyerekek közben elköltöztek, mert a nagyszülőktől örökölt lakásból tudtak indulólakást vásárolni, elkezdődött az életük. Attól féltem, hogy egyszer majd hazajönnek, és azt mondják, látták az aput itt vagy ott, de nem látták. Kérdezték, hogy mi van vele. Elmeséltem, hogy kikkel dolgozik abban a svájci kutatóintézetben. Furcsa volt nekik, hogy soha nem telefonál, hogy csak engem hív, s hogy nem jön haza. Persze tudták, ez is valami hazugság, egy olyan, mint az apa külső kapcsolata, amit szintén nem árultunk el, holott pontosan emlékeztek arra a napra, amikor minden megváltozott otthon, amikor egy véletlen telefon folytán minden kiderült. Pontosan tudták, miről van szó, de mi mégsem beszéltünk róla. Nem akartam, hogy úgy nézzenek rám, mint egy megcsalt feleségre, aki ezt az állapotot elviseli, s rá se úgy, mint egy árulóra, az ő sorsuk, a gyerekkoruk árulójára. Hozzászoktak, hogy mi ezt az utat választottuk, hogy nem mondjuk el azt, ami a legfontosabb, hogy nem adjuk meg nekik a lehetőséget, hogy megértsék, mi történt. Ők sem mondták el, hogy ez nekik mennyire fáj, mit gondolnak róla, mit éreznek, ahogyan semmi mást sem. Egy idő után elfelejtették megkérdezni, mi van az apával. Nem tudtam

újdonságot mondani, ők meg nem akarták feszegetni a hazugságot. Lehet, többet tudtak, mint én, mert valamelyik barátjuk látta az apjukat, és elmesélte, hogy mit dolgozik, s hogy lehetséges-e. Ők nem mondtak semmit, mert tudták, hogy ez az igazság, az apjuk már régen nem a képesítésének megfelelően dolgozik, s persze még véletlenül sem a svájci kutatóintézetben. De nekem nem mesélték el, s nem kérdezték meg, hogy az apjukkal valójában mi lett.

Mitől változik meg valaki ennyire, egyáltalán, hogy tudott ennyire más lenni, lemondani minden olyanról, ami korábban elemi szükségszerűség volt az életében, s hogy elképzelhető-e, hogy megint olyan lesz egyszer, mint régen. Beállít, s azt mondja, akarja érezni azt a süteményszagot, amit olyan sokszor érzett vasárnap délután, amiben olyan jó volt belevackolódni velem meg a gyerekekkel. De az idő csak telt, s ez a megjelenés nem következett be.

Elkopott a fejünkben, ahogyan megkopik a nyelvtudás, ha soha nem használják. Hiába a valahai nyelvvizsga, tőmondatok jelentésén is gondolkodnunk kell. Volt olyan, hogy egész vasárnap együtt voltunk a gyerekekkel, és még véletlenül sem került szóba, éppúgy, mintha nem is lett volna, mintha évekkel azelőtt meghalt volna. Ahogyan az ő apja sem létezett az után az esemény után.

Nem is tudom, mennyi idő telt el. Nagyon más volt minden. Átállni arra, hogy egyedül vagyok, felkutatni azokat a barátnőket, akik hasonlóan, s megszervezni az időnként elviselhetetlenül üres időt. Éveknek tűnt, bár biztos kevesebb volt, mint amennyinek tűnt, mindenesetre még nem tudtam visszanézni, hogy na, ez az esemény ebben az évben történt, rá három évvel, eggyel vagy öttel ez a másik esemény, és ahhoz képest, mondjuk, eltelt másfél év. Van ilyen, hogy az ember annyira kiesik az időből, hogy fogalma sincs, hogy mi mikor és ténylegesen mennyi ideje történt, hogy nem tudja az eseményeket az idő logikus sorrendjébe beilleszteni, hiába tudja az évszámot, s hogy közben hány éves lett.

Nem látta a híradóban? Nem láttam a híradóban, mert nem néztem. Nem szerettem a hírműsorokat, mert jószerével csak bűnügyi hírek voltak. Ez is az volt, ezért lehetett benne. Nem láttam, nem tudtam róla, amikor felhívtak, hogy ő volt.

Álltam, a fülemhez szorítottam a telefont. Az utóbbi években romlott a hallásom. A tévét is elviselhetetlenül hangosra állítom, mondták a gyerekek mindig, ha épp be volt kapcsolva, amikor jöttek.

Kicsoda, kérdeztem, s aki telefonált, részletesen elmondta az egészet, hogy már mekkora feszültség volt, mert az volt a negyedik mélygarázs, amit ellenőriztek, és alig maradt idő, mert a bejelentő megmondta, mikor lesz a robbanás, de a pontos helyszínt nem adta meg, csak hogy mélygarázs és Budapest. Abba a feszültségbe, elkeseredett kutatásba rohant bele a férfi. Nem tudták értelmezni a cselekedetét. Felszólították, de nem reagált. Persze hogy vannak a szigorú rendszabályok a fegyverhasználatról, és ezeket a rendszabályokat be is kell tartani, és be is tartotta az a kolléga, aki végül többszöri felszólításra lőtt.

Nem éreztem semmit.

Tudom, asszonyom, folytatta a rendőr, hogy ezt rettenetes hallani, de mégis szerencse, hogy csak két áldozata lett ennek az eseménynek. Ha végül nem sikerül a robbanószerkezetet hatástalanítani, a levegőbe repül a mélygarázs azzal a sok mindennel, ami fölé volt építve, üzletek, irodák, az ott dolgozó vagy éppen vásárló emberek sokaságával együtt, hogy gondoljam el, azzal szembesülni az áldozat rokonainak mennyire nehéz lenne, mondta, s hogy a másik egy nő. Negyvenegy éves?, kérdeztem. Honnét tudja? Nem tudom, tippeltem, mondtam zavartan, mert nem lehet ezt senkivel megértetni, hogy az ember megjegyez ezer apróságot arról az emberről, aki miatt tulajdonképpen tönkrement az élete, s erről a nőről is tudtam mindent, nem is tudom honnan. A korát is számoltam, a tudatom mélyén, s ahogyan a saját születésnapomat, úgy az övét is számon tartottam. Igen, mondta a rendőr, egy negyvenegy éves nő, és elmondta, amit megtudtak róla. Váratlanul előlépett az autója mögül, addig észre se vették, hogy ott van. Részletezte a jelenetet. Aztán újra megkérdezte, hogy esetleg ismertem-e. Mondtam, nem, s hogy a férjem mit csinált ott. A rendőr visszakérdezett, maga nem tudja. Egy ideje nincs közöttünk kapcsolat, mondtam. Ja, akkor értem, és mondta, hogy a mélygarázsban volt biztonsági őr, s hogy egyelőre csak gyanú, de persze ez csak a kötelező papírforma miatt, míg a vizsgálat le nem zárul, mert valójában egyértelmű, hogy ő készítette a robbanótöltetet, megtalálták rajta az ujjlenyomatát, s hogy nem tudom-e, mi lehetett az indíték. Mondtam, hogy sejtelmem sincs, holott tudtam. Nem bírta ki az életünket tönkretevő nő nélkül. A fájdalom akkor vált kibírhatatlanná, gondoltam, amikor a fülébe jutott, hogy annak a nőnek már közben lett egy más élete. Nekem is elmondták, akik ismerték azt a nőt. Végre talált egy férfit, vele nem volt kérdés, hogy félig vagy egészen akarja, mert csak őt akarta. Ez volt az ok, gondoltam, mert hogyan

is tudta volna elfogadni azt a más, az ő létét és szerelmét kiiktató életet, amikor ő meg nem tudta az általa választott, anélkül a nő nélkül lévő más életet működtetni. Azt gondolta, véget vet annak a másik életnek is, amit az a nő létre tudott hozni a vele való szakítás után. Hogy ilyen módon az ő sorsuk mégis egy közös sors legyen.

Nem azt éreztem, amit éreznem kellett volna. Olyan volt, amit a rendőr mondott, mintha egy filmet néztem volna, olyan, hogy hát nem igaz, csak arra a két órára igaz. Nem éreztem mást, csak azt, amit egy néző érez.

Álltam egy kicsit, aztán letettem a telefont.

Kérték, hogy menjek azonosítani, de mondtam, hogy nem, hívják a munkatársait. Álltam ott a film hatása alatt, lassan visszatérve a valóságba, hogy de mit mondok a gyerekeknek? Nem csupán amiatt, hogy a halálát be kell jelentenem, hanem hogy mit mondok, ki volt valójában? Ki volt az az ember, aki meghalt egy negyvenegy éves nő ölében a mélygarázsban?

5

Csörög a telefonod.
Hallom.
Ki az?
Anya.
Nem veszed föl?
Majd holnap visszahívom.

Európa Könyvkiadó, Budapest
Felelős kiadó Barna Imre igazgató
Készült 2013-ban
Felelős szerkesztő Barna Imre
Művészeti vezető Gerhes Gábor
A borítót tervezte Gerhes Gábor

www.europakiado.hu
www.facebook.com/europakiado

Tartalom